

КНЗ «ЧОІПП ЧОР»

Педагогічний вісник

4 - 2021

ДОРОГІ ОСВІТЯНИ!

**ІЗ ПРИЙДЕШНІМИ СВЯТАМИ – НОВИМ РОКОМ ТА
РІЗДВОМ ХРИСТОВИМ! З РОКОМ ДОБРИМ, УСПІШНИМ,
БАГАТИМ, РОКОМ МУДРОСТІ, ПЛАНІВ, СТАРАНЬ,
ЗДІЙСНЕННЯ МРІЙ І БАЖАНЬ!**

Наш часопис завжди поруч з Вами, – допомагає в докорінній модернізації Нової української школи творчими доробками великої спільноти людей, пов'язаних з освітнім процесом. У цих працях завжди вдало поєднується вірність непорушним основам і традиціям, успішне засвоєння затребуваних інновацій, дотримання актуальних запитів суспільства. Тому щиро бажаємо, щоб рік Водяного Тигра обдарував вас новими чудовими творчими ідеями, грандіозними проєктами і бажанням їх популяризації.

Новий рік хай приємно здивує,

Здоров'я, радість

І успіх дарує.

А колядка різдвяна весела

Хай наповнить любов'ю оселю!

Головний редактор журналу,
ректор комунального навчального закладу « Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,
доктор філософії, доцент, Заслужений працівник освіти України
Наталія ЧЕПУРНА і члени редакційної колегії

Засновник журналу:
Черкаський обласний інститут
підсудипломної освіти педагогічних
працівників

Регістраційне свідоцтво
ЧС № 1034 ПР від 20.09.2018

Журнал видається з березня 1995 року
щоквартально

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Н.М.Чепурна, ректор КНЗ "Черкаський
обласний інститут підсудипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної
ради", кандидат педагогічних наук, Заслужений
працівник освіти України, доцент

(головний редактор)

Г.А.Назаренко, проректор
з наукової-методичної роботи інституту,
професор, доктор педагогічних наук
(науковий редактор)

К.М.Криворот (заступник головного редактора)

Н.І.Лісова, проректор з питань зовнішнього
незалежного оцінювання та моніторингу якості
освіти інституту, кандидат педагогічних наук

Ю.І.Завалевський, заступник директора
Державної наукової установи

«Інститут модернізації змісту освіти»,
доктор педагогічних наук, професор

Т.В.Черкашина, доктор
педагогічних наук

Т.К.Андрющенко, доктор
педагогічних наук

С.А.Гаряча, кандидат педагогічних наук

О.В.Крутенко, кандидат
педагогічних наук

Ю.М.Зоря, кандидат
педагогічних наук

Технічна редакція та комп'ютерна верстка

В.М.Шемшура

Відповідальний за друк **В.М.Шемшур**

Думка редакції не завжди збігається
з думкою автора

Редакція рукописів не рецензує
і авторам не повертає

За достовірність фактів, цитат, власних імен,
географічних назв та інших відомостей
відповідають автори публікацій

Рекомендовано до друку
вченою радою ОПОП

Протокол № 4 від 31.08.2021

Підписано до друку 20.12.2021

Папір друкарський №1

Умовн. друк. арк. 5

Зам.№1597

Тираж 1000 пр.

Адреса редакції:
18003, Черкаси, Бидгощська, 38/1,

КНЗ "ЧОПОП ЧОР",

т. +380-472-64-21-78

e-mail: redaktor6@ukr.net

ОСВІТА XXI СТОЛІТТЯ

Завалевський Ю.І., Чепурна Н.М. Авторська
школа «Гімназія успішного українця»: філософські
ідеї та методологічні підходи до їх реалізації.....2

НАУКА – ШКОЛІ

Проценко О. Л., Фастовська О.Т. Фахова
освіта в Україні: на роздоріжжі між минулим та
майбутнім.....5
Норкіна О.В. Тьюторство як форма педагогічного
супроводу навчальної діяльності учня.....7
Зайцева Н.В., Симоненко С.В., Супрун О.М.
Психолого-педагогічні особливості дистанційної та
змішаної форм навчання у закладах вищої освіти.....10
Теслюк П.В. Проблема інтерпретації символів
у психології.....14
Руденко І.М. Організація психолого-педагогічного
супроводу п'ятикласників в період адаптації .
Із фінського досвіду.....17

**ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ У
ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ОБЛАСТІ**

Зоря Ю.М. Основні досягнення в реалізації
stem-орієнтованого напрямку освіти.....20
Палій В.В. Використання сучасних
stem-технологій на уроках хімії.....22
Лесечко О.А. Сучасні підходи до формування
математичних уявлень у дітей старшого
дошкільного віку.....25
Томенко Н.В. Особливості розвитку самостійності у
дітей дошкільного віку у процесі лего-конструювання...28

МЕТОДИКА. ДОСВІД

Саєнко Т.Б., Бузницька О.М., Богатирьова І.М.
Шляхи впровадження інтегрованого
навчання.....32
Нерубайська Л.А., Нерубайський В.А.
Відкриваємо велич Агатангела Кримського.....35
Шило С.Б. Переваги використання технології
змішаного навчання у сучасному освітньому
просторі.....38
Гайдай Л.В. Тематичний день у Новій
українській школі «Птахи – невід'ємна складова
природи».....41
Щербаков А.Г. Сучасний електронний класний
журнал як інформативно-комунікаційний засіб
взаємодії адміністрації закладу середньої освіти,
вчителів, учнів і батьків.....45
Гончарова С.П., Гончаров О.В. Багатство
рідної мови. Розробки інтерактивних уроків
з української мови. 6 клас.....47
Кондратюк С.Ю. Чому і як навчати на уроках
трудового навчання, технологій.....52
Коваленко Л.Д. Поетична дорога у дитинство
Валентини Коваленко. Розробка уроку із
літератури рідного краю.....56
Шендрик Л.М. Використання прийомів технології
розвитку критичного мислення на уроках
математики.....59
Ротай С.Г. Інтерактивні форми навчання у
початковій школі.....62
Голоднюк У.М. Співпраця батьків дитини з
особливими освітніми потребами та корекційних
педагогів.....64
Силантьєва С.І. Урок щастя у початковій школі...66

РОЗРОБКИ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ

Герсименко І.М. 5 кроків до здорового способу
життя. Серія виховних заходів для
учнів 5-6 класу.....69
Негодушко Н. С. Черкащина – наш рідний край.
Розробка загальношкільного заходу
для учнів 8-11 класів.....72
Носова В.Ю., Бережна Н.Г. Зимові свята в Україні.
Розробка години спілкування для учнів 2 класу ...74

ІНФОРМАЦІЯ

Особливості формування особистості, здатної
втілювати свої знання і вміння у житті.....77
Устімова Т.Я. Перша домедична допомога в
закладах освіти.....79

Ю.І. Завалевський,

заступник директора Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти», доктор педагогічних наук, професор;

Н.М.Чепурна,

ректор комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України

АВТОРСЬКА ШКОЛА «ГІМНАЗІЯ УСПІШНОГО УКРАЇНЦЯ»: ФІЛОСОФСЬКІ ІДЕЇ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Одним із пріоритетних напрямів державної політики у галузі освіти є підтримка закладів загальної середньої освіти, які модернізують зміст, структуру, форми, методи, засоби навчання та виховання, забезпечуючи доступність якісної освіти, гідне входження України в європейський освітній простір.

У цьому контексті важливим чинником модернізації сучасної освіти стала інноваційна діяльність кожного закладу освіти, пошук та розроблення ефективних методів навчання, виховання та розвитку учнів, управління закладом та професійним розвитком педагогів. Намагання вирішити ці важливі завдання дало можливість педагогічним колективам не лише ознайомлюватись із світовим перспективним досвідом, а й розробляти власну стратегію розвитку свого закладу освіти.

Як результат, – інноваційна освітня діяльність педагогів детермінувала активний розвиток в Україні авторських шкіл, спрямованих на розширення можливостей і саморозвиток суб'єктів освітнього процесу засобами інновацій, підвищення доступності якісної та конкурентоспроможної освіти в нових соціокультурних умовах.

Активізації процесу становлення авторських шкіл в Україні сприяли наукові розвідки вітчизняних учених І. Бега, Л. Ващенко, Л. Даниленко, С. Гончаренка, І. Дичківської, В. Кременя, В. Мадзігона, О. Мариновської, Н. Побірчення, О. Савченко, О. Сухомлинської та **інших дослідників, які розробили:**

- теорію та концептуальні засади педагогічної інноватики;
- методологію моделювання розвитку авторських шкіл в Україні;
- методику проектування розвитку авторської школи як інноваційного закладу освіти.

Сутність авторської школи наразі розуміється як заклад освіти з високим рівнем розвитку інноваційного потенціалу – необхідної передумови і результату саморозвитку його конкурентоспроможної засобами розробленої та реалізованої оригінальної авторської концепції педагогічної системи, що забезпечує стабільні позитивні результати освітньої діяльності [5; 6].

Згідно із Концепцією «Нова українська школа» [4], моделювання й упровадження моделей інноваційного розвитку вітчизняних авторських шкіл нині спрямовується, передусім, на сприяння становленню зростаючої особистості, здатної відповідати на виклики часу, на розвиток особистості учня як суб'єкта освітнього процесу, громадянина і патріота України.

Гідне місце у когорті авторських шкіл нашої країни займає ГІМНАЗІЯ УСПІШНОГО УКРАЇНЦЯ, створена педагогічним колективом Черкаської гімназії №9 імені О.М. Луценка Черкаської міської ради під керівництвом директора Ірини Вікторівни Топчій, кандидата педагогічних наук, Заслуженого працівника освіти України.

В основі авторської моделі цього закладу освіти лежить переконання в тому, що сучасний освітній процес має бути спрямований на задоволення нагальної потреби народу України у створенні умов для вільного саморозвитку, реалізації своїх прав і свобод, поваги власної гідності кожної особистості.

Авторська концепція Гімназії успішного українця мету та завдання діяльності закладу вбачає в оптимізації освітнього процесу з урахуванням сучасних світових тенденцій, у сприянні формуванню особистості учня, здатного до подальшої успішної життєвої самореалізації, у створенні нового педагогічного середовища, налаштованого на розвиток учнів згідно з індивідуальними можливостями та потребами дитини, у вихованні культури гідності всіх учасників освітнього процесу.

Для реалізації авторської концепції Топчій І.В. розробила Програму розвитку свого закладу освіти «Творимо гімназію успішного українця», спрямовану на створення умов для становлення компетентного випускника, здатного до самоосвіти та саморозвитку протягом усього життя, до творчого розв'язання життєвих проблем, спроможного критично мислити, готового до створення у дорослому самостійному житті нового стабільного осередку суспільства, цінності якого полягатимуть у балансі екологічного, економічного та соціокультурного простору українця-патріота.

Вважаємо за доцільне наголосити, що ідея розвитку освітнього простору гімназії, налаштованого на персональний талант дитини, на індивідуальні можливості та потреби кожного учня; виховання у дітей та учнівської молоді потреби у власному розвитку й саморозвитку як національно свідомих громадян-патріотів України з високим рівнем культури гідності базується на актуальній на сьогодні *філософії людиноцентризму* як системі поглядів, яка визнає невід'ємне право на вільний розвиток та реалізацію всіх здібностей кожної особистості, визначає ступінь розкриття можливостей людини в якості критерію оцінки ефективності діяльності всіх суспільних інституцій [2; 3].

Для педагогічного колективу Гімназії успішного українця дороговказом стала позиція фундатора вітчизняної філософії людиноцентризму, Президента Національної академії педагогічних наук України **В.Г. Кременя**, який наголошує на необхідності:

- вивчення учнів у всіх їхніх сутнісних аспектах, виявлення внутрішніх, глибинних основ їхнього буття, особистісних цінностей та способів їх реалізації [2, С.14-15];
- привчання учнів бачити причини всього того, що відбувається з ними, в них самих; дозвол їм залишатися самим собою [2, С.20];
- транслювання через освітню діяльність думки про те, що метою і сенсом життєдіяльності людини є найважливіші цінності – життя, свобода, благополуччя, заради яких вона творить, бореться, мріє і вірить; забезпечення реалізації цих цінностей є важливим завданням для України на шляху виходження до світового співтовариства [2, С.14];
- сприяння усвідомленню учнями гімназії нового прочитання сенсу буття українського суспільства, згідно з яким українці починають все більше відчувати високий смисл у подальшому розвитку нашої держави й потребу у власній активній участі в її розбудові [2, С.17].

Беручи до уваги основні положення наукових праць В.Г. Кременя, педагогічний колектив Гімназії успішного українця поставив перед собою завдання сприяти становленню особистості учня як суб'єкта і носія оновлених українських духовно-моральних цінностей та розвивати здатність гімназистів до самореалізації, завдяки якій вони будуть спроможні реалізувати сенс свого життя в Україні [2, С.139-142].

Імперативами вчительсько-учнівсько-батьківської співпраці та взаємодії в гімназії стали такі положення філософії людиноцентризму (дитиноцентризму):

- у центрі уваги має знаходитись людина, її свобода й активність, неповторність людської особистості, цінність людського життя;
- людина може зробити себе особистістю, і вона сама відповідальна за свої вчинки і власну долю;
- людина завжди стоїть перед вибором, вона вільна у своєму виборі й тому несе моральну відповідальність перед собою та іншими;
- встановлення конструктивної комунікації та взаєморозуміння людей забезпечує можливість зростання кожного в залежності від його компетентностей та здатностей;

- практична діяльність є джерелом максимального розкриття потенціалу кожної людини, реалізації всіх її інтелектуальних, культурних, творчих можливостей, досягнення найвищих ступенів свободи особистості з одночасною її готовністю брати відповідальність за власні вчинки та діяльність;

- в умовах розвитку української державності особливого значення набуває особистість, підготовлена до життя у складних умовах сьогодення, здатна орієнтуватись у сучасній культурі й осмислювати своє місце в ній, активно включатись у суспільне життя, бути повноцінним членом суспільства, до якого належить.

Реалізація цих положень здійснювалась педагогічним колективом Гімназії успішного українця на засадах *особистісно орієнтованого, суб'єктно-діяльнісного та компетентнісного методологічних підходів* в органічному їх поєднанні.

Так, організація освітньої діяльності *на засадах особистісно орієнтованого підходу* дало змогу педагогічному колективу гімназії центрувати увагу на учнях, їхніх пізнавальних мотивах, освітніх та життєвих цілях, їхньому неповторному психологічному складі, тобто на гімназистах як особистостях. Виходячи з освітніх інтересів і потреб учнів, рівня їхніх навчальних досягнень, педагоги визначають навчальну мету кожного заняття та проєктують, спрямовують і коригують весь освітній процес з метою розвитку кожної особистості.

Всі методичні рішення (підбір навчального матеріалу, вибір методів, прийомів засобів, форм навчальної взаємодії тощо) педагоги закладу намагаються приймати через призму особистості учня – його потреб, мотивів, здібностей, рівня активності, особливостей інтелекту та інших індивідуально-психологічних характеристик. Врахування цих особливостей здійснюється через зміст і форму самих навчальних занять, через характер спілкування з гімназистами. Адресовані учням запитання та завдання пізнавального характеру стимулюють їхню особистісну, інтелектуальну активність, підтримують і направляють їхню навчальну діяльність без зайвого фіксування помилок, промахів, невдалих дій. Тим самим здійснюється не лише врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, а й подальший розвиток їхньої психіки, пізнавальних процесів, особистісних якостей. Отже, організація навчальної діяльності спрямовується педагогічним колективом закладу на розвиток особистості гімназиста, який від початку є суб'єктом пізнання.

Дотримання педагогами Гімназії успішного українця *суб'єктно-діяльнісного підходу* до організації освітнього процесу забезпечило сприяння становленню учнів як суб'єктів самовизначення, самореалізації та саморозвитку у всіх сферах шкільного та суспільного життя.

Під час навчальної діяльності вчителі залучають учнів до цілепокладання, що є основою розвитку суб'єктності гімназистів, спираючись на їхній суб'єктний досвід, моделюють зміст уроку, налагоджують суб'єкт-суб'єктну, партнерську за своїм характером взаємодію. Предметом постійної уваги педагогічного колективу закладу є формування

у гімназистів здатності визначати й реалізовувати цілі власної діяльності, управляти, контролювати й оцінювати процес учіння та його результати; розвиток здатності учнів осмислювати й оцінювати власні можливості, зіставляти їх з об'єктивними вимогами та умовами діяльності; навчання учнів особистісної регуляції власної активності. При цьому особлива роль учителя полягає у спрямуванні такої діяльності, встановленні чітких алгоритмів дій, організації рефлексії досягнутих результатів.

Використання педагогічним колективом технології проектної діяльності, інтерактивних методів навчання, технологій проблемно-діалогового та інтегрованого навчання сприяє становленню гімназистів як суб'єктів учіння, здатних самовизначитись та усвідомити мету і мотиви власної діяльності, планувати, самостійно діяти та здійснювати самооцінку своїх дій і вчинків, набуваючи досвіду взаємодії з іншими особистостями-суб'єктами.

В організації позакласної роботи в Гімназії успішного українця особлива увага приділяється створенню таких виховних ситуацій, завдяки яким гімназисти мають змогу проявити готовність визначати суспільно значущі цілі та самостійно реалізовувати їх у спільній взаємодії з іншими суб'єктами. Така взаємодія організовується із дотриманням усіх етапів діяльності: цілепокладання, проектування, планування, організація діяльності, реалізація цілей і завдань та аналіз досягнутих результатів. Це сприяє формуванню у гімназистів таких необхідних для їхнього особистого і суспільного життя якостей, як здатність до проектування, планування, самоорганізації діяльності та співробітництва, а також рефлексивного оцінювання результатів.

При цьому особлива увага педагогічного колективу закладу приділяється сприянню інтеріоризації учнями системи гуманістичних, громадянсько-патріотичних та демократичних цінностей українського суспільства, розвитку здатності усвідомлено діяти у різних сферах суспільного життя. Як результат, – формування у гімназистів ставлення до себе як активного діяча, який усвідомлює свободу вибору й одночасно – відповідальність за нього; здатного власними зусиллями змінювати оточуюче середовище та вдосконалювати себе; оцінювати способи і результати реалізації власної діяльності.

Застосування *компетентнісного підходу* в педагогічному (навчальному, виховному) процесі Гімназії успішного українця здійснюється шляхом сприяння осмисленому використанню учнями опанованих життєво необхідних знань у стандартних і нестандартних ситуаціях, розвитку емоційно-ціннісної сфери гімназистів, вихованню на цій основі особистісних якостей, ставлень до себе, до інших людей і світу, формуванню життєвого досвіду учнів.

У виховному процесі на всіх рівнях утверджуються цінності культури гідності громадянина-патріота України, забезпечується свобода вибору гімназистами видів діяльності та напрямів власного розвитку і саморозвитку.

Вважаємо за доцільне наголосити, що культура гідності, як безумовна цінність, стала підґрунтям для утвердження всіма учасниками освітнього процесу своєї громадянсько-патріотичної позиції, відповідального самовизначення, єдиного правильного вибору у складних життєвих ситуаціях. За таких умов гімназисти зростають успішними та компетентними громадянами, які відчувають власну гідність та є національно свідомими патріотами України.

При цьому компетентнісна спрямованість змісту і форм організації навчально-виховного процесу забезпечила здобуття гімназистами здатностей усвідомлювати власні можливості, свідомо та відповідально розв'язувати проблеми у різних сферах шкільного і суспільного життя на основі отриманих у гімназії знань та набутих умінь, навичок, цінностей, ставлень та досвіду, які дозволяють зростаючій особистості ефективно діяти у різних життєвих ситуаціях.

Реалізація зазначених вище філософських ідей та методологічних підходів сприяла становленню Черкаської гімназії №9 імені О. М. Луценка Черкаської міської ради як авторської школи «Гімназія успішного українця» з оригінальною педагогічною ідеєю, концепцією, яскраво вираженим ядром цінностей.

Керівник авторської школи Ірина Вікторівна Топчій згуртувала орієнтований на творчий пошук колектив учителів-однодумців зі специфічною педагогічною культурою, що дало змогу досягати стійких, стабільних результатів у навчанні, вихованні та розвитку гімназистів як особистостей-патріотів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Гідність як духовний геном особистості. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 1
2. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / 2-е вид. – Київ: Т-во «Знання» України, 2011. 520 с.
3. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору : монографія; АПН України. 2-ге вид. Київ: Пед. думка, 2010. 520 с.
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
5. Мариновська О. Концепція технологічного проектування інноваційного розвитку школи. *Обрії* : наук.-пед. журнал. 2015. № 2(41). С.12–15. URL: http://www.ippo.if.ua/images/stories/Obrii_2013/obr_2_41_2015.pdf
6. Мариновська О. Прогностична модель інноваційного розвитку школи: аспект технологічного проектування. *Обрії* : наук.-пед. журнал. 2016. № 1(42). С. 13–16.
7. Мариновська Оксана. Модель інноваційного розвитку «Школи співробітництва»: практико-зорієнтований аспект / Оксана Мариновська, Олександра Квич. *Обрії* : наук.-пед. журнал. 2016. 1(42).

О. Л. Проценко,

кандидат біологічних наук, доцент, заступник директора з навчальної роботи та перспективного розвитку Черкаського державного бізнес-коледжу;

О.Т. Фастовська,

викладач-методист, завідувач навчально-методичного кабінету Черкаського державного бізнес-коледжу

ФАХОВА ОСВІТА В УКРАЇНІ: НА РОЗДОРІЖЖІ МІЖ МИНУЛИМ ТА МАЙБУТНІМ

ДОСВІД ЧЕРКАСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО БІЗНЕС-КОЛЕДЖУ

Сучасне суспільство стрімко змінюється. У передових країнах світу драйвером таких змін є освіта, перш за все фахова та вища.

Чому ж здавалося б організована «за всіма правилами» фахова та вища освіта в Україні не є тим фактором, який сприяв би забезпеченню швидкого розвитку суспільства?

Очевидно фундаментальною причиною цього є те, що коледжі та університети на Заході розвивалися під впливом об'єктивних потреб місцевих громад, суспільства та держави, а на території Росії, радянської України та й нинішньої України заклади вищої освіти всіх типів засновувалися виключно за вказівкою зверху, їх діяльність жорстко регламентувалася і продовжує регламентуватися уповноваженим органом у сфері освіти.

У зв'язку з невідповідністю фактичної моделі вищої та професійної освіти загальноєвропейській існує потреба у вивченні можливих шляхів коеволюції систем професійної та вищої освіти в Україні

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика фахової та вищої освіти в Україні досліджується у ряді авторів. Це зокрема: Ю. Богач, Т. Боголіб, Є. Бойко, О. Василюк, Д. Грішнова, Б. Данилишин, К. Грищенко, М. Євнух, В. Євтушевський, С. Єрохін, І. Каленюк, В. Кремень, К. Корсак, В. Куценко, В. Луговий, С. Михаць, О. Навроцький, Ю. Ніколенко, С. Ніколаєнко, К. Павловський, К. Павлюк, О. Поліщук, О. Сидоренко, А. Чухно, Г. Штейн, В. Юхименко, В. Яблонський та інші.

Постановка завдання.

Незважаючи на велику кількість публікацій з проблем фахової та середньої освіти в Україні, динаміка та суперечливість змін у цій сфері спричиняє необхідність ретельного аналізу сучасного стану справ та напрацювання бачення подальшого розвитку фахової та вищої освіти.

Виклад основного матеріалу.

19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністрів країн Європи Україна приєдналася до Болонського процесу. При цьому Україна зобов'язалася внести зміни у національну систему освіти.

В силу різних обставин, процес змін національної системи освіти здійснювався і здійснюється в нашій державі вкрай повільно і непослідовно. У якості прикладу досить зазначити, що 02.02.2018 року заступник Міністра освіти і науки України Володимир Ковтунець в інтерв'ю газеті «Голос України» зазначив: «...цього року ми плануємо затвердити концепцію підготовки молодшого спеціаліста в нових умовах, тому що після 2019-го цей освітньо-кваліфікаційний рівень вийде із

системи вищої освіти. Це буде найвищий рівень доуніверситетської освіти, 5-й рівень Національної рамки кваліфікацій» [1]. До речі це цілком відповідає європейським підходам і узгоджується з Європейською рамкою кваліфікацій [2]. А вже 14.06.2018 у своєму пості на Facebook перший заступник голови Комітету Верховної ради України Співаковський О. В. зазначив: «...у ході дискусії щодо визначення відповідності рівня фахової передвищої освіти Європейським кваліфікаційним нормам і невідповідності дескрипторів Національної рамки кваліфікацій, зазначених у Законі України «Про освіту», результатам навчання підготовки молодшого спеціаліста у коледжах та технікумах, представниками профільного міністерства був запропонований варіант врегулювання питання шляхом трансформації фахової передвищої освіти у початковий рівень вищої освіти [...]». Така позиція була підтримана Міністерством освіти і науки України» [3].

Зі слів Співаковського О. В. випливає, що освітньо-кваліфікаційний рівень молодший спеціаліст залишається у системі вищої освіти і, відповідатиме 6 рівню Національної рамки кваліфікацій.

Отже, 5 рівень Національної рамки кваліфікацій залишається, так би мовити, «вакантним».

Чи є це позитивом? Для того щоб відповісти на це питання спочатку необхідно хоча б у першому наближенні пояснити фундаментальну різницю між західною та українською системами професійної та вищої освіти.

Важливою особливістю університетів країн із західною моделлю вищої освіти є те, що вони складаються з так званих чотирирічних коледжів [4] (коледжі, які здійснюють підготовку за освітнім ступенем бакалавр).

В Україні ж Університети коледжі та технікуми є окремими класами закладів освіти. У свій час частина українських технікумів та коледжів були включені до складу деяких університетів, однак це було суто механічне об'єднання, яке не забезпечило якісних змін у системі фахової та вищої освіти. Разом з тим, частина технікумів та коледжів в Україні не входили і не входять до складу університетів та функціонують як окремі заклади вищої освіти.

Переважає більшість українських технікумів та коледжів ближчі до так званих vocational schools [5]. Навчальні заклади цього типу традиційно відрізняються від чотирирічних коледжів, зосереджуючи увагу на навчанні студентів конкретним умінням та навичкам, які, як правило, пов'язані з однією з кваліфікацій (професій), а не на академічній підготовці студентів.

На жаль, нині стан професійної та вищої освіти нині в Україні характеризується рядом **негативних тенденцій, а саме** [6]:

- якість освіти не відповідає очікуванням роботодавців;
- розподіл випускників за фахом не відповідає потребам економіки;
- кошти, які виділяють на освіту, витрачаються неефективно;
- закладам вищої освіти України не вистачає фінансової та академічної автономії.

Слід зазначити, що підйом системи професійної та вищої освіти в Україні доцільно було б розпочати саме із забезпечення максимальної можливості для коледжів і технікумів готувати фахівців 3–6 рівнів Національної рамки кваліфікацій. Це по-перше, сприяло б швидкому забезпеченню ринку праці кваліфікованими кадрами, а по-друге, проклало б надійний «місток» між закладами професійної та вищої освіти та сприяло б їх інтеграції.

Натомість нині лише кілька коледжів України мають право готувати студентів за освітнім ступенем бакалавр, зокрема і Черкаський державний бізнес-коледж.

Необхідно також зазначити, що відповідно до західної моделі освіти кваліфікації рівня 5 знаходяться в проміжку між професійною освітою і вищою освітою і охоплюють цілий ряд різних кваліфікацій і освітніх програм, які багато в чому відрізняються від традиційних програм як професійної, так і вищої освіти. У цій сфері реалізується безліч інновацій та експериментів в пошуках нових підходів до навчання та оцінювання результатів навчання, а також нових варіантів присвоєння кваліфікацій.

Говорячи про 5 рівень рамки кваліфікацій необхідно враховувати і такий аспект як те, що навчання впродовж життя все більше стає основоположним фактором для забезпечення зайнятості, а отже і соціальної інклюзії та особистісного розвитку. Тому коледжі і технікуми слід розглядати як заклади які в короткий строк, але на високому рівні спроможні забезпечувати не лише підготовку трудових резервів, але і перепідготовку кадрів, які мають абсолютно різний освітній ценз. У цьому контексті варто зазначити, що Черкаський державний бізнес-коледж тісно співпрацює з Черкаським обласним центром зайнятості здійснюючи за направленнями цього центру навчання на короткотермінових курсах осіб, які бажають започаткувати власний бізнес.

Разом з тим, не лише потребами сьогодення дня повинні враховуватись при формуванні порядку денного реформування системи професійної та вищої освіти в Україні. Адже такі важливі загальноосвітні тренди як все ширше використання джерел «чистої» енергії, суцільна диджиталізація, наступ «зеленої» економіки сприяє з одного боку доволі швидкому зникненню ряду звичних професій та швидкому формуванню потреб ринку у абсолютно нових професіях, які вимагають від працівників все більш складних умінь, а отже примушують людей докладати все більше зусиль для збереження власної конкурентоспроможності на ринку праці.

Під тиском зазначених вище факторів характер та система освіти змінюється. В ідеалі сучасна освіта повинна забезпечувати людей знаннями, уміннями та навичками, які дозволятимуть їм успішно протистояти безперервній і такій, що постійно прискорюється технологічній, цифровій, економічній і суспільній трансформації.

Однак, з ряду об'єктивних і суб'єктивних причин сучасна система освіти в Україні забезпечує зазначені вище потреби акторів ринку праці лише в невеликій мірі. Разом з тим, максимально розкриваються можливості 5 кваліфікаційного рівня.

Кваліфікації цього рівня повинні бути спрямовані інтеграцію складного і автономного набору знань, умінь та навичок різного призначення і спрямованості (професійні, технічні, академічні) і призначення (зайнятості, безперервне навчання, вища освіта).

Важливим фактом є те, що в західних країнах кваліфікації рівня 5 можна отримувати через програми середньо-спеціальної, професійної та вищої освіти.

Крім того, подібні кваліфікації багато років забезпечувалися у вигляді навчальних курсів професійними та галузевими організаціями та асоціаціями.

Повертаючись до українських реалій, слід зазначити, що саме технікуми і коледжі є тією площадкою, на якій можливе розгортання підготовки фахівців **за програмами 5 рівня кваліфікацій, оскільки:**

1. фінансування цієї категорії закладів освіти передається на регіональний і місцевий рівні;
2. програми підготовки в технікумах і коледжах мають практичну спрямованість;
3. в їх стінах може забезпечуватися безперервний цикл освіти від 3-4 до 5, а в окремих випадках, зокрема і в Черкаському державному бізнес-коледжі, і до 6 рівня рамки кваліфікацій.

Висновки. Тож, підсумовуючи сказане вище необхідно зазначити, що структура вищої освіти в Україні потребує подальшого вдосконалення, водночас шляхи цього вдосконалення остаточно не визначені.

На жаль роль та місце технікумів і коледжів на даному етапі реформування української професійної та вищої освіти до кінця не визначені, більше того дивним чином ця роль часто нехтується і маргіналізувалися в політичних дискусіях.

Однак незалежно від вибору шляхів вдосконалення системи професійної та вищої освіти в Україні технікуми та коледжі повинні посісти провідне місце в системі підготовки фахівців 5 рівня рамки кваліфікацій. Професійна освіта та професійна підготовка повинні відігравати центральну роль у підготовці молоді до роботи, а також у розвитку навичок дорослих та реагування на потреби ринку праці в економіці.

Черкаський державний бізнес-коледж завдяки своїм специфічним характеристикам спроможний готувати фахівців 3–6 рівнів Національної рамки кваліфікацій, забезпечуючи при цьому можливість їх безперервної освіти в своїх стінах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коледжі подвійного призначення. Виші І–II рівнів акредитації фінансуватимуть місцеві бюджети, але державне замовлення збережуть. URL: <http://www.golos.com.ua/article/299287>
2. Descriptors defining levels in the European Qualifications Framework (EQF) URL: <https://ec.europa.eu/ploteus/en/content/descriptors-page>
3. Alexander Spivakovsky .Питання фахової передвищої освіти. URL: <https://www.facebook.com/spivakovsky.alexander/posts/905009656338038>
4. Colleges of the University of Cambridge. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Colleges_of_the_University_of_Cambridge
5. Vocational school. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Vocational_school
6. Дослідження. Система вищої освіти в Україні: Кількість, що не переходить в якість. URL: http://www.feg.org.ua/ua/events/issledovaniya/sistema_vysshego_obrazovaniya_v_ukraine_kolichestvo_ne_perehodyashchee_v_kachestvo.html

О.В. Норкіна,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти і професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ТЮТОРСТВО ЯК ФОРМА ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНЯ

Постійні інновації, що впроваджуються в навчальний процес, вимагають від педагога трансформації його діяльності, зокрема опанування ролі тьютора, який допомагає кожному учню будувати індивідуальну освітню траєкторію і впевнено проходити цей маршрут через ефективне здійснення навчальної діяльності.

Новітні педагогічні технології мають враховувати як запит держави так й індивідуальні характеристики суб'єктів освітнього процесу, поєднуючи теорію з практикою. Безперечно, постійне впровадження інновацій на всіх щаблях освіти, зумовлюють актуальність тьюторства як педагогічної діяльності і невід'ємної складової сучасного компетентного вчителя.

У процесі розвитку компетентної особистості педагог-тьютор допомагає критично сприймати інформацію: аналізувати, виділяти головне від другорядного, робити висновки, застосовувати на практиці, творчо підходити до вирішення життєвих завдань. Тому важливе місце у становленні особистості, яка буде мати прогрес у власному розвитку, відводиться тьютору.

У словнику термін «**тьютор**» (у перекладі з англ. – викладач-консультант, наставник, опікун) визначається як – особа, яка полегшує процес навчання, роль якої – бути знаючим партнером своїх слухачів [1, с. 74]. Перші тьютори з'явилися в університетах Окфорда і Кембріджа у XIV столітті. За учнем закріплювали наставника, який супроводжував його від вступу до закінчення закладу. У той час була вільна форма навчання – педагоги читали лекції, а студенти самі обирали, яку відвідувати. Тьютор допомагав зробити правильний вибір заняття. А тьюторство вважають офіційно визнаним компонентом британської системи освіти.

В епоху розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, запровадження дистанційного навчання на державному рівні, сучасний тьютор – це ще й організатор, викладач, консультант, особистий наставник в освітній дистанційній діяльності учня.

Аналіз науково-методичної літератури дає підстави стверджувати, що проблема тьюторства недостатньо висвітлена і розглядає лише деякі її аспекти, такі як особливості діяльності тьютора в системі дистанційного навчання, впровадження тьюторства у профільному навчанні, основних функцій тьютора (В. Овсянніков, Г. Чернявська, О. Андреев, О. Попович, Решетнікова, Є. Волошина, С. Мануйлова, Т. Ковалева та ін.).

Вивчивши і проаналізувавши теоретичні та практичні напрацювання вчених і окресливши актуальність питання розвитку і впровадження

тьюторства в закладах освіти України, визначимо ряд завдань, **що потребують вирішення:**

- потрібно змінити ролі педагога з єдиного інтерпретатора знань до наставника, який буде супроводжувати кожну дитину в освітній діяльності і розробити ефективні моделі тьюторства,
- адаптувати значимі наукові здобутки впровадження тьюторства в освітні заклади та представити педагогам для використання на практиці,
- вивчити світовий практичний досвід використання тьюторства в освітньому процесі і надати рекомендації українським педагогам у цьому напрямку.

Головним завданням тьютора є допомогти окремій дитині розкрити свій потенціал та сформулювати запит до власної освіти з особистим прогресом і конкретним результатом. Відмітимо, що ключову роль також має відігравати бажання самого педагога стати тьютором. За наявності бажання, постійного навчання та методичної підтримки, вчителі-тьютори демонструють чудові результати у своїй індивідуальній роботі з учнями [2]. Звісно, для цього у діяльності тьютора, окрім стандартних ефективних дидактичних прийомів, мають викостовуватися різні інноваційні підходи, сучасні педагогічні «цікавинки» і «фішки». Тьюторство має посилювати результативність предмету чи курсу, що викладає вчитель. Тут потрібно враховувати 4 компонента супроводу: бажання педагога здійснювати тьюторський супровід, відношення самого педагога до учнів, ставлення і вміння використовувати різні засоби навчання та перспективи власного розвитку.

Тьютор працює із запитом дитини до своєї освіти, з її пізнавальними інтересами та нахилами. Уважність тьютора до виборів дитини в освітньому полі спонукає останню до роздумів, кращого розуміння себе, своїх бажань та тих речей, що роблять її щасливою. У своїй діяльності тьютор може використовувати методи проблемних запитань, різноманітні рефлексивні техніки, інструменти коучингу та постановки цілей. Саме надання дітям можливості робити вибір та відповідати за нього сприяє розвитку їх самостійності [2].

Головна відмінність тьютора від викладача чи лектора у тому, що він намагається більше і глибше дізнатися про свого учня, побачити його цілі, вподобання, можливості, виявити існуючі проблеми і допомогти побудувати, а потім реалізувати індивідуальну освітню траєкторію. Робота тьютора постійно супроводжує освітній процес учня для підтримки, для мотивації, для контролю.

Враховуючи вищезазначене, визначимо головні критерії кваліфікації тьютора:

- уміння вмотивувати й зацікавити учнів;

- уміння бачити освітній процес зі сторони дітей;
- уміння на високому рівні співпраці вести заняття онлайн та офлайн форматів;
- уміння володіти організаторськими здібностями, бути терплячим та відкритим для учнів;
- уміння забезпечити максимальну ефективність і досягнення результатів з предмета, що викладає.

Один з головних напрямків сьогодишньої освіти є використання найсучасніших технологій і дистанційних форм навчання, що останнім часом було стрімко впроваджено в усі заклади освіти України. Такий формат навчання дозволив нам не переривати освітній процес під час пандемії. І тепер заклади загальної середньої освіти вільно можуть переходити від очної до дистанційної форми навчання: вже і вчителі, і учні відпрацювали навички, потрібні для організації дистанційного процесу навчання. Відмітимо, що як би щільно не впроваджувалася дистанційна освіта у наше життя, отримання знань, умінь і навичок неможливе без участі «живого» педагога, який з бажанням і готовністю спроможний виконувати роль тьютора.

Зауважимо, що реалізувати себе у тьюторстві можуть як досвідчені педагоги, так і молоді спеціалісти, що тільки починають працювати. А оскільки сьогодні стає популярним і затребуваним дистанційне навчання, то тьюторська майстерність буде підвищуватися опануванням і використанням інструментів та технік онлайн-викладання.

Вагомим для української освіти у питанні впровадження тьюторства в освітній процес може стати досвід фінських педагогів-тьюторів. Своїм головним завданням фінські вчителі бачать у тому, щоб у кожного учня була можливість домогтися результатів, що називають «відчуття успіху». Вони вважають, що діяльність педагога-тьютора має бути спрямована на те, щоб «у кожної дитини був прогрес». Відповідно у вчителя є план для кожної дитини: що, як, в якому періоді треба посилити, щоб був прогрес. Це в чистому вигляді тьюторинг – допомога конкретній дитині, щоб вона стала краще, виходячи з її індивідуальних особливостей. Відмітимо, що більшість фінських педагогів розуміють потребу і необхідність постійних освітніх змін. Для цього вони багато співпрацюють з колегами, шукають додаткові шляхи підвищення мотивації учнів, освоюють роль тьютора [8].

Українські педагоги можуть перейняти фінський досвід, але при умові звільнення їх від рамок предметів, розкладу, постійного контролю зверху і маючи свободу для творчості щодо вибору програм, технологій, методів, прийомів навчання.

Тьюторська діяльність педагога передбачає використання відповідних методів, прийомів, засобів, інструментів та матеріалів. Зупинимося більш детально на цих складових і розглянемо їх особливості у тьюторстві. Відмітимо також, що діяльність педагога-тьютора реалізовується у трьох режимах роботи: очному, телефонного зв'язку та в мережі Інтернет (онлайн, офлайн).

Специфіка тьюторської діяльності дозволяє повною мірою використовувати весь арсенал методів, прийомів та засобів навчання, виховання й спілкування, традиційних шляхів організації освітнього

процесу у поєднанні зі специфічними інноваційними розробками.

Для зручності здійснення вибору методів, що доцільні для використання в діяльності тьютора, розглянемо їх класифікацію, виділивши методи, що доповнюють групи традиційних методів специфічними [5].

У процесі тьюторської діяльності використовуються групи методів, що виділяються:

- за джерелом передачі навчальної інформації: словесні, наочні, практичні;
- за логікою передачі та сприймання навчальної інформації (С. Шаповаленко): індуктивні та дедуктивні;
- за ступенем самостійного мислення школярів у процесі оволодіння знаннями, формуванням умінь і навичок (М. Данилов, Б. Єсіпов): репродуктивні та точні, проблемно-пошукові;
- за ступенем керівництва навчальною роботою (П. Підкасистий, В. Паламарчук, В. Паламарчук): навчальна робота під керівництвом учителя, самостійна робота учнів поза контролем учителя – усні та письмові домашні завдання [6].

Особливістю використання тьютором словесних методів відзначається включення, крім розширеного арсеналу усних методів (розповідь, повідомлення, бесіда, пояснення, лекція, консультація тощо), обов'язкових письмових словесних методів (інструкції, оголошення, чат, повідомлення тощо), що реалізуються в режимах онлайн та офлайн [5].

Наочні методи у роботі тьютора використовуються з мультимедіа (мультимедійні презентації, анімації, відеодемонстрації тощо). Практичні методи навчання з тьюторським супроводом можуть включати в себе усні та письмові вправи, завдання з використанням комп'ютерних тренажерів, лабораторний метод – як в реальних, так і віртуальних умовах тощо. Традиційний метод роботи з підручником використовується повною мірою в поєднанні з використанням електронних навчальних ресурсів [5].

Розглядаючи можливості проблемного методу в навчанні з тьюторським супроводом (наприклад, кейс-метод, метод групових занять тощо), слід зазначити, що він займає домінуючу позицію в групі методів, що виділяються за рівнем самостійності, оскільки проблемність є основною рушійною силою в навчанні з педагогом-тьютором. Формами реалізації цього методу є дискусія, диспут, форум, відео- та телеконференції тощо.

Проблемно-пошуковий (евристичний) метод також може використовуватися в процесі навчання (метод «мозкової атаки», дискусії, навчання у співпраці, різнорівневе навчання, «портфель учня», портфоліо, учнівська презентація тощо). Дослідницький метод доцільно використовувати на етапі навчання, коли учні вже набули основних навичок роботи з тьюторським супроводом, оволоділи основами пошуку різнотипної інформації з різних видів джерел, її аналізу, критичного осмислення, обробки та структурування. Яскравим прикладом цієї підгрупи методів є метод проєктів [5].

Оскільки метою тьюторської діяльності є підготовка до продуктивної самостійної пізнавальної діяльності учнів, то не викликає сумніву доцільність використання відповідних методів роботи без контролю педагога (виконання домашніх завдань) у поєднанні з фасилітаційною взаємодією, що власне відображає зміст діяльності тьютора [5].

Опис специфіки використання методів навчання тьюторського супроводу потребує виокремлення бінарних методів та ситуаційного методу. Бінарні методи дозволяють науково-обґрунтовано поєднувати та комплексно використовувати одночасно декілька методів, а ситуаційний метод найбільш повно відображає відповідність конкретним умовам. Останній застосовується тоді, коли жоден з відомих окремих методів не дає змоги швидко й ефективно досягти накреслених завдань у наявних конкретних умовах. За будовою ситуаційний метод комбінується з багатьох шляхів і способів: у ньому поєднуються традиційні та нові шляхи, способи, ідеї. Структура і зміст даного методу не стабільні, бо він є самостійним доробком тьютора і базується на його безпосередньому розумінні педагогічного процесу. У цьому випадку «важливого значення набуває творчий характер педагогічної діяльності, що пов'язаний зі зміною способів та результатів діяльності при вирішенні нестандартних ситуацій» [4, с.50].

Методи навчання зазвичай на практиці використовуються як сукупність одночасних дій учителя – прийомів. У свою чергу, прийоми навчання – це окремі операції, розумові чи практичні дії вчителя або учнів, які розкривають або доповнюють спосіб засвоєння матеріалу, що виражає даний метод. Прикладами таких прийомів тьюторського супроводу є прийоми активізації розумової діяльності при усному викладі знань (порівняння, зіставлення); прийом стимулювання, контролю, взаємоконтролю й самоконтролю; метод бесіди включає такі прийоми: виклад інформації, активізацію уваги та мислення, прийоми запам'ятовування, ілюстрації, демонстрації тощо.

Український педагог В. Шаталов неодноразово твердив, що в його арсеналі напрацьовано більше тисячі прийомів, у той же час він використовує при викладанні лише 30 методів, указуючи цим на те, що прийоми є складовою частиною методу. Кожен учитель створює низку прийомів, шляхом спроб і відбору найефективніших, відкидаючи ті, що не сприймаються учнями. Учитель-тьютор створює власний почерк завдяки застосуванню індивідуальних прийомів [6].

Кількість та різноплановість педагогічних прийомів є значною. Наприклад, наведемо лише деякі їх групи, що є обов'язковими для використання: прийоми підвищення інтересу до навчального матеріалу, прийоми повторення пройденого матеріалу, прийоми подачі домашнього завдання, прийоми колективної навчальної діяльності, прийоми самоуправління, прийоми контролю та оцінювання [3]; прийоми педагогічного спілкування тощо.

Для формування пізнавального інтересу, крім традиційних прийомів (створення ситуації новизни, актуальності, морального переживання, цікавості, подиву, образності тощо), використовують методи стимулювання інтересу до навчання, а саме: пізнавальні (дидактичні) ігри, стимуляційні ігри, метод інсценізації, метод генерації ідей, навчальна дискусія, тренінги тощо. В основі методів стимулювання обов'язку й відповідальності покладено роз'яснення значимості учіння, пред'явлення навчальних вимог, заохочення й покарання в навчанні, що досягається специфічними прийомами психологічного впливу тьютора на аудиторію [5].

Тьютор у своїй діяльності може використовувати різноманітні засоби навчання, тобто такі матеріали і знаряддя, завдяки яким освітній процес буде ефективним і мати найвищий результат у досягненні цілей.

Всі засоби навчання по відношенню до технологічного процесу можна розділити на три групи: традиційні (наочні посібники, бібліотеки, виробничі цеха, будівельні об'єкти); сучасні (засоби масової інформації, мультимедійні засоби навчання, комп'ютери), перспективні (веб-сайти, локальні і глобальні комп'ютерні мережі тощо) [7, с. 402-404]. Педагогічна діяльність тьютора виділяється тим, що поряд із традиційними засобами навчання, він має обов'язково використовувати інноваційні наробки, впроваджувати власні освітні ідеї в галузі інформаційно-комунікаційних технологій.

Як було вказано вище, педагог-тьютор сам створює власний педагогічний почерк завдяки вільному вибору методів, прийомів і засобів навчання. Це залежить від рівня його професійної компетентності, прагнення до саморозвитку та самовдосконалення, спрямованого на кар'єрний успіх і задоволення освітніх потреб учнів.

Тож, тьюторство є творчою діяльністю, яка потребує постійного оновлення традиційних освітніх технологій, поєднання їх із сучасними методами і засобами навчання.

Роль педагога у якості тьютора у системі української освіти постійно зростає завдяки розвитку сучасних технологій навчання, збільшенню кількості онлайн-курсів для учнів та педагогів, появи нових форматів дистанційного навчання. Тому подальше наше дослідження буде спрямоване на методичному забезпеченні та впровадженні моделі підготовки педагогів-тьюторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Беков Х.А. Ширококов С.В., Кирьянов И.И. и др. Терминология в системе дополнительного педагогического образования: словарь. Москва: ИПК госслужбы, 2001. 107 с.
2. Васильва Т. Тьюторство. Що це, як допомагає учням і чи можливе в Україні. (НУШ), 2021. URL: <https://nus.org.ua/view/tyutorstvo-shho-tse-yak-dopomagaye-uchnyam-i-chy-mozhlyve-v-ukrayini/>
3. Гин А. А. Приемы педагогической техники. Книга-методика. Москва: Вита-Пресс, 2007. 112 с.
4. Доценко С. О. Готовність майбутніх учителів до прийняття педагогічних рішень. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. праць. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2007. Вип. 4. С. 49–52.
5. Іващенко М.В. Особливості реалізації технології тьюторської діяльності. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*: зб. наук. праць. Харк. держ. акад. дизайну і мистецтв. Харків, 2009, № 6, с. 68–71.
6. Мартиненко С., Хоружа Л. Методи навчання та їх класифікація. *Сучасна освіта*. 2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/780/>.
7. Хуторской А. В. Современная дидактика: учебник для вузов. СПб: ил. (Серия «Учебник нового века»). Питер, 2001. 544 с.
8. Швець Т. Вчити по-Фінськи. *Міжнародна академія тьюторингу*. 2018. URL: <https://tutor.org.ua/nashi-publikatsiyi/vchyty-po-finsky/>.

Н.В. Зайцева,

старший викладач кафедри «Іноземні мови» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного;

С.В. Симоненко,

завідувач кафедри, доцент кафедри «Іноземні мови» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного;

О.М. Супрун,

старший викладач кафедри «Іноземні мови» Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОЇ ТА ЗМІШАНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

В умовах сьогодення освіта зазнає постійних змін, пов'язаних з закономірними та логічними наслідками впровадження глобалізації та інтегрування індивідуалізації і персоналізації в усі сфери життєдіяльності, але, як доводить практика, надзвичайні обставини викликають більший резонанс, більш продуктивну колаборацію верств населення та галузей, більш стрімке впровадження антикризових заходів та рішень. Одним з таких прикладів є реакція агентів освіти на локдауни, спричинені пандемією COVID-19. За прогнозами, які було представлено до пандемії COVID-19 (коли більш як півтора мільярди здобувачів освіти були позбавлені можливості відвідувати навчальні заклади), учні та студенти будуть витрачати до 40% часу на дистанційні форми освіти, приблизно стільки ж – на очні, а залишок часу (20%) – на самоосвіту [2, с.35]. Навесні 2020 за три місяці кількість щоденних користувачів сервісу дистанційного конференц-зв'язку Zoom зросло у 20 разів і перевищило у березні 200 мільйонів осіб [3].

Дистанційна форма навчання стала виходом зі складної ситуації. Посилаючись на А. Лотоцьку та О. Пасічник, авторів затверджених Міністерством освіти України методичних рекомендацій з організації дистанційного навчання у школі, спиратимемось на визначення дистанційного навчання як індивідуалізованого процесу набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [5, с. 4]. Відмінність змішаного навчання полягає в об'єднанні переваг синхронного та асинхронного режимів, навчання в режимах онлайн та офлайн. У результаті, з одного боку, учні тримаються більш-менш звичного для них розкладу, а з іншого – вони не перевантажені онлайн-присутністю [5, с. 45].

Основні моменти, що характеризують дистанційне навчання – це [1, с. 132]:

- просторове розділення тих, хто навчає, і тих, хто навчається;
- просторове розділення учня і навчального закладу;
- безперервна навчальна робота учня;
- взаємодія учня і викладача;
- спеціально дібрані навчальні матеріали.

На селективному принципі відбору навчальних матеріалів, нових мотиваційних підходах та тренуванні у студентів навичок самонавчання наголошує і дослідник питань мотивації до навчання О. Кравець: результати опитування серед студентів нелінгвістичних спеціальностей свідчать про те, що «події в країні відіграють важливу роль у

ставленні молоді до навчання» [4, с. 291]. Вище зазначене свідчить про те, що і дистанційне, і змішане навчання однозначно потребують особливого підходу до планування та реалізації як з точки зору методики, так і з урахуванням трансформації психологічних і соціальних стандартів взаємодії агентів освіти у нових умовах.

Викладання у закладах вищої освіти у 2020 році отримало значний виклик з переходом на дистанційну або змішану форму навчання. Змішане навчання включає в себе навчання в університеті та дистанційно.

У період, коли кількість хворих на COVID-19 невпинно зростає, відвідування закладу вищої освіти має певні психологічні особливості. **До переваг слід віднести:**

- соціальну взаємодію студентів між собою та з викладацьким складом;
- неопосередкований зворотний зв'язок під час занять, коли студент може одразу поставити питання і отримати роз'яснення, не соромитися висловитися або перепитати, маючи очевидну підтримку одногрупників;
- мотивуючу колаборацію у навчальній діяльності у форматі міні-груп, у п'єні або у парах – психологічно поточне сумісне виконання завдань, які будуть представлені на розсуд іншої міні-групи і викладача у ту саму аудиторну годину через визначений час, стимулює до більшої спонтанності і креативності, до взаємодопомоги і більш продуктивної командної роботи.

До недоліків відвідування аудиторних занять слід зарахувати:

- страх заразитися вірусною хворобою з територіальної точки зору (у транспорті у дорозі до навчального закладу та додому, у навчальних корпусах, в аудиторіях);
- підозріливість щодо можливості зараження від власного академічного оточення (люди, з якими здобувач вищої освіти контактує у закладі вищої освіти). Так, особи з навіть мінімальними зовнішніми ознаками захворювання, алергії або звичайної втоми та недосипання викликають бажання відсторонитися і припинити комунікацію і через це почуття ніяковості і навіть провини; якщо розрив контакту неможливий (наприклад, викладач має ознаки хвороби), додається почуття роздратування і прогнозування неминучого власного захворювання);
- носіння медичної маски, яка покликана захищати інших осіб від потенційної хвороби її власника, спричиняє дискомфорт – фізичний (утруднення дихання, особливо під час зв'язного мовлення, подразнення шкіри) або психологічний (заважає комунікації, знижуючи чіткість вимови співрозмовника, позбавляє можливості сприймати засоби невербальної комунікації).

Дистанційне навчання як форма отримання освіти має ряд таких переваг, які, безперечно, заслуговують на увагу:

- студенти не прив'язані до місця навчання, вони можуть отримати знання навіть у найвіддаленішому від закладу вищої освіти регіоні;
- стає можливим індивідуальний графік та темп навчальної діяльності, що безперечно важливо для працевлаштованих студентів;
- постає можливість удосконалити існуючий освітній процес – зробити його більш сучасним та технологічним, покращити індивідуальний підхід до здобувача освіти, збільшити долю активних форм навчання та самонавчання, нівелювати суб'єктивність оцінювання результатів;
- у ряді європейських країн вартість дистанційного навчання знижена відносно до очної форми освіти. Окрім цього, здобувачі освіти мають більше можливостей зекономити на транспортних витратах та проживанні у більш дешевому регіоні.

Втім, більшість перелічених пунктів стосуються з одного боку ситуацій ґрунтовної підготовки закладом освіти ретельно спланованого і вже апробованого дистанційного курсу дисципліни, а з іншого – свідомого вибору здобувачем освіти дистанційного курсу або дистанційної освіти, чіткого розуміння студентом потреби у самомотивації та самодисципліні, а також власної відповідальності за результати навчальної діяльності. В умовах термінового переключення з відвідування аудиторних занять у режим змішаного або онлайн-навчання і університети, і більшість студентів виявилися неготовими до вимушеного переходу.

Доброєфективних складнощів, властивих педагогічній сфері в цілому, додалися психологічний бар'єр та дискомфорт. Мова йде не лише про виклики викладачам, а й про перешкоди ефективного навчання для студентства. Вище вказані виклики можуть бути класифіковані на 4 категорії:

1. Технологічний виклик: і викладачам, і здобувачам вищої освіти довелося швидко пристосовуватися до використання інформаційно-комунікаційних технологій, придбати, встановити, налаштувати і використовувати комп'ютерні програмне забезпечення та периферію. Адміністративним працівникам довелося проводити порівняльний багатофакторний аналіз наявних сервісів відеоконференцій з метою обрання найбільш придатного середовища з урахуванням:

- а) технічних можливостей освітнього закладу або його працівників, що працюють дистанційно з дому;
- б) технічних можливостей освітнього закладу для проведення викладачами онлайн-занять з аудиторій та лабораторій університету;
- в) цільової аудиторії (вік, кількісний склад груп);
- г) розмаїття виду занять за навчальним планом (практичні, лабораторні, лекційні, контактні години).

Під час застосування обраного сервісу обидві сторони навчального процесу стикнулися з недосконалістю програмного забезпечення, з неспівпадінням його можливостей з методичними вимогами та потребами. Мають місце претензії до роботи Інтернет-провайдерів та електромереж (в обох випадках це і короткострокові перебої, і тривалі кількадевні ремонтні роботи). Усі вище названі проблеми безперечно викликають психологічний дискомфорт усіх агентів освітнього середовища через порушення планів та графіків навчального процесу, роздратування через усвідомлення можливості бути сприйнятим як невідповідальна особа, відчуття безсильності і відсутності контролю, що особливо важко сприймаються викладачами.

2. Навчально-методичний: навантаження і на студентів, і на викладачів збільшилося. Незважаючи на очевидний постулат про те, що дистанційне навчання апріорі повинно мати ті ж структурні методичні і навчальні елементи (як то введення нового матеріалу, тренувальні і комунікативні вправи, контроль вивченого тощо), форма їх впровадження і виконання інша. Викладачі повинні

переформатувати хід дистанційного заняття, зробити його структуру лінійною і більш прозорою, контроль вивченого матеріалу – індивідуалізованим, оцінювання різних форм роботи – беззаперечно валідним і зрозумілим учасникам курсу, начитування нового матеріалу – максимально візуалізованим за допомогою карток, таблиць, графіків у вигляді файлів, які завчасно надсилаються студентам. Для підтримки мотивації і утримання фокусу уваги студентів викладачі добирають та розробляють цікаві студентській аудиторії додаткові ресурси та матеріали за темою, переводять групову роботу з синхронного формату в асинхронний, залишаючи на заняття у відеосервісі лише презентування продуктів, створених студентами у парах або міні-групах. Ідеальним вибором для онлайн-навчання є електронні підручники, що гарантують якісне візуальне представлення текстової та графічної інформації, але, на жаль, вони дуже рідко наявні навіть для придбання, тому в умовах локдауну студенти надсилають один одному скановані або навіть сфотографовані на смартфон окремі визначені завданням сторінки посібників, нівелюючи їх значимість для ефективного опанування предмету як цілісної методичної розробки з усіма необхідними структурними елементами та розділами.

Здобувачі вищої освіти з переходом на змішану або дистанційну освіту відзначають, що кількість навчального матеріалу з усіх дисциплін зростає. За результатами опитування студентів 3 та 4 курсів інженерних спеціальностей Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного кількість тестових завдань на освітньому порталі (платформа Moodle) збільшилася на майже 40%, а додаткових текстових матеріалів – більш ніж на 30%. Формат складання завдань також вимагає певних затрат часу, наприклад, кожну виконану практичну роботу студенту слід підписати окремо, сфотографувати, перейменувати файл власним прізвищем і номером практичної, і завантажити у відповідний розділ курсу, щоб отримати запрошення на співбесіду задля роботи над помилками та доопрацювання виконаного неправильно.

3. Організаційний: змішана форма навчання, запроваджена для уникнення скупчення студентів у навчальному закладі, передбачає проведення практичних та лабораторних занять в аудиторіях (з кількістю учасників не більше 20 на відповідній площі навчальної аудиторії), а лекційних занять – дистанційно. Така форма передбачає, що студенти мають час доїхати додому і ввімкнути сервіс відеоконференцій, щоб прослухати лекцію. Втім, лекції, перенесені на післяобідній час, неминуче порушили цілісність розкладу, тобто в усі навчальні дні студенти мають вільні пари у проміжках між практичними і лекційними заняттями, натомість, перенесені на п'яту та шосту пару лекції закінчуються після 18.00. Такий розподіл часу є консенсусом заради безпеки і збереження здоров'я, який, тим не менш, викликає і фізичну, і психологічну втому.

Наступним аспектом організації навчального процесу є заміна викладачів. Якщо викладач визначеної групи захворів, його заміни забезпечують колеги за секцією. Незважаючи на усю доброзичливість і усвідомлення складності епідеміологічної ситуації, співробітництво студентів з викладачем на заміні і самого викладача з «чужою» групою потребує певної психологічної готовності і великої віддачі. Ситуація ускладнюється, якщо постійний викладач через хворобу пропускає більше 2-3 занять, а замінюють його декілька колег. Відсутність наступництва завжди позначається і на навчальному процесі, і на психологічній атмосфері заняття.

Окремим пунктом слід відзначити форми звітування: студенти, які хочуть відпрацювати заняття, повинні надати відповіді на освітньому порталі та пройти співбесіду з викладачем. Викладачі, у свою чергу, звітують щодо навчальної активності студентів та відвідуваності занять додатково, часто, у різних форматах відповідно до вимог окремих деканатів та адміністративних працівників. Збільшилося навантаження на кураторів студентських груп.

4. Виховний: з позитивних моментів переходу на дистанційну форму навчання слід відзначити можливість підвищити рівень культури онлайн-спілкування молоді, прищеплення здобувачам освіти правил нетикету, взаємоповаги в онлайн-комунікації, формування навичок слухати, просити і надавати слово, підвищення рівня знань особливостей спілкування в індивідуальному та груповому чаті і передачі файлів (формат, назва, супровідна інформація). З недоліків – відсутність можливості проведення культурно-масових та розважальних заходів у звичному форматі. Олімпіади, конференції, диспути, шоукейси за участі студентів усіх курсів та факультетів стали неможливими у форматі живого спілкування. Навіть найбільш комунікабельні студенти потребують часу і звички онлайн-спілкування, щоб виявити своє особисте бачення, висловити власну думку, кмітливість, а іноді й почуття гумору.

Звернемось до ресурсів, які використовуються у більшості навчальних закладів: серед сервісів відеоконференцій це Zoom, Google Meet, Viber, Skype, найбільш затребуваною платформою для створення онлайн-курсів залишається Moodle. Найбільш поширеним є використання Zoom та Google Meet: обидва сервіси онлайн-конференцій пропонують демонстрацію екрану, чат та можливість обміну файлами. Втім, інтерфейс Zoom (на відміну від Google Meet) є більш комфортним для демонстрації, де викладач, або презентатор під час демонстрації власного екрану бачить відеоаватари інших учасників, стежить за їх реакцією, схваленням, рівнем фокусування на презентації). Під час відеоконференції викладач не може компенсувати увесь спектр видів іншомовленнєвої комунікації, втім, за умови ефективного застосування можливостей відеосервісу реально підтримувати високий рівень мотивації та чітко визначений темп навчальної діяльності, зберегти збалансований розподіл мовленнєвої активності викладача та студентів. До психологічних перешкод продуктивному проведенню заняття, що їх має подолати викладач, належить, зокрема, підтримання активності студентів у навчальній діяльності на високому рівні. Для цього відеокamera кожного студента мають бути ввімкненими, кожен повинен мати навчальні матеріали у паперовому вигляді, або ж у електронному, але на окремому носії, щоб не перемикаати екран з одного вікна на інше, намагаючись встигнути за іншими учасниками онлайн-конференції. Викладач має чітко пояснити порядок мовленнєвої діяльності: мовець має бути тільки один, при цьому саме викладач надає слово визначеному студенту. У випадку активного обговорення для запобігання перебиванню один одного студент має позначити готовність дати відповідь або висловитися, піднявши руку, скориставшись спеціальною функцією сервісу або написавши у чаті сервісу. Усне опитування також може відбуватися за сталою схемою (наприклад, за алфавітним списком), проте викладач обов'язково повинен повідомити студентам черговість на початку онлайн-зустрічі (наприклад, виключити зі списку на цей день відсутнього студента і звернути на це увагу студента, який буде відповідати наступним). Письмові завдання можуть бути виконані за допомогою сумісного використання екрану, проте робоча поверхня повинна бути розподілена на квадрати, щоб уникнути перехресного надання письмових відповідей – у визначеному квадраті буде працювати один студент або мінігрупа. За створення таких умов студенти усієї групи почуватимуться рівнозначними учасниками навчальної діяльності, відповідальними за свій вклад у хід заняття, це стимулюватиме бажання проявити себе, продемонструвати свій навчальний прогрес і, відповідно, отримати об'єктивну оцінку.

Рівні можливості викладач може забезпечити і використовуючи **ресурси онлайн-платформи Moodle**. Це освітнє середовище пропонує сьогодні комфортне навчання, як у самостійному режимі, так і під авторитетним доглядом викладача. Українська вища освіта використовує платформу як частину навчального навантаження, але,

на жаль, не весь потенціал платформи, що пропонується, імплементовано. Розглянемо з точки зору викладача переваги та недоліки типового набору функцій Moodle, що використовуються. По-перше, Moodle підтримує різні формати для навчальної діяльності і представлення навчального матеріалу (типового начитання): текстовий, аудіо, графічний. Так, наприклад, викладач може завчасно підготувати курс лекцій, презентацію, записати і завантажити у курс окрему лекцію з дисципліни для ознайомлення учасниками курсу у зручний для них (або у суворо відведений) час, а аудиторне навантаження присвятити обговоренню пройденого зі студентами, поглибленню теми та її практичному застосуванню. Moodle пропонує вбудовану можливість онлайн-спілкування завдяки активізації Bigbluebutton – відкритої системи вебконференцій, яка дозволяє запросити до 1000 учасників, не має ліміту часу і демонструє набір функцій, не менший за можливості Zoom або Google Meet. Проте, розробники зауважують, що чим потужніші характеристики Інтернет-з'єднання, тим кращими буде якість аудіо та відео конференції, а для стандартного поточного обміну інформацією рекомендують обмежити кількість ввімкнених відеокamer під час трансляції викладача. Двосторонній аудіо та відеозв'язок, демонстрація екрану, чат (загальний, а не особистий), сумісна дошка для колаборації онлайн, запис на вимогу модератора – усі ці функції доступні і спрощують навчальну діяльність, для якої, власне і призначений додаток Bigbluebutton. Для контролю рівня знань та сформованості навичок платформа Moodle також пропонує безліч функцій – завдання та тести різного рівня продуктивності, що вимагаються від учасника курсу (від репродуктивних завдань до повністю продуктивних завдань, наприклад, створення і завантаження творчого продукту на сторінку курсу). Процес оцінювання може бути як автоматизованим (наприклад, запропоновані учасникам курсу тести налаштовуються викладачем на різний ступінь складності, варіативності, кількості спроб, тривалості виконання, а оцінки демонструються або сховані від учасників відповідно до налаштувань), так і індивідуалізованим – викладач перевіряє і оцінює роботу через спеціальне вікно, яке дає можливість студенту одразу побачити оцінку, виправлення та коментар. Прогрес навчальної діяльності кожного учасника курсу, окремої групи, усіх зареєстрованих також відображається для перегляду викладачем та адміністратором курсу. Недоліком імплементации платформи Moodle є швидше не її характеристики, а особливості організації роботи у кожному окремому навчальному закладі.

В ідеальному випадку, окрім відділу технічної підтримки, який займається оновленням, додаванням необхідних плагінів та підтримкою виключно функціоналу системи для усього закладу вищої освіти, існують:

1) групи спеціалістів, які визначають формати матеріалу, придатні для визначеного аспекту навчальної діяльності і трансформують, наприклад, текстовий матеріал з файлу .doc у більш наочну презентацію або інфографіку; визначають найефективніший формат тестів з визначеного матеріалу (продуктивна / репродуктивна діяльність, співвідношення готових варіантів або вписування відповіді з урахуванням правильної орфографії);

2) розробники курсу – автори або укладачі матеріалів, які створюють силабус та відповідно до календарного плану комплектують онлайн-курс навчально-методичними та додатковими довідковими та тренувальними матеріалами після консультацій з вище названою групою фахівців;

3) технічні спеціалісти, які завантажують надані матеріали у курс і стежать за своєчасним наданням доступу або завершенням терміну, відведеного на завдання, перевіряють відповідність завантажених студентами файлів-відповідей та категоризують їх для перевірки викладачем;

4) власне викладачі курсу, які відповідно до силабусу та мети курсу здійснюють педагогічну та просвітницьку діяльність, викладають дисципліну та здійснюють контроль знань, умінь та навичок.

На жаль, в Україні система вищої освіти часто ставить викладачів в умови, коли усі вищезазначені ролі призначаються їм; більш того, з кожним оновленням системи викладач опановує новий функціонал Moodle і стикається з новими характеристиками. Наприклад, за замовчуванням у новій версії викладач більше не отримує візуального сповіщення або електронного листа, що студент завантажив файл-відповідь, і для перевірки викладач відкриває кожне окреме завдання курсу, щоб подивитися, чи є нові неперевірені і неоцінені роботи. Для викладачів, які мають перевірити по 20 і більше завдань у 10 і більше курсах це масштабні витрати часу.

В умовах дистанційного навчання під час весняного локдауну це призвело до перевантаження викладачів, оскільки навчальні матеріали не були призначені до самостійного позааудиторного опрацювання здобувачами освіти і вимагали численних консультацій та додаткового контролю. Сьогодні, коли в умовах дистанційної та змішаної форм навчання приблизно п'ята частина студентів не бере участь у поточних онлайн-заняттях (з різних причин), викладачам доводиться проводити онлайн-конференції за розкладом, а потім додатково надавати консультації тим, хто був відсутнім, перевіряти їх завантажені на портал виконані завдання, призначати окремий час для онлайн-захисту робіт. З психологічної точки зору доопрацювання також є дискомфортним для викладачів, по-перше, оскільки час, що призначався для виконання інших робіт (наукових досліджень або підготовки методичних розробок) доводиться витрачати на вже виконані за планом задачі. По-друге, під час онлайн-контролю (в Україні з технічних та фінансових причин не використовуються сервіси онлайн-моніторингу академічної доброчесності на кшталт ProctorU або ProctorExam), викладач рідко може бути стовідсотково впевнений у тому, що студент не використовує підказки або девайси різного роду, і роль агресивного наглядача, коли студенти дають привод сумніватися у їх академічній доброчесності, також не є приємною.

З точки зору студента використання платформи Moodle також має декілька недоліків: перше знайомство з будь-якою CMS (системою менеджменту курсів) вимагає зусиль та часу. Більшість завдань мають директивні вихідні умови (визначений термін виконання, доступність завдання прив'язана до попередньої діяльності або успішності виконання тесту тощо), що є необхідним для регулярних занять з дисципліни, але не дуже сприяє мобільності та креативності учасників курсу. Перехід закладу вищої освіти на нову версію може бути пов'язаним зі зміною даних аккаунту користувачів, опануванням нового функціоналу, при звичаюванням до нового вигляду курсів та їх складових. Серед переваг використання Moodle курсів користувачі відзначають об'єктивність автоматизованого оцінювання, швидкість та ефективність колабораційних процесів, коли прогресування учасника з наданими викладачем коментарями та рекомендаціями з покращення результатів, вбудовані посилання та SCORM пакети доступні повсякчас. За підтримки контакту зі студентами з боку викладача для надання консультацій та регулярного інформування здобувачі вищої освіти високо оцінюють функціонал Moodle і його повноцінність: наявність навчальних матеріалів різних типів та форматів, система гіперпосилань між розділами, курсами та зовнішніми ресурсами, різноманітність тестування, асинхронне (через сервіс особистих повідомлень) та синхронне (через додаток Bigbluebutton) спілкування з викладачем та структуровані звіти діяльності.

Зважаючи на вище зазначене, рекомендації з підвищення ефективності та покращення якості навчального процесу в умовах дистанційного та змішаного навчання також можна поділити на дві категорії (що стосуються психологічної атмосфери та комфортної взаємодії учасників навчання) та на дві групи (для викладачів та для студентів).

Задля створення та підтримки психологічного комфорту і ефективного тайм-менеджменту здобувачі

вищої освіти повинні усвідомити, що у нових умовах паніка та апатія призведуть лише до втрати дорогоцінного часу на підготовку до іспитів і до пробілів у знаннях. У той самий час взаємна підтримка та продуктивна колаборація є викликом, який традиційно має результатом нові ідеї, засвоєння нових технік та навичок. Зі свого боку викладач задля створення та підтримки високої мотивації студентів має демонструвати студентам впевненість у власних діях, підкреслювати їх послідовність і наголошувати на кінцевій меті як на винагороді за сумлінну працю. Окрім цього, вчитель має підтверджувати і високий рівень володіння сучасними засобами навчання. Лейтмотивом має стати цілеспрямоване навчання та самоорганізація, здатність прогресувати та пристосовуватися до вимушених ситуацій, які є більшою мірою тимчасовими. На допомогу здобувачам вищої освіти викладачі кафедри «Іноземні мови» ТДАТУ розміщують на сайті кафедри у розділі «Навчальні стратегії» (<http://www.tsatu.edu.ua/im/>) аспекти самостійної роботи з дисципліни «Іноземна мова», а також прикріплюють у власних профілях методичні вказівки з опрацювання практичних курсів, детально роз'яснюючи принципи роботи на порталі та взаємодії з викладачем у рамках навчального курсу. Досвід показує, що роз'яснення викладача, який веде саме у цій групі, користуються більшою увагою і приносять кращі результати, ніж узагальнені рекомендації.

Підсумовуючи викладений матеріал, слід наголосити на наступних прийомах: **по-перше**, результативна взаємодія у навчальному процесі базується на студентоцентрованому підході, при чому викладач має розглядати здобувачів вищої освіти як особистостей, що потребують настанови у складних умовах переходу на нові засоби та техніки навчання. **По-друге**, викладач має пам'ятати про власний психологічний комфорт, який, з одного боку, забезпечується у великій мірі підготовкою до викладання у кожній визначеній групі, а з іншого – уникненням перевантажень та стресів. Цей складний баланс для сучасного викладача є додатковим викликом в умовах мінливої ситуації з локдаунами та дистанційним та змішаним навчанням. **По-третє**, не слід забувати, що самонавчання не є самоціллю ані для студентів, ані для викладачів, оскільки є можливість залучити до роз'яснювальної роботи спеціальні служби та персонал. Грамотно спланована освітня та навчальна діяльність з боку викладача (сувора логіка побудови силабусу та кожного окремого заняття, обґрунтоване навчальне навантаження та автентичні матеріали, прозора система оцінювання) та висока мотивація здобувача вищої освіти є передумовами успішного опанування дисципліною та у перспективі досягнення високих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Белинская Е. П., Жичкина А. Е. Современные исследования виртуальной коммуникации : проблемы, гипотезы, результаты. М. : ЮНИТА-ДАНА, 2004. 165 с.
2. Бондарькова А. М. Педагогическое управление профессиональным саморазвитием студентов технических вузов, обучающихся дистанционно : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. М., 2010. 188 с.
3. Клейменова Л. 20 фактов о цифровой трансформации: статистика, прогнозы, опросы. URL: <https://trends.rbc.ru/trends/industry/5ece23569a79479c90f3377b> (дата звернення: 15.03.2021).
4. Кравець О.О. Аналіз взаємозв'язків між мотиваційними компонентами та психолого-педагогічними особливостями студентів інженерних вузів при навчанні іноземних мов. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2016. № 50-51. С. 288-294.
5. Лотоцька А., Пасічник О. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya%20metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 15.03.2021).
6. Навчальні стратегії. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/im/navchannya/navchalni-strategii/> (дата звернення: 15.03.2021).

П.В.Теслюк,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ПРОБЛЕМА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ СИМВОЛІВ У ПСИХОЛОГІЇ

Досвід проведення глибинної діагностико-корекційної роботи засвідчує ефективність методичних засобів, які дозволяють об'єктивувати психологічний зміст у символічній формі (тематичний психомалюнок, засоби арттерапії, казкотерапії, ігрової терапії тощо). Вагомим показником професіоналізму психолога-практика є його здатність розуміти символічний характер проявів психіки та уміння проводити адекватну діагностику і корекцію на основі символічної продукції суб'єкта. Таким чином, проблематика інтерпретації символів наразі є ключовою як для психологічної теорії, так і для психологічної практики.

Одним з головних джерел знання про символізм є сновидіння. В сновидіннях символи виникають спонтанно. В роботі «Тлумачення сновидінь» З. Фрейд першим з дослідників-психоаналітиків звернув увагу на проблему визначення психологічного змісту символіки сновидінь. У зв'язку з цим детальніше зупинимось на теорії сновидінь З. Фрейда.

Тлумачення сновидінь (як один з методів психотерапії і психологічного дослідження несвідомого душевного життя), за висловом З. Фрейда, «є царською дорогою до пізнання несвідомого» [1, с.317]. У термінології З.Фрейда розрізняється явний зміст сновидіння (сновидіння, яке пригадується після пробудження) і його приховані думки (отриманий шляхом аналізу символіки сновидіння психологічний зміст, який не усвідомлюється суб'єктом). Явний зміст сновидіння – своєрідний переклад прихованих думок на іншу мову. Джерелом прихованих думок сновидіння і власне самого сновидіння, за З. Фрейдом, виступають бажання, які залишилися нереалізованими в дійсності внаслідок протидії внутрішньої цензури та їх соціальної недопустимості. Процес перетворення прихованого змісту сновидіння на явний зміст має несвідомий характер і називається роботою сновидіння. Протилежна цьому робота, яка здійснюється аналітиком і веде до зворотного перетворення, носить назву «робота аналізу».

З чотирьох основних процесів роботи сновидіння (згущення, зміщення, символізації і вторинної обробки) найбільший інтерес представляє згущення, оскільки саме цей процес в теорії З. Фрейда забезпечує багатозначний характер психологічного змісту сновидіння. Сновидіння занадто лаконічне порівняно з обсягом його прихованих думок. Для характеристики їх співвідношення З. Фрейд використовує таке порівняння: «Записане сновидіння займає півсторінки; аналіз, в якому розвиваються приховані думки сновидіння, вимагає іноді шести, восьми і дванадцяти сторінок» [1, с.190]. Робота сновидіння враховує загальний зв'язок всіх елементів його імпліцитного змісту таким чином, що поєднує цей матеріал в одне ціле у формі якої-небудь ситуації чи події, яку ми і бачимо уві сні. Внаслідок цього елементи сновидіння утворюються зі всієї маси думок, причому кожний з них по-різному детермінується в загальному комплексі думок. Таким чином, будь-який елемент в експліцитному змісті сновидіння є «представником» цілого комплексу його прихованих думок. З. Фрейд зазначає, що сновидіння «утворюється не таким чином, що окрема думка чи група думок дає частину змісту сновидіння подібно до того, як із населення

обираються народні представники: навпаки, вся маса думок сновидіння підлягає певній обробці, після якої найбільш здатні елементи обираються для включення в зміст сновидіння» [1, с.193]. При цьому не лише елементи сновидіння по-різному детерміновані його прихованими думками, а й окремі думки сновидіння представлені в ньому різними елементами. В результаті «від одного елемента сновидіння асоціативний шлях веде до кількох думок; від однієї думки – до кількох елементів сновидіння» [1, с.193].

Процес згущення в роботі сновидіння призводить до того, що сновидіння має декілька смислів: «в ньому можуть не лише об'єднуватись...кілька здійснень бажань, але один сенс, одне здійснення бажання може покривати інше, поки у самому останньому сенсі ми не наштовхнемось на здійснення бажання раннього дитинства» [1, с.146]. З. Фрейд також зазначав, що «навіть у тому випадку, коли тлумачення цілком задовольняє нас і, очевидно, не має ніяких пропусків, залишається все-таки можливість, що те ж саме сновидіння має ще й інший сенс» [1, с.190]. Згущенням образів у сновидінні пояснюється поява деяких елементів, властивих лише йому, яких не існує в свідомості. Такими елементами є складені образи певних осіб і химерні образи, які можна порівняти з тваринами, створеними народною фантазією на Сході. Складений образ особи, яка є персонажем сновидіння, утворюється шляхом наділення її рисами кількох різних осіб. Таким же шляхом виникають надзвичайно багаті за змістом композиції сновидіння.

З. Фрейд окреслює групу символів, які найчастіше використовуються сновидінням, і описує їх значення. Отже, на думку З. Фрейда, король і королева зображають у більшості випадків батьків того, хто спить; принц чи принцеса – його самого; всі продовгуваті предмети (палиці, тростини, дерева, парасольки), всі довгі і гострі знаряддя (ножі, кинджали, списи) служать для зображення чоловічого статевого органа; коробки, жерстянки, ящики, шафи, печі відповідають статевій сфері жінки; сходи, підняття і спускання ними – символічне зображення коїтусу; ландшафти, особливо такі, де є мости або гори, що поросли лісом, відповідають статевій сфері; багаж, з яким доводиться подорожувати, являє собою гріховний тягар; роздавлювання – символ коїтусу [1, с.183-185].

Отже, у дослідженнях З. Фрейда констатуються такі характеристики психологічного змісту символіки сновидіння: наявність у сновидінні експліцитного та імпліцитного змісту, алогічність першого та логічна впорядкованість другого, багатогранність змісту, вираженого в тому чи іншому образі сновидіння і одночасно – репрезентація певного аспекту змісту в багатьох образах.

Дослідження З. Фрейда показують, що символічна форма властива також невротичному розладу, представленим певними симптомами. З. Фрейд констатує, що симптом – це результат внутрішнього психологічного конфлікту і своєрідна форма символічної реалізації несвідомого бажання. За цих умов «симптом є вираженням не лише здійсненого несвідомого бажання; сюди приєднується

бажання зі сфери передсвідомого, яке здійснюється за допомогою того ж симптому, так що останній детермінується двома бажаннями з різних систем, які перебувають у конфлікті. Подальшому ж детермінуванню, аналогічно тому, як у сновидінні, не поставлено ніяких меж» [1, с.297]. Оскільки невротичний розлад – це завжди певна система хворобливих проявів, то можна зробити висновок, що ті чи інші несвідомі бажання і їм протидіючі зі сфери передсвідомого, які детермінують невроз, виражаються в різних елементах невротичного симптоматичного комплексу. У теорії неврозів З. Фрейда одне й те ж несвідоме бажання символічно виражається в різних невротичних симптомах, кожен з яких у свою чергу детермінується різними конфліктуючими між собою бажаннями. Таким чином, невротичний симптом – це своєрідний символ, психологічний зміст якого поєднує в собі несвідомі, передсвідомі та свідомі елементи, тобто має багатозначний характер.

Згідно теорії біоенергетичного аналізу, сучасного напрямку психоаналізу, не лише невротичний симптом, а й загалом будова та фізіологія тіла символічно виражають психічні особливості суб'єкта [2]. Біоенергетичний аналіз виходить з гіпотези, що в організмі людини існує єдина енергія (біоенергія), яка проявляється на психічному і соматичному рівнях. Ця енергія нагромаджується в результаті вживання їжі, рідини і кисню. Життєва енергія, яка вільно циркулює по тілу, розглядається в біоенерготерапії як основа функціонування здорової особистості. До проявів біоенергії зводяться всі життєві процеси: як психічні, так і соматичні. Відповідно до цього, не існує невротичних проблем, які б не проявлялися якимось чином у функціях людського організму. Основним поняттям біоенергетичного аналізу є поняття м'язової броні. Це поняття запропонував В. Райх для позначення хронічного м'язового напруження, яке, на його думку, ізолює неприємні емоції від свідомості суб'єкта. В біоенергетиці вважається, що почуття, вираженню яких перешкоджає страх, сприяють формуванню тілесної ригідності. На думку В. Райха, між хронічними енергетичними блокуваннями на фізичному рівні та витісненими емоціями на психологічному рівні існує не просто паралель, а тісний взаємозв'язок. На думку відомого американського психоаналітика А. Лоуена, неможливо змінити характер особистості без змін у будові й функціонуванні тіла. Цей дослідник вважає, що будова й фізіологія тіла можуть бути предметом психоаналізу в такій же мірі, що й сновидіння, обмовки та вільні асоціації. Біоенерготерапевт аналізує не лише психологічні проблеми пацієнта, як це відбувається в класичному психоаналізі, а й фізичний аспект цих проблем, який проявляється в будові тіла й рухах пацієнта. «Жодні слова не говорять так ясно, як мова тіла, тому, хто навчився її розуміти» [2, с.100].

У сучасній західноєвропейській психотерапії широко використовується метод «сновидінь наяву». Інша назва даного методу, розробленого німецьким дослідником Х. Лейнером, – кататимне переживання образів (КПО) або символдрама [3]. Технічно метод КПО ґрунтується на тому, що у клієнта, який у розслабленому стані зручно сидить у кріслі або лежить на кушетці, психотерапевт викликає схожі на «сновидіння наяву» (денні фантазії) уявлення образів – імагінації. Суб'єкт при цьому може прийти до майже реального тривимірного переживання. Проте він не забуває, що це не реальні явища. У цьому відношенні КПО відрізняється від нічних сновидінь або галюцинацій у психічнохворих, коли відсутнє критичне ставлення до свого стану і людина вважає, що переживає реальні події. Клієнт відразу повідомляє психотерапевту про характер образів, що з'являються у нього. Ці образи автономні, довільне зусилля не в змозі керувати ними, вони можуть

спонтанно з'являтися і утримуватися перед очима або розвиватися, безперервно змінюватися далі. Для КПО не обов'язково викликати надто змінений стан свідомості. Звичайне прохання – уявити певний, запропонований психотерапевтом мотив – може привести до повноцінного переживання кататимних образів. Психотерапевт може вплинути на ці образи і структурувати «сновидіння наяву» у відповідності зі спеціально розробленими правилами.

Концепція КПО базується на теоретичних положеннях класичного психоаналізу. Дослідження психіки за методом КПО спрямовується на виявлення несвідомих психічних конфліктів, генетично пов'язаних з дитинством суб'єкта і символічно виражених в образах «сновидінь наяву» [3, с.206]. Образи, що виникають в процесі символдрами, розглядаються як відображення несвідомого психічного конфлікту. Особливе значення для виявлення конфліктів мають так звані фіксовані образи. Вони характеризуються стереотипністю, тобто при багаторазових поверненнях до певних мотивів КПО зміст імагінацій не змінюється. В теорії КПО такі незмінні динамічні констеляції розглядаються як еквівалент осередку невротичного порушення. Кататимне переживання образів може відбуватися у формі вільних асоціацій, поширених на рівень образної свідомості. Аналогічно вербальним асоціаціям послідовність образів мимовільно спрямовується на глибинно-психологічний конфлікт, що допомагає його рефлексувати.

Характерна особливість методу КПО полягає у здійсненні безпосереднього впливу на несвідоме клієнта шляхом трансформації образів, які він уявляє. Безпосередній вплив на імагінації здійснюється у відповідності з так званими режисерськими принципами, тобто певними технічними вказівками, що стосуються поведінки клієнта з символічними образами. На базовому рівні КПО використовуються два режисерських принципи: принцип годування і насичення та принцип примирення [3, с.97]. Вони полягають у тому, що психотерапевт спонукає клієнта в своїй уяві «годувати» досхоchu символічну істоту, що з'являється в процесі КПО, якщо вона поводить себе агресивно і викликає страх (виражає певні невротичні проблеми). Коли символічна істота «наїдається», вона стає привітною і доброзичливою. Клієнт може наблизитися до неї, погладити її, тобто примиритися з образом, що є «носієм» несвідомих психічних конфліктів. Згідно Х. Лейнера, така незвична процедура має терапевтичний ефект, оскільки на рівні «сновидінь наяву» «ми оперуємо в сфері магічного виконання бажань, на психоаналітичній мові – в сфері первинного процесу» [3, с.99].

Символічному зображенню властива певна невизначеність, що змінюється від легко зрозумілої двозначності (наприклад, в дотепі) до повної неясності (у сновидінні, неврозі). Існують і такі символічні форми, як релігія, міф, мистецтво, що дають можливість раціонального зображення, а разом з тим не позбавлені глибокого несвідомого сенсу. Значний внесок у психологічне дослідження міфологічної і релігійної символіки зробив К. Юнг. Він, зокрема, довів, що існує багато символів, які за своєю природою і походженням не індивідуальні, а колективні. Це символіка колективного несвідомого. На думку К. Юнга, колективне несвідоме – це психологічна спадщина минулих поколінь, яка є вродженою, тому символічне значення образів колективного несвідомого також вроджене і є спільним для всіх людей незалежно від їх культури, статі, індивідуального досвіду, рівня освіти, соціального статусу та ін. [4, с.141]. Образи колективного несвідомого, які використовуються в релігії, міфології, символізують екзистенціальні проблеми людського життя: скінченність буття і

прагнення до безсмертя, психологічна залежність від батьків і намагання її подолати, необхідність «жертви» інфантильною особистістю на шляху до досягнення психологічної самостійності, потреба в захищеності, небезпечність «темної» половини людської душі (несвідомого) та ін. Зазначені образи фіксують той чи інший аспект досвіду, що постійно повторюється у філогенезі, тобто виражають спільний для всіх людей зміст. Дослідженню цього колективного змісту присвячена робота К. Юнга «Лібідо, його метаморфози та символи» [5]. Образи колективного несвідомого, що є проявом психіки конкретного суб'єкта, виражають індивідуально-неповторний психологічний зміст.

К. Юнг показав, що образи колективного несвідомого багатозначні. Наприклад, поширений у релігії та міфології образ хреста, згідно К.Юнга, символізує дерево життя, безсмертя; в індійській традиції він є знаком дощу і родючості; хрест має важливе значення як знак, що попереджає різноманітні негаразди; хрест є символом світової душі у вченні Платона і материнським символом [5, с.246-259]. Той чи інший психологічно важливий аспект буття в міфології і релігії виражається за допомогою різноманітних образів. Наприклад, символами материнського начала є море, вода, Місяць, мсто, дерево, ліс, мотив обвивання чи обіймання, земля, церква та ін. [5].

Міфи містять надзвичайно багато символів сексуальної активності. Згідно К. Юнга, такими символами є добування вогню і сам вогонь, орання землі, удар стрілою, збирання квітів і ягід, дія різноманітних знарядь праці тощо. Поширеність сексуальної символіки, на яку вказує і наведена вище фрейдівська інтерпретація символіки сонovidін, дослідники-психоаналітики пояснюють тим, що «жоден інстинкт не подавляється культурою в такий мірі, як статевий інстинкт, що складається з різних «збочень»; з цієї причини його психічна сфера, еротичне, потребує прямого зображення» [6, с.43].

Створення міфів і казок дослідники розглядають як негатив культурного розвитку, оскільки в них нагромаджуються і зберігаються недопустимі в реальному світі бажання і недоступні форми їх задоволення, тобто все те, від чого дитина відмовляється в ім'я культури так само, як у свій час це робила примітивна людина. «Цю функцію символічно замаскованого задоволення соціально недопустимих інстинктів міф поділяє з релігією, з якою він тривалий час складав одне ціле. Різниця полягає в тому, що деякі релігійні системи виявились здатними... сублімувати ці інстинкти і в такий мірі замаскувати їх задоволення, що зробили можливим високий етичний розвиток людства; тим самим релігії високо піднялися над примітивним міфом і наївною казкою, хоча суттєві стимули та елементи і там, і тут одні й ті ж» [7, с.244].

Психологічний зміст символічних образів, які виникають в особливому стані психіки при вживанні такої хімічної речовини, як ЛСД, розкривається в дослідженнях, проведених в трансперсональній психології. Найбільш послідовне наукове оформлення ідеї трансперсональної психології набули в роботах С. Грофа [8]. В процесі вивчення впливу на психіку людини ЛСД, яка виявилася потужним каталізатором психічних процесів, С. Грофу вдалося об'єктивувати такий зміст несвідомого, який залишався недосяжним для психоаналітичних методів дослідження. Завдяки цьому С. Гроф запропонував нову картографію несвідомого.

Зміст ЛСД-сеансів визначається особистістю клієнта і відображає у конденсованій символічній формі його найбільш актуальні психофізіологічні, емоційні,

інтелектуальні, філософські і духовні проблеми. С. Гроф зазначає, що ЛСД-переживання мають складний і багатовимірний характер [8, с.238]. Він наголошує, що «феноменологія ЛСД-сеансів відображає ключові проблеми людини і розкриває корені і джерела її емоційних утруднень на психодинамічному, перинатальному і трансперсональному рівнях» [8, с.239]. Коротко розглянемо основні характеристики психодинамічних, перинатальних і трансперсональних переживань в теорії С. Грофа.

Психодинамічні переживання в ЛСД-сеансах пов'язані зі сферою індивідуального несвідомого і сферами особистості, доступними в звичайному стані свідомості. Вони стосуються найважливіших спогадів, емоційних проблем, нерозв'язаних конфліктів і витісненого матеріалу різних періодів життя людини. Феноменологія психодинамічних переживань в ЛСД-сеансах в значній мірі узгоджується з основними концепціями класичного психоаналізу.

Основні характеристики перинатальних переживань і їх зміст зосереджені на проблемах біологічного народження, а також вмирання і смерті. Перинатальні переживання виражають більш глибокий рівень несвідомого, який лежить за межами досяжності класичної психоаналітичної техніки. Елементи складного змісту, що виникають на ЛСД-сеансах і відображають цей рівень несвідомого, С. Гроф пропонує подавати у вигляді чотирьох типових груп, матриць або паттернів, які отримали назву Базових Перинатальних Матриць (БПМ-1-4). Останні мають своїм специфічним змістом перинатальні явища: конкретні і досить реалістичні переживання, пов'язані з індивідуальними стадіями біологічних родів і специфічні духовні складові кожної стадії біологічного народження.

Трансперсональні переживання можна визначити як «переживання, які включають в себе розширення або розповсюдження свідомості за межі звичайних границь Его і за обмеження часу та/або простору» [8, с.177]. За словами С. Грофа, дивує не зміст трансперсональних переживань (факт ембріонального розвитку, генетичної неперервності від тваринних і людських прашурів чи належності до певної расової і культурної групи, факт екстрасенсорного сприймання), а існування цих елементів у людському несвідомому і можливість їх свідомого, цілком реального, проживання, а також спосіб одержання певної інформації, який, згідно сучасній науковій парадигмі, лежить за межами досяжності органів чуття.

С. Гроф не лише констатує наявність в ЛСД-переживаннях змісту відразу трьох рівнів несвідомого, а й наголошує «конденсованість» вираження цього змісту в символах. Він пише: «... ЛСД активізує емоційно значимий матеріал у різних сферах і на різних рівнях особистості. В результаті цього виникає багаторазова обумовленість символічних образів, що є однією з основних рис ЛСД-переживань. Загальним спостереженням для ЛСД-терапії є те, що пацієнти дають декілька узгоджених, взаємно перекритих, логічно переконливих інтерпретацій одного символічного переживання. Проте у випадку складних епізодів один з рівнів звичайно знаходиться в центрі поля переживання і «вістря променя» свідомості. Поки розгортається основна тема, значимість додаткових рівнів може скорочуватись і опосередковано проявлятися на периферії потоку сприймання. Вони розкриваються після сеансу за допомогою систематичного аналізу з використанням вільних асоціацій пацієнта або спонтанно виникають у наступних ЛСД-сеансах» [8, с.259]. Зміст символіки ЛСД-переживань обумовлюється не лише

внутрішньою психологічною природою суб'єкта, а й зовнішніми обставинами, в яких відбувається сеанс. На численному емпіричному матеріалі С. Гроф показує, що «часто...один і той же образ або елемент виражає декілька значних і, як правило, конфліктуючих тем і тенденцій суб'єкта, і в той же час, він осмислено пов'язаний і з різними аспектами оточення» [8, с.251].

Проведений теоретичний аналіз проблеми дозволяє виділити наступні властивості репрезентації психологічного змісту в символіці сновидінь, кататимних переживань, міфів, ЛСД-переживань. По-перше, це наявність явного та прихованого (імпліцитного) змісту, який має суперечливий характер і виражається одними й тими ж символами. По-друге, логічна впорядкованість імпліцитного змісту. По-третє, «конденсованість» прояву психологічного змісту, коли символ виражає відразу декілька його аспектів. Символічна форма сновидінь, міфів, «сновидінь наяву», ЛСД-переживань єднає дані феномени з психомалюнком [9]. Відтак, практичним психологам, які широко застосовують малюнкові методики у діагностико-корекційній роботі, необхідно враховувати, що прояви несвідомого мають символічний характер, свідоме та несвідоме функціонують у нерозривному взаємозв'язку, адекватне дослідження однієї з цих структур психіки можливе за умови врахування особливостей іншої [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Фрейд З. Толкование сновидений. Киев: Здоровье, 1991. 383 с.
2. Лоуэн А. Язык тела. Санкт-Петербург: Академический проект, 1997. 395 с.
3. Лейнер Х. Кататимное переживание образов. Москва: Эйдос, 1996. 253 с.
4. Юнг К.Г. О психологии бессознательного // Психология бессознательного. Москва: Канон, 1994. С. 27-172.
5. Юнг К.Г. Либи́до, его метаморфозы и символы. Санкт-Петербург: Восточно-Европейский Институт Психоанализа, 1994. 415 с.
6. Ранк О., Закс Г. Бессознательное и формы его проявления // Зигмунд Фрейд, психоанализ и русская мысль. Москва: Республика, 1994. С. 23-97.
7. Ранк О., Закс Г. Психоаналитическое исследование мифов и сказок // Между Эдипом и Озирисом: Становление психоаналитической концепции мифа. Москва: Совершенство, 1998. С. 207-246.
8. Гроф С. Области человеческого бессознательного. Москва: Изд-во Трансперсонального Института, 1994. 278 с.
9. Яценко Т., Бондар В., Галушко Л. Психоаналіз репродукцій художніх творів у підготовці психологів: Навч. посібник. Дніпро-Київ, 2018. 300 с.
10. Яценко Т.С. Архаїчний спадок психіки: психоаналіз феноменології проблеми. Дніпро: Інновація, 2019. 284 с.

І.М.Руденко,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПЯТИКЛАСНИКІВ В ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ

(ІЗ ФІНСЬКОГО ДОСВІДУ)

Процес адаптації дитини після переходу учнів з початкової школи в середню ланку триває протягом усього циклу навчання в школі. Досвід психолого-педагогічної роботи зі школярами в період адаптації дає можливість виокремити їх типові характеристики: зниження успішності та бажання вчитися, порушення дисципліни та правил поведінки, психічна нестабільність, підвищена дратівливість або плаксивість, втомлюваність. Пошук шляхів організації ефективного психолого-педагогічного супроводу школярів є актуальним завданням кожного навчального закладу.

Мета статті: проаналізувати особливості психологічної адаптації учнів та розглянути фінський досвід підготовки школярів до переходу з початкової школи в середню ланку.

Науковці та практики Ельконін Д.Б. [6], Коблик Е.Г. [2], Найманова Л.І. [4], Ланцова К.А. [3], Прихожан А.М. [5], Юферева Т.Н. [7] та

інші вивчали психологічні особливості адаптації учнів до умов навчання в середній школі. Дослідник Дмитрієва С.В. зазначає, що успішність психологічної адаптації учнів до умов навчання в середній школі визначається їх індивідуальним психологічним ресурсом, що характеризується поєднанням і рівнем розвитку емоційного (шкільна тривожність, емоційне благополуччя), когнітивного (рівень мислення), мотиваційно-особистісного (рефлексія, внутрішня мотивація до навчання, соціальний статус і соціальна компетентність) компонентів. Особливості психологічної адаптації проявляються в її залежності від статевої приналежності учнів. Для дівчаток більш характерним є високий рівень рефлексії ситуації переходу в середню школу, розвиток внутрішніх мотивів до навчання, зниження рівня шкільної тривожності. Для хлопчиків більшою мірою, ніж для дівчаток,

характерна успішна адаптація у позаурочній сфері шкільного життя [1].

На думку психологів ознаками дезадаптації є: негативний емоційне ставлення до школи, висока стійка тривожність, підвищена емоційна лабільність, низька працездатність, рухове розгальмування, труднощі спілкування з учителем і однолітками. Тому важливо підкреслити взаємозв'язок між індивідуальною адаптацією і адаптацією класного колективу, яка виражається в залежності успішної індивідуальної адаптації від успішної адаптації класного колективу в цілому. Негативні взаємини дітей в класі зменшують можливість окремих учнів успішно адаптуватися до умов навчання в середній школі. Тому велике значення взаємин в класному колективі для адаптації дітей в середній школі виводить на перший план роль вчителя в розвитку колективу. Розвиток дітей як суб'єктів спілкування з однокласниками, створення позитивної атмосфери в класі має бути пріоритетним завданням класного керівника [1;3;4].

Під час адаптації повинна здійснюватися спадкоємність класного керівництва. Участь психолога в розвитку колективних взаємин в класі буде ефективною тільки в разі включення його в систему виховної роботи вчителя з класом, співпраці з педагогом у вирішенні завдань розвитку дітей. Взаємодія шкільного психолога і педагога є необхідною умовою ефективності психолого-педагогічного супроводу учнів і здійснення психолого-педагогічної діагностики. Психолого-педагогічна діагностика учнів повинна бути комплексною і включати в себе як визначення показників емоційного стану школярів, характеристик їх мотиваційно-особистісної та когнітивної сфери, так і виявлення особливостей взаємин в класному колективі. Комплексна діагностика дозволяє не тільки констатувати стан дезадаптації класу, а й визначити його причини, виявити ресурси для побудови корекційної роботи і сформулювати прогноз на майбутнє [1;2;5;7].

Аналіз фінського досвіду переходу від початкової до середньої ланки дає можливість виокремити ряд вимог, які постають перед школою:

- систематична співпраця між співробітниками школи;
- систематична співпраці між двома школами, що матиме різні форми залежно від того, чи розташовані ці школи в одній будівлі, чи в різних;
- передача інформації, необхідної для вчителів середньої ланки, супровідних та допоміжних документів – характеристики учнів, анкети про їх сильні та слабкі сторони, необхідну психологічну, медичну підтримку;
- організована співпраця з батьками;
- організована робота з учнями;
- планування методів роботи, які застосовуватимуться під час переходу.

Обов'язковим компонентом успішного та ефективного переходу учнів є створення в кожному навчальному закладі групи з питань планування переходу. В склад групи входять: директор, класні керівники початкової школи, вчителі для дітей з особливими освітніми потребами (ООП), класні керівники середньої школи, консультанти з профорієнтаційного навчання, учні-наставники старших класів.

Потрібно підкреслити, що в фінській системі освіти початкова школа охоплює 1-6 класи, а середня ланка – 7-9 класи. Планування

переходу учнів розпочинається вже в осінньому семестрі:

1. Директор та працівники групи з питань планування переходу інформують 6-класників, які відвідують початкову школу, про особливості середньої ланки:

- нову шкільну культуру;
- вчителів з різних предметів;
- працівників, які здійснюють підтримку (вчителя для дітей з ООП, шкільну медсестру, психолога, соціального працівника);
- відповідальність та обов'язки, шкільні правила та інструкції;
- нові предмети, що вивчатимуться;
- збільшення кількості напрямків, за якими відбуватиметься тестування;
- особливості оцінювання;
- режим у середній школі, що відмінний від початкової ланки;
- більшу кількість паралельних класів і нових учнів;
- позакласні заходи (шкільні гуртки);
- учнів-наставників (8-класників) - це наставники, які проводять заходи, спрямовані на згуртування учнів.

2. Проводяться батьківські збори для батьків учнів 6-х класів:

- з питань обговорення навчання, навичок роботи й поведінки учнів (восени);
- з питань щодо шкільної культури, розкладу, шкільних правил та інструкцій, співпраці з сім'ями, оцінювання тощо (весняний семестр);
- здійснюється опитування батьків. В анкеті батьки зазначають сильні та слабкі сторони власних дітей, необхідну підтримку, побажання тощо. Батьки та учні заповнюють анкету разом.

Основна відповідальність за організацію ефективного переведення учнів покладена на директора школи. Група з питань планування переходу розробляє та реалізує:

- інформацію необхідну для переходу, заходи по відвідуванню шкіл, передачу інформації про навчання учнів, необхідну підтримку та емоційне благополуччя дітей;
- анкету для батьків, в якій зазначаються сильні та слабкі сторони учнів, необхідна підтримка, побажання тощо;
- співпрацю з групою з питань благополуччя школи, яка є обов'язковою в кожному навчальному закладі. До складу групи з питань благополуччя школи входять: директор школи, представники шкільної медичної служби, психолог, соціальний працівник, учителі для дітей з ООП, консультант з навчання;
- річний план із забезпечення переходу.

Річний план із забезпечення переходу з початкової школи в середню ланку

Терміни (місяць)	Що заплановано?	Хто відповідальний?	Яка мета?
Серпень			
Вересень			
Листопад			
Грудень			

Розглянемо приклад річного планування у фінському навчальному закладі освіти.

У серпні заплановано:

- Директори початкових і середніх шкіл, вчителі для дітей з ООП, консультанти з навчання, класні керівники початкових шкіл оновлюють план забезпечення переходу.

- Проводиться оцінювання того, наскільки успішним був перехід у попередньому навчальному році.

У вересні заплановано:

Директор середньої школи, вчителі для дітей з ООП, консультант з навчання відвідують початкову школу та розказують учням 6-х класів про діяльність, предмети середньої школи та шкільну культуру.

Проводяться батьківські збори для батьків учнів 6-х класів, в яких беруть участь директори як початкової, так і середньої шкіл, вчитель для дітей з ООП. Вони розповідають про шкільну культуру, підтримку, навички, необхідні в середній школі тощо.

У жовтні заплановано:

Вчитель для дітей з ООП відвідує середню школу, щоб привітати учнів попереднього року.

Вчителі-предметники середньої школи мають можливість відвідати 6-класників початкової школи та ознайомитися з діяльністю початкової школи.

У листопаді заплановано:

6-класники заповнюють анкету разом з батьками, яка надає інформацію про сильні та слабкі сторони учня, його навчання та поведінку.

Оновлюються документи щодо підтримки навчання.

Проводиться зустріч з питань оцінювання між батьками і класними керівниками – у зустрічі може брати участь вчитель для дітей з ООП середньої школи.

У грудні заплановано:

Проводиться зустріч з питань переходу, на якій класні керівники та вчителі для дітей з ООП середньої школи попередньо знайомляться з тим, які учні збираються в середню школу.

Психолог, соціальний педагог, класні керівники, учитель для дітей з ООП середньої школи знайомляться з результатами заповнення батьками та учнями анкет.

У січні заплановано:

Консультанти з навчання зустрічаються з 6-класниками і розповідають про те, що таке консультування з профорієнтаційного навчання.

Проводяться батьківські збори для батьків учнів, які переходять до середньої школи, на яких виступають директори початкової та середньої шкіл, вчителі для дітей з ООП, консультанти з навчання.

У лютому та березні заплановано:

Підготовка до поділу на класи в середній школі.

Класні керівники початкової школи розповідають працівникам групи із забезпечення благополуччя середньої школи про своїх учнів.

Учні-наставники середньої школи планують навчальний день для 6-класників, щоб познайомити їх із середньою школою (заходи, ігри та спільний обід). Наступного навчального року учні-наставники візьмуть шефство над цими школярами у 7 класі.

У квітні заплановано:

Поділ на класи здійснює група із забезпечення переходу. Директор, класні керівники початкової та середньої школи, вчитель для дітей з ООП формують класи. При цьому враховується, які мови, релігії або етики вивчають учні, якої підтримки потребують, побажання учнів щодо своїх друзів тощо.

Публікується інформація про нові класи.

У травні заплановано:

День знайомства з середньою школою та новим класом. Учні-наставники середньої школи планують і реалізують програму (заходи, роботу в групах).

Класні керівники початкової школи зустрічаються з директором середньої школи та майбутніми класними керівниками середньої ланки.

У червні, липні заплановано:

Медичний огляд учнів шкільною медсестрою в присутності батьків.

У серпні заплановано:

Початок навчального року з 10 серпня.

Протягом перших днів/тижнів директор, класні керівники середньої школи, учні-наставники, консультант з профорієнтаційного навчання надають інформацію та знайомлять нових учнів зі школою. Для цього відповідно розроблено план.

Нові класи, учні-наставники, класні керівники виїжджають кудись разом з метою згуртування учнів.

Отже, базуючись на фінському досвіді, можемо зробити висновок, що організація психолого-педагогічного супроводу учнів вимагає ретельного планування та відповідальної реалізації заходів, що буде сприяти успішній адаптації дітей до умов навчання при переході в середню школу. Психопрофілактична робота з учнями повинна бути спрямована на комплексний розвиток емоційного, когнітивного і мотиваційно-особистісного компонентів індивідуального психологічного ресурсу, на формування позитивних міжособистісних взаємин у класному колективі. Ретельно проведена робота по формуванню психологічної готовності учнів до переходу в середню школу є ефективним засобом забезпечення адаптації школярів до нових умов навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дмитриева С.В. Особенности психологической адаптации учащихся к условиям обучения при переходе в среднюю школу. URL: <https://www.dissertat.com/content/osobennosti-psikhologicheskoi-adaptatsii-uchashchikhsya-k-usloviyam-obucheniya-pri-perekhode>
2. Коблик Е.Г. Первый раз в пятый класс: Программа адаптации детей к средней школе. Москва: Генезис, 2003. 122 с.
3. Ланцова К. А. Причины школьной дезадаптации учеников при переходе из начальной в среднее звено общеобразовательной школы. Молодой ученый. 2020. № 9. С. 152-153. URL: <https://moluch.ru/archive/299/67738/>
4. Найманова В.И., Володина Н.Я. Пути преодоления школьной дезадаптации в период перехода учащихся из начальной школы в среднюю. URL: <file:///C:/Users/Device/Downloads/puti-preodoleniya-shkolnoy-dezadaptatsii-v-period-perehoda-uchashchikhsya-iz-nachalnoy-shkoly-v-srednyuyu.pdf>
5. Прихожан А.М. Учебные трудности пятиклассников. URL: <https://psy.1sept.ru/article.php?ID=200201307>
6. Эльконин Д.Б. Возрастные и индивидуальные особенности младших подростков. Вестник практической психологии образования. 2012. Том 9. № 4. С. 73–75. URL: <https://psyjournals.ru/vestnikpsyobr/2012/n4/Elkonin.shtml>
7. Юферева Т.И. Учащиеся переходят из начальной школы в среднюю // Рабочая книга школьного психолога / Под ред. Дубровиной И.В. Москва: Международная педагогическая академия, 1995. С. 120-145

Ю.М. Зоря,

кандидат педагогічних наук, завідувачка навчально-тренінгового центру STEM-освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ОСНОВНІ ДОСЯГНЕННЯ В РЕАЛІЗАЦІЇ STEM-ОРІЄНТОВАНОГО НАПРЯМУ ОСВІТИ

Одним з основних завдань, яке сьогодні повинен розв'язувати вчитель є **створення інноваційної системи навчання на основі компетентнісного підходу**, яка орієнтована на самореалізацію особистості. Інноваційні технології – це не тільки надзвичайно необхідне явище в сучасній освіті, але і об'єктивний і незворотний процес, зумовлений станом сучасного наукового, технологічного, соціально-економічного та культурного розвитку людства. Вони сприяють покращенню якості людського життя та збереженню потенціалу людяності шляхом розвитку окремої особистості. Освітня діяльність школи має розвивати в учнів механізм інноваційної самореалізації, знаходити творчі способи вирішення життєво важливих проблем. Одним із найновіших напрямів модернізації освітнього середовища є розвиток STEM-освіти.

Її розвиток був ініційований ще у 2016 році. Було розроблено «План заходів щодо впровадження STEM-освіти в Україні на 2016–2018 рр.». Представлено низку наказів Міністерством освіти і науки України (далі – МОН) (наказ МОН від 13 квітня 2018 р. № 366 «Про реалізацію інноваційного освітнього проекту всеукраїнського рівня з теми «Я – дослідник» на 2018–2021 рр.», наказ МОН від 17 травня 2017 р. № 708 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня з теми «Науково-методичні засади створення та функціонування Всеукраїнського науково-методичного віртуального STEM-центру (ВНМВ STEM-центр)» на 2017–2021 рр.», та Інститутом модернізації змісту освіти (далі – ІМЗО) (наказ ІМЗО від 5 лютого 2020 р. № 8 «Про проведення фестивалю «STEM-весна – 2020», наказ ІМЗО від 13 листопада 2019 р. № 113 «Про організацію та проведення дослідження «Ефективність освітніх процесів в умовах модернізації освітньої галузі», наказ ІМЗО від 14 серпня 2019 р. № 68 «Про організацію та проведення «STEM-школи – 2020»)

STEM-освіта реалізовувалась через впровадження в освітній процес здобувачів освіти низки послідовних курсів і програм навчання, які готують учнів до успішного працевлаштування, до освіти після школи або для того й іншого. STEM-освіта сьогодні активно застосовується у всіх школах, часто реалізовується через «проектну діяльність». Створення проекту передбачає інтеграцію предметів. За STEM-навчання діти застосовують знання з математики, інженерії, дизайну, використовують цифрові пристрої та технології. Отже, учні засвоюють загальне розуміння процесу створення і роботи над проектом. STEAM – це універсальний практико-орієнтований підхід, який дозволяє учням справлятися із завданнями будь-якої складності. Водночас діти отримують практичну реалізацію своїх знань. Упровадження міжнародної програми «Шість цеглинок» є ще одним підтвердженням ефективності STEM. Застосування Лего-конструювання не лише сприяло кращому засвоєнню навчального матеріалу, а й підвищило мотивацію до навчання, сформувало у дітей просторові уявлення, вміння працювати в команді (групі), у парах [3]

Заслугує на увагу цікавий формат освітніх квестів. STEM-квест – перспективна педагогічна технологія, що

включає в себе набір проблемних завдань з елементами рольової гри, для виконання яких можуть знадобитися будь-які ресурси, зокрема, ресурси Інтернету. Це одночасно міні-проект, інтелектуальне змагання, ділова гра, групова робота. У ході проведення квесту учасники використовують та розвивають цілу низку знань та навичок. Методика проведення STEM-квесту допомагає навчити розробляти план або проект на основі заданих умов, знаходити, аналізувати і використовувати матеріали з різних джерел інформації, проводити наукові дослідження, робити самостійні висновки, обґрунтовувати і відстоювати свою точку зору, працювати індивідуально і в команді.

Смартфони, планшети, ноутбуки є невіддільною частиною життя. Кожний учасник освітнього процесу користується щонайменше одним гаджетом протягом дня, тому використання їх функціональних можливостей, мобільних додатків на користь навчання значно модернізували його. Використання методу BYOD («Bring Your Own Device» - принеси свій власний пристрій) дав змогу реалізувати на більш якісному, технологічному рівні такі принципи навчання як наочність,

STEM-освіта зумовила створення середовища, в якому формуються в учнів найважливіші навички, які **визначають компетентного фахівця:**

- уміння побачити проблему;
- уміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків;
- уміння сформулювати дослідницьке запитання і шляхи його вирішення;
- гнучкість як уміння зрозуміти нову точку зору і стійкість у відстоюванні своєї позиції;
- оригінальність, відхід від шаблону;
- здатність до перегруповування ідей та зв'язків;
- здатність до абстрагування або аналізу;
- здатність до конкретизації або синтезу;
- відчуття гармонії в організації ідей.

РОБОТА НАВЧАЛЬНО-ТРЕНІНГОВОГО ЦЕНТРУ STEM-ОСВІТИ

Одним із найважливіших завдань упровадження STEM в освітній процес стала підготовка вчителя. STEM-педагог повинен бути конкурентоспроможним у високотехнологічному світі, тому перед ним стоїть завдання побудувати вектор власного професійного зростання, враховуючи виклики сьогодення щодо переведення освітнього процесу в цифровий формат, забезпечення рівного доступу кожного учасника освітнього процесу до якісної освіти й запровадження нових підходів до освітньої діяльності (мобільне, змішане, адаптивне, STREAM-навчання, соціально-емоційно-етичне навчання (CEEH), педагогіка партнерства).[1]

Саме тому з вересня 2017 року на базі комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» розпочав свою діяльність навчально-тренінговий центр STEM-освіти. У центрі STEM-освіти функціонують 2 кабінети робототехніки: центр Lego-education та тренінговий центр, а також ресурсний центр та навчально-тренінгова аудиторія.

Основною метою діяльності Центру стала: реалізація державної політики в освітніх закладах регіону з урахуванням вимог Закону України «Про освіту» щодо посилення розвитку наукового напрямку у навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях. У рамках курсів підвищення кваліфікації, один день відводиться для проведення практичних занять у навчально-тренінговому центрі STEM-освіти з метою ознайомлення педагогічних працівників з технологіями та можливостями STEM-освіти. У рамках проекту «Інноваційні школи Черкащини» працівниками STEM-центру проводяться тренінги для навчання педагогів інноваційних шкіл технологіям та інструментарію використання «LEGO Education» та Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія. Працівниками центру надається методична допомога педагогам загальноосвітніх навчальних закладів області, які викладають предмети природничо-математичного циклу щодо питань впровадження STEM-освіти у навчально-виховний процес освітнього закладу.

Варто відзначити, що саме Черкаська область є першою в Україні, що має цілу мережу шкіл, які проводять навчання за програмою «LEGO Education». Починаючи з 2015 року, а з 2017 р. в області активно реалізуються міжнародні програми «FIRST LEGO League», «FIRST LEGO League Junior» та «Robotica». Технічним проривом у напрямі впровадження STEM-освіти є створення спеціалізованих цифрових вимірювальних комплексів, адаптованих під якісно нові можливості навчання. Саме тому, навчально-тренінговий центр STEM-освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» оснащений кількома цифровими вимірювальними комплексами Einstein™ Фізика, Хімія та Біологія, використання яких дає змогу учителям проявляти свої знання у створенні авторських програм з природничо-математичних наук та організовувати науково-дослідну та винахідницьку роботу з учнями. Відкриття Центру STEM-освіти на базі КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» – це ще один крок до подальшого впровадження цього освітнього напрямку у Черкаській області. STEM-напрямок в освіті набирає обертів і стає невід'ємною складовою освітнього процесу.

Центр STEM-освіти розробили електронний контент для усіх категорій педагогічних працівників, а саме:

1. Особливості використання 3D-принтера в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.
2. Організація та створення STEM-заняття.
3. Наповнення бази програмування робототехнічних систем.
4. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітній діяльності.
5. Для учнів та вчителів області методистами центру STEM-освіти активно здійснювалось:
6. Наповнення мережевої бібліотеки он-лайн уроками з робототехніки
7. Оновлення бази відеоуроків конструювання робототехнічних систем
8. Аналіз та поповнення бібліотеки ліцензійних та вільних програмних засобів для їх використання у робототехніці.
9. Наповнення бази програмування робототехнічних систем.

Слід зазначити, що з урахуванням Постанови Кабінету Міністрів України від 22 липня 2020 року № 641 «Про встановлення карантину та запровадження посиленних протиепідемічних заходів на території із значним поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» зі змінами, наказів Міністерства охорони здоров'я України від 20.05.2020 № 1227 та від 16.06.2020 № 1411, відповідно до рішення регіональної комісії з питань

техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій Черкаської обласної ради (протокол № 9 від 23.03.2020) та з метою недопущення поширення захворювання COVID-19 серед

У зв'язку із цим методисти центру **Свєген Качкар** та **Віталій Курас**, розробили РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УПЕРІОД КАРАНТИНУ. У них вони запропонували різноманітні способи організації освітнього процесу. Вони зацентрували увагу на тому, що заклади мають використовувати власні офіційні сайти, створивши розділ «Графік навчального процесу під час карантину». У випадку використання для цієї мети інших доступних для закладу ресурсів (наприклад, особистих блогів) на офіційному сайті у даному розділі має бути розміщено пряме посилання на ресурс, що використовується. **Орієнтовна структура цього розділу може мати такі елементи:**

- клас, у якому навчаються учні;
- навчальна тема, посилання на електронні ресурси, які рекомендовані для вивчення;
- практичні завдання для виконання, терміни їх виконання, посилання;
- час проведення вебінару (за необхідності) та адреса електронної пошти закладу освіти або вчителя, куди потрібно надіслати результати виконання практичної роботи.

Обравши необхідні ресурси, учителю створює матеріали до уроку (план дій), який буде містити посилання на рекомендовані ресурси. Матеріали можуть містити також посилання на інші освітні джерела, які відповідають методичній меті уроку. Матеріали повинні також містити завдання практичного спрямування, які дають можливість учням краще зрозуміти навчальний матеріал та слугуватимуть формуванню життєвих компетентностей.

Учень, який бере участь у навчальному процесі, повинен мати доступ до мережі Інтернет зі свого ПК або мобільного пристрою (смартфона чи планшета). Учень у зручний для нього час переглядає навчальні матеріали, бере участь у вебінарах або переглядає їх записи, виконує завдання та надсилає (якщо це передбачено завданням) результати такого виконання у вигляді електронного листа на адресу, вказану в завданні. Перелік сервісів, з допомогою яких можна організувати дистанційне навчання можна переглянути на сайті ЧОІПОП у відповідній рубриці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти в закладах загальної середньої та позашкільної освіти у 2020/2021 навчальному році. URL: http://oiporped-sp.net/public/attached_files/list_imzo_19082020_1646.pdf
2. Кириленко С., Кіян О. Проблема підготовки вчителя у системі STEM-освіти: розвиток та формування його професійної компетентності. STEM-освіта: стан впровадження та перспективи розвитку : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 9–10 листопада 2017 р., м. Київ. Київ : ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», 2017. 160 с.
3. Мартинюк О.С. Інноваційні напрямки STEM-технологій у системі формування науково орієнтованої освіти. Неперервна освіта в модусах минулого, теперішнього, майбутнього : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (Луцьк, 24-26 травня 2018 р.) / уклад. В.О.Савош, Луцьк : Вежа-Друк, 2018. С. 112-114.
4. Іваник Н., Колток Л. Упровадження STEM-освіти в освітній процес Нової української школи. URL: <https://op.ua/ru/pedclass/naukova-stattya/uprovadzhennya-stem-osviti-v-osvitniy-proces-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli>

В.В.Палій,

директор Новоукраїнського НВК

«дошкільний навчальний заклад-загальноосвітня школа І-ІІ ступенів»
Чорнобаївської районної ради Черкаської області

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ХІМІЇ

Останні роки перед вітчизняною системою освіти постала проблема модернізації, пов'язана із забезпеченням її у відповідності до запитів і можливостей суспільства, темпи розвитку якого істотно зросли. Сучасна школа переживає період принципово-нових перетворень, пов'язаних з переходом до нових освітніх стандартів, включення в освітній процес дистанційних форм навчання, STEM та SMART-технологій, використання інтернет ресурсів, електронних підручників та ін.

За нинішніх умов в Україні затребуваними стали ІТ-фахівці, програмісти, інженери, професіонали високотехнологічних виробництв, фахівці біо- і нанотехнологій. І саме здобуття сучасних професій потребує всебічної підготовки із різних освітніх галузей природничих наук, інженерії, технологій та програмування – напрямів, які охоплює STEM-освіта.

У багатьох розвинутих країнах світу все більшою популярністю набуває STEM-освіта, як перетин науки (Science), технологій (Technology), інженерії (Engeneering) та математики (Math).

Головна мета STEM-освіти полягає у реалізації державної політики з урахуванням нових вимог Закону України «Про освіту» щодо посилення розвитку науково-технічного напрямку в освітній діяльності на всіх освітніх рівнях; створенні науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу учнівської молоді та професійної компетентності науково-педагогічних працівників.

І хоча традиційний урок залишається головною складовою частиною освітнього процесу, все ж він, як стандартна форма, мало сприяє мотивації та емоційному настрою учнів на подальше сприйняття навчального матеріалу, тому сьогодні педагогам доводиться бути в постійному пошуку чогось цікавого, нестандартного, нового... такої форми викладання навчального матеріалу, яка захопить уяву учнів і запалить їхні очі, адже саме вони є дзеркалом душі дитини.

Саме тому, сьогодні, у період становлення Нової Української Школи, в Україні взято курс на розвиток інновацій в усіх сферах життєдіяльності суспільства, в освітній галузі зокрема.

Вирішення цієї проблеми, в кінцевому рахунку, зводиться до формування в учнівської молоді загальних навчальних умінь і способів діяльності, зафіксованих у державних освітніх стандартах, а саме:

- підвищити рівень активності школярів на уроці;
- формувати в учнів інтерес до предмету;
- формувати навички індивідуальної і групової діяльності;
- вчити працювати з різними джерелами інформації;
- розвивати когнітивну гнучкість;

- розвивати уміння вирішувати складні завдання та ін. [2].

Останні роки вітчизняна освіта заговорила про компетентності як спроможність особистості застосовувати засвоєні знання й набуті уміння у нестандартних ситуаціях, «готовність і уміння діяти», здатність до саморозвитку». У зв'язку з цим перед педагогами поставлено завдання орієнтувати учнів не тільки на засвоєння певної суми знань, а й на їх практичне застосування, на всебічний гармонійний розвиток особистості, її пізнавальних і творчих здібностей, творчо-креативного потенціалу та наукового пошуку.

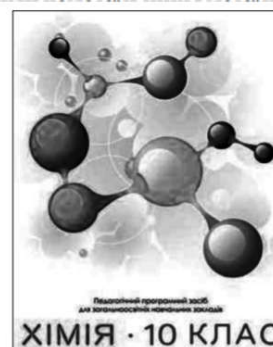
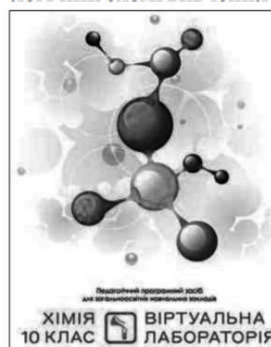
На сучасному етапі розвитку педагогічної науки й шкільної практики, коли формується нове розуміння освіченості, моральності, професійної майстерності, підприємництва, особливого значення набуває проблема організації освітньої діяльності школярів.

Підготовка молоді до нових умов життя вимагає впровадження нових технологій навчання з використанням інноваційних технологій та електронних програмних засобів. Практика показує, що найефективнішим навчання стає тоді, коли учень виявляє максимальну активність, а вчитель виконує роль консультанта та фасилітатора допомагає їм самостійно робити висновки та узагальнення, спираючись на їхній життєвий досвід і ніколи не «замикає» навчання на собі.

Відомо, що школярам складно концентрувати увагу на розповіді вчителя протягом 20-30 хвилин. І разом з тим не секрет, що нестандартні форми роботи посідають значне місце у свідомості учнів і саме вони здатні розширити кругозір дитини і сприяти кращому засвоєнню знань з хімії зокрема.

З цією метою на уроках хімії у Новоукраїнському навчально-виховному комплексі «Дошкільний навчальний заклад-загальноосвітня школа І-ІІ ступенів» Чорнобаївської районної ради Черкаської області педагоги використовують **віртуальні лабораторії** як інноваційні педагогічні технології у рамках реалізації STEM-орієнтованого напрямку в освітньому процесі.

Віртуальна лабораторія – програмно-апаратний комплекс, що дозволяє проводити досліди

без безпосереднього контакту з реальною установкою або при повній відсутності такої [4].

Віртуальні лабораторії дозволяють здійснювати проведення експериментів, недоступних умовами шкільної хімічної лабораторії; підготовку учнів до хімічного практикуму в реальних умовах; реально економити хімічні реактиви і обладнання.

Перевагами віртуальних лабораторій від реальних є:

- 1) відсутність необхідності придбання дорогого устаткування і реактивів;
- 2) можливість моделювання процесів, протікання яких принципово неможливо в лабораторних умовах;
- 3) спостереження відбувається в масштабі часу;
- 4) безпеку;
- 5) можливість використання віртуальної лабораторії в дистанційному навчанні.

Основна мета застосування віртуальної лабораторії – досягнення нової якості освіти, забезпечення методичної підтримки освітнього процесу за допомогою сучасних, переважно інтерактивних, засобів і форм навчання, а також підвищення навчальної самостійності і творчої активності школярів [4].

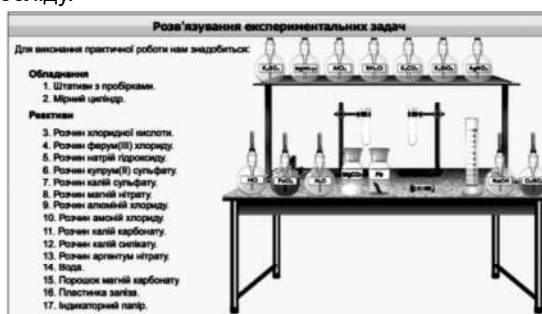
Педагогічний програмний засіб «Віртуальна хімічна лабораторія. 10 клас» і «Хімія. 10 клас» (<http://www.elearningpto.gov.ua>) розроблені колективом авторів хімічного факультету ХНУ імені В. Н. Каразіна, Харківського університетського ліцею і Харківського національного університету радіоелектроніки та рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (Лист № 1.4/18-Г-277 від 29.04.2011).

Програмні засоби характеризуються мультимедійністю, яка дозволяє користувачам працювати в діалоговому режимі з різнорідними даними (графіка, текст, звук, відео), організованими у вигляді єдиного інформаційного середовища. У процесі віртуального уроку учня супроводжують «плаваючі» таблиці, флешанімації, ротації питань для класу, «рухливі рядки» рівнянь хімічних реакцій, автоматична перевірка тестів, яка полегшує життя вчителю, та інші «ноухау». Вміст «Віртуальної хімічної лабораторії» повністю охоплює курс шкільної хімії 10 класу і відповідає стандартному й академічному рівням програм Міністерства освіти і науки. Наповнення електронного ресурсу відповідає хронологічній схемі вивчення хімії неметалічних і металічних елементів та їхніх сполук. Курс складається з 16 лабораторних і 2 практичних робіт. ППЗ супроводжується в мережі Інтернет і повністю адаптований для використання як на персональному комп'ютері для самостійної роботи учня, так і в комп'ютерній мережі закладу освіти для

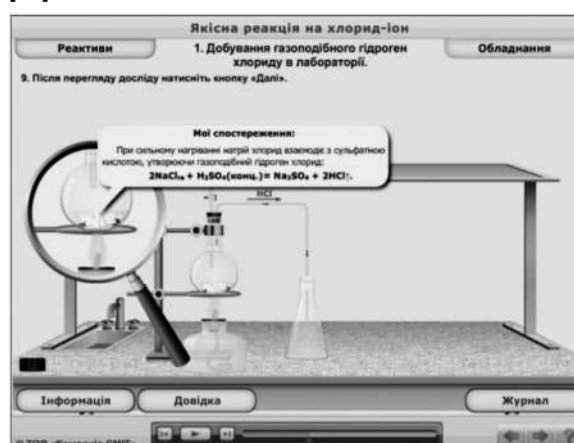
колективної форми навчання, проведення контролю знань [1].

У ході віртуальних експериментів особлива увага приділяється дотриманню правил техніки безпеки.

Хімічні досліди проводяться в реалізованій на екрані монітора лабораторії зі всім необхідним обладнанням і хімічним посудом (пробірки, стакани, колби, ступки, штативи тощо), а також хімічними реагентами. Для того, щоб уникнути переповнювання візуального простору на екрані комп'ютера, учням доступний лише той набір лабораторного обладнання і реактивів, які необхідні для проведення конкретного досліджу.

У деяких дослідах – це лише ємності з розчинами, а в інших – складні хімічні установки. Спеціальний інструмент «Збільшувальне скло» служить для детальнішого розгляду протікання хімічних реакцій [10].

Програма контролює кожну дію учня, проводячи його через усі етапи, необхідні для успішного завершення досліджу. Школярам надається можливість збирати хімічне обладнання із складових елементів і проводити крок за кроком віртуальні експерименти. Крім того, можна проводити необхідні виміри, використовуючи моделі вимірювальних приладів (мірні циліндри, електронні ваги). Після виконання досліджу учневі необхідно занести в «Лабораторний журнал» свої спостереження, виконати вправи на закріплення нового матеріалу й інтерпретацію даних, отриманих у ході експерименту [3].

Кожна інтерактивна лабораторна робота складається з декількох етапів, а саме: ознайомлення з лабораторним обладнанням, виконання хімічного досліджу з візуалізацією хімічних і фізичних процесів та заповнення лабораторного журналу, яке передбачає надання відповідей на запитання до кожного етапу роботи. Виконання хімічного досліджу розраховано на 5-8 хвилин і може бути застосовано під час уроку для демонстрації та закріплення певного теоретичного

матеріалу. Також кожна робота супроводжується стислим теоретичним матеріалом щодо процесів та явищ, які моделюються у віртуальному експерименті [9].

Виконання практичної роботи розраховано на 45 хвилин для закріплення окремої теми та реалізації отриманих навичок. Практична робота містить низку теоретичних задач, які слід розв'язати для успішного виконання хімічного досліджу.

Даний програмний засіб повністю адаптовано для використання як на персональному комп'ютері для самостійної роботи учня (персональна версія), так і в комп'ютерній мережі закладу освіти (мережева версія) для колективної форми навчання, проведення контролю знань.

Створення повноцінної анімації для віртуальної хімічної лабораторії – надзвичайно багатофакторне завдання. З одного боку, вирішується прикладний аспект – відтворення форм, перенесення кольорів, програмування перебігу експерименту, відповідність між запрограмованими і реальними хімічними явищами (зміна забарвлення розчину, випадання осаду тощо). З іншого боку, працюючи над анімацією лабораторії, ми враховували особливості переходу від наочно-маніпулятивної до абстрактно-логічної дії у процесі навчання. Саме цей перехід покладено в основу формування теоретичних знань і навичок, роботи з формально-логічним і абстрактними схемами в хімії [6].

Сьогодні в мережі Інтернет педагогам пропонуються демонстраційні версії Віртуальних лабораторій, а саме [5; 7]:

1. Динамічна періодична система хімічних елементів Д.І. Менделєєва <https://ptable.com/?lang=uk%092%00BB%00B0%01%81%D1%82%D0%B8%00B2%00BE%D1%81%D1%82%D1%96>

2. Досліди з хімії. Шкільний хімічний експеримент <https://drive.google.com/file/d/0BzfOAKQnOnRBM2pTMW1ld29ldkE/view>

Квест(ігри «Хімікус» і «Хімікус II» вийшли в серії «Навчання з пригодою», видавничі фірми: Neure kaklett Softwareverlag GMBH і «медіахауз». Тут лабораторія – це ціле віртуальне місто учених і алхіміків. На користувача покладена місія – врятувати це місто від знищення. Щоб виконати її, потрібно розв'язати завдання з хімії, провести віртуальні експерименти.

Освітнє середовище Virtual Chemistry Laboratory, розроблене в Carnegie Mellon University (США) (керівник проекту D. Yaron), знаходиться у вільному доступі в Інтернеті (<http://www.chemcollective.org>). Візуально воно представляється у вигляді двомірних графічних сцен, а хід хімічних експериментів заснований на математичній моделі. Аналогічна ідея реалізована в Model Chemlab, демонстраційну версію якої можна вільно скачати із сервера <http://modelsience.com>.

У Virtual Chemistry Laboratory (<http://www.chem.ox.ac.uk/vrchemistry>) з Oxford University (Великобританія) для демонстрації дослідів, що проводяться, використовується великий набір відеофрагментів.

«Online Science Classroom – криниця знань» (<http://www.oscteam.com>) – спільний проект Brookhaven National Laboratory (США) і Об'єднаного інституту ядерних досліджень (м. Дубна, Росія).

Автори використовували flash технологію створення інтерактивної анімації – повчального мультфільму. Для входу необхідно пройти реєстрацію.

Інтерактивна flash анімація була використана авторським колективом викладачів із США для створення динамічних моделей (Dynamic Models in Chemistry) у віртуальній лабораторії «Virtlab» (<http://www.nsimonco.com/vlab>).

Електронне видання «Віртуальна хімічна лабораторія для 8–11 класів» (<http://mmlab.ru>). Розроблено в Лабораторії систем мультимедіа Марійського державного технологічного університету.

Отже, у будь-якому віці важливий постійний пошук знань, а не пасивне поглинання їх і звіт про вивчене. Саме тому, одними із розвиваючих завдань на уроках хімії ми бачимо створення умов, які дадуть можливість кожному учневі повірити у відсутність обмежень для творчості і поведуть уяву учнів по шляху пошуку істинного рішення. І цьому сприяє віртуальна лабораторія, яка дає можливість збирати різні прилади, установки з складових елементів, робити виміри, заносити спостереження в «Лабораторний журнал», «сфотографувати» з екрана за допомогою віртуального фотоапарата, складати рівняння реакцій та ін.

При цьому в учнів зростає цікавість пізнання, вміння спостерігати, виділяти головне і робити висновки та спостереженнями, а урок стає більш цікавим, наочним та залучає учнів в активну пізнавально-дослідницьку та науково-пошукову діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

3. Віртуальна лабораторія в системі хімічної освіти в школі //Клименко Т.О., Гранкіна Т.М., Нарожна Т.І. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. №8. 2011. С.41-44.
4. Давидюк Н. STEM-освіта : сучасні підходи та перспективи впровадження. *Завуч*. 2016. № 11. С. 4-7.
5. Добротін Д.Ю., Журин А.А., Ласкавотин Д.Ю. Інтернет в навчанні хімії [Текст]. *Хімія в школі*. 2001. №7. С. 52-55.
6. Дорофєєв М.В. Інформатизація шкільного курсу хімії. *Хімія* [Текст] / М.В. Дорофєєв. *Первое сентября*. 2002. №37.
7. Дорофєєв М.В. Дистанційне навчання хімії школярів з обмеженими можливостями [Текст] // *Хімія. Методика викладання в школі*. 2004. №8. С. 41-48.
8. Загорський В.В. Інтернет + ресурси для вчителя [Текст]. *Хімія у школі*. 2003. №9. С. 2-7.
9. Левітін Є. Я. Використання елементів дистанційного навчання в курсі «Загальна та неорганічна хімія» / Формування сучасної концепції викладання природничих дисциплін у медичних освітніх закладах: матеріали наук.- практ. інтернетконференції, м. Харків, 22–23 травня 2014 р. ХДМУ, 2014. С. 52–55.
10. Лозова О., Гончарова Н. Засоби STEM-навчання: роль засобів STEM-навчання у формуванні навичок дослідницької діяльності, засвоєнні науково-технічних знань та розвитку креативного мислення. *Методист*. 2017. № 9. С. 28-30.
11. Морозов М.Н. Розробка віртуальної хімічної лабораторії для шкільної освіти: [Текст] / М. Н. Морозов, А.І. Танака, А.В. Герасимов, Д.А. Бистров, В.Е. Цвирко, М.В. Дорофєєв // *Educational Technology & Society*. 2004. v. 7. №3. p. 155-164.
12. Шаповалов, В. Б. Обґрунтування доцільності розробки віртуальних навчальних середовищ STEAM на базі середовища ТОДОС. *Освіта та розвиток обдарованої особистості: щомісячний науково-методичний журнал*. 2017. № 2. С. 25-27.

О. А. Лесечко,

вихователь Новоукраїнського НВК «дошкільний навчальний заклад - загальноосвітня школа I-II ступенів» Чорнобаївської районної ради Черкаської області

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Сьогодні, у XXI столітті – періоді розвитку цифрових технологій, штучного інтелекту та появи нових професій, суспільству потрібні люди, здатні креативно мислити, нестандартно вирішувати актуальні проблеми та вносити новий зміст у всі сфери життєдіяльності. І тому розвивати технічну допитливість, математичну грамотність, креативне мислення, когнітивну гнучкість та інші інноваційні якості особистості потрібно не у ВНЗ, а значно раніше – у дошкільному віці, коли у дітей особливо виражений інтерес до творчості та пізнання. Найпершим суспільним середовищем для дитини є **дошкільний навчальний заклад**, який і покликаний створити саме сприятливі умови для особистісного становлення і самореалізації кожної дитини.

Для повноцінного розвитку дитини в дошкільному віці особливе значення мають гра і перші спроби продуктивної діяльності. Іграшки та ігри – один з потужних навчальних засобів, який стимулює практично-інтелектуальний розвиток дітей, не обмежуючи свободу експериментування, розвиває уяву та навички спілкування, допомагає жити у світі фантазій, розвиває здатність до самовираження. Гру прийнято називати основним видом діяльності дитини дошкільного віку.

Яскравим прикладом розвиваючої гри нового типу є **LEGO** – унікальний засіб для захоплюючого, всебічного розвитку дітей, що розкриває потенційні можливості кожної дитини і в силу своєї педагогічної універсальності, є важливим засобом навчання, а особливу розвитку математичних здібностей у дітей дошкільного віку.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні особливу увагу приділяє математичному розвитку дитини. Відповідні завдання представлені в освітній лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»[1].

Сучасні дослідження таких авторів як Т. Варяхова, В. Горбатих, Т. Гурковська, Ю. Грицкова, А. Давидчук, Л. Комарова, Л. Куцова, Т. Кузьміна, Т. Лусс, А. Парамонова, І. Петрова, Є. Рикова, О. Рома, С. Смоляна, І. Сухенко, Е. Фешина доводять, що використання LEGO-технологій сьогодні виходить далеко за межі розуміння поняття лише «конструювання» у традиційному значенні, воно допомагає комплексно інтегрувати форми роботи з конструктором LEGO в освітній процес та вирішувати ряд завдань передбачених Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, і розвитку математичних уявлень у дітей дошкільного віку зокрема [5].

І саме сьогодні в освітньому просторі закладу дошкільної освіти LEGO і його прототипи є обов'язковими атрибутами навчально-ігрової діяльності. Адже LEGO – це не просто іграшка, це дидактичний інструмент, що сприяє збагаченню внутрішнього світу дитини, розвитку логіко-математичної компетентності, розкриттю її індивідуальних особливостей, прояву творчого потенціалу та реалізації можливостей [6].

Найвідоміша у світі іграшка, а сьогодні ще й бренд – конструктор LEGO з'явився в Данії. Свою історію всесвітньо відомий бренд виробників іграшок для дітей різного віку – до 50-ти років включно, і старше – почав у розпал Першої Світової війни, в 1916 році. Саме тоді майбутній винахідник Lego, столяр Оле Кірк Крістіансен (Ole Kirk Christiansen) відкрив в данському селі Біллунн меблевий магазин. Але до появи улюблених поколіннями конструктора ще залишалося три десятиліття [2].

Тільки у 1932 році, під час Великої депресії після смерті дружини і пожежі в магазині, Крістіансен вирішує виробляти іграшки для дітей і перейменовує свою компанію в Lego (від дат. Leg-godt – «грай добре»). У 1949 році вже відомий в Данії Lego випустив перші пластмасові кубики, які можуть поєднуватися з усіма подальшими моделями конструкторів виробника, а 1958-му запатентував їх. В цей же рік помер засновник компанії, а пост керівника зайняв його син Готфрід Кірк Крістіансен. А пізніше керівництво компанії візьме на себе онук засновника – Кільдй Кірк Крістіансен [2].

Основою наборів є цеглинка LEGO, що являє собою порожнистий пластмасовий блок, що з'єднується з іншими такими ж цеглинками на шпихах. Сучасна система кріплення кубиків була запатентована у 1958 році. До кубиків пізніше додалися транспортні фігурки, фігурки людей, потім тварин, безліч додаткових елементів і ще багато-багато деталей.

Сьогодні бренд LEGO випускає продукцію для дітей різного віку. Різноманітність серій та деталей вражає.

Питання впливу LEGO-конструювання обґрунтовано в численних працях провідних психологів і педагогів. Сучасні дослідження таких авторів як Л. Комарова «Країна з LEGO», Л. Парамонова «Дитяче творче конструювання», Е. Фешина «LEGO-конструювання в дитячому садку», Т. Лусс «Формування навичок конструктивно-ігрової діяльності у дітей за допомогою LEGO» [4] доводять, що конструювання з LEGO виходить далеко за межі розуміння поняття «конструювання» у традиційному сенсі слова, сьогодні воно допомагає комплексно інтегрувати форми роботи з конструктором LEGO в освітній процес та вирішувати ряд завдань, передбачених **Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, а саме:**

- збагачення емоційного та чуттєвого досвіду дитини, формування сенсорної культури (розрізнення форм, кольорів, розмірів тощо), сприяння розвитку основних психічних процесів (сприймання, пам'ять, увага, мислення, мовлення) та пізнавальних здібностей (допитливість, винахідливість, раціональність);
- формування цілісної системи уявлень дитини про світ людей, предметів, природи і культури, вдосконалення вміння використовувати набуті знання

для подальшого збагачення власного досвіду та їх творчого застосування в процесі гри та створення з деталей LEGO конкретних образів;

- розширення активного словника, розвиток зв'язного мовлення, комунікативних навичок, культури поведінки й налагодження доброзичливих взаємин з дорослими та однолітками;

- фізичний розвиток дитини, оптимізація її рухової діяльності, формування фізичних якостей (вправність, швидкість, витривалість), удосконалення дрібної моторики;

- розвиток творчої уяви, вміння мислити креативно, експериментувати, розмірковувати, висловлювати й обґрунтовувати власні судження; вміння планувати свою діяльність та творчо втілювати власні задуми у грі, отримувати насолоду від самого процесу творення;

- формування оптимістичного світосприймання, розвиток базових якостей особистості (самостійності, спостережливості, наполегливості, ініціативності, самосвідомості тощо);

- розвиток основ логічного мислення, здатності до сприймання, порівняння, аналізу, узагальнення інформації, вміння добирати необхідні для реалізації ігрового задуму засоби, бачити переваги та недоліки власної конструкції чи ідеї, удосконалювати її за потреби;

- заохочення до роботи в колективі, формування ціннісного ставлення до створених руками інших людей об'єктів;

- сприяння особистісному зростанню кожної дитини як успішного громадянина, творця майбутнього [1].

Зважаючи на зазначені вище характеристики, зауважимо, що одним із пріоритетних завдань LEGO-технології є саме розвиток математичних здібностей у дітей старшого дошкільного віку.

Розвиток елементарних математичних уявлень у дошкільників має неабияку цінність для інтенсивного розумового розвитку дитини, її пізнавальних інтересів, допитливості, логічних операцій (порівняння, узагальнення, класифікація) та ін. Адже у сучасному світі математиці відводиться відповідальна роль у розвитку і становленні активної, когнітивно-гнучкої особистості. Саме у формуванні елементарних математичних уявлень провідним прийнято вважати практичний метод, сутність якого полягає в організації практичної діяльності дітей, спрямованої на засвоєння певних способів дій з предметами і їх заміниками (зображеннями, графічними моделями, моделями та ін.) [7].

Слід виокремити кілька основних прийомів використання LEGO-технології у процесі розвитку математичних уявлень у дошкільників, а саме:

- конструювання за зразком, коли є інструкція, дитина бачить поетапність дій, її вчать, як з'єднувати деталі, аналізувати об'єкт;

- конструювання за моделлю: дитині необхідно самостійно зібрати деталі, проаналізувати модель і побудувати її;

- конструювання за темою: дитині дається лише тема, і вона сама втілює в життя ті знання, які отримала до цього;

- конструювання за умовою: виокремлено певні умови, тож дошкільник повинен їх враховувати під час конструювання;

- конструювання за власним задумом: дитина, маючи ідею, реалізує її; дитині потрібно спочатку проаналізувати ідею, об'єкт, спланувати послідовність дій і потім створити задумане [3].

Наводимо приклади математичних-ігор з використанням LEGO, які розділені на 4 блоки: «кількість», «величина», «форма», «орієнтування у просторі».

І блок «кількість»	Гра: «Простий рахунок». Мета: Закріплення порядкового рахунку. За допомогою маленьких блоків, попросить дитину порахувати: кількість блоків у випадковому нагромадженні елементів LEGO; кількість крапок на кожному блоці; певну кількість блоків в башті, яку він будує.
	Гра «Співвідношення числа з кількістю». Мета: Продовжуємо закріплювати співвідношення числа з кількістю, розвиваємо вміння збільшувати і зменшувати числа на 1 (в межах 10). Вибравши картку з будь-яким числом від 1 до 10, дитина повинна побудувати башточку, з відповідного числа кубиків. Потім знайти числа «сусіди» і побудувати вежу відповідної висоти.
	Гра: «Порівняння за допомогою LEGO» Мета: Закріплюємо «більше», «менше», «дорівнює». Беремо 1 велику платформу від конструктора LEGO і багато маленьких однакових деталей двох кольорів. Заздалегідь маємо підготовлені картки з числами від 1 до 20 і знаки порівняння «більше», «менше», «дорівнює». Для початку з купи чисел вибирається два числа для порівняння. Далі робиться припущення, яке з чисел «більше», яке «менше», поклавши відповідний знак між ними. Потім дитина перевіряє своє припущення, побудувавши дві вежі з блоків LEGO згідно заданих їх кількості. Правильною є відповідь при порівнянні висоти будівель.
	Гра: «Склад числа» Мета: Формування уявлень про число і кількість. Дітям пропонується будиночок, розбитий на дві частини, в першій частині є кількість намальованих квадратів, а на даху будиночка цифра. Завдання: дитина повинна поставити стільки LEGO-блоків, скільки не вистачає до кількісного рахунку. Дитина може скористатися кількісною смужкою, що позначає число на даху будинку.
	Гра: «Складання і віднімання» Мета: Повторення збільшення і зменшення чисел. На аркуші зображено кількість LEGO-блоків, до наявної кількості LEGO-блоків додаємо стільки, скільки вказано на аркуші. Спочатку додаємо по одній. Перераховуємо. Потім можна переходити і до більшого збільшення чисел. Знайомимо зі знаком «+». Аналогічно робимо і з принципом віднімання. З наявної кількості деталей прибираємо один і т.д.
	Гра: «Будуємо дім» Мета: Закріплюємо розуміння відносин між числами. Пропонуємо дитині побудувати будинок. Будуємо стіни з LEGO-блоків (від низу до верху). Перший ряд – 3 LEGO-блоки. Другий ряд – на 1 LEGO-блок більше. Третій ряд – на 2 LEGO-блоки менше, ніж у другому ряду. Четвертий ряд – на 1 LEGO-блок менше, ніж в третьому. Під час гри запитуємо у дитини: - Скільки в кожному ряду LEGO-блоків? - Скільки всього LEGO-блоків ти використав? - Як зробити ряди рівними? - Який ряд найдовший? - А який найкоротший?

II блок «величина»	Сюжетно-рольова гра «Магазин» Мета: Формування уявлень про число і кількості. У магазині продаються фрукти, які коштують від 1 до 5 LEGO-гривень. (умовні гроші підготовлені заздалегідь). Діти купуючи фрукти розраховуються LEGO-грошиками, а вихователь-продавець задає різні запитання при здійсненні покупки.
	Гра: «Виміряй за допомогою ваг» Мета: Формуємо уявлення про виміри сипучих речовин, предметів за допомогою умовної міри. На ваги насипається сипуча речовина, а умовною мірою служить – один блок LEGO-конструктора. Підраховуємо результат. Крім сипучих речовин, можна зважувати предмети.
	Гра: «38 папуги» Мета: Формуємо уміння вимірювати довжину предметів за допомогою умовної мітки – LEGO-блока. Можна пронумерувати деталі башточки, на зразок сантиметрової стрічки, а можна кожен раз перераховувати кількість «сходинок» в ній – таким образом, вимірюючи речі, діти вчаться рахувати. Просимо дитини побудувати ряд, поруч з об'єктом, який слід поміряти. Потім попросити її підрахувати кількість блоків в ряду. Загальна кількість LEGO-блоків - розмір об'єкта в одиницях LEGO.
	Гра: «Виміряй висоту» Мета: Формуємо уміння вимірювати висоту предметів за допомогою умовної мітки - LEGO-блока. Беремо будь-який предмет і просимо дитину виміряти його висоту. Просимо дитину побудувати вежу з LEGO-блоків, поруч з об'єктом, який потрібно виміряти, потім просимо її підрахувати кількість блоків у вежі, що і складе висоту об'єкта.
	Гра «Цікаві доріжки» Мета: формуються, закріплюються уявлення про колір, форму, величину. Цеглинки LEGO чергуються за кольором, формою, довжиною. Можна побудувати доріжки до будівель, а потім порівняти, яка з них коротша, яка довший. Можна побудувати доріжки з різних за розміром та кольором LEGO-блоків.
III блок «форма»	Гра: «Побудуй доріжку!» Мета: Формувати вміння виділяти просторові ознаки предметів (висота, довжина, ширина) і виконувати прості завдання. Запропонувати дітям зменшити або збільшити споруди, можна дрібні деталі поміняти на більш великі, віднімати або додати LEGO-блоки.
	Гра: «Продовж ряд». Мета: класифікація за формою та кольором. Три цеглинки LEGO чергуються за кольором, формою. Завдання для дитини – повторити послідовність.
	Гра: «Повтори візерунок» Мета: Формувати навички симетричного розташування на площині. Попросити дитину зібрати симетричну половинку. Дитина дивиться, що потрібно прибрати або додати, щоб картинка стала симетричною.

IV блок «орієнтування в просторі»	Гра: «Повтори картинку» Мета: Формувати навички симетричного розташування на площині. Дитина вибирає собі малюнок і збирає, такий же з протилежного боку.
	Гра: «Логічні послідовності» Мета: Формуємо просторове мислення. 3 LEGO-блоків можна слід викласти логічну послідовність. Дитина продовжує послідовність, або знаходить помилку у викладеній послідовності.
	Гра: «Дзеркальний візерунок» Мета: Формуємо просторове мислення. На одній частині аркуша зображений візерунок, а дитина повинна викласти дзеркально з іншого боку аркуша такий же візерунок з LEGO-блоків.
	Гра: «Збери таку ж вежу» Мета: Формуємо просторове мислення. Дитина вибирає собі картинку з башточками і поруч складає таку ж з LEGO-блоків.
	Гра: «Вгадай фігуру» Мета: Формуємо уміння розпізнавати фігури розташовані на площинах. Дитина вибирає картку з зображенням фігури в трьох проекціях - ззаду, знизу, з боку. Дитина складає з LEGO-блоків таку ж фігуру.
	Гра: «Справа – зліва» Мета: Формуємо просторове розташування «справа», «зліва». Дитині пропонується розташувати три LEGO-кубики у відповідності до завдання. Завдання 1. Постав жовтий кубик. Зліва від жовтого кубика – червоний, а справа – синій. Завдання 2. Розташуй три кубики так, щоб жовтий був посередині, червоний – зліва, а синій справа. Завдання 3. Жовтий кубик стоїть зліва від синього, а червоний зліва від жовтого. Завдання 4. Праворуч від червоного стоїть жовтий кубик, а праворуч від жовтого – синій.
	Гра: «Розташуй правильно» Мета: Формуємо просторове розташування предметів в зазначеному напрямі. Завдання 1. Постав жовтий кубик. Вгорі – жовтий, внизу – чорний. Завдання 2. Постав жовтий кубик. Над жовтим кубиком – червоний, під жовтим – синій. Завдання 3. Постав червоний кубик, за ним синій, перед червоним – жовтий (можна так само повторити числову послідовність – попереднє число, наступне, сусіди числа). Пояснення: У ряд розташувалися три кубики – червоний, жовтий, зелений. Червоний стоїть перед жовтим, а зелений – після. Назви колір сусідів жовтого кубика.
	Гра: «Чарівний LEGO-квадрат» Мета: Формуємо розвиток орієнтування на площині. З деталей LEGO конструюється квадрат. Дитина розташовує LEGO-конструктор за інструкцією в потрібному секторі LEGO-квадрата (верхній лівий кут, центр, нижній правий кут і т. д.).

Гра: «Навігатор»

Мета: Закріплення вміння орієнтуватися на LEGO-пластині.

Гравцю необхідно за завданням вихователя розташувати LEGO-цеглинки на LEGO-пластині.

Завдання 1. Розташуй синю цеглинка в центрі LEGO-пластини, зліва від неї розташуйте червоний, праворуч – сірий, зверху над червоним цеглинкою – блакитну, знизу під сірою цеглинкою – жовту.

Гра продовжується до тих пір, поки на пластині не залишиться вільного місця.

Завдання 2. Розташуй цеглинки так, щоб: жовта була посередині, червона – зліва, синя – справа; жовту цеглинку розмісти зліва від синьої, а червону – зліва від жовтої; розташуй праворуч від червоної жовту цеглинка, а праворуч від жовтої цеглинки – синю.

Завдання 3. Постав в центр LEGO-пластини червону цеглинка, вгорі – жовту, внизу – синю. Розмісти білу цеглинка так, щоб вона була нижче жовтої, але вище синьої цеглинки.

Завдання 4.

На LEGO-пластині розташовані цеглинки різних кольорів. Дитині потрібно відповісти на питання: Яка цеглинка розташована перед помаранчевою? Цеглинка якого кольору стоїть біля білої? Яка цеглинка знаходиться над блакитною? Який колір у цеглинки, що стоїть перед жовтою? Назви кольори сусідів зеленої цеглинки.

Отже, інноваційні технології змушують людський мозок еволюціонувати в небаченому досі темпі. Діти, які живуть у форматі online мають абсолютно новий тип мислення. Якщо орієнтуватися на [теорію поколінь](#), нині заклади дошкільної освіти відвідують діти покоління А – «Альфа», життя яких – це постійне пізнання нового, самовдосконалення, гра та розвага. Але яке б життя не обрали сучасні дошкільники вони обов'язково будуть зацікавлені інноваційними технологіями.

Н. В. Томенко,

вихователь дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №61 «Ягідка» м. Черкас

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ LEGO-КОНСТРУЮВАННЯ

Проблема розвитку самостійності дітей дошкільного віку останнім часом все частіше стає об'єктом підвищеної уваги вчених, викладачів і педагогів. Це пов'язано насамперед з необхідністю вирішення проблеми підготовки підростаючого покоління до умов життя в сучасному суспільстві та забезпеченням практико-орієнтованого підходу до організації освітнього процесу в умовах закладу дошкільної освіти.

Однією із системо-утворюючих якостей особистості є саме самостійність особистості, що набуває в умовах сучасної і перспективної соціально-економічної ситуації особливої ваги. Розвиток цієї якості призводить до розвитку

Запровадити використання інновацій в навчанні та вихованні дітей та учнівської молоді сьогодні допомагає LEGO. І саме розвиток елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку має неабияку цінність для розвитку дитини, її пізнавальних інтересів, допитливості та логічних операцій, так як вони активно впливають на розвиток розумових дій, які необхідні для пізнання навколишнього світу та всебічного розвитку особистості.

Сьогодні педагогічна спільнота шукає нові дієві технології для математичного розвитку дітей. Однією з таких технологій вважається LEGO-технологія, яка дозволяє через гру, викликати у дитини цікавість до завдання, дитина стає активною, проявляє свої творчі здібності, вчиться діяти в команді, і найголовніше, здійснюється процес розвитку математичних уявлень у дітей у більш цікавій та ефективній формі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) URL: <http://osvita.kr-admin.gov.ua> Назва з екрану.
2. Історія іграшок: як Lego стала не тільки виробником, але й рітейлером. URL: <https://rau.ua/novyni/svitovi-novini/lego/>
3. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта для дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. №1. С.3
4. Максаєва Ю.А. Інтеграція леґо-конструювання в освітню діяльність. *Дошкільне виховання*. 2012. № 8. С. 104-108.
5. Парамонова Л. А. Теория и методика творческого конструирования в детском саду: учеб. пособие для вузов. Москва: Изд. центр «Академия», 2002. 192 с.
6. Чарівний світ LEGO-перетворень URL: <http://doshkillya.ostriv.in.ua/publication/code-6DA3F23F3FF73/list2422B95C727>.
7. Шість цеглинок в освітньому просторі школи : методичний посібник / упор. О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.

особистості дошкільника в цілому. Педагогічна система, спрямована на розвиток у дітей самостійності, творчої ініціативи, стає адекватною вимогам сучасної освіти, що підтверджується вимогами державного освітнього стандарту дошкільної освіти, де одним з цільових орієнтирів є положення про те, що дитина повинна оволодіти основними культурними способами діяльності, проявляти ініціативу і самостійність в різних видах діяльності – грі, спілкуванні, пізнавально-дослідницькій діяльності і конструюванні [2].

Особистість дитини – це складна цілісна система і для розкриття механізму її розвитку вельми важливо

знайти системо-утворюючі компоненти. В якості такого механізму вчені виділяють самостійність, яка, будучи інтегральним показником розвитку особистості в цілому, дозволяє дитині порівняно легко орієнтуватися в умовах, що швидко змінюються, використовувати знання і вміння у повсякденних нестандартних ситуаціях [8].

Для повноцінного розвитку дитини в дошкільному віці особливе значення мають гра і перші спроби продуктивної діяльності. Іграшки та ігри – один з потужних навчальних засобів, який стимулює практично-інтелектуальний розвиток дітей, не обмежуючи свободу експериментування, розвиває уяву та навички спілкування, допомагає жити у світі фантазій, розвиває здатність до прояву самостійності. Гру прийнято називати основним видом діяльності дитини дошкільного віку [1].

Яскравим прикладом розвиваючої гри нового типу є конструктор LEGO – унікальний засіб для захоплюючого, всебічного розвитку дітей, що розкриває потенційні можливості кожної дитини і в силу своєї педагогічної універсальності, є важливим засобом виховання і навчання [4].

Термін «конструювання» (від латинського слова «construere») означає побудова, створення моделі, приведення в певний порядок і взаємвідношення різних окремих предметів, частин, елементів.

Дитяче конструювання – це продуктивна діяльність, спрямована на створення конструкцій, споруд, об'єктів з різноманітних деталей, елементів з використанням різних способів їх з'єднання і взаємного розташування частин (Ф. В. Ізотова, З. В. Ліштван, Л. А. Парамонова і ін.).

Конструктивна діяльність тісно пов'язана з іншими видами дитячої діяльності. Можна сказати, що вона носить інтегральний характер, так як поєднує в собі елементи гри, технічної творчості, праці і навіть мистецтва.

В історії педагогіки конструювання як вид предметної діяльності описаний досить давно і представлений у багатьох зарубіжних системах виховання дітей дошкільного віку (система Ф. Фребеля, «Вальдорфська педагогіка», система Л. К. Шлегера і ін.) і у вітчизняній дошкільній педагогіці (В. Г. Нечаєва, З. В. Ліштван, А. Н. Давидчук, Л. А. Парамонова, К. Крутий) [4].

Для вирішення освітніх завдань можна використовувати 6 видів конструктора LEGO, а саме:

1. DUPLO (це будівельні набори, представлені кубиками різних кольорів і конфігурацій, і тематичні комплекти – середньовічні замки, зоопарки, сімейні будиночки, пожежні станції, лікарні, аеропорти).

2. EDUCATION (набори для професійного педагогічного застосування на базі деталей конструктора LEGO, а також спеціальні освітні методики та програмне забезпечення)

3. TECHNIC (це набір з шестернями, паличками з отворами, штифтами, осями і подобами гайок, які за допомогою докладної інструкції збираються в функціонуючу за типом оригіналу конструкцію з цього можна зібрати літак і гідроплан, двомоторний і звичайний вертольоти, екскаватор і лісонавантажувач, трактор і гоночний багі та ін.)

4. CITY (за допомогою цеглинок і деталізованих фігурок можна створювати цілі мегаполіси і придумувати нові сюжети ігор, особливість серії це численні «міські» теми).

5. CLASSIK (набір, який включають основні елементи LEGO (базові кубики і пластини) в різних кольорах, він призначений для вільної творчості, дозволяє розвивати фантазію і розвивати творчий потенціал дитини).

6. WeDo (набір, розроблений спеціально для практики конструювання роботів початкового рівня, він дозволить сконструювати і запрограмувати з допомогою комп'ютерної програми перші діючі моделі робототехніки, в набір LEGO WeDo входять 158 елементів, включаючи USB LEGO - комутатор, мотор, датчик нахилу і датчик відстані) [3].

Види конструктора LEGO можна класифікувати наступним чином [1]:

1) За віковими категоріями.

Для малюків у віці від 1 року до 3 років ідеальним конструктором буде LEGO серії DUPLO. Крім деталей для будівництва простих будиночків або конструювання машин, такі тематичні набори містять великі цільні фігурки відомих героїв або тварин.

Для дітей 3-6 років конструктори LEGO серії DACTA представлені в найбільшому асортименті – від одиночних комплектів для конструювання транспортних засобів та споруд будинків до тематичних наборів – спеціальна техніка (пожежні, поліцейські машини, машини для прибирання вулиць, автопідйомники та ін.).

Конструктори для дітей старше 6-7 років найчастіше відрізняються кількістю деталей і складністю складання.

2) За гендерною ознакою.

Різноманітність наборів LEGO визначає «стиль» гри, що дозволяє зробити її цікавою, як для хлопчиків, так і для дівчаток. Таким чином, в набори для дівчаток частіше входять конструктори для збірки тварин, будинків, магазинів, салонів, а також тематичні набори про принцес, ляльок, інших казкових і придуманих героїв, а для хлопчиків – машини, літаки, роботи та ін.

3) За тематикою.

Більшість наборів LEGO присвячено певній тематиці: наприклад транспортній, для збирання доріг і машин, а також будівельна, про рослини, про тварин.

4) За видом матеріалу.

Остання відмінність серед наборів – це вид матеріалу. У серії наборів LEGO є тверді і м'які деталі, а також тверді іграшки з спеціальною жорсткістю на поверхні для розвитку тактильних відчуттів у дітей.

Для успішного проведення діяльності з LEGO-конструктором необхідно дотримуватися деяких умов:

- формувати групи дітей до 6-8 осіб;
- організовувати вільний доступ до конструктора, щоб діти могли вибирати потрібні їм деталі;
- детально знайомити дітей зі зразком (схемою, темою і т.д.);
- забезпечувати збереження споруди на деякий час [10].

Особливістю дитячого конструювання є те, що для засвоєння конструктивних умінь необхідно спеціальне навчання: без послідовного формування конструктивних умінь конструктивна діяльність залишається на рівні маніпуляцій, що, на жаль, можна бачити в багатьох дитячих садах. Тим часом в дошкільній педагогіці представлено методики формування у дітей конструктивних умінь (Є. А. Флерина, З. В. Ліштван, А. Н. Давидчук, Л. А. Парамонова) [9].

Головна ідея цієї методики полягає в тому, щоб вести дитину від наслідування діям дорослого до самостійного вирішення конструктивних завдань зростаючої складності. Основні вміння діти набувають на заняттях, у спільній діяльності з дорослим, а потім переносять їх, перетворюючи, доповнюючи і варіюючи в самостійні гри зі будівельним матеріалом.

Дослідники підкреслюють, що саме в конструктивній діяльності відкриваються широкі можливості для розвитку творчої самостійності дитини дошкільного віку (А. Н. Давидчук, Ф. В. Ізотова, З. В. Ліштван, Л. А. Парамонова). Освоюючи в процесі конструювання узагальнений спосіб створення споруди, дитина набуває можливості самостійного виготовлення нового варіанту предмета, вносячи в освоєну схему елементи новизни розвиваючи уяву і дитячу фантазію [7].

Наводимо перелік організаційно-педагогічних умов, орієнтований на розвиток самостійності дітей дошкільного віку в процесі LEGO-конструювання:

1. **Наявність у закладі дошкільної освіти розвиваючого предметно-просторового середовища,** що включає конструктори LEGO. Організувати роботу можливо, наприклад, за наступними напрямками:

- створення технологічних карт по LEGO-конструювання (35 штук:
тварини, транспорт, будівлі та будинки, дерева, космічні апарати, квіти, персонажі, музичні інструменти, їжа), 15 схем (залізниця, динозавр, дракон, сніжинка і т.д.), що в свою чергу створює доступність використання конструкторів LEGO;

- оформлення макро/мікросередовища дитячого садка з використанням продуктів дитячої діяльності (виставка дитячих робіт як у групах (перші конструкції, дім, служба порятунку, завод, космодром, транспорт), так і в холах дитячого садка (місто майбутнього, свято наближається, неіснуюча тварина, Новорічна казка та ін.).

2. Підготовка педагогів до реалізації продуктивної діяльності дітей старшого дошкільного віку за допомогою LEGO-конструювання.

3. Організація у закладі дошкільної освіти різнопланової педагогічно доцільної діяльності, що дозволяє розвивати самостійність, ініціативу, інтерес, вольову сферу і творчість дітей старшого дошкільного віку в процесі LEGO-конструювання [6].

При використанні конструктора у роботі з дітьми дошкільного віку нами були виділені етапи розвитку самостійності дітей, а саме:

1. Конструювання за зразком (об'єкт дітям демонструється готовий, і педагог самостійно показує дії його виконання).
2. Педагог дає дітям готовий об'єкт без показу дій для його виконання.
3. Конструювання по заданій темі (всім дітям задається однакова тема, але зразка конструкції немає).

4. Конструювання за умовами (педагог задає умови для виконання конструкції без зразка).

5. Конструювання за власним задумом (педагог пропонує різний конструктор LEGO для виготовлення конструкції і діти самі обирають, що будуть конструювати) [5].

Якщо у дитини виникають труднощі самостійно зробити конструкцію, то педагогу доречно застосувати наступні прийоми надання допомоги:

1. Якщо у дитини не виходить самостійно придумати, то ми допомагаємо їй сформулювати загальну тематику задуму, дитина в свою чергу буде вибирати із запропонованого найбільш прийнятний для неї варіант.
2. Якщо дитині не вдається самостійно підібрати деталі для конструкції, то педагог пропонує комбінації готових рішень, або дає на вибір матеріали з готових комбінацій для створення власного виробу.
3. Якщо дитині не вдається самостійно побудувати конструкцію, то вихователь з'ясовуємо, чому саме дитина не може зробити конструкцію, як і / або що вона хоче зробити, пропонує свої варіанти або спільно з дитиною знаходить шляхи вирішення (практична допомога).

4. Якщо у дитини не виходить самостійно представити збудовану конструкцію, то педагог задає навідині питання, пропонує придумати назву, історію створення, цікаву розповідь за участю об'єкта конструювання.

Педагогами дитячого садка - дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) № 61 «Ягідка» Черкаської міської ради розроблено комплекс занять, який орієнтований на розвиток самостійності дітей дошкільного віку в процесі LEGO-конструювання. Комплекс занять наводимо у таблиці.

Місяць	Тема	Мета	Форма організації
Вересень	«Подорож по LEGO-країні»	Знайомство з конструктором: знайомство з основним кольором деталей, знайомство з основними деталями.	Конструювання за зразком. Зразок: різноманітні прості конструкції.
Вересень	«Мій двір»	Знайомство з формами деталей LEGO, знайомство зі способами скріплення деталей, розвиток навичок побудови стійких конструкцій.	Конструювання за зразком. Зразок: будинок і спосіб його побудови.
Жовтень	«Соняшник»	Закріпити вміння працювати з конструктором LEGO.	Конструювання за зразком. Зразок: соняшник і спосіб його виконання.
Жовтень	«Автобус»	Закріпити вміння працювати з конструктором LEGO, створення сюжетної композиції «Вокзал».	Конструювання за зразком. Зразок: автобус і спосіб його виконання.
Листопад	«Літак»	Вчити дітей робити конструкцію з деталей конструктора, створення сюжетної композиції «Аеропорт».	Конструювання за моделлю. Модель літак, діти самостійно підбирають деталі для відтворення моделі.
Листопад	«Міський пейзаж»	Знайомство з особливостями міських будівель (багатоповерхові будинки).	Конструювання за зразком. Зразок: двоповерховий будинок, без показу дій виконання.
Грудень	«Пінгвіни – жителі Антарктиди»	Вчити дітей робити конструкцію за зразком.	Конструювання за зразком. Зразок: пінгвін, без показу дій виконання
Грудень	«Місто майбутнього». Колективна робота	Розвивати уміння дітей конструювати будівлі різного призначення.	Конструювання по заданій темі. Тема: місто майбутнього, без показу дій для виконання
Січень	«Дім для лисички»	Продовжувати вчити найпростішим навичкам роботи з конструктором.	Конструювання за умовою. Без зразка виробу. Умова: хатинка для лисички.

Лютий	«Казкове місто»	Вчити створювати конструкції з конструктора LEGO.	Конструювання за умовою без зразка. Умова: палац для принцеси чи принца.
Березень	«Квіткова композиція для мами»	Конструювання квітів з деталей конструкції.	Конструювання за власним задумом. Без зразка конструкції
Квітень	«Улюблений герой»	Конструювання з конструктора LEGO улюбленого персонажа книги, мультфільму, казки.	Конструювання за власним задумом. Без зразка конструкції.
Травень	«Бджолиний вулик»	Продовжувати знайомити дітей з конструюванням з конструктора.	Конструювання за зразком. Зразок: бджола і спосіб її виконання
Травень	«Метелик»	Формувати вміння і навички конструювання метелика з конструктора LEGO.	Конструювання за зразком. Зразок: метелик і спосіб його виготовлення.

У своїй роботі вихователі закладу активно використовують карту спостереження за дитиною у процесі LEGO-конструювання. Наводимо приклад карти спостереження у таблиці.

ПІП дитини			
Дата	Показники спостереження	Відмітка «+», «-»	Примітка
	дитина проявляє цікавість до LEGO-конструювання		
	виражена стійкість поведінки - висока активність протягом всієї діяльності		
	дитина виступає ініціатором у конструктивній діяльності з іншими дітьми		
	внутрішня мотивація переважає над зовнішньою		
	дитина проявляє цікавість до пізнання більш складних елементів в конструктивній діяльності		
	дитина багато розповідає про збудовану конструкцію з LEGO-конструктора		
	дитина може використовувати різні деталі конструктора для створення нових конструкцій, іграшок, пристосувань		
	активні дії спрямовані на досягнення результату		
	уважне прийняття рішень, зосередженість, співпраця		
	звернення до дорослих за допомогою рідкісні і з'являються лише після вичерпання власних можливостей		
	при ускладненні завдання проявляється більш висока організованість, ініціативність і незалежність		
	самостійна діяльність викликана інтересом на стадії допитливості		
	прагнення не відступати перед труднощами		
	дитина зацікавлена у роботі з конструктором і отриманні результату, задоволення його за задумом		

Оцінка рівня:

- рівень «з елементами творчості» - всі показники спостереження відзначені знаком «+»;
- «продуктивний» рівень – більшість показників спостереження відзначені знаком «+»;
- «репродуктивний» рівень – більшість показників відмічені знаком «-».

Отже, самостійність дитини дошкільного віку є провідною якістю особистості, що припускає відповідальне ставлення дитини до своїх вчинків, вміння виконувати роботу з власної ініціативи, без сторонньої допомоги і постійного контролю дорослого, контролює свідомість дій дитини і наявність елементарного планування, вміння давати досить адекватну оцінку своїй роботі і здійснювати елементарний самоконтроль, вміння переносити відомі способи дій в нові умови.

Розвитку самостійності дітей дошкільного віку у процесі LEGO-конструювання відбувається через реалізацію комплексу занять по LEGO-конструюванню. Слід зазначити, що саме LEGO-конструювання надає можливості для розвитку у дитини самостійності, активності і творчих здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / А.М. Богуш та ін. Київ, 2012. 26 с.
2. Дитина: освітня програма для дітей від двох до семи років / Г.В. Беленька та ін. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 304 с.
3. Давидчук А. Н. Розвиток у дошкільнят конструктивного творчості [Текст] / А. Н. Давидчук. - 2-е вид. - М. 2012. - 80 с.
4. Крутий К.Л. Дитина в дошкільні роки: комплексна додаткова освітня програма. Запоріжжя : ТОВ «Ліпс» ЛТД, 2016. 187 с.
5. Смоляна С., Адаменко О. Веселі хвилинки з LEGO-цеглинками. Дошкільне виховання. 2017. № 12. С. 26–27.
6. Стеценко І. Конструктор-універсальна 3Dнаочність. Дошкільне виховання. 2015. № 9. С. 13. 14. Сухар В.Л. Конструювання у ДНЗ. Старший вік. Харків : Ранок, 2016. 176 с.
7. Удова О. В. Самостійна діяльність дітей - умова розвитку самостійності в дошкільному віці [Текст]: навч. посібник / О. В. удова. - Іркутськ: Східно-Сибірська держ. акад. освіти, 2014. -131 с.
8. Українське дошкільня: програма розвитку дитини дошкільного віку / О.І. Білан та ін. Тернопіль : Мандрівець, 2012. 264 с.
9. Фролова А. В. Лего-конструювання з елементами робототехніки в дитячому садку: формування пізнавальної активності і передумов технічного мислення [Текст] / А. В. Фролова, Ю. А. Колесова //Регіональне освіту ХХІ століття: проблеми і перспективи. - 2016. - № 1. - С. 34-36.
10. Шайдурова Н. В. Розвиток дитини в конструктивній діяльності [Текст]: довідковий посібник / Н. В. Шайдурова. - М.: ТЦ Сфера, 2008. – 128 с.

Т.Б. Саєнко, О.М. Бузницька, І.М. Богатирьова,

учителі Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 8 Черкаської міської ради

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

Відповідно до вимог Концепції Нової української школи одним з ефективних шляхів оновлення змісту і методів навчання в сучасній школі є **інтеграція**. Інтеграція розглядається не як механічне об'єднання окремих питань з різних навчальних предметів, а як їх органічне взаємопроникнення. Таке навчання ґрунтується на комплексному підході, який передбачає отримання учнями загальної картини світу за обраною темою без поділу на окремі дисципліни. Учні стають головними дійовими особами освітнього процесу. У них починають формуватися міжпредметні компетентності.

Виділяють наступні напрями впровадження міжпредметної інтеграції:

- 1) створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох дисциплін;
- 2) розроблення нових форм уроків (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок);
- 3) організація тематичних днів та тижнів;
- 4) впровадження навчальних проєктів.

Починаючи з 2017 року, Черкаська загальноосвітня школа ІЗОП – проведення інтегрованих уроків в межах предметних тижнів;

2018–2019 н.р. – проведення інтегрованих тижнів натомість предметних тижнів;

2019–2020 н.р. – проведення тематичних декад інтегрованих уроків;

2020–2021 н.р. – створення тематичних інтегрованих проєктів та їх захист.

Ми визначаємо інтегрований урок як урок, проведення якого передбачає вивчення визначеної теми з урахуванням знань, навичок й умінь з різних дисциплін, що вивчають учні.

Саме тому під час підготовки до інтегрованого уроку важливо визначити такі теми та враховувати специфіку навчальних предметів для їх проведення. Необхідною є координація діяльності та дій вчителів у процесі підготовки та проведення інтегрованого уроку. У ролі координатора має виступати ведучий учитель з даної проблеми. До його обов'язків входить конструювання змісту дидактичного матеріалу, визначення його оптимального обсягу й ролі кожного вчителя на уроці, засобів їх взаємодії та активізації діяльності учнів у процесі уроку, раціональної технології реалізації змісту інтегрованого уроку, досягнення мети.

Інтегровані уроки, зазвичай, плануються заздалегідь, бо необхідними умовами для їх проведення є співпадання тем в навчальних програмах та готовність класу до певного типу уроку. НУШ передбачає такі уроки зробити обов'язковими та відрегулювати їх регулярність.

Аналіз літератури [1, 2, 4, 5] та власний досвід вчителів школи дозволив розробити наступний план по підготовці інтегрованого уроку:

- 1) визначення теми, яку можна об'єднати для розгляду;
- 2) визначення провідної мети уроку та формулювання супроводжуваних цілей уроку;
- 3) визначення ключових компетентностей для формування в учнів;
- 4) визначення змісту теоретичної та практичної складових уроку;
- 4) складання докладного (покрокового) плану;

6) вибір технології проведення та відповідних методів та форм;

7) обговорення та підготовка засобів навчання;

8) визначення запитань для рефлексії та освітнього продукту, який отримують учні в наслідок проведення уроку.

Після цієї частини плану вчителі працюють самостійно, а потім об'єднуються для складання повного конспекту уроку. Кожен етап уроку розписується і вказується час, витрачений на цей етап. Вчителі заздалегідь продумують хід уроку і прогнозують всі можливі паузи, пов'язані з наочною та роздатковим матеріалом.

Під час проведення уроку вчителі працюють в парі або трійці. Якщо в певний момент провідну роль відіграє один із вчителів, то другий – або готується до наступного етапу, або спостерігає за роботою дітей, допомагає їм. Можливий варіант, коли педагог самостійно готує та веде урок в разі опрацювання ним питання з декількох предметів.

Важливим етапом уроку має стати рефлексія, під час якої всі учні повинні самостійно визначити ті міжпредметні зв'язки, які було заплановано. Тобто мета уроку повинна бути досягнута. Освітній продукт доцільно адаптувати до актуальних інтересів учня, на його особисту значимість матеріалу.

Зазначимо, що кожен вчитель має вибір: проводити інтегрований урок самостійно чи спільно з колегами. Найчастіше інтегровані уроки в нашій школі проводяться парою вчителів, за винятком початкової школи, але і в початкових класах можуть співпрацювати вчителі-предметники або вчителі-асистенти у інклюзивних класах.

Структура проведення інтегрованого уроку залежить від цілей, завдань і змісту уроку, способів діяльності, ситуацій, що виникають у процесі його проведення. Традиційно вона така: повідомлення теми, ознайомлення учнів з цілями та завданнями уроку, вступне слово ведучого вчителя чи учня (групи учнів), спілкування вчителів та учнів, коментарі, доповнення, опанування, рецензування, підбиття підсумків уроку. У ході роботи до структури уроку ми додали обов'язковий етап – *створення освітнього продукту*.

Під час організації інтегрованого навчання ми враховували, що в нашій школі навчаються учні у 3 спеціальних та 4 інклюзивних класах. Саме тому, на засіданнях науково-методичної ради школи, обговорені питання про те, щоб усі організовані заходи сприяли створенню комфортного освітнього середовища для всіх школярів, в тому числі і для дітей з особливими освітніми потребами [3].

При підготові інтегрованих уроків розрізняють різні параметри інтеграції. У роботі ми використовуємо поділ **за ступенем залучення міжпредметних зв'язків:**

1) міждисциплінарна інтеграція (орієнтована на об'єднання споріднених дисциплін);

2) багатодисциплінарна інтеграція (орієнтована на об'єднання кількох дисциплін навколо певної теми).

За першим напрямом ми працювали при проведенні інтегрованих уроків, а за другим – при проведенні інтегрованих тижнів і декад інтегрованих уроків й продовжуємо працювати при роботі з науковими проєктами.

За результатами роботи за першим та другим напрямками було розроблено методичні посібники, які були презентовані на міській виставці педагогічних технологій «Зернини досвіду» (2017, 2018, 2019, 2020) та XI Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти».

На другому етапі роботи школа перейшла до проведення тематичних інтегрованих тижнів натомість предметних. При підготовці та проведенні інтегрованого тижня / декади або проєктного тижня задіяний весь педагогічний колектив. Роботу розпочинають з планування у травні, напередодні навчального року з обговорення тем. В серпні уточнюються теми та складається графік розкладу їх проведення.

У 2018–2019 навчальному році було обрано наступні теми: «Українська кухня», «Винаходи, що змінили світ», «Транспорт», «Квіти України». Перед проведенням кожного тижня складався план, який узгоджувався між вчителями. Наведемо результати проведеної роботи по одному тижню.

Тиждень «Українська кухня» проходить 07.10–13.10.2018р.

Предметний тиждень інтегрованих уроків розпочався лінійкою, де був оголошений план проведення тижня.

Кожен день предметного тижня інтегрованих уроків «Ходить гарбуз по городу» для учнів початкових класів проходив під певним гаслом: понеділок «Ходить гарбуз по городу, питається свого роду»; вівторок «Обізувались бурячки - гарбузові своячки»; серeda «Обізувалась морквця, гарбузова сестриця»; четвер «Обізувались огірочки, гарбузові сини й дочки»; п'ятниця «Обізувалась бараболя, а за нею ще й квасоля»; понеділок «Іще живі, ще здорові всі родичі гарбузові!».

В рамках тижня проведено 29 інтегрованих уроків. Також проведено наступні виховні заходи: квести; майстер-клас з кулінарії «Мистецтво прикрашання короваю»; конкурс-виставка міні-проєктів «Рецепти родинної страви» з залученням учнів; благочинний ярмарок «Барви осені». Складниками тижня інтегрованих уроків були: оформлення динамічних інформаційних стендів «Традиції української кухні»; «Гарбузові родичі»; виставки дитячих робіт; творчі майстерні одного дня «Гарбузова хата»; майстер-клас від батьків.

Протягом кожного тижня (декади) вчителі продемонстрували доцільну інтеграцію навчального матеріалу з різних предметів. Серед форм і методів роботи переважали інтерактивні форми й методи роботи, обрані в рамках компетентнісного підходу. За підсумками проведення тижня проводилась інструктивно-методична нарада, на якій підводились підсумки та пропонувались шляхи для подальшого удосконалення. Результати було висвітлено на інформаційному стенді. Також інформація про проведені заходи висвітлена у соціальних мережах – шкільній сторінці Фейсбуку та на шкільному сайті.

Деякі уроки були представлені для слухачів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» та вчителів міста.

Для поліпшення роботи було проведено анкетування учнів старших класів та вчителів школи. Анкета для учнів містила наступні запитання.

1. Яке Ваше ставлення до проведення інтегрованих уроків?
2. Що Вам подобається під час проведення інтегрованих уроків?
3. Що Вам не подобається?
4. Що, на Вашу думку, потрібно змінити для поліпшення інтегрованих уроків?

За результатами анкетування учнів на перше запитання анкети про своє ставлення до проведення

інтегрованих уроків було отримано відповіді: позитивно – 91 % учнів, негативно – 4 %, не можу визначитися – 5 %.

На друге запитання про вподобання учні визначили для себе наступні показники, що свідчать про позитивне ставлення: цікаво, різноманітно, легко, весело, «прикольно», позитивні емоції; багато уваги приділяється учням; багато нової інформації, можна прослідкувати взаємодію та взаємозв'язок предметів, з'являється інтерес до багатьох предметів; взаємопов'язана інформація краще сприймається та запам'ятовується; незвична атмосфера, нові форми роботи, цікава співпраця учнів і вчителів й вчителів з вчителями, можливість дізнатись точку зору різних вчителів з одного питання; незвичне спілкування з вчителями, вчителі поводять себе по іншому; немає оцінок, немає страху отримати низьку оцінку.

На третє запитання про те, що не подобається, учні визначили **наступне**: перенасичення інформацією; хвилювання та дискомфорт при великій присутності гостей; недостатність часу, щоб виконати завдання; випереджальні завдання дають лише відмінникам.

На четверте запитання про поліпшення інтегрованих уроків пропозиції учнів були такими: запрошувати для проведення уроків інших учнів, студентів-практикантів, батьків; проводити інтегровані уроки під час проведення Дня самоврядування; об'єднувати різні класи.

Анкета для вчителів містила наступні запитання.

1. Ваше ставлення до проведення інтегрованих уроків/тематичних тижнів інтегрованих уроків/тематичних декад інтегрованих уроків. Поясніть свою думку.
2. Чи комфортно Ви почуваєте себе у співпраці з колегою/колегами?
3. Скільки часу Ви витрачаєте на підготовку до інтегрованого уроку?
4. Як часто, на Вашу думку, потрібно проводити такі уроки?
5. Які переваги Ви вбачаєте в проведенні інтегрованих уроків?
6. Які недоліки Ви можете назвати при проведенні інтегрованих уроків?

На перше запитання анкети про своє ставлення до проведення інтегрованих уроків всі респонденти відповіли – позитивно. В якості підтвердження своєї думки вони назвали **наступне**: успішна реалізація освітніх завдань, зацікавленість учнів предметом, різноманітне вивчення теми, краще і глибоке усвідомлення матеріалу, краще розуміння міжпредметних зв'язків, підвищення мотивації учнів до навчання; перевірка власних можливостей, самореалізація; творчий саморозвиток, самовдосконалення, підвищення теоретичної та фахової майстерності; співпраця з колегою, підтримка колеги, взаємодопомога, взаємодія, обмін досвідом; утворення колективного продукту; робота у команді вчителів та учнів; отримання задоволення від своєї праці.

На друге запитання анкети про комфортність співпраці з колегою/колегами всі вчителі відповіли позитивно.

На третє запитання про час підготовки було отримано наступні відповіді: близько 3 днів – 6; тиждень – 10; до двох тижнів – 7; до місяця – 3; більше місяця – 3.

На четверте запитання про кількість інтегрованих уроків на навчальний рік відповіді вчителів були такими: один раз на рік – 5; двічі на рік – 3; три-чотири рази на рік – 21.

На п'яте запитання анкети вчителі визначили наступні переваги проведення інтегрованих уроків: розширення світогляду учнів, формування в них цілісного сприйняття навколишнього світу; розвиток

самостійності, ініціативності, комунікабельності учнів, формування в них навичок самостійної роботи; мобілізація учнів на роботу, переключення їх уваги на різні предмети, стимулятор розумової активності та розвитку критичного мислення; збільшення обсягу навчального матеріалу, опрацьованого на протязі уроку; навчання учнів діяти в команді на прикладі вчителів.

На запитання анкети про недоліки учителя визначили наступне: обмежена кількість тем та предметів для інтеграції; велика кількість учнів у деяких класах; недостатня матеріально-технічна база кабінету; недостатність часу для їх підготовки.

Результати анкетування були обговорені на педагогічній раді школи. Відповіді учнів і вчителів свідчать про те, що інтегроване навчання, як вимога сьогодення, сприймається позитивно всіма учасниками освітнього процесу. Її треба вдосконалювати й впроваджувати.

У цьому навчальному році ми продовжили роботу за нарядом розробки й впровадження в навчальний процес тематичних інтегрованих проєктів.

Під методом проєктів ми розуміємо освітню технологію, спрямовану на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

При розробці методичних рекомендацій до підготовки та впровадженню інтегрованих проєктів було визначено запитаннями, що сприяють мотивації навчальної діяльності учнів: «Навіщо?», «Для чого (кого)?», «Яким чином?».

Перше запитання визначало проблему даного проєкту. Визначення проблеми – це і є нашою відповіддю на задане питання «Навіщо?». **Друге** запитання було спрямоване на визначення очікуваних результатів роботи та шляхів їх подальших застосувань. Саме співвідношення проблеми й практичної реалізації її розв'язання є ключовим завданням проєктної діяльності. **Третє** запитання визначало план роботи, види діяльності та строки виконання.

У своїй роботі ми використовуємо інтегровані проєкти, які визначають теми робіт прикладного або практичного спрямування. Для реалізації таких проєктів учням потрібно застосувати знання та вміння з декількох дисциплін. Саме в такий спосіб досягається природна інтеграція знань.

Ми виділяємо п'ять важливих етапів в роботі учнів при роботі над інтегрованим проєктом:

- 1) підготовчий (ознайомлення з темою та метою проєкту, обговорення їх з учителями, що курируют проєкт: визначення правил роботи в проєкті та методів дослідження);
- 2) етап планування (покрокове планування роботи, визначення джерел інформації та способів презентації результатів);
- 3) дослідницький (реалізація проєкту);
- 4) презентативний (презентація результатів роботи);
- 5) оцінно-рефлексивний (рефлексія діяльності та оцінювання).

Роль учителя в проєктній діяльності передбачає координацію пізнавальної діяльності своїх учнів та допомогу у вигляді підказок у разі виникнення утруднень.

В якості прикладу наведемо інтегрований проєкт з математики і біології, над яким працювали учні 6 класу в першому семестрі.

Тема проєкту «Золотий переріз навколо нас».

Мета. Перевірити гіпотезу про те, що певні закони навколишнього світу впорядковані числу золотого перетину.

Завдання з математики пропонувалося в ході вивчення теми «Пропорція» і передбачало проведення вимірювань власного обличчя та долоні, знаходження запропонованих відношень та порівняння отриманих результатів з числом золотого перерізу.

Завдання з біології пропонувалося в ході вивчення теми «Квіткова рослина» на уроках «Будова і функції пагона», «Стебло – осьова частина пагона», «Листок – бічний орган пагона», «Внутрішня будова листка», «Видозміни пагона та його частин» і передбачала дослідження будови пагону й листка та їхнього розташування у відповідності до числа золотого перетину.

Презентація робіт на підсумковій конференції свідчила про інтерес учнів до обраної теми та підвищення рівня їхньої пізнавальної активності. Більшість проєктів містили цікаву інформацію. А висновки по роботі про те, що золотий перетин діє як універсальний закон, викликали жваву дискусію учасників конференції.

За семестр учням пропонується виконати не більше двох інтегрованих проєктів.

Згідно з результатами роботи щодо поступового впровадження інтегрованого навчання в освітній процес, можна зробити **наступні проміжні висновки:**

- інтегровані уроки/проєкти є потужними стимуляторами розумової діяльності учнів, який дозволяє їм аналізувати, співставляти, порівнювати, шукати зв'язки між предметами і явищами, що сприяє розвитку критичного мислення;
- учні починають встановлювати зв'язки між шкільними дисциплінами за допомогою знань й навичок з кількох предметних областей, що сприяє формуванню у них міжпредметних компетентностей;
- інтегровані уроки/проєкти роблять освітній процес цікавим для учнів, мотивують до навчання;
- інтегровані уроки є доцільними для проведення в спеціальних та інклюзивних класах, що робить освітній процес більш комфортним для дітей з особливими потребами.

Продовження роботи ми вбачаємо у систематизації інтегрованих уроків/проєктів на основі навчальних програм та поступовому збільшенні їх частини у навчальному процесі Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №8 Черкаської міської ради Черкаської області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Деркач М.Г. Особливості структури інтегрованого уроку [Текст] URL: <https://vseosvita.ua/library/tema-osoblivosti-strukturi-integrovanogo-uroku-81689.html>
2. Інтегрований урок сьогодні. URL: <http://pleady.kiev.ua/dumki-vgoles/6732-integrovani-urok-sogodni.html>
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
4. Технологія проведення інтегрованих уроків в процесі організації пізнавальної діяльності учнів. [Текст] URL: http://sliceum.at.ua/Metod/tekhnologija_provedennja_integrovanih_urokiv.pdf
5. Нова освіта. Інтегровані уроки: від теорії до практики [Текст] URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/1776-integrovani-uroky-vid-teorii-do-praktyky>
6. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
7. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2017. 206 с.

Л.А.Нерубайська,

Заслужений учитель України, учитель української мови та літератури
Тальнівського НВК «ЗОШ №1 – гімназія» Тальнівської міської ради
Черкаської області;

В.А. Нерубайський,

учитель української мови та літератури Тальнівського НВК «ЗОШ №1 –
гімназія» Тальнівської міської ради Черкаської області

ВІДКРИВАЄМО ВЕЛИЧ АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО

УСНИЙ ЖУРНАЛ ДЛЯ УЧНІВ 9-11 КЛАСІВ

Мета: ознайомити учнів із життєвим і творчим шляхом видатного українського вченого і перекладача, поета і прозаїка, дослідника історії, мов, літератури, культури народів Сходу, мовознавця, етнографа Агатангела Юхимовича Кримського;

визначити його внесок у розвиток української та світової культури, сприяти усвідомленню учнями величчя постаті цього вченого-енциклопедиста і значущості його діяльності в пробудженні національної свідомості українського народу, в розбудові незалежної України.

Обладнання: портрет А. Кримського в рушнику, виставка книг про нього, мультимедійна презентація – ілюстративний супровід сторінок журналу, відеофільм із серії «Наші герої», відеопрезентація.

Епіграф:

*Серце дурнеє та бідне,
Чом ти ніколи не можеш забути
Слів: «українське» та «рідне».*

А. Кримський

Перебіг заходу

Звучить пісня «Не спи, моя рідна земля» у виконанні гурту дівчат.

1-ША СТОРІНКА

Феномен в українській та європейській культурі

На екрані – слова епіграфа й портрет А.Кримського.

Ведучий. Ці слова належать Агатангелу Юхимовичу Кримському. Його життя окреслене сичневими датами: щасливою – 15 січня 1871 року, коли він з'явився на світ у містечку Володимирі-Волинському, і трагічною – 25 січня 1942 року, коли у тюремній лікарні в м. Кустанаї вчений помер від виснаження і тортур, бо був названий «ідеологом українського буржуазного націоналізму». І це при тому, що засуджений за національність не був українцем. Хто ж він, цей страждалець, один із тисяч невинно убієнних тодішнім тоталітарним режимом?

Агатангел Кримський – окраса не тільки української, а й світової культури, людина незвичайних здібностей і колосальних знань, великий поліглот (володів понад 60 мовами народів світу й усіма українськими діалектами), перший і найвидатніший сходознавець. Він був поетом і прозаїком, філологом і фольклористом, критиком і літературознавцем, перекладачем і разом з тим педагогом, професором Московського університету і Лазаревського інституту східних мов, фундатором і першим секретарем Української академії наук. Опублікував тисячі статей і досліджень, видав кілька підручників. І сьогодні ефіопи вчать свою мову за його книгами.

Саме цій непересічній, найвеличнішій і найтрагічнішій постаті української історії присвячуємо цей захід. Нам випадає слушна нагода пошанувати

цю особистість, бо в січні минає 150 років від дня його народження. Ми проймаємося великою повагою до цієї людини й гордимось, що живемо на благодатній землі Черкащини, де жив і навчався видатний учений-поліглот. Заходи з відзначення цієї дати пройдуть в усій Черкаській області, адже 2021 рік рішенням обласної ради оголошено роком Агатангела Кримського.

2-ГА СТОРІНКА

«Я ...ані кровинки вкраїнської не маю, тільки що вродився та виріс на Вкраїні...» (А.Кримський)

На екрані – фрагменти відеофільму «Наші герої» про життєвий шлях Агатангела Кримського.

3-ТЯ СТОРІНКА

Творець українського сходознавства.

1-ий учень. Ще навчаючись в Київській колегії Галагана, Кримський зацікавлюється східними мовами, робить перші переклади. У цьому його заохочує І Франко. Незвичайні здібності, феноменальна пам'ять дають змогу талановитому юнакові навчатися в Лазаревському інституті східних мов, а потім у Московському університеті. Після закінчення навчання вирушає в наукове відрядження на два роки до Сирії та Лівану. За цей час досконало вивчив народну мову, перейнявся життям арабів і турків, опрацював старовинні рукописні книги. Повернувшись, стає професором арабської філології та історії Сходу Лазаревського інституту східних мов. За час викладання в інституті написав і видав цілу бібліотеку академічних підручників з філології та історії Близького Сходу.

На екрані – портрет А.Кримського того періоду, титульні сторінки його книг.

2-ий учень. Щоб повністю збагнути й оцінити науковий вклад ученого, досить зазначити, що спадщина Кримського-сходознавця складає 26 томів. Серед них його найвидатніші праці: найперша в світі «Історія арабів і арабської літератури, світської й духовної» в 5-ти томах, «Історія Туреччини та її письменства» в 4-х томах, «Історія Персії та її письменства», «Історія мусульманства», «Перський театр» та інші. Він написав, крім названих, історії багатьох країн і народів Сходу. Його праці – єдині в Україні праці на тему Близького Сходу. Практично всі статті у знаменитій енциклопедії Брокгауза і Єфрона, присвячені мусульманському світу (502 у двох виданнях), належать перу А.Кримського. І донині жодна серйозна наукова робота у світі, присвячена історії мусульманського Сходу, не обходиться без посилань на праці А.Кримського.

4-ТА СТОРІНКА

Видатний мовознавець.

3-ий учень. А.Кримський був надзвичайно обдарованою людиною і мав широкий науковий діапазон. Важко визначити, яким був його основний

рід занять: знавець великої кількості східних мов чи історик Сходу, перекладач чи оригінальний поет.

Та не підлягає сумніву, що він був одним із найкращих знавців української мови. Народившись у російськомовній родині, він під час навчання в колегії Галагана під впливом учителя П.Житецького (в майбутньому відомого мовознавця) захопився українською мовою, бездоганно вивчив її і користувався нею як основною до кінця життя: «Хоч я родом не українець, але цілком поукраїнився, так що, наприклад, звуки української пісні доводять мене аж до слюзи».

На екрані – портрет П.Житецького, титульна сторінка книги «Найголовніші правила українського правопису».

4-ий учень. Велику увагу приділяв А.Кримський дослідженню історії української мови і літератури. Його фундаментальні дослідження «Українська граматики» (у двох томах), «Нариси з історії української мови» й понині використовують українські вчені-лінгвісти. Він був директором Інституту української наукової мови, очолював комісії словника української живої мови, історії української мови, діалектологічну та орфографічну комісії. Він входить до числа найвидатніших лінгвістів у всьому світі як експерт в області санскриту, східних і західних мов. Унікальними є його праці «Давньокіївська говірка», «Українська мова. Звідки вона взялася і як розвивалася», «Найголовніші правила українського правопису». Він вважав, що найважливішими джерелами для вивчення історії мови є оригінальні пам'ятки. Зокрема, видав низку пам'яток як додаток до «Української граматики». Він доказово заперечував теорію про «колицку трьох братніх народів» і вважав, що українська мова яскраво означалася вже в XI столітті. Саме це стало причиною його переслідувань, арешту й передчасної смерті.

5-ТА СТОРІНКА

На екрані – титульна сторінка збірки поезій «Пальмове гілля».

«Поезіє! Сопутнице моя! Ти – теплий, животворний промінь сонця...»

1-ий учень. Прочитавши збірку поезій «Пальмове гілля», І.Франко написав: «Незвичайна поява серед українців, незвична своєю енергією..., різносторонністю знання й таланту, се Агатангел Кримський. Філолог з фаху, орієнталіст із замилювання, він виявив себе високоталановитим поетом, дуже оригінальним повістярем». І з цим важко не погодитися, бо, як сказав М.Рильський, «у внутрішньому образі Кримського гармонійно злилися вчений і поет». «Тридцятирічною розрадою» для Кримського назве літературознавець О.Бабишкін поезію, у якій учений відчував завжди потребу.

2-ий учень. Віршувати почав ще будучи учнем колегії Галагана. Уся його поетична творчість складається з трьох книг задуманої ним і виданої упродовж 1901 – 1923 років єдиної збірки «Пальмове гілля» з підзаголовком «Екзотичні поезії». Екзотичний – значить чужий, незнаний, дивний. Та краще скаже про це сам поет у вірші «Ох арабські фоліанти!»

Учениця читає вірш.

ОХ АРАБСЬКІ ФОЛІАНТИ!

*Вже несилла вас читати:
Бо розкинувсь сад запашний
Під вікном моєї хати.
Підведу од книжки очі –
Під вікном ростуть банани,
Шелестять високі пальми,
Мирти, фігі і платани.*

*Є мигдаль яснозелений,
Єсть і сивая маслина,
І акація рожева,
І смолистая кедрина.*

*Підійду я до віконця –
Пахнуть рожі й базилики.
Туберози і фіалки,
И наркотичніє гвоздики.*

*І нудьга, немов гадюка,
Обгортається круг серця.
Сам не знаю, звідки смуток,
І куди ж то серце рветься.*

3-ій учень. У перших двох книгах оригінальні поезії поєднуються з перекладами і переспівами східних поетів, а третя книга складається, крім циклу «В Трапезунті», з перекладних творів. «Пальмове гілля» – незвичайна, самобутня книга, яка повністю виявляє велике обдарування А.Кримського-вченого, бо має складну мистецьку будову. Дві перші книги складаються з ліричних мініатюр, крізь які проходить єдина тема – нерозділене трагічне кохання.

Учениця читає вірш «Скали...Кедри...Скоро й вечір».

*Скали... Кедри... Скоро й вечір.
Я сумна стою.
В'ється стежка... Ох!.. чи йтиме ж
Той, кого люблю?..*

*Тінь в долинах... Верхогір'я
Наче золоте...
Гасне сонце... Тоне в морі...
Любий! де ж ти?! де?!*

*Впала ніч... Шакали виють...
Вітер... Мов зима!
Я всі очі прогляділа,—
Милого нема!*

4-ий учень. Літературні критики того часу вважали А.Кримського поетом, який розширив межі української пейзажної лірики, даючи віршам філософську основу, відкрив українській поезії маловідомі теми й образи, поріднив її з лірикою інших літератур, зокрема з поезією Сходу. Його екзотична поезія суголосна з ідеалами й пошуками модерної поезії європейського Заходу.

Учениця читає вірш «Дивувала зима, дивувалася...»

*Дивувала зима, дивувалася:
Де ж то сила її подівалася?
Ще не втишились вітри студені,
А луки розквітають зелені!*

*Дивувала й земля, дивувалася,
Звідки сили такої набралася:
Вільно дихає грудьми розкритими,
І поля одягаються квітами.*

*Тільки я ні на що не дивуюся,
Бо для мене зима не минулася:
Я вдихаю не радість весняную,
А холодную смерть невблаганную.*

1-ий учень. Є серед віршів А. Кримського й такі, у яких автор щиро зізнається у своєму покликанні служити рідній Україні. Уже тоді він вірив, що український народ доможеться собі «вільного рідного дому», і в цьому бачив головну свою місію – працювати на благо країни, бути їй вірним до кінця свого життя.

Учень читає вірш «Нене, голубко! до тебе я лину...»

*Нене, голубко! до тебе я лину;
Тут я чужий чужениця.
А ще забуду тя, Єрусалиме,
Будь ми забвенна десница!
Най до гортані язик мій прилипне,
Скоро тебе позабуду,
І в чужині одіб'ю ся од служби*

Нашому рідному люду.
Батьку Тарасе! ти чуй присягання!
Ми, українській діти,
Матір і бідного меншого брата
Будем вовіки любити.
Будем боротися, їх визволяти
З пазурів сина Едома!
Каже надія: «Діждемся напевне
Вольного рідного дома».

На екрані – титульні сторінки збірок «Із повісток та ескізів» і «Бейрутські оповідання».

Не менш цікавий доробок А.Кримського як прозаїка. Ще раніше за поетичну збірку (1895р.) він видав збірку оповідань «Із повісток і ескізів». 1897 року з'являються його «Бейрутські оповідання», а в 1905 році – перші частини роману «Андрій Лаговський», який завершив у 1919 році. Ці твори не втратили своєї художньої та історичної цінності й до сьогодні, а деякі з них «увійшли до скарбниці небуденних надбань нашого красного письменства» (О. Бабишкін).

6-ТА СТОРІНКА

Етнограф і фольклорист

2-ий учень. Не можна залишити непоміченою ще одну галузь різносторонньої діяльності А.Кримського – етнографію й фольклористику, які дуже часто перепліталися й становили одне єдине ціле. Сучасники вченого називали його фольклористом й етнографом широкого діапазону. Про це засвідчують його праці, а їх у нього налічується понад двісті. Назвемо тільки окремі: «Народна пам'ять про Шевченка», «Шевченко в народних оповіданнях», «Українська етнографія в чужім опоезитизуванні», «До етнографії Полісся», «До етнографії Чернігівщини».

Та особливої уваги заслуговує книга А.Кримського «Звенигородщина. Шевченкова батьківщина. З погляду етнографічного та діалектологічного. З географічною мапою та малюнками». Вона унікальна, матеріали до неї збиралися понад 40 років. Підготовлена до друку в 1930 році праця так і не дійшла до читача. Усе, що в ній поміщено, вражає неабияким умінням підбору й компонуванням зібраного матеріалу, узагальненням етнографічних і лінгвістичних досліджень.

На екрані – титульна сторінка книги «Звенигородщина».

3-ій учень. Ще з кінця 1890-х років А.Кримський вирішив написати книгу про Звенигородщину, яку він вважав своєю малою батьківщиною. У Звенигородці він провів дитячі роки, навчався в училищі, тут родина побудувала будинок. Саме сюди приїхав учений весною 1941 року. Звідси у липні 1941 його, хворого, енкаведисти забирають і везуть до Києва нібито для евакуації. Насправді ж заарештували і спецпотягом повезли до Казахстану. Там він і помер.

За задумом автора, книга мала бути в 3-х томах. Перша книга мала містити розповіді про життя селян, звичаї й обряди, народний календар кінця XIX – початку XX століття; друга – казки, перекази та необрядові пісні; третя – словник живої народної мови. У 1928 році було видано першу частину книги, однак у зв'язку з переслідуванням автора, подальше її видання було припинене. І лише в 2009 році книга побачила світ у Черкаському видавництві «Вертикаль».

4-ий учень. Видана книга містить матеріали про життя і побут селян на прикладі села Колодисте (нині Тальнівський район), зібрані сільськими кореспондентами Іваном Лисаком та Семеном Паламаренком. Достовірні записи, написані живою народною мовою, були дуже цінними для А.Кримського. Особливо відзначав він записи І. Лисака, які називав «малювничими образками» і вважав їх «за окрасу своєї збірки». Цікаво і незвично описано розташування села, названо його яри і

кутки, вказано вулиці та їхні особливості. Детально розповідає автор, як живуть у селі люди, яким промислом вони займаються; про чоловічу і жіночу працю, про будову хати й упорядкування обійстя; про страви й напої, їх приготування; про те, як люди лікуються; про сімейні традиції, про вдовині й приймакові права. І все це читається з великим інтересом, тим більше, що написане соковитою народною мовою з дотриманням вимови, характерної для говірки цієї місцевості.

1-ий учень. Дуже ґрунтовно подано в книзі етнографічні записи, зокрема сватання, весілля, родини, хрестини, поминки. Особливо детально описано весільний обряд у с. Попівка, який тривав дев'ять днів. Автор дав розповіді про свята календарно-обрядового циклу в селах Лисянка, Неморож, Озірна, Гусакове. Використовуючи матеріали із багатьох сіл сучасних Звенигородського, Катеринопільського, Лисянського, Тальнівського районів (за новим територіальним поділом це буде Звенигородський район), він робить висновок, що Звенигородщина – це особливий регіон, який є носієм унікальної етнографічної та лінгвістичної культури. Збірник «Звенигородщина» для нас, нащадків видатного вченого, є неоціненним джерелом свідчень про багате і розмаїте життя наших предків, їхніх вірувань і традицій, народної моралі.

7-МА СТОРІНКА

«...Не зраджу я тебе, Україно, твій я навіки...» (А.Кримський)

На екрані – відеопрезентація бібліотеки ім. І.Гаспринського «Агатангел Юхимович Кримський».

Ведучий. А.Кримський – явище незвичайне не лише в українській, а й у європейській культурі. Він для нас є своєрідною енциклопедією сходознавства, слов'язознавства, українознавства. Окрім окреслених напрямків його діяльності, можна було б розкрити ще й такі, як робота зі створення національної академії наук і розбудови її інститутів, перекладацька й видавнича діяльність, зв'язки з видатними діячами української та світової культури.

Це була людина кристалево чистої совісті, скромна, надзвичайно працююча й віддана українській ідеї, позиції «впевненого політичного українства».

А.Кримський є гідною постаттю, від якої ми повинні якнайбільше взяти мудрості, знань, працелюбства, наполегливості й патріотизму, щоб вивести нашу країну на передові рубежі світового розвитку, реалізувати його заповітну мрію.

Ім'я українського академіка Агатангела Кримського 1970 року було занесене у затверджений XVI сесією Генеральної Асамблеї ЮНЕСКО перелік видатних діячів світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабишкін О.К. Агатангел Кримський: літературний портрет. Київ, 1967.
2. Веркалець М. Українська національна ідея А.Ю. Кримського. *Літературна Україна*. 1996 р. № 5. 1 лютого.
3. Колесник П. Інші поети початку віку. Історія української літератури. Том 5. Київ, 1968. С. 422-427.
4. Кримський А. Антологія української поезії. Т. 2 Київ, 1958. С. 335-338.
5. Поліщук В. Агатангел Кримський став професором у 29 років. *Голос України*. 2009 р. № 26. 13 лютого.
6. Кримський Агатангел Юхимович. URL: heroes.profi-forex.org.ua/krimskij-agatangel-juhimovich
7. Поет, філолог, лінгвіст Агатангел Кримський. URL: osvita.ua/vnz/reports/ukr_lit/16494/
8. Програма "Наші репоі". Випуск 17. URL: www.youtube.com/

С.Б.Шило,

старший викладач кафедри дошкільної освіти та професійного розвитку педагогів комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Сучасний етап розвитку освітньої діяльності визначається домінуванням інформаційно-комунікаційних технологій, які дозволяють інтенсифікувати форми і методи традиційних підходів до навчання. Все більше людей прагне отримати освіту з мінімальними тимчасовими втратами, оскільки темп життя залишає все менше часу для традиційного очного навчання.

Технології трансформують освіту, і їх вплив стає дедалі інтенсивнішим. Змішане навчання є перспективною системою навчання, яка поєднує переваги традиційного та інтерактивного навчання. Розвиток змішаної форми навчання став одним із ключових напрямків модернізації всієї освітньої сфери. Особливої актуальності на українських освітніх теренах змішане навчання набуло в останні роки, що пояснюється як потребою суспільства в своєрідних технологіях і формах освіти, так і розвитком інформаційних технологій, що дозволяє розглядати дистанційний аспект змішаного навчання як особливу автономну технологію, яка володіє своїми особливостями, стандартами, понятійним апаратом.

Змішане навчання (blended learning) є тією освітньою технологією, яка передбачає поєднання традиційного навчання («обличчям до обличчя», тобто безпосередньо з педагогом) та елементів дистанційних технологій – онлайн-навчання. Поєднання цих двох складових передбачає їх однакову важливість в навчальному процесі. Необхідно також зауважити, що у змішаному навчанні великий обсяг навчальної інформації відведено на самостійне опрацювання, що сприяє безпосередній участі здобувача освіти у вибудовуванні власного освітнього шляху. Але змішане навчання не варто ототожнювати з онлайн навчанням. Останнє не передбачає особистої комунікації між учнями у класі, чи учнями і вчителем. Таким чином, для змішаного навчання характером збереження загальних традиційних принципів побудови навчального процесу з включенням елементів онлайн-навчання. Співвідношення цих двох форм визначається готовністю освітньої установи до подібної побудови навчального процесу, а також бажанням і технічними можливостями здобувачів освіти.

М. С. Нікітіна потрактовує термін «змішаного навчання» як «систему викладання, що поєднує очне, дистанційне і самонавчання, взаємодію між суб'єктами навчання та інтерактивними джерелами інформації, яка відображає всі притаманні навчальному процесу компоненти (цілі, зміст, методи, організаційні форми, засоби навчання), функціонуючі в постійній взаємодії один з одним, створюючи єдине ціле» [4]. Технології електронного навчання надають мультимедійний контент поза часом і місцем для учнів з різними можливостями і запитам.

Поєднання онлайн-ових і офлайн-ових елементів дозволяє зробити навчання ефективним і зручним, а навчальний процес інтерактивним, особистісно-орієнтованим і адаптивним для всіх зацікавлених в освітній діяльності.

Структура змішаного навчання може видозмінюватися, є безліч форм і способів організації змішаного навчання. Існує чимало моделей з різним кількісним співвідношенням використання онлайн-діяльності і ступенем участі педагога або часткового зовнішнього контролю за учнями. Як основа для виділення моделей технології змішаного навчання розглядається співвідношення електронного навчання з традиційним і рівень самостійності учнів при оволодінні новим навчальним матеріалом, а також вибір матеріалу для індивідуального освоєння і вивчення. У більшості моделей важливими складовими є персоналізація, розвиток особистої відповідальності за власне навчання, перехід учня до вивчення нового матеріалу тільки після того, як він підтвердить оволодіння попереднім. Важливу роль в змішаному навчанні відіграє проектна практико-орієнтована робота (не тільки індивідуальна, а й колективна).

Існує кілька моделей змішаного навчання, які ефективно використовуються в освітньому процесі. До найвідоміших належать: модель «Перевернутого класу», моделі «Ротація за станціями» і «Ротація за лабораторіями», гнучка модель змішаного навчання [9]. В освітній практиці найбільш поширена модель «перевернутого класу», коли педагог надає матеріал для самостійного вивчення поза стінами освітнього закладу, без своєї присутності, а самостійно вивчений теоретичний матеріал закріплюється практичними роботами в класі. У цьому випадку активно використовується дистанційна складова змішаного навчання або дистанційні освітні технології. Застосування елементів медіа під час навчання школярів дозволяє побудувати таку схему навчання, за якої розумне поєднання традиційних і медіаосвітніх форм організації навчального процесу дає нову якість в передачі і засвоєнні системи знань. Ідея включення в навчальний процес різномірних джерел інформації, подолання комунікативних бар'єрів в навчальному процесі важлива не лише для учнів, а й для педагогів.

На підставі аналізу найбільш поширених моделей змішаного навчання можна виділити деякі особливості використання цієї технології.

Організаційні особливості. Вагомою організаційною особливістю змішаного навчання є поступовий відхід від фронтальних форм роботи. У традиційному класі всі організаційні форми залежать від місця розташування вчительського столу, дошки і парт. Вони пристосовані для занять, що проводяться в режимі монологу. Тимчасові рамки уроку також

обмежують обсяг навчального завдання, які можна поставити перед учнями. Як правило, 45 хвилин ледь вистачає на відтворення знань і відпрацювання навичок. У цих умовах для продуктивної діяльності учнів часу не залишається, не кажучи вже про організацію аналізу і рефлексії. Тому важливою організаційною особливістю є реструктурування навчального простору: виділення робочих зон. У підсумку перехід до змішаного навчання може привести до кардинальної трансформації загальної організаційної моделі школи.

Технічні особливості. У технічному аспекті обов'язковою умовою реалізації змішаного навчання є використання гаджетів. Це можуть бути комп'ютерні класи, комп'ютери в шкільній бібліотеці, особисті мобільні пристрої учнів. Слід звернути увагу, що технологія змішаного навчання не вимагає обов'язкової наявності пристрою у кожного учня в один і той же час. А використання сучасних інтернет-сервісів дозволяє організувати індивідуальну або групову роботу навіть для учасників, які працюють віддалено.

Інформаційні особливості. Інформаційні ресурси (зокрема й цифрові), що використовуються при реалізації змішаного навчання повинні мати високий якісний рівень, що дозволить підібрати навчальний контент відповідно до особливостей кожного класу або учня. Крім того, використовувати завдання повинні забезпечувати різноманітні форми роботи з навчальним змістом (аналіз, міні-дослідження, проекти, ігри, квести, дебати, дискусії).

Не викликає сумнівів той факт, що змішане навчання – це вже не примха, а скоріше вимога часу, альтернатива класно-урочної системи навчання. Це новітня технологія, масштабне впровадження в освітній процес якої не повинно бути даниною моді, а рішенням конкретних завдань, серед яких: підвищення загальної успішності, рівня освіти або технічної грамотності; автоматизація оцінки; формування особливого світогляду, який передбачає самостійність і вміння вчитися. Та інколи бажання «бути на передовій» стає причиною згубної ідеї тотального переведення на дистанційну складову всіх учасників освітнього процесу. Потрібно пам'ятати, що будь-яка, навіть найдосконаліша технологія не буде ефективною, якщо її застосовувати, не адаптуючи до освітніх потреб.

Основними перевагами змішаного навчання є:

- можливість кожного учасника освітнього процесу освоїти потрібні знання і вміння в зручному форматі;
- планування і розуміння того, яку потребу навчання повинно задовольнити і які результати принести;
- забезпечення ефективних інструментів управління навчанням;
- технології та викладання збагачують і взаємно доповнюють одна одну;
- активне соціальна взаємодія учнів і між собою, і з учителями;
- доступність вчителя;
- можливість навчатися незалежно від часу і місця;
- різноманітність дидактичних підходів;
- індивідуальний контроль за навчанням;
- природне освоєння учнями сучасних технічних засобів організації роботи;
- пріоритет самостійної діяльності учня;
- організація індивідуальної підтримки навчальної діяльності кожного учня;
- використання організації групової навчальної діяльності;
- гнучкість освітньої траєкторії;

- інтеграція онлайнового і офлайнового навчально-методичного контенту багаторазового використання.

Чому технологія змішаного навчання набула популярності в навчальних закладах? Відповідь на це питання досить проста – вона, поєднуючи в собі переваги і недоліки традиційного і дистанційного методів, має деякі особливості. У цілому цей процес пов'язаний з оптимізацією, переходом на більш свіжу, гнучку технологію для сучасного світу. Процес навчання вимагав переходу на більш сучасну модель, яка буде відповідати потребам людей, яка буде доступніша і мобільніша в своєму новочасному вигляді.

Технологія змішаного навчання дозволяє вдосконалити процес освіти і вирішити кілька важливих питань одночасно, наприклад, в процесі змішаного навчання доцільно не витратити час на пояснення теоретичного матеріалу, а надати учням відеоконтент для перегляду вдома, що звільняє час учителя та допомагає перенаправити ресурс у потрібне русло. Важливою рисою в змішаному навчанні є його гнучкість, коли учень може вибрати сам для себе відповідний темп роботи, місце, час. Такий підхід дозволяє враховувати інтереси і потенціал школяра, відповідно до рівня знань, вибудовувати індивідуальну мету навчання, використовувати певний план. Крім цього, виявити в учня освітні потреби і відповідно до його досягнень рухатися за особним планом, який відповідає цілям навчання.

Формат уроку зазвичай не дає можливості повторити пройдений чи осмислити новий матеріал у потрібному обсязі. Натомість за змішаного навчання здобувачі освіти самі можуть структурувати проходження того матеріалу, який їм потрібно засвоїти у межах однієї теми. Усе це уможливорює створення сприятливого середовища для роботи, продуктивності і високої якості роботи. Дистанційна складова змішаного навчання дозволяє зробити процес навчання більш гнучким: педагог отримує більше можливостей в презентації навчальних матеріалів, більше свободи в контролі й оцінюванні. Також змішане навчання допоможе подолати труднощі організації занять для учнів, які хворіють і пропускають уроки, та розвине соціальні навички в дітей, які бояться публічних виступів. Наприклад, дитина може охоче захищати інтереси своєї групи та навіть не помічати, як тренує навичку групової комунікації.

Уведення в освітній процес змішаного навчання дозволяє вирішити безліч завдань:

- для учнів:
 - розширення освітніх можливостей учнів за рахунок збільшення доступності і гнучкості освіти, врахування їх індивідуальних освітніх потреб, а також темпу і ритму освоєння навчального матеріалу;
 - реалізація індивідуальних навчальних планів з необмеженим вибором предметів, рівня їх освоєння і способів організації навчальної діяльності;
 - персоналізація освітнього процесу: здобувач освіти самостійно визначає навчальні цілі, способи їх досягнення, враховуючи свої освітні потреби, інтереси і здібності;
 - максимальна об'єктивізація процедури і результатів оцінювання;
 - стимулювання формування суб'єктивної позиції учня: підвищення самостійності, соціальної активності, мотивації пізнавальної діяльності;
 - отримання індивідуальних консультацій вчителя для подолання труднощів при вивченні навчального матеріалу і ліквідації прогалин в знаннях;
- для вчителів:
 - підвищення кваліфікації педагогічних кадрів;

- розширення кваліфікаційних компетентностей;
- підвищення ефективності педагогічної діяльності з метою досягнення нових освітніх результатів;
- використання нових видів контролю та комунікації в освітньому процесі;
- можливість організовувати якісну роботу з використанням сучасних інформаційних ресурсів;
- трансформувати стиль педагога: перейти від трансляції знань до інтерактивної взаємодії з учнями, що сприяє набуттю досвіду.

Педагогіка ефективного змішаного навчання ставить у центр людину, тобто вона «людиноцентрична». Учень перебуває у центрі освітнього процесу. Його освітня траєкторія вибудовується з урахуванням потреб та інтересів. Учитель натомість проектує свій унікальний освітній досвід, який включає в себе взаємодію з іншими суб'єктами, з собою (рефлексія) і зі середовищем в усьому його різноманітті. Учень вступає у відносини з іншими учнями і з учителями. Тому так важливо, щоб і педагог був суб'єктом освітніх відносин і міг у взаємодії з учнями, проявляючи різноманітність моделей поведінки і творчого мислення.

Тому цілком очевидно, що змішання навчання передбачає зміну ролі вчителя та потребує зміни стилю навчання. Якщо за традиційної форми навчання завдання вчителя зводиться до того, щоб дати знання учням (вивчити, переписати, законспектувати та ін.), тобто роль вчителя – це лектор і наглядач, який стежить за виконанням завдань. У змішаному навчанні вчитель виконує роль радника або наставника, який координує дії учня, допомагає освоїти нові освітні технології, дає поради, як раціональніше вирішити проблему. Саме зміна цілей, змісту і форм навчання істотно впливає на характер спілкування вчителя і учня. Домінантою відносин стає партнерство.

У системі змішаного навчання вчитель виконує нові ролі, які відсутні в традиційній системі, а саме:

- **фасилітатор** – підтримує дитину в її навчальній діяльності через педагогічну взаємодію, надихає, допомагає;
- **тьютор** – виявляє освітні запити, проектує освітню діяльність та наступні кроки в освіті, організовує рефлексію;
- **модератор** – налагоджує комунікативну взаємодію в класі, організовує рефлексію;
- **ментор** – досвідчений і надійний товариш, порадник, наставник;
- **коуч** – допомагає досягти професійної або життєвої мети. Він сприймає людину такою, якою вона є, а не оцінює її;
- **новатор** – педагог, який приносить в інтелектуальну освітню діяльність нові ідеї.

Змішане навчання передбачає і зміну ролі учня. Він не споживач готових знань, а активний учасник освітнього процесу, який бере на себе відповідальність та здобуває власний досвід. Це впливає на підвищення самоефективності й освітніх результатів. Крім того, передача відповідальності учня передбачає розвиток навчальної самостійності і саморегуляції і як наслідок розвиток вміння самостійного цілепокладання, планування і рефлексії. Усе це призводить до реального розвитку особистості учня і дає вчителю можливість творчої самореалізації.

Зважаючи на очевидні переваги використання технології змішаного навчання, а саме: різноманітність навчальних матеріалів, демонстрація виробничих процесів, контроль навчання тощо – існують і недоліки. До них, в першу чергу, зараховують необхідність використання дистанційних, а саме онлайн-технологій, що мають вирішальне значення

в технології змішаного навчання. Так, відсутність інтернет-зв'язку, обмежений доступ або його пошкодження унеможливить використання змішаної моделі навчання. Також відзначається і неготовність інформаційно-освітнього середовища освітніх установ до підтримки цілісного процесу електронного навчання і впровадження моделі змішаного навчання. Слабкими сторонами технології змішаного навчання вважають відсутність методики викладання в електронному середовищі. Але, незважаючи на це, змішане навчання набуває популярності внаслідок поступового впровадження та використання новітніх технологій у процес навчання. Це дає можливість значно збільшити потенціал освітнього середовища школи і навіть вийти за її межі.

Отже, зважаючи на перелічені в статті особливості технології змішаного навчання, можна упевнено стверджувати, що змішане навчання є продуктивною, ефективною та сучасною формою навчання, яку необхідно всебічно досліджувати і впроваджувати в освітній процес, адже ця технологія дозволяє оптимізувати освітній процес, підвищує рівень його співвідношення з індивідуальними потребами здобувачів освіти, їх інтересами, рівнем знань, професійним досвідом і освітніми цілями, підвищує мотивацію учнів, а також ефективність навчального процесу в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закотнова П. В. О роли тьютора в организации контроля качества знаний в системе ДО. Открытое и дистанционное образование. 2002. № 2(6). С. 46–48.
2. Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. Інформаційні технології в освіті. 2016. № 3 (28). С. 117–129.
3. Логинова А. В. Смешанное обучение: преимущества, ограничения и опасения Молодой ученый. 2015. № 7. С. 809–811. URL: <https://moluch.ru/archive/87/16877>
4. Никитина М. С. Теоретико-методологические аспекты исследования проблемы смешанного обучения. В мире научных открытий. 2012. № 1. С. 167–176.
5. Пучков І. Використання змішаного навчання при підготовці вчителів початкових класів. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2017. № 1 (13). С. 260–264.
6. Рашевська Н. В. Змішане навчання як психолого-педагогічна проблема. Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». Черкаси : ЧНУ, 2010. Вип. 191. С. 89–96.
7. Чурай О. Змішане або гібридне навчання як трансформація традиційної освітньої моделі. Новітні освітні технології в контексті євроінтеграції : тези доповідей Міжнародної науково-методичної конференції, Київ, 14 січня 2015 р. Київ, 2016. С. 154–158.
8. Фандєєва А. Змішане навчання як технологія змін і трансформації. Народна освіта. 2017. Вип. 2. С. 4–9.
9. Хабліева С. Р. Организация модели смешанного обучения с использованием информационно-коммуникационных технологий. Современное дополнительное профессиональное педагогическое образование. Сетевой научно-методический журнал. 2018 № 2. С. 20-25.

Л.В. Гайдай,

учитель початкових класів Орловецького ЗЗСО І–ІІІ ступенів
Городищенської міської ради Черкаської області

ТЕМАТИЧНИЙ ДЕНЬ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ "ПТАХИ – НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ПРИРОДИ"

РОЗРОБКА ІНТЕГРОВАНОГО УРОКУ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Мета тематичного дня: формувати в учнів уявлення цілісності природного середовища, поглибити знання про птахів планети Земля, з допомогою інтерактивних вправ розвивати спостережливість, вміння міркувати, висловлювати свої думки, виховувати бережливе і гуманне ставлення до тварин, зокрема – птахів, відповідальність за них і дбайливе ставлення до природи.

Тема уроку: Птахи – невід'ємна складова природи. Інтерактивні вправи під час роботи з текстом «Успіх приходить до того, хто прагне».

Мета: вчити учнів формувати свою власну думку, свій вибір, розвивати вміння визначати тему і головну думку тексту, добирати до нього заголовки, активізувати словниковий запас учнів, виховувати інтерес до життя птахів.

Освітні галузі: мовно-літературна, природнича, історична, математична

Обладнання: ілюстрації із зображенням птахів, мультимедійна презентація, маски героїв, папір, картки із завданнями.

Орієнтовні дослідницькі / проблемні запитання тематичного дня:

- Яких птахів ми називаємо екзотичними?
- Які звички у птахів? Чим вони харчуються?
- Які породи птахів бувають?
- Як правильно піклуватися про них?
- Як правильно позначати на карті ареал їхнього проживання?

Завдання тематичного дня:

1. Навчити учнів складати «Асоціативний куш» та «Сенкан» до поданих слів.
2. Навчити учнів розпізнавати птахів за їхніми ознаками.
3. Формувати навички дослідницької діяльності.
4. Вчити класифікувати, узагальнювати набуті знання та використовувати їх у повсякденному житті.
5. Ознайомити з віршами, загадками, піснями про птахів, формувати вміння виявляти власні враження, висловлювати судження про побачене і почуте.
6. Розвивати діалогічне мовлення.

Очікувані результати тематичного дня:

На кінець дня учні знатимуть:

- Які інтерактивні вправи можна використовувати під час роботи з текстом.
- Де мешкають екзотичні птахи;
- Основні ознаки та звички птахів;

- Як дбайливо ставитися та охороняти їх.
- та вмітимуть:
- Спостерігати за довкіллям, висловлювати свої думки;
- Знаходити деякі взаємозв'язки та закономірності в природі;
- Емоційно сприймати і виконувати ролі;
- Демонструвати взаєморозуміння під час виконання навчальних завдань;
- Уважно слухати один одного в умовах безпосереднього спілкування.

Хід уроку

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1. Організація класу

а). Емоційна хвилинка Учитель.

Як вас, друзі, всіх багато
Синьооких і чорнявих,
Карооких і білявих,
І високих, і низеньких,
І розумних і спритненьких,
Всіх вас рада привітати
І здоров'я побажати!

З чудовим настроєм розпочинаємо інтегрований урок української мови та «Я досліджую світ».

ІІ. ОСНОВНА ЧАСТИНА

1. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Сьогодні наш урок незвичайний. Прийшовши до школи, на своїй електронній пошті я побачила лист від незнайомої людини. Давайте разом прочитаємо його і дізнаємось хто це?

*Учнів прошу зібрати сили,
З вами буде хай удача,
Бо урок ваш незвичайний,
Буде – телепередача.*

а) Вправа «Передбачення»

- Хто на вашу думку звертається до вас?
- Казка, Весна, директор школи...
- Чи справдяться ваші передбачення, ми можемо дізнатись, переглянувши відеоролик.

б) Перегляд відео (демонстрація заставки телепередачі «Світ навиворіт»)

в) Інтерактивна вправа «Мозковий штурм»

Що ви знаєте про цю телепередачу? (Відповіді дітей відповідно даної теми. Визначення рівня їхньої компетентності)

Хто ведучий? (Дмитро Комаров)

Його репортажі з різних куточків світу захопливі, цікаві. Він є прикладом для багатьох людей. Які асоціації виникають, коли ви чуєте це ім'я?

г) Інтерактивна вправа «Асоціативний куш»

Учитель. Щоб ви стали успішними у майбутньому,

Дмитро Комаров прислав вам побажання, і пропонує провести **кастинг** серед школярів для того, щоб взяти вас у свою мандрівку.

д) Відео звернення.

Веселий і дружній 3 клас!

В навколосвітню мандрівку запрошую вас!

Приготував я вам цікаві завдання.

Покажіть свої вміння й старання.

На уроці лінитись не смійте!

Кастинг в програму пройти всі зумійте!

Бажаю вам успіхів!

Учитель. А успіх приходить до того, хто його дуже прагне! Чи не так? Але спочатку проведемо мовне дослідження що ж таке **кастинг**?

е) Робота із планшетами в групах.

Діти в інтернеті шукають значення слова «кастинг».

Учитель. Поповнимо наш словниковий запас цим сучасним словом. Отже, щоб пройти кастинг потрібно бути найрозумнішими, найерудованішими. Почнемо виконувати завдання від ведучого.

Завдання від ведучого «Впізнай за голосом»

Ведучий. Будьте уважними, любя дітвору. Хто для вас співає почути пора. Закрийте очі і послухайте звуки. Чиї це голоси? (Звучить фонограма зі співом птахів, діти відгадують який птах співає)

2. Оголошення теми та мети тематичного дня

Учитель. То ось кого зустрічає Дмитро, подорожуючи різними материками. Діти, мабуть ведучий дізнався, що сьогодні у нас в класі проходить **тематичний день, присвячений птахам**. Адже, вони - невід'ємна складова природи. **Тому сьогодні на уроці ми будемо:**

- розповідати про птахів;
- складати речення про птахів;
- міркувати про життя птахів;
- відгадувати загадки про птахів;
- досліджувати різноманітність птахів;
- згадувати цікаві факти про птахів;
- виконувати інтерактивні вправи над художнім текстом про птахів.

3. Підготовча робота до тексту «Хто хоче їсти, той має метикувати».

а) Інтерактивна вправа «Чарівна пір'їнка»

-Які скоромовки, пов'язані з птахами ви знаєте?

1. Чубата чапля чваньковита,
Серед болота йде одна,
Мабуть з журавликом дружити
Не хоче капелька чудна.
2. У лузі журавлик щипав собі щавлик,
Купить йому горщик,
Хай зварить вам борщик.
3. Лелека ластівку питає:
Хто вище всіх птахів літає?
Літають люди вище всіх
На літаках своїх швидких.
4. Сів шпак на шпаківню,
Заспівав шпак півню,
Ти не вмієш так як я.
Так як ти не вмію я.

Учитель. На моніторі нова скоромовка, прочитайте її. -«**Лелеки, лелеки куди ви літали? За море далеке**», - **лелеки сказали**.

Промовимо за мною повільно.

Промовимо швидше.

Промовимо у вигляді діалогу. Повільно, швидше, а тепер у групах передаючи чарівну пір'їнку один одному промовимо скоромовку по черзі.

I ряд : Лелеки, лелеки. Куди ви літали?

II ряд: За море далеке,

II ряд: Лелеки сказали.

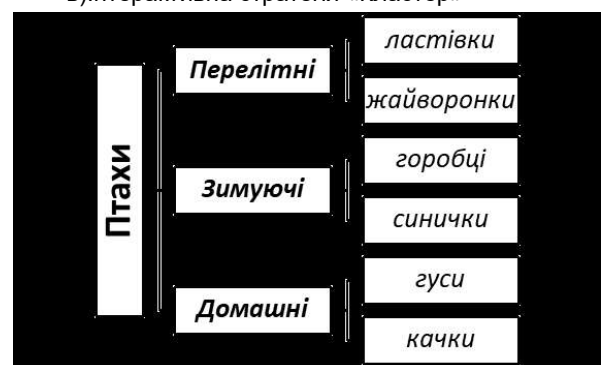
б) Інтерактивна стратегія «Сенкан». Першій групі скласти «Сенкан» із словом **Птахи**. На дошці та в кожній із груп є алгоритм складання сенкану. Зверніть на це увагу.

Зразок:

1. Птахи
2. Співучі, веселі
3. Прилетіли, співають, знищують
4. Птахи знищують шкідників у садах!
5. Друзі

(Слова на картках діти групують, щоб вийшов «сенкан»).

в) Інтерактивна стратегія «Кластер»

г) Інтерактивна стратегія «Фішбоун».

Зникнення птахів на Землі.

На дошці та у групі є алгоритм виконання цієї вправи. Діти визначають проблему, причини її виникнення, наводять факти, роблять висновки.

Відповіді дітей. Одна із **причин** зникнення птахів на землі пов'язана з діяльністю людини.

Це - вирубка лісів, осушення боліт, безконтрольне мисливство.

Фактом є те, що вирубують ліси у Карпатах, тропічних лісах, а ще модниці прикрашають плаття та капелюшки пір'ям колибри і страусів. В результаті мільйони птахів стали жертвами моди. У США мешкає королівський папуга, люди знищили його.

Інша причина це – забруднення навколишнього середовища та природні стихії.

Фактом є те, що шкідливі речовини, в організмах птахів, мікропластик, мутації і каліцтва спостерігають останніми роками. А коли з танкерів виливається нафта, то птахи гинуть. Отож, птахів стає дедалі менше. Це загрожує природі.

Висновок. Різні види птахів зникають, тому їх потрібно берегти та охороняти

д). Вправа «Інтелектуальна розминка»

Учитель. Прочитайте вислів: **«Хто прислів'я складе, той мудрість знайде!»**. Складіть прислів'я – розсіпанку про птахів.

Де лелека водиться...

то не буде гусениць.

Як багато птиць...

а пізні слізки ллють.

Ранні пташки росу п'ють...

там щастя родиться.

Відповіді дітей:

Де лелека водиться, там щастя родиться.

Як багато птиць, то не буде гусениць.

Ранні пташки росу п'ють, а пізні слізки ллють.

е). Інтерактивна вправа «Обери позицію»

Учитель. Діти, а ви помітили, що кожна людина може асоціювати себе з певними птахами:

- Жайворонок – найкращий співак. А деякі з вас люблять співати.

- Голуб – символ миру та дружби. Хтось із вас цінує дружбу.

- Сова – символ розуму та мудрості. Дехто любить розв'язувати важкі задачі.

Учитель. Виберіть того птаха, з яким ви себе позиціонуєте. (діти підходять до дошки, на якій прикріплені зображення птахів, та створюють нову групу за інтересами)

- Сідайте на нові місця, і отримуйте наступне завдання від Дмитра Комарова.

е) Інтерактивна гра «Відгадай птаха».

Учитель. Шановні діти, птахів є мільйони, і загадки про моїх найулюбленіших знаходяться в цих чарівних кольорових конвертах. Спочатку виберіть, який колір вам до вподоби. (роздаю кольорові конверти в яких завдання для кожної групи)

Конверт для 1 групи

Загадка

Як веселка кольоровий

Має здібності до мови.

Слово птаху лиш скажіть,

він його повторить вмиль.

Папуга

Конверт для 2 групи

Я маю величезний розмір. У висоту я не поступаюся великому коню. Вона сягає від кінчиків лап до верхівки 2 з половиною метри, вага в 75 кг.

Маю довгі ноги і всього лиш 2 пальці. Голова у мене, дуже маленька в порівнянні з розміром тіла. Ще дрібніший мозок, як волоський горіх. Живу в жаркій пустелі. Я дуже швидко бігаю. То хто ж я? (**Страус**)

Конверт для 3 групи

Хто я? Тобі допоможуть знання з уроків природознавства. Складіть пазли і утвориться птах (Зображення птаха фламінго).

ж). Веселий концерт екзотичних птахів. (Звучить відеозапис голосів птахів).

з). Руханка «Австралійський дощ». (Діти стають у коло).

- Друзі, чи знаєте ви, що таке австралійський дощ? Якщо ми будемо уважними, то почуємо який він. Потremo долоні. Ось так.

- Чуєте який в Австралії здійснюється вітер? (Погладжують плечі сусіда).

- Починає накрапати дощ. (Клацання пальцями по спині сусіда).

- Дощ посилюється. Лопотить по листочках (Плескають себе по грудях).

- Починається справжня злива. (Плескають себе по стегнах).

А ось град - справжня буря. (Тупотять ногами)

Летять від дощу папуги. (Махають крилами)

Біжать страуси. (Біжать по колу)

Тікаємо і ми. (Сідають на місця)

4. Робота над текстом. (На партах у дітей лежать роздруковані тексти на моніторі теж текст)

Учитель. Діти, а зараз попрацюємо з текстом **«Хто хоче їсти, той має метикувати».**

а). Інтерактивна стратегія критичного мислення ЗХД

- Спочатку поміркуємо та виконаємо вправу **ЗХД – Знаю Хочу дізнатися. Дізнався.** Заповнимо перші 2 колонки не читаючи тексту. А прочитавши, заповнимо 3 колонку таблиці. (діти заповнюють перші 2 колонки таблиці. Після того, як учень читає текст, діти заповнюють 3 колонку)

Знаю	Хочу дізнатися	Дізнався
Це текст	Який це текст?	Текст розповідь
Є зачин	Хто головні герої?	Папуга, фламінго, страус
Основна частина	Яка мета?	Навчає думати та не зупинятися на досягнутому
Кінцівка	Яка тема?	Це розповідь про кмітливого папугу.
Абзаци	Чого навчає?	Бути не жадібним, товариським
Автор...		

«УСПІХ ПРИХОДИТЬ ДО ТОГО, ХТО ПРАГНЕ»

Одного разу папуга, страус та фламінго, знайшли бублика. Першим побачив бублика – фламінго. Надів його на довгий дзьоб. Крутив, вертів ним, але бублик не розколовся.

Потім захотів скуштувати його – страус. Дзьобнув – раз, вдруге, але бублик був твердий, як камінь.

За своїми друзями із товстої гілки спостерігає старий папуга. Він повільно спустився на землю, взяв обережно бублика своїм товстим дзьобом, і кинув у калюжу, яка утворилася після дощу. Почекав поки він розм'якне і пригощаючи ним своїх друзів сказав: «Хто хоче їсти, той має метикувати.»

б). Незвичайний гість

Чи хотіли б ви зустрітися з таким розумним папугою? (вчитель вносить клітку з папугою, розповіді дітей про своїх папужок їх звички, характер, догляд)

в). Науково – дослідницький практикум «Де моя домівка?».

Учитель. Візьміть контурні карти, пригадайте матеріал з природознавства, обведіть материк, на якому мешкають страуси, папуги, фламінго (кожна група обводять ареал окремого птаха).

Ми переконалися, що птахи живуть на всіх материках. Бувають перелітні та осілі. А ще свійські. А який же птах шанований у нас в Україні?

г). Інтерактивна вправа.

Учитель. Відгадайте загадку:

Які ноги, такий ніс

По болоту ходить скрізь,

Хату на хаті має,

Жабам рахунок знає. (Лелека)

(Демонстрація на комп'ютері картинки лелеки)

д). Інтерактивна стратегія кола Ейлера - Венна

Учитель. Друзі, мені здається, що про подібну пташку ми вже говорили. Це фламінго. Але між ними є дещо спільне та відмінне. Даваймо коротко визначимо ці ознаки.

Спільне: будова птахів, належать до класу птахів, харчування,...

Відмінне : колір оперення, місце проживання...

е). Театралізоване інтерв'ю.

Учитель. А зараз майбутній кореспондент телепередачі «Світ навиворіт» візьме інтерв'ю у двох чудових українських птахів: лелеки та півня. Послухаємо, як їм живеться у нас в Україні? Але спочатку проведемо підготовчу роботу до проведення інтерв'ю. Довідкове бюро дасть тлумачення слів «*інтерв'ю*», «*кореспондент*». Повторимо правила спілкування під час інтерв'ю (на моніторі з'являються правила).

Кореспондент. Добрий день! Я – кореспондент телепередачі «Світ навиворіт». Дозвольте взяти у вас інтерв'ю.

Птахи. Будь ласка.

Кореспондент. Як звати вас, шановний пане?

Півень. Моя господиня величає мене Петром Петровичем. А ще називає півником - співунцем, червоним гребінцем.

Лелека. А мене кличуть і лелекою, і чорногузом, гайстером.

Кореспондент. Де ви живете? В яких умовах?

Півень. Я живу в просторому курнику. Сплю на міцній драбинці в оточенні гарненьких курочок.

Лелека. А моє гніздо може бути в різних місцях. Здебільшого моє гніздо на стовпах, дахах. Вітер та сонце дуже часто мені дошкуляють.

Кореспондент. Скажіть, будь-ласка, чим ви харчуєтесь?

Півень. О, моя господиня мене дуже добре годує. Їм я смачненьке зерно, а ще курячі біодобавки, щоб пір'ячко моє було блискуче.

Лелека. Я їм що прийдеться. Виловлюю жаб, риб, ящірок. Частенько й голодувати доводиться.

Кореспондент. Що вам не подобається? Чого ви боїтеся?

Півень. Я не люблю дощу, бо тоді мій пишний хвіст стає непривабливим. А ще боюсь, що одного чудового дня можу потрапити в борщ.

Лелека. А я не люблю холодів. Тому й відлітаю у теплі краї. Але повертається нас дуже мало, бо частина гине в дорозі. А ще боюсь, що повернувшись у рідні краї я можу не застати гнізда, яке хтось може зруйнувати.

Кореспондент. Про що ви мрієте?

Півень. Я мрію зайняти перше місце на конкурсі «Наша ряба» і прожити довге життя.

Лелека. А я мрію про те, щоб люди відносились до птахів з повагою, щоб всі пам'ятали, що ми – захисники природи.

Кореспондент. Дуже вдячний за щирість, відвертість. Бажаю, щоб ваші мрії здійснилися.

Птахи. Дякуємо й вам. До побачення.

III. ПІДСУМОК УРОКУ.

Учитель. Завершуючи наш урок, ми підіб'ємо підсумки нашої роботи. Я вважаю, що ви достойно пройшли кастинг і будете надійними помічниками Дмитра Комарова.

а). Технологія «Рефлексія»:

Я дізнався ...

Я навчився...

Я розповів батькам...

Учитель. Діти, думаю, що сьогоднішній урок став для вас повчальним. Я не вагаючись можу сказати, що ви станете справжніми друзями нашої природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Химинець В.В., Кірик М.Ю. Інновації в початковій школі. Тернопіль: Мандрівець, 2012. 312с.
2. Тематичні дні у 3 класі. /авт.- упоряд. Н. В. Маценко, О. В. Кирилова. Харків: Вид. група «Основа», 2020. – 222, [2] с. (Серія «Посібник для вчителя»).
3. Типова освітня програма початкової школи за Р. Шияном. Нова українська школа: порадник для вчителя /під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2017. 206 с.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018. 160 с.
5. Концепція Нової української школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/> Большакова І. Міжпредметна інтеграція змісту навчання. Початкова освіта. 2013. № 40 (712).С. 4.
6. Горгош Л. І. Інтеграція традиційних та інноваційних технологій в навчально-виховному процесі початкової школи. Розкази онуку. 2009. № 1-2.С. 4-8.
7. Добровольська Л.М. Розвиток пам'яті та уваги. Початкова освіта.1999. №. С.14.
8. Михайлова О. С. Інтеграція, як методичне явище. Фестиваль педагогічних ідей «Відкритий урок».2004-2005 навчальний рік. URL:http://ru.osvita.ua/publishing/open_lesson
9. Попова О. Інтегроване навчання в початковій школі. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/3218>.
10. Інтегроване навчання та міжпредметні зв'язки на уроках: спільне, відмінне, особливості реалізації. URL: <http://5fan.ru/wievjob.php?id=53441>

А.Г. Щербаков,

методист відділу дистанційної освіти комунального навчального закладу
«Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних
працівників Черкаської обласної ради»

СУЧАСНИЙ ЕЛЕКТРОННИЙ КЛАСНИЙ ЖУРНАЛ ЯК ІНФОРМАТИВНО-КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЗАСІБ ВЗАЄМОДІЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ, ВЧИТЕЛІВ, УЧНІВ, БАТЬКІВ

Журналіст: Які документи на кшталт класного журналу чи плану уроку веде американський вчитель у паперовій формі?

Вчитель школи: Ніяких, усе в електронній формі...

Журналіст: А з якого часу в Америці перейшли на електронний журнал?

Вчитель школи: Не знаю, не за мого життя!

ФРАГМЕНТ ІНТЕРВ'Ю З УЧИТЕЛЕМ АМЕРИКАНСЬКОЇ ШКОЛИ

А за нашого життя які документи оформляються в українській школі?! В усі роки існування незалежності України держава завжди на високому рівні піклувалася про стан інформатизації та комп'ютеризації закладів освіти. Було впроваджено десятки відповідних державних програм та проєктів, спрямованих на створення умов для задоволення інформаційних потреб усіх учасників освітнього процесу. У результаті заклади середньої освіти України сьогодні мають у достатній кількості комп'ютерну техніку, вчителі навчені використовувати у своїй діяльності сучасні інформаційно-комунікативні системи, ресурси, мережі та технології. Зараз вже важко уявити урок, на якому не було б застосовано хоча б окремі елементи ІКТ. Звичайно, все це пов'язано і з загальними тенденціями інформатизації та комп'ютеризації усіх сфер людської діяльності.

Тому досить дивно, що такий важливий напрямок освітнього процесу школи, як ведення класного журналу в Україні досі відбувається в паперовій формі. Ні, держава не забороняє вести електронний облік успішності учнів. Більш того, існувало декілька проєктів, під які були виділені державні кошти, органи управління освіти сприяли їх впровадженню, школам було запропоновано програмне забезпечення для ведення електронних журналів та щоденників. Але, незважаючи на це, ведення електронних журналів в загальноосвітніх закладах середньої освіти України не стало масовим явищем. На мій погляд, це пов'язано з тим, що керівникам шкіл, які запроваджували електронні класні журнали у своїх установах, треба було добре мотивувати своїх вчителів, щоб вони погодилися на ведення електронного обліку успішності, який не скасовував обов'язкового відповідного обліку у паперових журналах. Це суттєво стримувало впровадження та роботу над електронними журналами. Кампанії, що спеціалізувалися на розробках програмного забезпечення для потреб освіти, зваживши на відсутність суспільного запиту на цей програмний продукт в освітянському просторі не поспішали вкладатися в ризикові проєкти та вдосконалювати вже створені відповідні програми. Велика кількість

електронних класних журналів розроблялися аматорами або вчителями інформатики в середовищі MS «EXCEL». Перелік професійних програмних засобів був невеликий, а час розробки у більшості припадав ще на початок 2000-х років. Їхній застарілий інтерфейс, дизайн відчутно відрізнявся від сучасних програм, що також не сприяло до активної роботи з ними. Незважаючи на ці естетичні недоліки, вони були надійні у роботі і добре виконували потрібний обсяг завдань, які на той час потребувала освітня аналітика та звітність. Більшість з цих завдань актуальні і на сучасному етапі реформування освітньої галузі під час впровадження Нової української школи - ключової реформи Міністерства освіти і науки.

До основних функцій електронного класного журналу належить:

Введення оцінок, можливості їх редагування, ведення інформації про відвідуваність, запис домашнього завдання, теми уроку. Якщо вікно програми для ведення оцінок нагадує сторінку паперового журналу, то це є ознакою гарної програми, яка має дружній інтерфейс. Важливою є існування функції заборони редагування оцінок «заднім числом».

Визначення показників навчальної та педагогічної діяльності закладу освіти. Їх швидке обрахування було і є основним мотивуючим фактором впровадження електронних журналів в закладі освіти. Якщо за цими показниками у програмі можна було б побудувати діаграму, графік, то на такий програмний продукт варто звернути увагу.

Здійснення автоматизованого пошуку інформації, існування фільтру оцінок, інших параметрів відбору. Електронний журнал - це розгалужена, велика база даних. І механізми, які дозволяють керувати нею, спрощувати роботу, вкрай потрібні і повинні існувати.

Автоматизоване формування та друк табелів успішності учнів, інших методичних форм, форм звітності (звіт вчителя, класного керівника, тощо). Це заключний етап роботи з електронним журналом. Він, як правило, використовується, коли всі оцінки виставлені, база даних закрита, і треба

формувати аналітичні висновки та надавати інформацію її здобувачам.

Цей перелік майже вичерпував попит освітнього процесу закладу освіти ще декілька років назад. Але бурхливий розвиток інформаційно-комунікативних технологій, мережі Інтернету, масовий інтерес суспільства до соціальних мереж, інтернет-сервісів, гаджетів спонукав розробників програмного забезпечення по-іншому подивитися на існування такого, здавалось, адміністративного сервісу, як електронний класний журнал, та побачити не тільки зацікавленість та потребу у ньому адміністрації школи, але й учнів школи та їх батьків. Для батьків завжди було важкодоступною справою інформація про поточну успішність власних дітей. Щоб її дізнатися, треба було прийти у школу, коли уроки вже завершені, застати на роботі класного керівника, дочекатися, коли класний журнал буде на хвилинку вільний, бо саме після уроків, вчителі та адміністрація працюють з журналом, та у присутності когось з них швидко переглянути оцінки своєї дитини.

При впровадженні електронних журналів нового покоління батьки учня за наданим логіном та паролем завжди можуть зайти до шкільного електронного журналу на своєму мобільному телефоні та дізнатися інформацію про свою дитину. І не тільки оцінки. Облік відвідування, домашні завдання, теми уроків, коментар до оцінок, розклад занять – вся ця інформація завжди стає доступною для батьків. На підставі даних, внесених вчителями до журналів, для кожного учня формується його електронний щоденник. У щоденнику відображено все, що вчителі внесли до журналу (оцінки, пропуски, коментарі тощо), а також поведінка і зауваження за кожен тиждень. Для батьків є можливість «підписувати» щоденник своєї дитини. Звичайно, батьки учня мають доступ до всіх даних тільки своєї дитини.

Отже, доступність електронних журналів в будь-який момент є головною особливістю сучасних електронних журналів.

Іншою особливістю сучасних електронних класних журналів є їх багатофункціональність - можливості, які дозволяють обслуговувати інші **напрямки освітнього процесу:**

- Організації дистанційного навчання;
- Проведення онлайн-тестування;
- Доступ до електронної бібліотеки;
- Автоматизоване формування розкладу уроків;
- Автоматизоване створення зведеної звітності на всіх ланках управління освіти.
- Клас → Заклад освіти → Відділ освіти.
- Навантаження вчителів.
- Електронний облік шкільних підручників, рівень забезпеченості ними учнів.

У сучасних електронних журналах добре налагоджена система комунікації між усіма учасниками освітнього процесу. Її функціональні можливості розвинені не гірше ніж у популярних соціальних мережах. Розробники деяких електронних журналів вже відходять від традиційної назви свого програмного забезпечення. Наприклад, оновлений модуль системи ІСУО (інформаційна система управління освіти) портал «НОВІ ЗНАННЯ», який призначений для створення та ведення електронного класного журналу будь-якого середнього закладу освіти, і який є складовою частиною Всеукраїнського проекту «КУРС: Освіта» відтепер себе називає *соціальною системою освіти «НОВІ ЗНАННЯ»*, в якій є місце і для спілкування користувачів, створення профілів, пошуку друзів, обміну новинами.

Соціальна система освіти «НОВІ ЗНАННЯ» є безкоштовною для всіх закладів середньої освіти Черкаської області. Для роботи в ній треба, як для

будь-якого інтернет-ресурсу, отримати логін та пароль доступу. Є два шляхи для цього. Перший - це через програму КУРС: Школа, яка встановлена у закладі освіти. При натисканні на вкладку «КУРС: Онлайн» буде повідомлено про логін та пароль адміністратора на порталі «НОВІ ЗНАННЯ» та автоматично відкриється портал за цим логіном та паролем. Треба зауважити, що портал НОВІ ЗНАННЯ у багатьох інших питаннях використовує програму КУРС: Школа, точніше її базу даних. На порталі не треба буде вводити списки вчителів, учнів, батьків, предметів, навчальних кабінетів. Все це буде братися з програми КУРС: Школа. Другий шлях отримання доступу до порталу - це звернення до куратора відділу освіти району, якому підпорядкований цей заклад освіти.

Ще однією особливістю сучасних електронних журналів є їх **комплексне впровадження в заклад освіти**, яке включає в себе:

- програмне забезпечення, що встановлюється на окремий сервер закладу освіти;
- планшетна версія системи для вчителів та адміністрації;
- навчання персоналу;
- технічна підтримка на етапі впровадження;
- за домовленістю заклад освіти забезпечується планшетами для всіх вчителів.

У зв'язку з тим, що паперові класні журнали в Україні не скасовані, розробники програмного забезпечення сучасних електронних журналів розробили відповідний функціонал, який дозволяє по завершенню навчального року роздрукувати класний журнал в формі відповіді до чинного законодавства. Далі, як і в паперовому класному журналі, усі вчителі на своїй предметній сторінці у відповідному місті роблять запис «Програма виконана» і ставлять підпис. Класний керівник здає журнал заступнику директора з навчально-виховної роботи, де той робить запис «Журнал перевірено та здано до архіву», ставить дату та підпис.

Для впровадження електронних журналів та щоденників в закладах середньої освіти України, крім згаданої соціальної системи освіти «НОВІ ЗНАННЯ», пропонуються інші програмні засоби, які мають Всеукраїнський досвід використання, ліцензовані та схвалені до використання Міністерством освіти та науки:

1. Система («E-schools.info (<https://e-schools.info>)») – комплекс програмних засобів, призначений для технічного забезпечення процесу надання, розміщення і відтворення інформації про хід освітнього процесу.

2. Освітній портал «КЛАСНА ОЦІНКА» - конструктори CMS (створення сайту), LMS(керування навчанням) и електронних журналів. Дистанційна освіта, соціальна мережа, відеоконференції і все, що потрібно для сучасної освіти під одним "дахом".

Є і інші програмні засоби не менш потужні, і які мають досвід регіонального застосування. Зокрема, освітяни вже використовують ресурси: «Єдина школа», HUMAN школа, shodennik.ua, SMART SCHOOL, school.academy.com.ua, atoms.com.ua, ukrschools.com.ua тощо.

Коли писалася ця стаття, надійшла новина з Києва про видання наказу «Щодо запровадження «електронного класного журналу» в 1-4 класах закладів загальної середньої освіти м. Київ», в якому написано про те, що з першого вересня 2020 року 1-4 класи закладів освіти Києва переходять на роботу в системі "Електронний класний журнал".

Тобто, з першого вересня нового навчального року у початковій школі Києва паперових журналів більше не буде.

Крига скресла! У добру путь!

С.П. Гончарова,

учитель української мови та літератури Вишнопільської ЗОШ I-III ступенів Тальнівської районної ради;

О.В. Гончаров,

учитель української мови та літератури Вишнопільської ЗОШ I-III ступенів Тальнівської районної ради

БАГАТСТВО РІДНОЇ МОВИ РОЗРОБКИ ІНТЕРАКТИВНИХ УРОКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. 6 КЛАС

Тема. Узагальнення, систематизація та поглиблення вивченого з морфології.

Мета: узагальнити, систематизувати та поглибити знання учнів з морфології та орфографії; розвивати вміння знаходити вивчені частини мови у текстах, визначати їх морфологічні ознаки та синтаксичну роль; мотивувати учнів до самостійної роботи з метою збагачення словникового запасу, виховувати повагу та дбайливе ставлення до багатства рідної мови.

Формування предметних компетентностей:

- **мовна:** визначати вивчені частини мови, їх морфологічні ознаки, синтаксичну роль, пояснювати правопис слів.

- **мовленнєва:** правильно вживати вивчені частини мови в усному та писемному мовленні;

- **діяльнісна:** розвивати вміння співпрацювати з іншими під час виконання завдань.

Формування ключових компетентностей:

- **спілкування державною мовою:** правильно вимовляти й писати слова;

- **уміння вчитися:** здійснювати самооцінювання власної діяльності;

- **соціальна:** співпрацювати з іншими на результат;

Тип уроку: урок-подорож (узагальнення й систематизації знань з елементами повторення та поглиблення).

Обладнання: підручник, кросворд, презентація, словники, вікторина, відео «Відмінки іменників», відео «Казка про прикметник».

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент

Раз, два, три, чотири, п'ять –

Прошу всіх рівенько встать.

Пролунає уже дзвінок –

Починаємо урок.

На сусіда подивіться,

Йому мило посміхніться.

Всі за парти посідайте,

Працювати починайте.

II. Мотивація навчальної діяльності

Учитель. Злитки золоті

Чи ти задумувався, відкіль оті у нашій мові злитки золоті?

Як намистини диво калинове – частини мови!

Який співець, поет, який письменник уперше слово вигадав – іменник?

Іменник! Він узав собі на плечі велике діло – визначати речі,

- ім'я, найменування і наймення: робота, біль і радість, і натхнення.

Ну а візьмімо назву – дієслово, само підказує, що діє слово!

Ще й прикладу на нього не навів, а вже до півдесятка дієслів!

Прикметник дасть іменнику-предмету якусь його ознаку чи прикмету.

Числівник може визначить тобі число речей, порядок при лічбі.

А поспитай звичайного займенника, за кого він у мові? За іменника!

(Хоч може цей наш скромний посередник замінювать числівник і прикметник.)

Прислівник звук, незмінюваний в мові, ознаки різні виражать при слові.

Сполучник каже: скромну роль я маю, але слова я в мові сполучаю.

І частка мовить: слово я службове, але людині чесно я служу.

І, будьте певні, в інтересах мови і так і ні де треба я скажу.

А вигук може пролунає як дзвін, у мові, мабуть найщиріший він!

«Ура! – гукнеш ти друзям неодмінно. – Сьогодні з мови я дістав «відмінно»!»

Частини мови! Назви наче й звичні, полюбиш їх – красиві, поетичні!

III. Актуалізація опорних знань

Перегляд презентації

Вікторина (Додаток 1)

IV. Узагальнення, систематизація та поглиблення здобутих знань у процесі практичної роботи

Зупинка «Власні назви»

а) Запишіть по дві назви газет і журналів, які ви читаете;

б) Якого дитячого письменника ви любите читати?

в) Запишіть назви його творів.

г) Запишіть героїв байок Л. Глібова.

д) Запишіть назви кінофільмів, які любите дивитися.

Зупинка «Відміни іменника»

а) Випишіть з тексту іменники: I група – II відміни, II група – I відміни.

б) Скільки іменників IV відміни вжито в тексті?

в) Підберіть до виділених слів синоніми.

Учитель. Ще в давні часи на збір трав в селі часто збирався цілий **гурт**. На **світанні**, коли не було роси, люди розходилися по луках, зрізали цілюще зілля. Для **юнок** було золотим правилом заготовляти на зиму пахучі трави, якими разом з **кольоровими** квітами прикрашали волосся.

А немовля обов'язково купали в настояних травах. При цьому купіль ставав запашним, а **маля**, купане в такому настої, схоже було на квіточку.

Зупинка «Відмінки іменника»

1. Перегляд відео «Відмінки іменників»

2. Постає іменники:

а) в родовому відмінку однини: лист, ячмінь, метр, чай, курінь, хист;

б) в давальному відмінку однини: Дмитро Іваненко, поет Павличко, боєць, Володимир Кушнір, учитель;

в) в орудному відмінку однини: край, лебідь, курінь, ґрунт, чиж, хутір;

г) в родовому відмінку множини: кінь, цуцик, поле, горобець, плече, корінь.

1. Перегляд відео «Казка про прикметник»

2. Зупинка «Ступені порівняння прикметника»

На місці крапок поставте потрібні прикметники з довідки. Утворіть, де можливо, ступені порівняння.

Руки

..... і – в матері рука.

... й ... вона – в моряка.

У сталевара -,

....., мов крило, в піаніста – артиста.

В лікаря -

..... – в хлібороба.

Тільки ніяка рука у нероби (Л. Савчук)

Довідка: *дужа й солона; тепла і ніжна; міцна, мозолита; легка, вміла; шорстка.*

Зупинка «Будь уважним»

Визначте групи прикметників за значенням.

Заяча лапа – заяча душа, рожева квітка – рожева мрія, тепле повітря – тепла усмішка, мати ласка – материнська ласка, вовча нора – вовча натура, гостре слово – гострий ніж, батькове майно – батьківське майно.

Хвилинка-веселинка

П'ятірка

Сьогодні ми диктант писали!

То що ти хочеш нам сказати?

П'ятірок в нас тепер чимало!

Напевно, вже і в тебе п'ять?

Та ні, у мене лиш четвірка...

Чому не п'ять, скажи, хлопча?

І тут малий зітхав гірко:

П'ятірок всім не вистача...

(Г. Бойко)

Зупинка «Числівник»

А) Запишіть числа словами, утворюючи кількісні та порядкові числівники і, де можливо, збірні.

4, 5, 11, 167, 516, 5249, 3000.

Б) Відгадайте загадку (відповідь – збірний числівник).

Скільки їх було: мати, дочка, брат, сестра, дядько, племінниця?

В) Підберіть до фразеологізмів слова-синоніми.

В один голос; в один момент; в одну дудку грати; з одного маху; на всі чотири вітри; на один аршин; один як палець.

Довідка: *миттю; одностайно, дружно, настійно; одностайно; відразу, одноразово; будь-куди; однаково; самотній.*

Зупинка «Займенник»

Випишіть займенники, визначте їх розряди.

Запишіть перше речення третього абзацу, підкресліть головні та другорядні члени речення.

Молода берізка вибігла на узлісся. Кремезний дуб, що стояв трохи віддалік, почув несподіване.

Я знаю людей, прошепотіла берізка.

Що ти знаєш? Які ж вони? – хитнув верховіттям дуб.

І берізка розповіла.

Одного разу під білим стовбурцем сиділо двоє людей. Вони розмовляли, курили. А потім якийсь із них

узяв і приткнув до стовбура свою запалену цигарку. Вогонь уп'явся в його тонку кору, пропік її наскрізь.

Він пік мене вогнем і спокійно дивився на це.

Другий вигукнув: «Що ти робиш?».

Берізка замовкла. З паленої ранки сочилились прозорі краплі.

(За С. Журавовичем).

Завдання від Марійки допитливої.

Поясніть значення фразеологізмів.

Сам не свій; не своїм голосом; чого на світі не буває; хто в ліс, хто по дрова; усе тієї самої правити; усією душею; взяти себе в руки; ні в сих ні в тих; за яку ціну.

Зупинка «Правопис слів»

Зніміть риску.

Не/залежність, не/щастя, не/забудка, не/ук; не/звичайний, не/байдужий, не/багатий, а бідний; чай не/солодкий; не/старий, а молодий; ніжно/рожевий; високо/художній; південно/західний; жовто/гарячий; семи/поверховий; 5/річний, одинадцяти/річний; де/в чому; в/якому/небудь, ні/який, який/сь, будь/в скільки, будь/чийого, казна/коли, хтозна/чого.

V. Підсумки уроку.

Розгадування кросворду (Додаток 2).

VI. Рефлексія.

- Сьогодні на уроці мені сподобалося

- Що нового я дізнався (дізналася)?

- Як я можу застосувати ці знання у житті?

VII. Домашнє завдання. Повторити правила, виписати три речення, зробити морфологічний розбір вивчених частин мови.

Додаток 1

Морфологія

Іменник

1. Морфологія – розділ мовознавства, що вивчає (слова як частини мови).

2. В українській мові є частини мови..... (10).

3. Частини мови поділяють на (самостійні і службові).

4. Яку морфологічну ознаку мають службові частини мови? (Незмінюваність).

5. Не належить ні до самостійних ні до службових частин мови (вигук).

6. Іменники, які не можна сприймати органами чуття - (це абстрактні іменники).

7. Збірними називають іменники, які означають ... (сукупність однакових чи подібних предметів, що сприймається як одне ціле).

8. Сирота, листоноша, замазюра, базика – це іменники (спільного роду).

9. Наведіть приклади іменників, що вживаються тільки у множині (канікули, шахи, лінощі, Черкаси, двері, оплески).

10. При поділі іменників на відміни беруться до уваги (рід та закінчення слова).

11. Іменники кошеня, індича, лоша, теля належать (до IV відміни).

12. Іменники негода, немовля, неук, невід пишуться (разом, бо слова не вживаються без не).

13. Із частками віце-, екс-, максі-, міні- складні іменники пишуться (через дефіс).

14. Утворіть від іменників Кузьма, Ілля чоловічі і жіночі імена по батькові.

15. Жіночі прізвища на приголосний та о... (не відмінюються). Наприклад: Оксаною Коваленко, Надією Ковальчук.

Прикметник

1. Прикметники змінюються... (за родами, числами, відмінками).

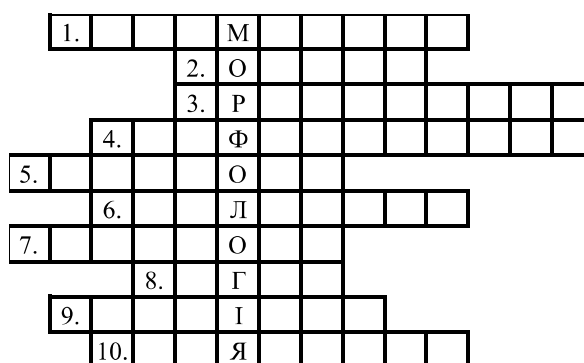
2. У реченні прикметник найчастіше виступає ... (означенням).

3. За значенням прикметники поділяються на (якісні, відносні та присвійні).
 4. Ступені порівняння мають (якісні прикметники).
 5. Визначте ступінь порівняння прикметника найбільш цінний (найвищий ступінь складена форма).
 6. Повну та коротку форми може мати невелика група (якісних прикметників).
 7. Визначте форму прикметника у словосполученні буйні вітри ... (повна нестягнена форма).
 8. Присвійні прикметники вказують на.... (приналежність чого-небудь особі або тварині й відповідають на питання чий?).
 9. Наведіть приклади відносних прикметників (дерев'яний, сільський, сонячний, сьогоднішній).
 10. Прикметники поділяються на дві групи - (тверду і м'яку).
 11. Визначте спосіб творення прикметника прибережний (префіксально-суфіксальний).
 12. У реченні Андрійко спіймав не/велику рибу прикметник з не будемо писати (разом, бо означає одне поняття: невелику – малу).
 13. Священний, огненний, благословенний, блаженний пишемо з (нн, бо це прикметники старослов'янського походження).
 14. Прикметники жовтогарячий, червоногарячий пишемо (разом, бо це винятки).
 15. Наведіть приклади українських прізвищ прикметникового походження (Світличний, Кропивницький, Мирний, Загородній).
- Числівник**
1. Числівник означає число, кількість предметів та (порядок їх при лічбі).
 2. За значенням числівники поділяються на (кількісні і порядкові).
 3. Кількісні відповідають на питання (скільки?).
 4. Порядок при лічбі означають (порядкові числівники).
 5. Кількісні числівники змінюються (за відмінками).
 6. За родами, числами і відмінками змінюються (порядкові числівники).
 7. У реченні Два плюс два – чотири числівники виконують роль (підмета і присудка).
 8. За будовою числівники поділяються на (прості, складні і складені).
 9. Розряди кількісних числівників - (цілі, дробові, збірні).
 10. П'ятеро, двійко, тридцятро – це (здірні числівники).
 11. У роді, числі й відмінку порядкові числівники узгоджуються (з іменниками).
 12. Запишіть числівник на позначення часу словами 10.45 (за чверть одинадцята).
 13. Поставте числівники 50, 300 у давальному відмінку (п'ятдесяти, п'ятдесятьом; трьомстам).
 14. Половина, третина, чверть – це (іменники).
 15. Закінчення –а в усіх відмінках, крім називного і знахідного, мають числівники ... (40, 90, 100).
- Займенник**
1. Займенник відповідає на питання (хто? що? який? чий? котрий?).
 2. Усі займенники змінюються за (відмінками).
 3. У реченні займенник найчастіше виступає ... (підметом, додатком або означенням).

4. За значенням і граматичними ознаками займенники поділяються на (9 розрядів).
5. Весь, усякий, кожний, інший, сам, самий – це (означальні займенники).
6. Який займенник не має називного відмінку (зворотний себе).
7. Які займенники пишуться і звучать однаково, але вживаються у різних реченнях? (Питальні та відносні).
8. Із частками казна-, хтозна-, будь-, -небудь неозначені займенники пишемо (через дефіс).
9. Вказують на один предмет з ряду однорідних (вказівні займенники цей, той, такий).
10. Другий наголошений склад в усіх відмінках мають (присвійні займенники).
11. Заперечні займенники творяться від питальних за допомогою (префікса ні).
12. Приставний н у непрямих відмінках з'являється в (особових займенниках).

Додаток 2

Кросворд до теми «Морфологія»

1. Яка частина мови має коротку і повну стягнену та повнунестягнену форми. (Прикметник)
2. Скільки відмін має іменник? (Чотири)
3. Яка самостійна частина мови є особливою? (Прислівник)
4. Рід, число, відмінок – це ознаки (Морфологічні)
5. Частина мови, що змінюється за дієвідмінами. (Дієслово)
6. Частина мови, яка з'єднує однорідні члени речення або частини складного речення. (Сполучник)
7. Прийменник, сполучник, частка – це частини мови (Службові)
8. До якої частини мови належать слова «ой», «ай»? (Вигук)
9. Розряд займенників. (Вказівні)
10. Числівники, що означають порядок предметів при лічбі. (Порядкові)

УРОК 2

Тема. Повторення, узагальнення та поглиблення вивченого з теми «Фразеологія».

Мета: узагальнити, систематизувати та поглибити знання учнів з фразеології; розвивати уміння самостійно знаходити пояснення фразеологізмів та використовувати їх у власному висловлюванні; зацікавити мовним багатством українського народу.

Формування предметних компетентностей:

- **мовна:** уміння розуміти та пояснювати значення фразеологізмів;
- **мовленнєва:** доречно використовувати фразеологізми у мовленні;
- **соціокультурна:** робити висновки про виявлену у фразеологізмах спостережливість і мудрість народу.

Формування ключових компетентностей:

- **уміння вчитися:** усвідомлення потреби вчитися з метою самовдосконалення й самореалізації;
- **загальнокультурна:** використовувати знання для культурного й духовного самовиявлення;
- **соціальна:** здатність співпрацювати з іншими учасниками навчальної діяльності.

Обладнання: роздатковий матеріал (картки), презентація, словники, кросворд, відео «Відгадай фразеологізм за малюнком».

Тип уроку: урок-змагання (повторення, узагальнення та поглиблення вивченого матеріалу).

Хід уроку

*У мові – чари барвінкові,
Аж сяють барви веселкові –
Разки, вінки словосполучень,
прислів'їв, висловів і фраз...*

Д. Білоус**I. Організаційний момент****II. Мотивація навчальної діяльності****Підкласти свиню**

Я вашу увагу на хвилику сплуню:

*Хто знає, озвіється, будь ласка,
де вислів узявся підкласти свиню?*

*Скажу, - лине голос Тараска. –
Я чув, що немовби за давніх часів
справляли якісь іменини*

*й такому, що тільки телятину їв,
підклали в тарілку свинини....*

*Ти, бачу, Тараску, на здогад мастак,
фантазія – річ непогана.*

*Та, кажуть, пригощений був неборак
Із почту татарського хана.*

*То ж вірні Коранові люди були,
твердим своїм східним канонам.*

*і їсти свинини вони не могли –
Не велено їхнім законом.*

*А вже як посунав на нас бусурман –
ми знали його всі слабину:*

*якщо був загарбник із магометан –
вояки не їли свинини.*

*Тож східне своє диктували меню,
але наш народ не корився.*

*Щоб їм насолить – підкладали свиню, -
так, певно, й зворот утворився.*

(Д. Білоус)**III. Узагальнення, систематизація та поглиблення здобутих знань у процесі практичної роботи.**

Слово вчителя. У книзі В. Д. Ужченка «Народження і життя фразеологізму» (К., 1988, с.257) сказано:

Фразеологізми поспішають за часом, а за фразеологізмами словники, які образно називають всесвітом слова і думки. Понад 12 тисяч зворотів зафіксував академічний одинадцятитомник – Словник української мови. 12 тисяч згустків народного досвіду й дотепних спостережень... Які, наприклад, слова найчастіше входять до фразеологізмів? Виявляється – найзвичайніші: нога й рука, земля та хліб, вогонь і вода.

- Чому саме ці, названі дослідником слова, найчастіше зустрічаються у складі стійких сполучень? Пригадайте фразеологізми, що містять елементи вогонь і вода. Поясніть їх значення.

I група. Вогонь – (аж вогню давати, аж вогню креше, без вогню варити, у вогонь і в воду, викликати вогонь на себе, (вдень) з вогнем не знайти, сипати вогнем, пашіти вогнем).

II група. Вода – (багато води сплило, вивести на чисту воду, каламутити воду, набрати води в рот, ховати кінці у воду, як риба у воді, товкти воду в ступі, хоч з лица води напийся, і за холодну воду не братися).

Перегляд презентації та відео «Відгадай фразеологізм за малюнком».**Завдання 2. Доберіть до поданих слів та словосполучень фразеологізми-синоніми, поясніть їх спільні та відмінні риси, сферу використання.**

I група. Розумний (світла голова; варить голова; розуму палата; має лій в голові; розуму не позичати; не в тім'я битий; ясна голова).

II група. Дурний (на розум не багатий; не має лою в голові; голова набита вітром (пір'ям, половою); дурний, аж світиться; без царя в голові).

I група. Сміятися (смішки справляти; заходитися сміхом (реготом); заливатися сміхом; рвати боки (животи); падати зі сміху, шкірити зуби).

II група. Плакати (сміятися на кутні зуби; давати волю сльозам; лити (пускати) сльози; умиватися слізьми; ревма ревіти; ридма ридати).

I група. Говорити (вести мову; теревені правити; точити ляси; чесати язика; переливати з пустого в порожнє; ляпати (молоти, плести) язиком).

II група. Мовчати (ні пари з вуст; набрати в рот води; грати в мовчанку; не вимовити ні слова; рота не розкривати; ані чи-чирк (телен, мур-мур).

Хвилинка-веселинка. Послухайте жарти та вкажіть фразеологізми.

Гумореска

- Лягай спати вже, онучку,-

дід говорить басом,-

я як був таким маленьким,

Лягав з курми разом.

А онучок здивувався:

- Як же ви там спали?

Як ви з сідала, дідусю,

додолу не впали.

(П. Глазовий)**Чи можна?**

- Сиди спокійно, - каже мама, -

І перестань молоть ногами!

Малий запитує тривожно:

А язиком молоти можна?

(Г. Бойко)

Завдання 3. Розгляньте таблицю «Джерела фразеології» та визначте джерела поданих фразеологізмів.

I група. Білими нитками шите; викликати вогонь на себе; хата чужая, як свекруха лихая; спіймати за хвіст жар-птицю; козацькому роду нема переводу.

II група. Куй залізо, поки гаряче; виходити на герць; на тихі води, на ясні зорі; піднятися на космічну височінь; свої люди не татари, не дадуть на поталу.

Завдання 4. Відгадайте, кому із українських письменників належать крилаті вислови.

а) Знову встане Україна і правда, і воля!

б) Наша дума, наша пісня не вмре, не загине!

в) Не вмирає душа наша, не вмирає воля!

(Т. Г. Шевченко)

Завдання 5. Знайдіть фразеологізми у тексті, поясніть їх значення. Визначте, яким членом речення вони виступають, спробуйте з'ясувати їх походження.

ЗВИЧАЇ НАШОГО НАРОДУ

Родовідна пам'ять – явище в українському побуті унікальне. Очевидно, мало хто знає, що у давнину

було за обов'язок знати поіменно свій родовід від п'ятого чи навіть сьомого коліна.

Пам'ять про своїх пращурів була природною потребою. Триматися свого родоводу, оберігати сімейні реліквії й традиції та передавати їх у спадок наступним поколінням було обов'язком. Тих, хто цурався чи нехтував історичною пам'яттю, зневажливо називали Іваном Безрідним або «Людина без роду-племени».

(За В. Скуратівським)

Завдання 8. Переважна більшість мовознавців зараховує до фразеологізмів примовки. Це народні кліше, якими користуються в певних життєвих ситуаціях.

(Словopedia. Кліше – (фр. cliché – відбиток) зворот, що легко відтворюється в певних ситуаціях і контекстах, зберігає свою семантику і виразність, відповідає психічним стереотипам національного світобачення, через легкість до відтворення сприяє автоматизації мовлення, пришвидшує процес комунікації, економить час і зусилля мовців, але втрачає свіжість мовотворення. Н-д: докладати зусиль, поліпшити роботу, втілити в життя, давати високу оцінку).

- Визначте значення фразеологізмів та комунікативні ситуації, у яких використовуються такі примовки.

І група.

1. Добрий вечір добрим людям!
2. Ласкаво (гостинно) просимо!
3. Сідайте, щоб усе добре сідало.
4. Великий рості, щасливий будь, себе не ли, другого не гудь.

II група

1. Здорові будьте!
2. Чим багаті, тим і раді.
3. Сідайте, щоб старости сідали!
4. Година вам щаслива.

Завдання 9. Гра «Фразеологічний аукціон»

Дібрати якомога більше фразеологізмів, у яких:

І група.

1. Вживаються назви тварин.
2. Використовується слово *нога*.

II група.

1. Вживаються назви рослин.
2. Використовується слово *рука*.

Завдання 10. Гра «Хто швидше»

Визначте, які негативні риси людей засуджуються у поданих прислів'ях.

На словах медок, а на серці льодок.

Голкою криниці не викопаєш.

Цей із зубами родився.

Журавель ще в небі, а він уже йому ціну встановив.

Не той козак, що за водою пливе, а той, що проти води.

Завдання 11 Поясніть значення та стилістичну роль фразеологізмів.

І група. Як в'юн; як рак на мілині; як на долоні; як яблучко.

II група. Як мокре горить; як риба у воді; як
ець: як нова копійка.

- Складіть 2-3 речення з поданими фразеологізмами, визначте їх синтаксичну роль.

Підсумок уроку.

- 1.Вікторина (Додаток 1).
- 2.Розгадайте кросворд (Додаток 2).

Рефлексія.

- Сьогодні на уроці я пригадав (пригадала)
- Мені сподобалося

- Свою роботу я б оцінив (оцінила)

14. Домашнє завдання. Повторити правила. Виписати зі словника 5 пар фразеологізмів-синонімів і 5 пар фразеологізмів-антонімів.

Додаток 1

Фразеологія

1. Синонім до виразу «стійкі сполучення слів» (*фразеологізми*).
2. У реченні фразеологізми виступають (*одним членом речення*).
3. Фразеологізми допомагають (*виразніше, образніше, яскравіше, емоційніше висловити думку*).
4. Вогонь Прометея, нитка Аріадни, гордіїв вузол. Джерелом цих виразів є (*давноюгрецька міфологія, антична культура*).
5. Наведіть приклади фразеологізмів, джерелом яких є мова людей певної професії (*спіймати на гачок, спускати на гальма, штурмувати небо, закласти фундамент, закручувати гайки*).
6. Різновидами фразеологізмів є прислів'я, приказки (*крилаті вислови та афоризми*).
7. Афоризми – це (*короткі, влучні вислови, які виражають узагальнену думку*).
8. Вислів, який став відомим завдяки своїй виразності (*крилатий вислів*).
9. Наведіть приклади прислів'їв та приказок.
10. Назвіть фразеологізми, у яких є слова на позначення частин людського тіла (рука, голова, нога, ніс і т. д.).

Додаток 2

Кросворд до теми «Фразеологія»

[illegible]

1. Джерело української фразеології, УНТ....
(фольклор).
2. Короткий стійкий народний вислів з повчальним змістом, що виражає закінчену думку.....
(прислів'я).
3. Влучний вислів, який не виражає закінченої думки й не має повчального змісту.... (приказка).
4. Короткий влучний вислів, який виражає узагальнену думку... (афоризми).
5. Синонімічне слово до фразеологізма «накивати п'ятами»... (утекти).
6. Стель мови, у якому найчастіше використовуються стійкі сполучення слів....
(розмовний).
7. Лексичне значення фразеологізмів можна дізнатися у (словнику).
8. Яку синтаксичну роль виконує фразеологізм у реченні «Марійка з Ганнусею побили глека» ?....
(присудок).
9. Одне з джерел крилатих висловів....
(міфологія).
10. Книга, з якої взято вислів «не одним хлібом живе людина»... (Біблія).
11. Синонімічне слово до фразеологізма «ні риба ні м'ясо».... (ніякий).

С. Ю. Кондратюк,

методист трудового навчання лабораторії виховної роботи
комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

**ЧОМУ І ЯК НАВЧАТИ НА УРОКАХ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

*«Неосвіченими у XXI сторіччі будуть вважати не тих,
хто не вміє читати, а тих хто не вміє навчатися»*

А. Тоффлер

Нове інформаційне суспільство визначає нові цілі і завдання в освіті. Головним завданням на сучасному етапі стала не передача знань, а набуття навичок самостійно їх здобувати та застосовувати. Відповідно до цього змінилися методи викладання, в основу яких покладено людиноцентризм. Освіта при цьому має забезпечити потреби кожної окремої особи. Разом з цим, науковці з тривогою відзначають, що людство не встигає пристосовуватися до вимог сучасного світу.

Зміна технологій створення матеріальних благ та нематеріальних послуг у різних сферах професійної діяльності, глибоке впровадження інформаційних технологій, глобалізація економіки, міждержавних зв'язків зумовлюють потребу навчатися впродовж усього життя, надають нового значення володінню іноземними мовами, додають людині свободу вибору для знаходження свого місця в людській спільноті, самореалізації та виживання в цілому.

Сучасний світ став настільки невизначений і непередбачуваний, що педагогічній спільноті часто незрозуміло не тільки чому потрібно навчати інших, а й навіщо, тобто, чи потрібні будуть ці знання в майбутньому цій дитині, чи матиме вона змогу їх використати в реальному житті. Відомо, що 65% дітей, які навчаються в початковій школі сьогодні, будуть зайняті в професіях, які ще не існують. Тому вважається, що найголовнішою навичкою, яку повинна отримати дитина в освітніх закладах, має стати **вміння вчитися**, причому навчатися постійно, протягом всього життя. Саме це є головною запорукою успіху дорослої людини в майбутньому, робить її конкурентноспроможною. Крім навчання підростаючого покоління особливого значення в нових умовах набуває також освіта дорослих, яка також повинна відбуватися за принципами неперервності, відкритості і доступності.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті визначила, що головною метою освіти дітей є створення умов для їх розвитку і самореалізації. Відомо, що способи передачі знань і методи, якими навчали ще нас в минулому XX столітті, на сьогоднішній час втрачають свою актуальність. Тому українська освіта так же, як і освітні заклади всього світу гостро відчуває потребу в реформуванні, що вимагає від сучасної школи оновлення змісту та застосування нових педагогічних підходів і принципів навчання, впровадження інформаційних технологій, модернізацію наявного матеріального і методичного забезпечення.

Сьогодні йде інтенсивний пошук нових підходів до виховання і навчання, відбувається оновлення нормативної бази системи освіти, модернізація її структури, змісту та організації на засадах компетентнісного підходу. Тому велика увага

приділяється створенню можливостей для реалізації різноманітних освітніх моделей і навчальних закладів різних типів та форм власності, побудова ефективної системи виховання, соціалізації дітей. Важливим для розвитку держави є забезпечення доступності та безперервності освіти протягом усього життя всіх верств населення, формування безпечного освітнього середовища, розвиток інноваційної діяльності з метою підвищення її якості. Особлива роль надається інформатизації освіти, вдосконаленню інформаційно-ресурсного забезпечення та створення сучасної матеріально-технічної бази системи освіти. Фінансові труднощі держави, постійні глобальні виклики роблять процес реформування не таким швидким, як хотілося б. Але він відбуватиметься незворотно, бо така вимога часу.

Реформування освіти передбачає орієнтацію змісту навчання на ключові компетентності, набувши які, учні зможуть вирішувати проблеми в професійному, соціальному і повсякденному житті.

Основні особливості нової моделі освіти:

- універсальність – поєднання знань із загальними поняттями різних сфер функціонування суспільства, що дає можливість кожній людині пристосуватися до змін;
- цілісність – поєднання складових: змісту освіти, методів навчання та потреб здобувача освіти;
- фундаментальність – ґрунтовне вивчення законів навколишнього світу, спрямованість на універсальність знань, інтеграцію навчальних курсів;
- компетентність – комбінація знань, умінь, навичок, поглядів, цінностей та особистих якостей, що надає можливість успішно пристосовуватися в соціумі, здійснювати професійну чи навчальну діяльність.

З 2017-2018 навчального року в освітніх закладах України запроваджено оновлену навчальну програму з трудового навчання для учнів 5-9 класів, а згодом і зміна навчальної програми з технологій, які стали більш гнучкими щодо реалізації освітніх цілей, надали можливість реалізувати на практиці академічну свободу вчителя та максимально враховувати індивідуальні здібності дітей.

Можливість учителя самостійно розробляти календарно-тематичний план відповідно до потреб дітей, матеріально-технічної забезпеченості майстерень, з орієнтуванням на очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, надало нове дихання навчальним предметам технологічної галузі – «Трудове навчання», «Технології». Тепер учитель сам, враховуючи побажання учнів обирає об'єкти проектно-технологічної діяльності, визначає кількість годин на виконання проекту, підбирає із достатньо великого переліку навчальної програми технологію виготовлення виробу, виходячи із власного досвіду

самостійно конструює процес навчання і формулює теми уроків.

Потрібно постійно пам'ятати, що найважливіше на уроках – **формування в учнів ключових і предметних компетентностей**, перелік яких подано в навчальній програмі. Саме їх досягнення дозволяє наблизити процес трудового навчання до життєвих потреб учня, його природних здібностей, інтересів і очікувань.

Провідним засобом діяльності учнів на уроках є метод проектів. Стало важливим не тільки виготовити виріб, а насамперед, засвоїти алгоритм діяльності. В ідеалі, дитина, яка володіє навичками роботи з інструментами та технологіями обробки матеріалів, і засвоїла послідовність виконання дій, може виготовити будь-який, доступний її віковій категорії, виріб. Проектна технологія дозволяє навчити дитину усім етапам створення виробу: від зародження ідеї чи проблеми до кінцевого результату – отримання готового виробу для його використання в реальному житті.

Відповідно до навчальної програми учні 5 - 9 класів повинні засвоїти основні методи проектування: фантазування, вибору біоформ, фокальних об'єктів, елементів комбінаторики та біоніки. Цей перелік можна значно розширити іншими методами колективного творчого пошуку:

- мозковий штурм, конференція ідей, елементи синектики;
- метод створення образу ідеального об'єкта, комбінування;
- метод гірлянд випадків і асоціацій, аналогій, інверсії, емпатії,
- метод асоціацій тощо.

Ці методи доцільно застосовувати для визначення конструкції і форми виробу, підбір матеріалів, компонування окремих частин в єдине ціле, вибір кольорів, способів оздоблення тощо.

Все це формує проектно-технологічну компетентність – поєднання із власним досвідом техніко-технологічних знань, умінь і навичок застосовувати робочі інструменти та обладнання, на основі чого формуються відношення до процесу трудової діяльності. Ці процеси визначають здатність учня застосовувати знання, уміння і навички в процесі проектно-технологічної діяльності виготовлення виробу від творчого задуму до отримання виготовленого продукту за певною технологією. Це можливо лише за умови, коли практичний результат учнівського проекту буде особистісно цінним для дитини, або соціально орієнтованим чи мати підприємницький потенціал. Не менш важливо, щоб результат праці, як варіант, по можливості був корисним для сім'ї, школи або громади.

Отже, результат діяльності – виріб, має використовуватися за призначенням, не бути тренувальним зразком для вироблення певних умінь і навичок. З цієї точки зору на сьогодні вже не допустимо виготовляти морально застарілі об'єкти праці, наприклад, «Вушка для кріплення стелів», «Скребок по догляду за тваринами» тощо. Натомість, існує багато таких, які є важливими в повсякденному житті самої дитини: «Підставка під мобільний телефон», «Чохол для телефону», «Органайзер», «Мішечок для зберігання спортивного взуття», «Скринька для зберігання дрібних речей» тощо. Уточнений перелік виробів можна дізнатися, запитавши дітей, що для них важливо, в чому вони відчувають потребу та прислухавшись до їх побажань. Добре, коли учитель пропонує вихованцям обговорити потреби із членами сім'ї.

Зазначу, що в 9-11 класах має відбуватися перехід від виконання проектів для задоволення особистих потреб до суспільно значимих. Це можуть бути проекти з опорядження ландшафту шкільної території, рекреаційних куточків шкільного приміщення, оформлення актових залів чи їдальні, виготовлення одягу та інвентаря для проведення шкільних заходів тощо, тобто мати прикладний і важливий для оточуючих характер.

У зв'язку з недостатнім матеріальним забезпеченням майстерень вдалими об'єктами праці можуть бути виготовлені руками дітей нескладні ручні інструменти та пристосування. Це можуть бути органайзери, гольниці, наградки, кутники, різці, підставки, тримачі, розкладки тощо.

Реалії життя, – пандемія коронавірусу, дефіцит засобів захисту, обумовлюють потребу у виробі «Медична маска», виготовлення якого доступне, починаючи з п'ятих класів. Це майже ідеальний об'єкт праці для виготовлення проектною технологією, що дає можливість, починаючи із пошуку зразків-аналогів, розробку власної креативної ідеї і закінчуючи фотовиставкою чи передачею виготовлених масок найстаршому поколінню людей, наприклад, під час акції «Збережемо життя», послідовно пройти весь шлях процесу виготовлення. Цей виріб також буде цінним для членів сім'ї учнів, в якості подарунка знайомим і в першу чергу для власних потреб.

Для того, щоб навчальний процес був ефективним потрібно зрозуміти їх характерні особливості, знати, що турбує сучасних дітей, бути в курсі найважливіших життєвих трендів та психічно-фізіологічних моделей розвитку. Про це багато пишуть в засобах масової інформації та в спеціальній літературі. Тому пригадаємо лише найбільш значимі із них.

Сучасне покоління має великий дефіцит у спілкуванні з однолітками. Наслідком цього є те, що діти менш товариські, у них віртуальна комунікація переважає над реальною. Соціальні мережі стали майже єдиним джерелом інформації про навколишній світ. Відповідно змінилися особистісні цінності: на першому місці в дітей особистий фізичний і психологічний комфорт, персональна свобода, бажання «побачити світ», показати себе та отримати схвалення. У багатьох яскраво виражена самовпевненість, амбітність, не розуміння того, що для досягнення успіху в житті потрібно багато працювати і, в першу чергу, – над собою. Разом з цим значній частині молоді притаманна висока соціальна відповідальність, гостре відчуття несправедливості.

Навчання характеризується високою швидкістю сприйняття великих обсягів інформації та її аналізу. Не маючи обмежень, притаманних попереднім поколінням, діти можуть видавати нові оригінальні рішення. Але відчувають значні труднощі з утриманням уваги на одному об'єкті. Характерним є так зване «кліпове мислення» – сприйняття візуальної інформації відбувається значно краще, ніж статичного тексту. Тут якнайкраще спрацює принцип «Краще раз побачити, ніж сто раз почути».

Все більше народжується гіперактивних дітей. В поєднанні з масовим самовідстороненням батьків від освітнього процесу це викликає значні проблеми особливо у старшого покоління педагогів, які звикли до дисципліни в класі та безумовного виконання вказівок учителя вихованцями.

Враховуючи характеристики сучасного підростаючого покоління, учителям при здійсненні професійної діяльності потрібно дотримуватися науково обґрунтованих принципів організації освітнього процесу:

Індивідуалізація навчання – врахування досвіду, рівня знань учня, його персональних особливостей. Дитина – це такий же всесвіт бажань, потреб, розумінь, як і дорослий учитель, а отже і те, яким чином буде здійснюватися процес пізнання потрібно віртуально «приміряти» на себе.

Спільна діяльність учня і викладача. Це означає, що учитель не стільки керує процесом виготовлення виробу на уроках трудового навчання, як є помічником дитини, спрямовує її в потрібному напрямку, підказує шляхи виконання проекту. Роль учителя в нових реаліях значно змінюється тому, що всім нарешті стало зрозуміло, що навчання за принципами, якими навчали колись теперішнє доросле покоління вже не ефективне, не досягає передбачуваних результатів.

Пріоритет самостійної діяльності. Учитель вже не є єдиним носієм знань. Його головне завдання – не передати їх учневі, а навчити дитину самостійно їх віднаходити для реалізації власних потреб. Не потрібно «нафаршировувати» дитину іноді навіть застарілими відомостями, а створювати умови для оволодіння нею навичками самостійно відшукувати інформацію для вирішення практичних потреб. Учитель має весь час пам'ятати, що він не може бути присутнім біля вихованця все його життя, а отже і підказати також не зможе. Тому замість «риби» краще все ж таки дати «вудку».

Ефективність навчання – надання учню деякої свободи вибору, починаючи з обрання зразка-аналогу і закінчуючи самоцінюванням результату роботи. Відійшло в минуле жорстке керування процесом пізнання і виготовлення об'єкту праці. Проектування виробу учнем обов'язково повинне мати певні відхилення від зразка, пропонованого учителем. Вироби, виготовлені учнями групи/класу не повинні бути однаковими, як під копірку. Добре, коли форма, розмір, конструкція і оздоблення виробів будуть різними.

Системність навчання. Цей принцип відображає необхідність дотримання відповідності цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання й оцінювання результатів навчання. Провідним засобом розвитку і навчання учнів, а отже її діяльності на уроках трудового навчання, технологій є проектна діяльність. На основі об'єктів проектної діяльності здійснюється формування змісту технологічної діяльності учнів. Цим діюча навчальна програма відрізняється від попередніх програм, в основі яких лежали технології обробки матеріалів.

Опирання на досвід учня. Життєвий досвід учня потрібно використовувати для його мотивації і зацікавленості в результатах праці, як матеріальних так і розвивальних. Дитина має бачити, що те, чому навчається вона може використати в реальному житті, що сформовані навички роблять її незалежною від оточення і надають можливість для самореалізації.

Усвідомлене навчання – розуміння не тільки викладачем, а й учнем особливостей навчального процесу і здійснення відповідних власних дій. На уроках дитина має розуміти навіщо вона отримує певні знання, для чого здійснює практичні дії, тобто, що це дає для її особистості. Усвідомлення цього робить процес навчання набагато ефективнішим.

Контекстність навчання. Навчання спрямоване на конкретні, життєво важливі для учня цілі. Наприклад, учень виготовляє підставку для мобільного телефону для власних потреб і саме в цьому він бачить свою головну ціль. Але одночасно з цим, він непомітно для себе отримує багато певних навичок і умінь роботи інструментами, обладнанням, засвоює алгоритм

послідовності виконання, виховує важливі для життя риси характеру, уміння працювати в колективі тощо. Саме ці особливості має усвідомлювати учитель для розуміння власної ролі в освітньому процесі.

Принцип актуалізації результатів навчання – застосування на практиці знань, умінь і навичок відразу після їх отримання. За старої навчальної програми, більшість учителів праці навчали учнів, спочатку надавши їм певних знань, потім закріплювали знання тренувальними вправами і лише після цього переходили до виготовлення виробу. Сучасний принцип викладання суттєво змінився: теоретичні відомості засвоюються під час здійснення певних трудових дій, за потребою. Хоча, поряд із перевагами, це одночасно і накладає на учителя необхідність планувати діяльність протягом року так, щоб обрати з учнями такі об'єкти праці, які дадуть можливість сформувати якомога більше різних навичок володіння інструментами і технологіями обробки матеріалів. Навіть сама навчальна програма передбачає, що протягом року одну технологію можна використовувати не більше, як для двох проектів.

Однією із найважливіших умов навчання з будь-якого предмета є особиста зацікавленість учня. На заняттях трудового навчання, технологій цього можна **досягти такими способами:**

- внутрішня мотивація – виконання проекту з виготовлення особисто значимого для дитини виробу;
- зовнішня мотивація – зацікавленість вихованця учителем, донесення важливості результатів праці, виконання суспільно-значимого проекту.
- Освітній процес з трудового навчання, технологій має певні, притаманні лише йому особливості. Оскільки сучасні діти відрізняються від попередніх поколінь, то в їхнє навчання також вносяться корективи, із деякими з яких пропонуємо ознайомитися:

Лаконічна постановка завдань.

1. Завдання треба формулювати лаконічно, не більше, як 25-а словами. Розлогі пояснення учителя для більшості дітей перестануть сприйматися вже на 8 секунд. Тому краще разом коротко обговорити послідовність виконання роботи, а потім скласти план роботи, розробити інструкційні картки.

2. Застосування інформаційних засобів для навчання.

З дитинства інформацію дитині подають у вигляді гри. Тому звиклі до розваг учні, які перейшли з початкових у середні класи, не хочуть, щоб їх навчали по іншому, хоча і люблять вчитися. Це протиріччя ще більше підсилюється, оскільки за спостереженнями учених, похвала і нагороди майже не мотивують дітей до праці. Хоча їх відсутність також негативно впливає на мотивацію.

Потрібно відзначити, що гаджети відіграють важливу роль в житті дитини. Вони не уявляють життя, щоб кожного дня не використати комп'ютер, планшет, смартфон чи ігрову приставку для відпочинку чи спілкування. Отже, можна порадишити використовувати їх з користю для навчання, а не йти найлегшим шляхом – забороняти. Формулюйте завдання, використовуючи різні інтернет-сервіси, комп'ютерні програми. Намагайтеся використовувати якомога більше інформаційних технологій. Наприклад, замість виконання ескізу деталі чи викрійки вручну у зошиті спробуйте навчити виконувати їх на комп'ютері; використовуйте QR-коди для доступу до мережевої інформації; для перевірки засвоєння знань на уроках застосовуйте інтернет-сервіси з розробки тестів; оберіть на каналі YouTube майстер-класи з

виготовлення виробів, які виготовлятимете на уроці тощо.

Не забувайте про можливість використання соціальних мереж, якими так захоплюється сучасне покоління. Для прикладу: організуйте презентацію виконаних проєктів або благодійну шкільну ярмарку з продажу виготовлених на уроках виробів, обговоріть переваги і недоліки зразків-аналогів на організаційно-підготовчому етапі виконання проєкту, через дітей підключіть батьків для обрання об'єктів праці для уроків трудового навчання тощо.

3. Варіативність технологій виготовлення.

Трудове навчання дозволяє виготовляти один і той же виріб різними технологіями. Це дозволяє учням опанувати багатьма технологіями, наочно побачити їх переваги і недоліки, сформувати уміння з різних способів обробки матеріалів, навчитися визначати конструкцію виробу в залежності від матеріалу, а також виготовляти один і той же виріб в різних класах, використовуючи різні основні і додаткові технології.

4. Застосування інфографіки.

Підростаюче покоління краще сприймає образи, ніж слова. Діти краще і швидше розуміють інформацію подану малюнками, ніж текстовим переліком послідовності з виготовлення виробу.

Один із способів візуалізації інформації – інфографіка. Це графічний спосіб подачі інформації, даних і знань з метою полегшення подачі складної інформації. Іншими словами – форма організації інформаційного матеріалу, що включає візуальні елементи із пояснювальними текстами.

Інфографіку на уроках трудового навчання можна використати як інструкцію виготовлення виробу, інформаційний плакат, у формі пам'ятки, естетично оформлених вказівок послідовності операцій тощо.

Її може створювати і учитель і учні. Виготовлену учителем інфографіку учні можуть лише сприймати чи опрацювати. Її застосовують для створення проблемної ситуації, організації ефективної пошукової діяльності, розвитку критичного мислення, мотивації вивчення нової теми.

Учні розробляють інфографіки, наприклад, для здійснення аналізу власної роботи над виконанням проєкту, наочного представлення її результатів, систематизації знань. Це завдання доцільно широко застосовувати при дистанційному навчанні, моделюючи виконання практичних дій.

5. Особистість дитини в центрі уваги.

Педагог повинен концентрувати свою діяльність на розвиток цілісної особистості людини, турбуватися про формування не тільки її інтелекту, практичних навичок і умінь, почуття відповідальності, трудолюбивості, а й звертати особливу увагу на вдосконалення творчих задатків, закладати основи для подальшого розвитку дитини.

6. Формування естетичного сприйняття.

Готовий виріб повинен бути не тільки функціональним, ним повинно бути приємно користуватися. Для цього потрібно формувати у дітей уміння з різних видів оздоблення, наголошувати на обов'язковості якісного з'єднання окремих деталей, на досягненні цілісності образу, композиції. Значну роль в цьому відіграє демонстрація кращих учнівських зразків, ознайомлення з декоративно-прикладним мистецтвом як свого регіону, так і світового виміру.

Впровадження новітніх педагогічних технологій значно активізували освітній процес, але разом із цим показали, що сучасній школі потрібен якісно новий педагог, вільний від закріплених стандартів минулого. Разом з цим збільшилася роль керівника закладу освіти, пріоритетом для якого є організація такого

середовища, де вільними почуваються не тільки діти, а й їх викладачі. Задекларована академічна свобода учителя мала на меті відірвати викладання за ще радянськими принципами, коли кожен крок строго регламентувався, а вихід за рамки і виявлення творчості намагалися в кращому випадку відразу припиняти. Сучасний учитель, як правило, разом із учнями обирає об'єкти праці та кількість годин протягом яких вони виготовлятимуться, визначає теми календарно-тематичного плану, послідовність опрацювання матеріалу. На жаль, не усі педагоги, отримавши таку свободу дій, скористалися нею: використовують чужі календарно-тематичні плани, які не враховують потреб учнів своєї школи; планують виготовлення морально застарілих виробів; не враховують гендерних особливостей дітей; в якості основних застосовують технології, які відсутні в навчальній програмі; розділяють окремо блок подання теоретичного матеріалу і практичної роботи; не формують в учнів самостійного мислення під час роботи над проєктом; мало звертають уваги на естетичне оформлення виробів; не навчають дітей презентувати результати своєї праці тощо.

Державна програма «Освіта. Україна ХХІ століття» одним із основних пріоритетів визначає реформування освіти на основі нових прогресивних концепцій, запровадження у освітній процес сучасних педагогічних технологій та наукових досягнень. Пріоритетом має стати випереджувальний характер її розвитку, ціннісне ставлення до знань. Відповідно результатом навчання учнів з трудового навчання, технологій мають стати засвоєння алгоритму дій при виготовленні об'єктів праці, стійкі навички роботи з інструментами, ціннісне відношення до процесу праці і розуміння та потреба в самонавчанні протягом усього життя. Отже, чому навчати? – життєвим навичкам; як навчати? – проєктною технологією, максимально наближено до потреб людини, а не за штучно створеною ситуацією; навіщо навчати? – для забезпечення конкурентоспроможності випускника школи в дорослому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Київ : Шкільний світ, 2001. 24 с.
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка у запитаннях і відповідях: навч. посіб. Київ: Знання, 2006.312 с.
3. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: [навч.-метод. посібник]/ За ред. О.І. Пометун. Київ: Видавництво А.С.К., 2004.192 с.
4. Малафій І. В. Різні види нетрадиційних уроків. Дидактика. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 406 с.
5. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. та ін. Педагогічна майстерність: підручник / за ред. І.А.Зязюна. 3-е вид., допов. і переробл. Київ: СПД Богданова А.М., 2008. 376с.
6. Інноваційні педагогічні технології у трудовому навчанні: навч. - метод. посібник /за заг. ред. О.М. Коберника, Г.В. Терещук. Умань: СПД Жовтий, 2008. 212 с.
7. Коберник О.М., Ящук С.М. Методика організації проєктно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання. Умань, 2001. 80 с.
8. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання / Д.О. Тхоржевський. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2000. Ч.2: Загальні засади методики трудового навчання.2000.184 с.

Л. Д. Коваленко,

учитель української мови та літератури Макіївської загальноосвітньої школи I-III ступенів Смілянської районної ради Черкаської області

**ПОЕТИЧНА ДОРОГА У ДИТИНСТВО
ВАЛЕНТИНИ КОВАЛЕНКО****РОЗРОБКА УРОКУ ІЗ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ**

Мета: сприяти формуванню уявлень школярів про Валентину Коваленко як талановиту поетесу, неординарну особистість, лідера, патріота своєї землі; поглибити знання учнів про поетичний доробок поетеси, ознайомити з віршами, присвяченими темі села, рідного дому; розвивати художньо-аналітичні вміння, зв'язне мовлення, навички художнього читання; виховувати любов до поетичного слова, інтерес до творчості Валентини Коваленко.

Епіграф до уроку:

Розгороджу я пам'яті тини
Та й череду думок в
дитинство вижену...

Валентина Коваленко

Обладнання: портретне зображення В. Коваленко, виставка книг поетеси, відеофільм «Невигадані історії: Валентина Коваленко» (<http://vikka.ua/nevigadani-istorii/28425-nevigadan-stor-valentina-kovalenko.htm>)

Хід уроку**I. Мотивація навчальної діяльності**
Учитель

Розгороджу я пам'яті тини
Та й череду думок в дитинство вижену.
Нехай ідуть у просторінь вони –
На ту полів осячену крижму.
Хай напасуться в вибалках гаїв,
Зіп'ють росу з зелених жмень криничок,
Щоб хоч по краплі щастя з них вдоїть
І тим ковтком увічнити невічне.

II. Оголошення теми та мети уроку

Учитель. Шановні учні, сьогодні на уроці ми поринемо у поетичний світ сучасної відомої черкаської поетеси, випускниці нашої школи Валентини Михайлівни Коваленко. Ми розглянемо вірші – спогади В.Коваленко про дитинство, рідний край і батьківський дім.

Давайте розпочнемо урок з уявного інтерв'ю з Валентиною Коваленко.

II. Опрацювання навчального матеріалу
Уявне інтерв'ю з Валентиною Коваленко

Учень-«кореспондент. Шановна, Валентино Михайлівно, ми раді зустрічі з вами. Розкажіть, будь ласка, про ключові моменти свого життя.

Учениця-«Валентина Коваленко». Народилася я в 1964 році на Черкащині в селі Самгородку Смілянського району в селянській родині Михайла Федоровича та Лідії Федорівни Чуйченків. У 1989 році закінчила Черкаський педагогічний інститут. Спочатку працювала вчителем в одній із черкаських шкіл, потім – викладачем в Черкаському національному університеті ім. Богдана Хмельницького. Всю свою снагу, талант і любов до поетичного слова намагалася перелити в юні душі – навчала дітей творити словом красу.

Учень-«кореспондент. Чи пам'ятаєте Ви свої перші кроки в поезії?

Учениця-«Валентина Коваленко». Добре пам'ятаю. Якось прийшовши зі школи в першому класі, я залізла на піч і написала свій перший вірш. Не знаю, де він взявся, ніхто ж мене не вчив цьому, просто записався з голови. Батько й мати вечеряли біля столу, а я їм і кажу: «Тату і

мамо, я написала вірш!». Батько аж ложку поклав. Відтоді вірші самі собою почали писатись – душа їх прагла.

Цей вірш запам'ятала на все життя. Можу його процитувати зараз.

Виглянуло сонце, усе облило,
Із мого віконця видно все село.

Біля мого двору – жоржини цвітуть,
Червоної маки в школі в нас ростуть.

Берегти природу – це тобі не жарт,
риби, птиці, звірі – все це зоопарк.

Спостережливості і фантазії у мене були розвинені ще з дитинства; навіть не знаю, хто до цього доклав зусиль.

Пригадую, один цікавий момент: коли вивчали «Буквар», а саме, літеру «Л», у книзі був зображений літак. Моя ж перша вчителька Ганна Євменівна запитала, чи хтось із нас літав? Звичайно ж, ніхто! Які літаки в селі! Але я відповіла, що літала. Тоді вчителька сказала, що я стану поетом.

Учень-«кореспондент. А коли зрозуміли, що це стане Вашою майбутньою професією?

Учениця-«Валентина Коваленко». У шкільному творі на тему «Ким я хотіла б стати», я написала – Андерсеном. А пізніше визначилася більш конкретно: буду вчителькою української мови. Правда, інколи закрадалися думки вступити до геолого-розвідувального технікуму: розкопки та геологія здавалися мені надзвичайно романтичними. Але любов до слова переважила.

Учень-«кореспондент. А як батьки поставилися до Вашого професійного вибору?

Учениця-«Валентина Коваленко». Батько дуже гордився мною. Почуття поетичності пішло від нього. Помер від важкої хвороби 49-річним. Незадовго до його смерті я принесла новенький диплом; він аж заплакав: «Моя доця – вчителька!» Біля його труни подумки обіцяла, що прославлю його прізвище як поетеса.

Учень-«кореспондент. Настільки важливим для вас є зв'язок із батьківським домом, своїм корінням?

Учениця-«Валентина Коваленко». Найбільше я хочу, щоб не розірвалася ниточка, яка поєднує мене із землею, з якої пішла у світ. На жаль, рідко випадає поїхати до мами у рідне село Самгородок Смілянського району. Але коли вже потрапляю туди, то стараюсь побувати й на господі рідної баби Ганни та діда Федя. Походити біля їхньої старої хати, адже там народилася, там проходило дитинство, там слухала бабусині казки, там корову пасла.

Як зараз, бачу бабчину піч. Крізь сон чую, як у печі сичить вогонь, а баба тихо воркоче кочергами, акуратно переставляючи казан із галушками. А потім дід Федь лагідно гукає нас із сестрою: «Коцюпаночки, вставайте, будемо їсти!»

В дитинстві я любила бабине горище, де був ткацький верстат, видовбане з дерева корито, скриня, дана бабусі у придане у 1933 році, коли заміж виходила. Бабуся не раз згадувала, як дід Федь привів її, опухлу від голоду, у свою сім'ю, врятувавши від смерті...

Я свято зберігаю родинні обереги – сторічний псалтир прадіда, картину з портретом другого прадіда, який шістнадцять років відбув у заслання, старий різьблений сервант, який зробив мій хрещений Федун, а ще ту саму бабину скриню...

Учень-«кореспондент. Розкажіть, будь ласка, трішки про свій шлях у літературі.

Учениця -«Валентина Коваленко». Раннє заміжжя... Буквально через рік я зрозуміла, що бути неосвіченою – то не мій рівень. Почала брати участь у літературній студії у Смілі. Там зустріла самотнього поета, звичайнісінького машиніста локомотивного депо, який сказав: «Валю, кожен рядочок вірша, як окремих світ, і ти не повинна розмивати думку на декілька строф. Поезія має бути лаконічною, рядком виражати одну думку». Після переосмислення написаного, подивилася на світ іншими очима: почала активно друкуватися в газетах. «Поезія – це важка праця і марно тут сподіватись на легкий успіх», –казав Василь Симоненко. І це справді так.

Учень-«кореспондент». Сьогодні Ваше ім'я добре відоме шанувальникам художнього слова.

Учениця-«Валентина Коваленко». Я рада, що мої книги поезії і прози: «З любові», «Перевеса істини», «Приворот-зілля», «Вовчик», «Ненароджене сонце, або Великий піст Зінька Самгородського», «Трунок Сварожого рога», «На осонні слова», «Перелесниця» та інші – цікаві людям.

Учень-«кореспондент». Якщо людина талановита в одній справі, вона талановита й в інших. Ви погоджуєтесь із цим?

Учениця-«Валентина Коваленко». Я почувала себе лідером з дитинства: писала, паралельно займалась співом, брала участь у всіх олімпіадах, навіть у шашки грала і завжди посідала призові місця.

Лідерські якості допомагають мені досягати успіхів у всіх сферах діяльності. Я захистила кандидатську дисертацію, працювала викладачем ЧНУ, три роки плідно керувала обласною письменницькою організацією, редагувала часопис «Холодний Яр», організовувала літературні конкурси та фестивалі, виконувала депутатські обов'язки в обласній раді. А в доленосний для всіх нас і України час мене було обрано головою облради. На цій посаді я хочу зробити багато корисного для людей, Черкащини, свого рідного краю.

Я пишаюся тим, що свою клятву біля труни батька я виконала: прославила його прізвище і як поетеса, і як науковець, і як суспільний діяч.

Учень-«кореспондент». Дякуємо за вичерпні відповіді. Бажаємо творчих злетів, значних успіхів на посаді голови Черкаської обласної ради.

Учитель. Гадаю, це інтерв'ю допомогло нам уявити образ талановитої жінки-лідера Валентини Коваленко, чия життя є прикладом творчого горіння, громадянської активності, берегині пам'яті свого роду і краю.

Робота з текстами творів Валентини Коваленко

Учитель. У творчому доробку Валентини Коваленко особливе місце займають вірші, присвячені темі рідного села. Дитинство і юність, рідний батьківський дім, дорогі серцю місця і люди оживають в особливому поетичному світі, пронизаному світлим почуттям любові.

Про ці вірші Валентини Коваленко влучно сказав В.Т.Поліщук, доктор філології, професор, член Національної спілки письменників України: «Маємо справжній перехлюп краси й високої духовності сільського світу... Валентина Коваленко цей сільський світ не те що знає достеменно, а живе в ньому і ним, черпає з нього вітальну силу і натхнення. Саме цей світ народжує в душі поетеси всі ті пасторалі й ідилії, весь річний колообіг життя української сільської людини...»

Читання вірша «Сповідь» підготовленою ученицею (на тлі народної мелодії)

*Як би там у житті не було,
Не зміню я однієї дорозі.
Що аж ген, на крутому розі,
Нахилилась в моє село.
Там разками білими хат
Тонкошій шляхи обвилися,
Там Шостачка в левад колисці
Від мрійливості верб затиха.
Там зеленим димком спорили
Закуріли стежки й подвір'я,
А ставочок гусей сузір'ям*

*Зацвіта між долонь берегів.
І кущиться моє стебло,
І колоситься моя довіра.
Як би вже у житті не було –
Пронесу я крізь днину сіру
Квітку вічної простоти
З рушничка, що в селянській хаті;
Тиху скромність любистку й м'яту
Й щедроту пшениць густих.
Бо до скону свого люблю
Ці тутешні куряву й вітер.
В кожній грудочці, в кожній квітці
Мліє крапля мого жалю.*

Обговорення

Як ви гадаєте, чому поетеса називає вірш «Сповіддю»? В якому значенні вжито слово?

Словникова робота

Сповідь

1. У православній і католицькій церкві – обряд покаювання в гріхах перед священиком і відпущення ним цих гріхів.

2. *Перен.* Відверте признання в чому-небудь, розповідь про щось.

- Яке село виникло в вашій уяві? Опишіть його (*словесне малювання*).

- Порахуйте, скільки разів поетеса вживає у вірші займенник «мій»? Висловіть своє припущення, чи випадкове таке часте вживання займенника?

«У поетичній майстерні» (робота в парах)

Учитель. Поезія Валентини Коваленко надзвичайно метафорична.

Знайдіть метафори в тексті вірша. Зробіть власні спостереження про особливості вжитих метафор. Чим вони найбільше вражають?

Знайдіть епітети в тексті вірша.

За допомогою яких художніх засобів поетеса висловила свою любов до села?

Читання вірша «Додому»

*Мчить автобус між тополь тунелів,
А душа ще швидше лине вдаль.
Кличуть ген її лани й оселі,
Полинів тумани й череда.
Вже скресає в серці лід чекання
Від землі дорідної тепла.
Усміхнулась мама і світання
До мого серця завела.
Тином підперезані горіхи
Дивом-трунком хлопнули в лице.
Скільки ж тут відроди і утіхи
Батьківське плекали джерельце?!
Тільки ж знову кличуть автостради.
І здається хтось не поспіша...
Залишилась десь, аж там, позаду,
До землі прив'язана душа.*

Учитель. Сьогодні у гості до мами у рідне село Самгородок Смілянського району Валентину Коваленко, напевне, мчить не автобус, а сучасний швидкісний автомобіль. Але, як і десятиліття тому, «душа ще швидше лине вдаль», поспішаючи до рідного порогу, так же світає на серці від маминої посмішки, так же бринять спогадами поезії, з тією ж відрадою і утіхою лине Валентина у гості до дитинства.

Перегляд фрагменту відеофільму «Невигадані історії: Валентина Коваленко» (<http://vikka.ua/nevigadani-istorii/28425-nevigadan-stor-valentina-kovalenko.htm>)

Поетична композиція «В гостях у дитинства» (на тлі ліричної мелодії)

І декламатор

*В печі вогонь... і захмеліла тиша,
В полумиску парують галушки.
Отут моє дитинство десь принишкло:
Агов, та де ж ви, пустуни-роки?
Хоча б ще раз із джерела напиться
Отого життєдайного добра,*

Щоб навіки в душі змогла селиться
 Снага ясна, немов ота пора.
 І ви, моя голубко, засмутились.
 Гай-гай, літа на крилах журавлів.
 Куди ж бо мрій-думи заблудили,
 В які літа із радощів й жалів?
 Тут затишно і рідне все до болю,
 Тут теплий спомин душу зігрів.
 Згадаймо, бабко, як мене у полі
 Злякала блискавиця громова.
 А ви до мене ніжна й босонога
 (стерня списала литки до крові)
 Летіли, щоб розвіяти тривоги.
 Мені те не забудеться повік.
 Ні ті ляльки, накручені з хустинок,
 Ні скриня, повна дива і чудес,
 Ні груші, що мов варта біля тину
 Струмують верховіттям до небес.
 О, як там луки пахли чудодійно.
 Де червоніли роси на зорі!
 І ваша мова, плину рік подібна,
 Давала сил мені о тій порі.
 І я росла, і плоть моя міцніла,
 Бо вірила в священне те «кріпись».
 З малих стежин дороги заяскріпи,
 Зі мною в світ великий піднялись.
 Минулося... сплило за течією,
 Лиш мрії шал дитячий зберегли.
 Так тяжко все те зважити душею,
 Чого вже не повернеш, не зболиш.
 Лиш від бабуні Ганни струмениться
 Дитинства золота моя пора.
 І знов до болю хочеться напиться
 Отого життєдайного добра.

II учениця. Батькові
 Ти на ковчезі, сидючи, схилився,
 Яка ще так не до лица тобі.
 Неповних п'ятдесят... І не нажився,
 А вже тебе життя жбурнуло вбік.
 Зміта хвороба смертною мітлою
 Життя останні зморені сліди,
 А ти ще мрієш видужать й весною
 Черешні онучатам посадить.
 Отам тинок роз'їхався на лихо,
 Та вже й дровець на зиму б припасти.
 А ти сидиш по-мученицьки тихо
 Не віриш: що це ти – уже не ти.
 Рука-непослух в мертвому склепінні.
 І мозок точить біль, немов чере'як...
 Тобі б стругати двері й зводить стіни,
 Й сади ростить (у чім кохався так).
 Тепер усе. Немає адвоката,
 Від вироку тебе, щоб захистив.
 Та як до крику хочеться, мій тату,
 Щоб ще для нас пожив, хоч трошки ти.
 І щоб край хати, там, де мальви й вишні,
 Де в споришах заплутався наш тин,
 Нас не одна стрічать матуся вийшла.
 А поруч з нею був, мій батьку, й ти.
 Комп'ютерів уми людські сягають
 Й серцець у грудях штучний ритм чіткий.
 А хто ж потвору ракову здолає,
 Щоб не вмирили діти і батьки?

III учениця. До матері
 Літ перегорілих попів сизий
 Де-не-де курить в твоїм волоссі.
 Ти у мене, мамо, ще красива,
 Хоч в житті всього перебулося.
 Вен горби утома нагорнула
 На руках твоїх ще молоджавих,
 Бряклі пучки у кулак не стулиш—
 В них – важкої праці слід іржавий.
 Тридцять літ на ферму, на колгоспну
 Твої ноги стежечка росила.

Як же рідко ти бувала в гостях
 І уборів пишних не носила.
 А вітри женуть років отари
 Із твого в моє, матусю, поле.
 З-за життя причілку зирить старість
 І очима душу свердлить, коле.
 В серці – хмарно, день в очах погожий,
 Смуток свій мені продасть боїшся.
 Я відчула, мамо, нашу схожість,
 Бо в мені – така ж і туга, й пісня.
 І ночей той присмак гіркуватий,
 Впізнаю в собі й твої тривоги.
 Бо у наших долів – одна дорога
 Із одним дороговказом – «Мати».

IV учениця. Два горіхи

Як були ми з сестрою малі,
 Нам – на радість, собі – на втіху
 Посадити батько звелів
 Молодесенькі два горіхи.
 Ой, було, пам'ятаю, сліз!
 Менша плакала аж до ночі:
 «Де не кинься – усуди й скрізь
 Мені менше! Я вищий хочу!»
 І наввипередки щодня
 Два горішки малі поливали.
 Нижчий вищого доганяв,
 Ми росли і вони рівнялись.
 І на крилах зелених тих
 Десь заснуло дитинство наше.
 Два горіхи... Дві батьківські чаші,
 Що довіку не спити їх.

Нас покликав широкий світ,
 Та втішають матусю вдома
 Два горіхи, дві долі, дві доні
 І останні надії дві.

Дівчатка виконують пісню «Мамині айстри» (сл. В.Коваленко)

III. Підсумок уроку

Творче завдання. Намалюйте власні асоціації до поезій Валентини Коваленко.

Бесіда

1. Чим вас привабила поезія Валентини Коваленко?
2. Чи близьке вам село, яке змалювала поетеса у своїх віршах?
3. Чим можуть автобіографічні вірші В.Коваленко бути цікавими читачам?
4. «Я взялася вивчати свій родовід і дійшла до шостого коліна. Кажуть, якщо людина до сьомого коління знає свій родовід, вона стає сильнішою», – розповідає В.Коваленко. Чи погоджуєтесь ви з тим, що людина, яка знає свій рід до сьомого коліна, стає сильнішою? Чому так відбувається?

Рефлексія

- Що найбільше вразило на уроці?
- Що ви візьмете у скарбничку знань і вражень із цього уроку?

IV. Домашнє завдання. Напишіть листа другу з аргументованою порадою відкрити для себе творчість Валентини Коваленко.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Валентина Коваленко: «Діймо за давньою приказкою: «Моя хата скраю – перший захищаю» URL: <http://www.kray.ck.ua/politika/postup-vladi/item/>.
2. Коваленко В.М. З любові / В.М. Коваленко. Черкаси: ІНПЕС. 1993. 56 с.
3. Коваленко В.М. Приворот-зілля. Київ: Гранослов. 1997. 73 с.
4. Коваленко Валентина Михайлівна. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
5. Невигадані історії: Валентина Коваленко URL: <http://vikka.ua/nevigadani-istorii/28425-nevigadan-stor-valentina-kovalenko.htm>
6. Поетеса Валентина Коваленко – дівка із дива. URL: <http://modna.ua/intervyu/poetesa-valentina-kovalenko-diva-iz-dyva>

Л.М.Шендрик,

викладач математики та інформатики ВСП «Золотоніський фаховий коледж ветеринарної медицини Білоцерківського НАУ»

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

У світі високих технологій, де роботи та комп'ютери перебирають на себе роботу людей (хоча був час, коли усі складні математичні розрахунки робились вручну і навіть запуск космічних ракет), важливо розвивати в дітях якості, які не підвладні машинам. Діти на уроці повинні стати активними учасниками освітнього процесу, учитися самостійно планувати свою навчальну діяльність і об'єктивно її оцінювати. На відміну від традиційного уроку, сучасний урок повинен стати «театром» дій учня, а учителю відводиться роль координатора цих дій.

З огляду на такі вимоги до освітнього процесу, педагогу необхідно активно використовувати сучасні освітні технології.

Однією з освітніх технологій, яка відповідає всім вимогам сьогодення та сприяє формуванню універсальних навчальних здібностей, є технологія розвитку критичного мислення. Її мета – розвиток критичного мислення з допомогою інтерактивного включення учнів в освітній процес. Здавалося б, ця технологія здебільшого орієнтована на гуманітарні предмети. Однак прийоми, технології розвитку критичного мислення настільки універсальні, що і на уроках математики, фізики, сприяють індивідуальному розвитку учня, становленню особистості школяра, його самовдосконаленню. Зупинимось дещо детальніше на конкретних прийомах технології «Критичне мислення».

Прийом «З - Х - Д».

Графічна форма відображає три фази, за якими буде утворюватися процес технології розвитку критичного мислення: виклик, усвідомлення, рефлексія.

Перша стадія - виклик.

- Її присутність на кожному уроці є обов'язковою. Ця стадія дозволяє:
- актуалізувати й узагальнити наявні у дитини знання з даної теми чи проблеми;
- викликати стійкий інтерес до теми, що вивчається, мотивувати учня до навчальної діяльності;
- спонукати учня до активної роботи як на уроці так і вдома.

Друга стадія - усвідомлення.

- Ця стадія має дещо інші завдання, та дозволяє учневі:
- отримати нову інформацію;
- усвідомити її;
- співставити та порівняти з уже наявними знаннями.

Третя стадія - рефлексія.

- Тут основним є:
- цілісне усвідомлення, узагальнення отриманої інформації;
- привласнення нового знання, нової інформації учнем;
- формування у кожного учня власного ставлення до досліджуваного матеріалу.

Робота з таблицею ведеться на всіх трьох стадіях уроку.

На початку уроку, заповнюють першу частину таблиці «**Знаю**», учні складають перелік того, що вони знають про цю тему. Через цю первинну діяльність учень визначає рівень власних знань, до яких поступово додаються нові знання.

Друга частина таблиці - «**Хочу дізнатися**» - це визначення саме того, що діти хочуть дізнатися, пробудження цікавості до нової інформації.

Після засвоєння теми на стадії рефлексії учні заповнюють третю частину таблиці - «**Дізнався**».

Розглянемо цей прийом на прикладі уроку з алгебри на тему «Графік рівняння $y = kx + b$ »

«Знаю»	«Хочу дізнатися»	«Дізнався»
Лінійне рівняння виду $ax + by + c = 0$ можна подати у вигляді: $y = kx + b$, якщо $b \neq 0$	Чи залежить розташування графіка $y = kx + b$ від значення b ? Як за рівнянням прямої можна визначити розташування графіка на координатній площині?	Коефіцієнт k відповідає за кут нахилу графіка. За рівнянням графіків можна зробити висновок стосовно їх розміщення на координатній площині. Якщо коефіцієнти k – рівні, то прямі паралельні, якщо не рівні, то прямі перетинаються.
Графіком рівняння $y = kx + b$ є пряма лінія		
Розташування графіка $y = kx + b$ залежить від знаку коефіцієнта k . Якщо $b = 0$, $k > 0$ графік розташований в I і III координатних чвертях. Якщо $b = 0$, $k < 0$ графік розташований в II і IV координатних чвертях.		

Прийом інсерт (Insert).

Цей прийом є засобом, що дозволяє учневі відстежувати своє розуміння прочитаного тексту. Технічно він досить простий. Учні треба познайомити з рядом маркувальних знаків і запропонувати їм по мірі читання ставити їх олівцем на полях спеціально підібраного і роздрукованого тексту. Позначати слід окремі абзаци або речення в тексті.

Після читання тексту з маркуванням учні заповнюють таблицю з маркерами, що складається з чотирьох колонок. Причому заповнюється спочатку перша колонка по всьому тексту, потім друга і т.д. Прочитавши навчальний текст один раз, повертаємося до своїх початкових припущень. У таблицю відомості з тексту заносяться обов'язково коротко, що дозволяє

провести з текстом додаткову роботу з опрацювання прочитаного і його згортання в конспект:

«V» – знаю	«+» – нове	«-» – міркував інакше	«?» – маю запитання

На цій стадії учень може працювати самостійно. Цю стадію кожен може провести індивідуально. Даний прийом дозволяє візуально побачити зіткнення старих знань з новими.

Прийом **Insert** працює і на стадії усвідомлення. Для заповнення таблиці учням знадобиться знову повернутися до тексту. Таким чином забезпечується усвідомлене, уважне читання. Розвивати вміння читання з олівцем дуже корисно, тому що цей прийом змушує учнів уважно читати текст, розвивати систематичність мислення і вміння виділяти нове.

На етапі рефлексії обговорюємо записи, занесені до таблиці, або саме маркування тексту. Закінчується робота озвучуванням таблиці, тобто засвоєння знань проговорюється.

Прийом «Кошик ідей».

Даний прийом доцільно буде застосувати як для групової роботи учнів так і для індивідуальної, а також під час актуалізації опорних знань. Завдяки «Кошику ідей» вчителю легко з'ясувати об'єм знань учнів з тієї чи іншої теми.

Використання прийому передбачає схематичне зображення на дошці кошика, в який умовно будуть поміщатися знання всіх учнів класу, які стосуються теми уроку.

Обмін інформацією між вчителем та учнями проводиться наступним чином:

1. Вчитель запитує учнів про всі відомості та асоціації, що виникають під час оголошення теми заняття.

2. Учні пропонуються самостійна (індивідуальна) робота із завданням сформулювати невеликий конспект, який міститиме інформацію з даної теми, яка відома учню на даний момент. На це завдання зазвичай відводиться не більше двох хвилин.

Учні пропонуються обмінятися між собою занотованою інформацією. Такий обмін може відбуватися, як в групах так і в парах. Зазвичай вчитель виділяє на це не більше трьох хвилин.

3. Це обговорення має бути чітко організованим, наприклад, учні повинні з'ясувати, в чому збіглися наявні уявлення, а з приводу чого виникли розбіжності.

4. Формування списку ідей. Кожна група учнів по черзі називає один з фактів, не повторюючи раніше сказаного.

5. Отримана інформація, коротко у вигляді тез, записується вчителем в «кошику ідей» (без коментарів), навіть якщо вони містять неточності чи помилки. В «кошик» дозволяється складати факти, думки, проблеми, поняття, що мають відношення до теми уроку. Далі протягом уроку ці розрізнені в свідомості учня факти або припущення, вчитель пов'язує в логічні ланцюги.

6. Всі помилки виправляються в подальшому, по мірі засвоєння нової інформації.

Прийом «Концептуальна таблиця».

Цей прийом використовую, коли потрібно порівняти три і більше об'єктів.

Таблиця будується так: по горизонталі розташовується те, що підлягає порівнянню, а по вертикалі - різні властивості, за якими порівняння відбувається.

Як приклад, розглянемо тему «Степеневая функція». Алгебра і початки аналізу. 10 клас.

Учні заповнюють таблицю, працюючи в групах або парах. Потім проводиться обговорення та порівняння результатів.

Функція	Приклад	Область визначення	Множина значень	Графік	Проміжки зростання та спадання	Парність та непарність
$y=x^p$, p – парне натуральне число.						
$y=x^p$, p – непарне натуральне число.						
$y=x^p$, p – парне від'ємне число.						
$y=x^p$, p – непарне від'ємне число.						
$y=x^p$, $p = \frac{m}{n} > 1$						
$y=x^p$, $p = \frac{m}{n}$ $0 < \frac{m}{n} < 1$						
$y=x^p$, $p = \frac{m}{n}$ $\frac{m}{n} < 0$						

Прийом «Так чи Ні».

На дошці або слайді записані вірні та невірні твердження. Учні повинні їх прочитати і поставити «+» там, де вони вважають, що висловлювання вірне, а знак «-» там, де, як їм здається, невірне. Учні працюють в парах. Потім пропонується учням поділитися своєю думкою з класом.

Після заслуховування відповідей дітей, заповнюється перший стовпчик таблиці (стовпець А). Під час підведення підсумків роботи над таблицею, учнів підводять до висновку, що відповідаючи на запитання, вони поки не знають, праві чи ні. Відповіді на запитання можна знайти, вивчивши матеріал параграфа, прочитавши запропонований текст, тощо. Учні самостійно опрацьовують матеріал параграфа, а потім, після закінчення роботи, знову повертаються до запитань, розглянутих на початку уроку, діляться своєю думкою з класом. В результаті заповнюється стовпець Б.

Але це поки ще не означає, що учні правильно відповіли на всі питання. На стадії рефлексії вчитель знову повертається до складених таблиць. Він знову зачитує запитання, і школярі відзначають, які з їх точки зору виявилися вірними, а які змінилися протягом уроку в зв'язку з новою отриманою інформацією. Остаточна таблиця заповнюється (стовпець В) на стадії рефлексії, після обговорення отриманих результатів.

№ з/п	Твердження	А	Б	В
	Чи згодні ви, що (так (+)/ні(-))			

Прийом «Кластер».

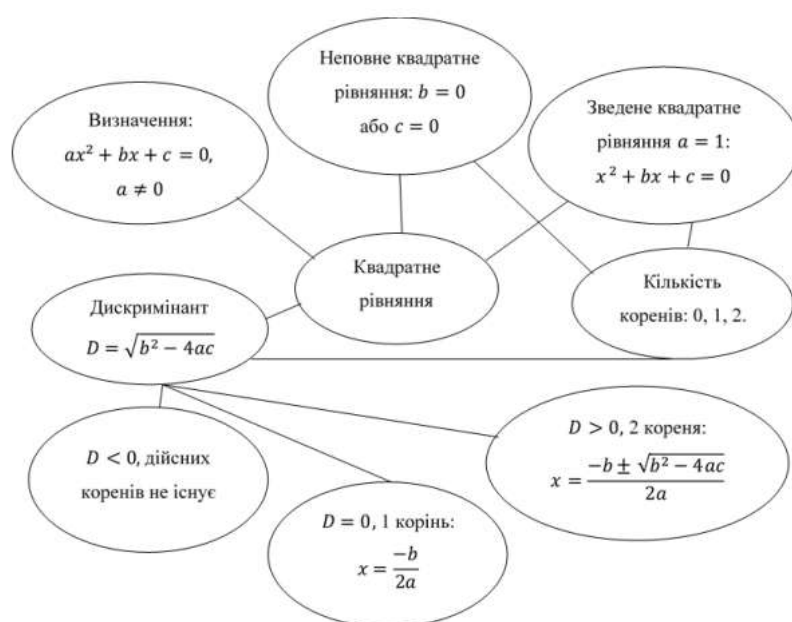
Це педагогічна стратегія, яка допомагає учням вільно і відкрито мислити та висловлювати свою точку

зору з приводу будь-якої теми. Розбивка на кластери використовується як на етапі актуалізації опорних знань, так і на етапі рефлексії, найчастіше для стимулювання розумової діяльності до моменту коли, певна тема буде вивчена більш ретельно. Часто застосовують цей прийом як засіб для підведення підсумків вивченого.

Алгоритм створення кластера:

1. У центрі чистого аркуша пишеться ключове слово, чи назва теми.
2. Навколо пишуться в «віконцях» основні властивості, визначення, поняття, характеристики, пропозиції, які виражають ідеї, факти, образи, відповідні для даної теми.
3. По мірі запису, слова, що з'явилися з'єднуються стрілками, які показують зв'язок з ключовим поняттям, тощо. У кожного з «супутників», таким чином, з'являються свої «супутники», встановлюються логічні зв'язки. В результаті отримують структуру, яка графічно відображає інформаційне поле даної теми.

Приклад застосування цього прийому відображено на схемі нижче.

Прийом «Шість капелюхів критичного мислення».

Цей прийом здебільшого застосовується на стадії рефлексії.

Словосполучення «надіти чийсь капелюх», означає займатися конкурентною діяльністю. Людина, подумки одягаючи капелюх певного кольору, вибирає в даний момент тип мислення, який з нею асоціюється. Капелюх легко надіти і зняти, крім того, капелюхи вказують на роль. «Приміряючи» на себе капелюх певного кольору, ми вчимося думати в заданому напрямку.

Клас ділиться на шість груп. Кожна група отримує капелюх визначеного кольору. При цьому висловлюється шість точок зору з однієї теми.

«Білий капелюх» - інформація (констатуються факти з даної теми, без їх обговорення).

«Жовтий капелюх» - позитивні судження (висловлюються позитивні моменти).

«Чорний капелюх» - критика - проблеми і труднощі (визначаються негативні моменти, наприклад, де учні можуть допуститися помилок, наскільки складним може бути розв'язок тієї чи іншої задачі, рівняння, тощо).

«Зелений капелюх» - творчі судження, пропозиції (висловлюються ідеї та припущення, заслуховуються будь-які ідеї, гіпотези, не залежно від їх правильності).

«Червоний капелюх» - емоційні судження без пояснень (формулюються емоції, які були отримані при роботі з матеріалом).

«Синій капелюх» - узагальнення сказаного (проводиться аналіз проблеми та висновки).

Прийом «шість капелюхів» можна використовувати при виконанні завдань будь-якого рівня складності. Необов'язково застосовувати капелюхи всіх кольорів (одночасно можна брати три, чотири капелюхи). Зміна капелюхів привчає дітей бачити один і той же предмет з різних точок зору, в результаті чого складається найбільш повна картина досліджуваного матеріалу.

Використання даного прийому на уроках розвиває у школярів здатність структурувати інформацію, дозволяє зробити урок різнобарвним і захоплюючим. Кольорові капелюхи - це метафора, що добре запам'ятовується, якій легко навчити і яку легко застосовувати.

Переваги технології розвитку критичного мислення:

- робота в парах, мікрогрупах розвиває інтелектуальний потенціал учасників, розширюється їх словниковий запас;
- спільна робота сприяє кращому розумінню важкого, інформаційно - насиченого математичного тексту;
- є можливість повторення, засвоєння матеріалу;
- активізується діалог з приводу змісту тексту (як перекодувати текст для презентації отриманої інформації іншим учасникам процесу);
- виробляється повага до власних думок і досвіду;
- з'являється велика глибина розуміння, виникає нова, ще більш цікава думка;
- загострюється допитливість, спостережливість;
- діти стають більш сприйнятливими до досвіду однолітків: спільна робота вивчає єдність, учні вчать слухати один одного, несуть відповідальність за спільний спосіб пізнання;
- в ході обговорення виявляється кілька трактувань одного і того ж змісту, а це ще раз працює на розуміння;
- розвивається активне слухання;
- є можливість розв'язати стереотипи сприйняття тієї чи іншої дитини, підвищити самооцінку.

Слід відзначити, що технологія розвитку критичного мислення дозволяє підвищити інтерес школярів до процесу навчання, сприяє активному сприйняттю ними навчального матеріалу, розвиває здатність до самостійної, аналітичної роботи з інформацією будь-якої складності, формує комунікативні навички, відповідальність за знання та вміння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бродський Я., Павлов О., Сліпенко А., Хаметова З. Готуємо майбутніх математиків. *Рідна школа*, 2000. С.4-6.
2. Баранова Н.П. Тренінги для вчителів із педагогічної майстерності. Харків : Основа, 2009.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А. С. К., 2005.
4. Яворницький Г.П. Критичне мислення: характеристика, вправи на розвиток критичного мислення. URL.: <http://etwinning.com.ua/content/files/659841.pdf>
5. Пометун О. І. Як розвивати критичне мислення в учнів. URL: <http://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>.

С. Г. Ротай,

учитель початкових класів Хутірського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів Червонослобідської сільської ради Черкаської області

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ УПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

РОЗРОБКА УРОКУ З МАТЕМАТИКИ. 4 КЛАС

Тема. Читання і записування шестицифрових чисел. Множення і ділення на 10, 100, 1000. Задачі, обернені до задач на знаходження суми двох доданків.

Мета:

Формування ключових компетентностей:

- вміння вчитися – розвивати вміння самоорганізовуватись до навчальної діяльності, виховувати бажання здобувати знання, бути спостережливими;
- загальнокультурну компетентність – дотримуватись норм мовленнєвої культури;
- соціальну компетентність – продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі, виявляти ініціативу;

Формування в учнів предметних компетентностей:

- закріплювати вміння учнів читати, записувати та порівнювати багатоцифрові числа, їх розрядну структуру;
- формувати вміння множити і ділити числа на 10, 100, 1000;
- вдосконалювати обчислювальні навички;
- розвивати логічне мислення учнів, уміння розв'язувати задачі, творчо працювати над ними;
- виховувати любов до природи.

Обладнання: зображення дівчини-Осені, таблиця з коротким записом задачі, таблиці на усну лічбу, казковий герой Ведмедик, зображення осіннього листя, гілочка калини, таблиця «Урожай-2019», картки для виконання диференційованих завдань, кошик з дарами осені.

Хід уроку

Організація класу.

1). Привітання.

Учитель. Давайте привітаємося, будемо гарними господарями і покажемо, що ми знаємо і вміємо.

2) Знайомство з гостем.

Учитель. Працювати ми будемо не самі. Допомогатиме нам наша чарівна гостя. Хто ж вона? Дізнаєтесь, відгадавши загадку.

*У садах, лісах блукає,
В жовті шати одягає,
Золотисту стелить постіль –
Жде сестрицю білу в гості.* (Осінь)

Учитель. Осінь нам на урок принесла багато цікавих завдань. А працювати ми будемо під таким девізом:

*Щоб гарні результати нам здобути,
Активними і уважними потрібно бути!*

ІІІ. Контроль, корекція і закріплення знань.

- Перевірка домашнього завдання.
- Зачитайте, як ви розклали числа на суму розрядних доданків.
- Зачитайте відповідь задачі (третього дня автомобіль проїхав 380 кілометрів).
- Вид задачі? (задача на знаходження третього доданка)

2) «Математична розминка».

Виконаємо перше завдання Осені.

Знайдіть числа під листочками в другому ряду, користуючись правилом знаходження числа, яке стоїть в середній клітинці першого ряду.

3) *Хвилинка каліграфії.*

- Запишіть отримані відповіді (37, 64, 75) по черзі як одне число.(376; 475)
- Дайте характеристику даного числа. (шестицифрове, непарне, в записі використано 5 цифр, має сусідів 376 474 і 376 476)
- Назвіть, скільки в ньому одиниць кожного класу
- Скільки в ньому всього одиниць; десятків; тисяч; десятків тисяч?
- Яка цифра повторюється? (7)

4) *Технологія «Асоціативний куш».*

Учитель. Які в вас асоціації з цифрою 7? (Сім днів тижня, сім нот, сім кольорів веселки, приказки «Семеро одного не ждуть», «Сім раз відмір, а раз відріж», фразеологізми «сьома вода на киселі», «працювати до сьомого поту», казка «Вовк і семеро козенят»).

Робота біля дошки.

1 завдання Осені – Сплести стрічку з осіннього листя і осінніх квітів.

На листках і квітах числа - 74 065, 31 760, 367, 3087, 457 982, 4463, 594, 3 183, 345 284.

- Скласти листочки і квіти у порядку зростання; записати найбільше число у вигляді суми розрядних доданків.

2 завдання Осені – Зібрати урожай яблук у саду.

2 учні зривають яблука з дерева і, розв'язуючи приклади на звороті, складають їх у кошики.

б) *Усне опитування*

а) *Порівняння чисел.*

Учитель. Дуже гарна восени калина. І ось Осінь принесла її гілочку і до нас у клас. На гронах записані числа. Прочитати числа: 508243, 37704, 269057, 600401, 12009.

- Назвіть у кожному з чисел клас тисяч.

- Порівняйте 1 і 2 число; 3 і 4., найбільше і найменше.

б) *Задача.*

Учитель. З двох кушів калини заготували на зиму 6 літрів варення. Скільки варення можна заготувати з 7 кушів калини? (21л)

- Існує народна осіння прикмета «Якщо ягоди на калині достигли рано, то зима буде лютою і сніжною»

7) *Перевірка виконаних завдань біля дошки.*

8) *Розв'язування прикладів.*

Учитель. З осінню пов'язано багато прислів'їв . Одне з них ви прочитаєте, розв'язавши такі приклади:

$$\begin{array}{r} 340 \\ + 184 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 356 \\ - 259 \\ \hline \end{array} \quad \begin{array}{r} 283 \\ + 17 \\ \hline \end{array}$$

Шифр

2 – літо 3 – прийде 5 – хвали
7 – осінь 9 – коли

«ХВАЛИ ЛІТО, КОЛИ ОСІНЬ ПРИЙДЕ»

Як ви розумієте це прислів'я?

ІІІ. Повідомлення теми і мети уроку.

Учитель. Сьогодні на уроці ми будемо продовжувати читати і записувати шестицифрові

числа, ознайомимося з множенням і діленням на 10, 100, 1000. На уроці ми повинні:

ЗНАТИ: алгоритм множення і ділення багатоцифрових чисел на 10, 100, 1000.

ВМІТИ: використовувати свої знання під час обчислювання виразів та розв'язування задач.

IV. Вивчення нового матеріалу.

1). Підготовчі вправи.

• Що означає цифра 1 у запису чисел: 1, 10, 100, 1000?

• У скільки разів 1 десяток більший від 1 одиниці? 1 сотня від 1? 1 тисяча від 1?

2) Робота з підручником.

Учитель. Подивіться на № 287, ст.46 у підручнику. Виконаємо обчислення «ланцюжком». Давайте скажемо, як змінилась відповідь під час використання слів «збільшилась на», «зменшилась на», «збільшилась у». «зменшилась у».

3) Пояснення.

Розгляньте записи № 288.

– Що сталося з числом 10? (Збільшилось у 2 рази)

– Що сталося з числом 2 у другому прикладі? (Збільшилось у 10 разів)

– Отже, якщо множимо на 10, то справа до числа дописуємо нуль.

– Тепер подивіться на другий і третій стовпчик і самостійно складіть алгоритм множення на 100 і 1000.

Алгоритм. Щоб помножити число на 10, 100, 1000, треба до числа справа дописати стільки нулів, скільки містить це число.

– А тепер уважно розгляньте записи № 289 і зробіть висновок щодо ділення числа на 10, 100, 1000.

Алгоритм. Щоб поділити числа на 10, 100, 1000, треба у числа справа відкинути нулі. (Алгоритми записані на листках від Осені).

4) Первинне закріплення.

№290 ст.46 – усно з коментуванням;

№291 ст.46 – самостійно за варіантами (I варіант: 3600, 80, 4; II варіант: 60000, 1800, 8100).

5) Фізкультхвилинка.

Дружно в ліс ми всі підемо,

В руки кошики візьмемо.

Тут грибочок, там грибочок –

І вже повний козубочок.

Повітря чистого вдихнемо,

Працювати знов почнемо.

V. Розвиток математичних знань.

Робота за таблицею «Урожай – 2019». Учитель.

Осінь – пора збору урожаю. Гарно господарює наша гостя на полях. Господарства району надали на результати збору соняшника і кукурудзи.

	СОНЯШНИК	КУКУРУДЗА
«НИВА»	550 т	8500 т
«ЗОРЯ»	1730 т	4500 т
«ХАЦЬКИ-АГРО»	2460 т	5000 т

• Прочитаємо дані про врожай соняшника.
• Яке господарство збило найбільше насіння? Яке – найменше?

• Прочитаємо дані про урожай кукурудзи. Що можемо сказати?

• За даними першого стовпчика таблиці складіть і запишіть приклади на ділення на 10, а за даними другого стовпчика складіть приклади на ділення на 100.

2. Робота над задачею (диференційовано).

Учитель. Діти, подивіться, якого кошика принесла нам Осінь. Чого тут тільки немає? Багато фруктів і овочів.

– Тепер з зернових полів давайте завітаємо на овочеві.

– За коротким записом складіть задачу.

Помідори - 40 ящ. по 10 кг } 500 кг

Перець - ? ящ. по 12 кг }

I група (високий рівень) – розв'язати виразом, записати граф-схему.

II група (достатній і середній рівень) – розв'язати по діях.

III група (початковий рівень) – за картками:

Запишіть розв'язання задачі:

$$10 * \square = \square \text{ (кг)}$$

$$500 - \square = \square \text{ (кг)}$$

$$\square : 12 = \square \text{ (ящ.)}$$

3. Групова робота над задачею.

1 група. Скласти подібну задачу.

2 група. Змінити умову задачі так, щоб вона розв'язувалася двома діями.

3 група. Скласти обернену, щоб невідомим було число 500.

4 група. Скласти обернену, щоб невідомим було число 12.

IV. Узагальнення і систематизація знань.

Учитель. А зараз Осінь запрошує нас до осіннього лісу.

Гра «Допоможи Ведмедикові». Ведмедик прогулювався по лісі, милувався осінньою красою та збирав листочки для букету і складав приклади. Але раптом налетів вітерець-пустунець і підняв листочки у вир.

$$36 * \square = 3600$$

$$145 * \square = 145000$$

$$730 * \square = 7300$$

$$124 * \square = 12400$$

$$45000 : \square = 450$$

$$27000 : \square = 27$$

$$8000 : \square = 800$$

$$600 : \square = 6$$

IV. Підсумок уроку.

- Чого навчилися сьогодні на уроці?
- Що закріпили на уроці?
- Яким правилом користуємось при множенні (діленні) числа на 10, 100, 1000?

- Чим подобається вам осінь?

V. Домашнє завдання.

№293 ст.36, I група – скласти обернену.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданович М. В. Математика : підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. Київ : Генеза, 2015. 178 с.

2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ: А. С. К., 2003. 144с.

3. Стребна О. В., Соценко А. О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. Харків : ВГ "Основа", 2005.174с.

4. [Вірші для дітей, казки, оповідання, ігри, виховання та інше](#)

5. URL: <https://mala.storinka.org>

6. Довідник цікавих фактів та корисних знань. URL: <https://dovidka.biz.ua>

У. М. Голоднюк,

педагог-організатор комунального закладу «Золотоніська спеціальна школа Черкаської обласної ради»

СПІВПРАЦЯ БАТЬКІВ ДИТИНИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ

*Тільки разом з батьками, спільними зусиллями,
вчителі можуть дати дітям велике людське щастя.*

В. А. Сухомлинський

Виховання особливого учня в школі і сім'ї – це єдиний нерозривний процес. Тому надзвичайно важливо, щоб педагоги і батьки об'єднали свої можливості і перейшли до тісної співпраці в організації спільної діяльності з виховання дітей.

Вирішення питання педагогічної співпраці корекційних педагогів та батьків, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, – першочергове завдання в спеціальній школі. Зміст роботи з батьками полягає у підвищенні психолого-педагогічних знань батьків; залученні батьків в освітній процес; наданні психолого-педагогічної підтримки батькам

У батьків часто виникають проблеми у вихованні особливих дітей, а щоб подолати певні труднощі, вони звертаються до корекційних педагогів за допомогою. Педагоги розуміючи, що кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями, намагаються розкрити їх на основі партнерства із батьками.

Важливим у співпраці з такими батьками є розгляд ситуацій індивідуально. Кожна ситуація по-своєму унікальна і реакція на неї у особливих дітей також різні. Тому ми пропонуємо в будь-якій ситуації перш за все вислухати, зрозуміти батьків, похвалити учня, бо для кожної мами її дитя – це найдорожча цінність у житті, а потім надавати консультацію. Велику роль у наданні консультації має слово, тон спілкування. Завданням корекційного педагога іноді є просте спілкування з такими сім'ями. Адже, намагаючись з ними з'ясувати суть проблеми, ми сподіваємося, що батьки з часом зрозуміють, що на педагогів можна покластися і прислухатися до рекомендацій.

Особливу увагу ми приділяємо вихованню в дітей з особливими освітніми потребами любові до батьків, членів родини, рідної мови, культури свого народу, поваги до людей, піклування про молодших і старших, співчуття і милосердя до тих, хто переживає горе, шанобливого ставлення до традицій, звичаїв, обрядів, знання свого роду, історії народу.

Атмосфера сімейного життя, організація життя особливої дитини в сім'ї, залучення до трудової діяльності, організація дозвілля – засоби сімейного виховання. Спроби побудувати сімейну педагогіку як частину соціальної педагогіки, що безпосередньо пов'язана зі школою, робилися ще в XVI – XVII ст. Книжки й оповідання світових класиків, таких як: Я.А. Коменський («Материнська школа» 1654), Ж.-Ж. Руссо («Еміль, або Про виховання», 1762), Й.

Г. Песталоцці («Лінггард і Гертруда», 1795) містили багато спостережень і порад батькам. Відомими є праці «Книга для батьків» А. С. Макаренка (1937) і «Батьківська педагогіка» В. О. Сухомлинського (1958). Багато виховних сентенцій висвітлюється в «Народній педагогіці» М. Стельмаховича (1985).

Ми усвідомили необхідність організації спеціальної педагогічної діяльності корекційних педагогів в умовах школи і розробили систему відповідних заходів, врахували елементарні можливості навчальних предметів і специфічних видів позакласної виховної взаємодії корекційних педагогів та батьків.

Організовуючи позакласний захід у спеціальній школі, в якому беруть участь діти, батьки і корекційні педагоги, ми доносимо до них важливість співпраці у процесі виховання. Спільно проведене дозвілля допомагає діткам відчувати себе потрібними, захищеними та розширити свої знання. Важливе місце займає робота педагогічного колективу щодо національно-патріотичного виховання у освітньому процесі. Як під час уроків так і в позаурочний час вони збагачують знання учнів про Державну та Народну Символіку України, історію Держави, її культуру. Під час проведення тижня історичної пам'яті, тематичного тижня «Слава героям», тижня української писемності та мови, тижня патріотичного виховання через малювання учнями малюнків, перегляд відеосюжетів, проведення виховних годин та годин спілкування ми доносимо до школярів інформацію про важливість не забувати наше національне надбання, яке передається з покоління в покоління. Через пам'ятні дати ми несемо до учнів інформацію про те, історія жива і люди, які віддали своє життя за волю, за мир житимуть у наших серцях. Важливе місце займають уроки пам'яті та Єдині години спілкування.

Полюбляють діти брати участь у шкільних святах національно-патріотичного спрямування. Одягаючи національні костюми (вишиванки, вінки) учнів звертають увагу на величезну гаму кольорів вишивки, орнаменти, пригадують слова українських пісень, які чули вдома чи вивчали в школі («Сорочку мати вишила мені червоними і чорними нитками» і т.ін.). Синьо-жовті кольори прапора учні асоціюють з миром. День Збройних Сил України та День Українського Козацтва, свято міста пов'язане із спортивними змагання серед школярів. Також учні із задоволенням беруть участь у челенджах та читанні віршів українських письменників Т.Г. Шевченка, Лесі

Українки, Павла Тичини та інших. Завдяки засобам народознавства учні глибше пізнають себе, свій рід, український народ, його історію, культуру.

Дітки залюбки спілкуються з воїнами АТО, яких педагоги запрошують у школу на позакласні заходи.

Важливе місце в роботі школи займають бібліотечні уроки. Віртуально подорожуючи, учні заглядають у минуле нашого народу, ознайомлюються із побутом та культурою українців. Має значення виховний аспект курсу українознавчих дисциплін, запровадження етичних бесід народознавчого змісту в умовах школи. Як показав досвід проведення курсу «Етика і психологія сімейного життя» в сучасній школі, етичні повчання з такого циклу залишаються у свідомості юнаків і дівчат, стають їх переконаннями, виховують в майбутнього громадянина наполегливість, силу волі, вміння переборювати труднощі і активну участь у громадському житті, колективну цілеспрямованість до гарних, благородних вчинків.

Своєрідне застосування в умовах сім'ї знаходить організація методів самовиховання, самовдосконалення особи, що будуються на самоаналізі вчинків, самодисципліні, самоконтролі, самозастереженні, самопереконанні, самосхваленні.

Важливим методом постає орієнтація сімейних вихователів на позитивні риси характеру особистості. А. Макаренко стверджував, що найкращі діти виховуються у щасливих батьків. Тому важливим методом є виховання радістю завтрашнього дня, оптимізм, постановка батьками життєрадісних перспектив життєдіяльності своїх дітей.

Правильна організація життя сім'ї і дитини з інтелектуальними порушеннями є пильним урахуванням найменших дрібниць, психологічних впливів кожного виховного кроку передбачає врахування мотивів вчинку дитини, розумне поєднання методів словесного впливу з практичною діяльністю вихованців.

Декілька слів щодо покарання

Корекційні педагоги рекомендують батькам користуватися покаранням з обережністю. Найпростішим і найефективнішим методом покарання буде зменшення позитивних емоцій під час спілкування з дітьми. Покарання у родинному колі може здійснюватися також позбавленням права на приємну гру, похід до магазину, зменшенням проведеного часу за гаджетами.

Цікавим виховним прийомом у батьківській педагогіці є «фізична неминучість» — створення перепон на шляху негативних дій. Замість того, щоб повторювати дітям: «Цього не робіть, того не чіпайте, туди не ходіть», краще потурбуватися, щоб вони не мали можливості це робити, те чіпати, туди ходити [3, 131].

Ефективними методами родинного виховання є:

- повага до особистості дитини з особливими освітніми потребами в поєднанні з вимогливістю до неї, розгляд особи вихованця як об'єкта і суб'єкта виховання;
- майстерне використання прийомів у різнобічному розвитку дітей, протиставлення рівним стосункам у сім'ї, рівному голосу живе переживання людини;
- вміле використання прояву своїх почуттів, думок від простого незадоволення до гніву (уміння

одне й те ж слово сказати: сухим, стриманим чи спокійним, добрим тоном; суворим, холодним чи стриманим, але м'яким тоном);

- обережне використання гніву як могутнього виховного засобу.

У спілкуванні з дітьми з особливими освітніми потребами важливим є мистецтво постановки голосу, мистецтво тону, погляду, повороту, мова міміки, жестів. Мирний і дружньо-ніжний тон незмінно взаємної поваги у взаєминах батьків і дітей особливо ефективно впливає на формування майбутнього сім'янина.

Висновки

Виховання молодого покоління – один із визначальних чинників спадкоємності традицій і звичаїв народу, передачі досвіду старших молодшим, включення останніх у педагогічно доцільні взаємини з метою засвоєння ними соціальних ролей чоловіка й жінки, сім'янина й громадянина, інтелектуала й комуніканта, творця й трудівника, формування самоцінної особистості з самобутніми різнобічними рисами громадянина країни і світу. Це зуміли дослідити педагоги далекого минулого і наші сучасники. Виховувати і навчати дитину з особливими освітніми потребами так, щоб вона стала повноцінним громадянином своєї батьківщини можна тільки при повній взаємодії системи сім'я плюс школа.

Для цього корекційним педагогам необхідно урізноманітнювати організаційні форми залучення батьків, що виховують дітей з особливими освітніми потребами, до педагогічної самоосвіти. Як показує передовий досвід, ефективними з них є: диференційовані тематичні заняття, індивідуальні педагогічні консультації, бесіди, доручення, візитні запрошення батьками спеціалістів у сім'ю для розв'язання конкретної проблеми, запрошення батьків для індивідуальних та групових занять у педагогічні світлиці, тематичні виставки психолого-педагогічної літератури з проблем родинного виховання тощо. Батьки можуть брати участь у таких конкретних формах діяльності як обмін досвідом виховання, педагогічний практикум, батьківський педагогічний консилиум, діагностичне тестування рівня сформованості педагогічних якостей, умінь, складання індивідуальної програми сімейного виховання і розвитку особливої дитини, участь у проведенні традиційних народних свят, звичаїв, обрядів з акцентуванням на виховний характер окремих їх елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка. Навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2006. 288с.
2. Костів В. Сучасні аспекти виховання в національній школі. *Шлях освіти*. 1999. № 3. С. 2-9.
3. Педагогічна співпраця вчителів і батьків у збагаченні родинного виховання. URL: <https://studfile.net/preview/5258521/page:35/>
4. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. Вибрані твори в 5-и томах. Т.1. Київ: Радянська школа, 1986. 654с.
5. Шама О. Залучення батьків до навчально-виховного процесу. *Початкова освіта*. 2004. №7. С.10-11.

С.І. Силантьєва,

учитель початкових класів Черкаської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 17 Черкаської міської ради Черкаської області

УРОК ЩАСТЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мета уроку: формування ключових компетенцій учнів, що забезпечують особистісно-орієнтований підхід та розвиток кожного школяра, організацію розвивального середовища на уроці.

Завдання уроку:

1) Систематизувати у молодших школярів знання щодо:

понять «щастя і задоволення», «щастя і добробут» ;

- поняття щастя, виведеного з оповідань В. Сухомлинського, розповіді дитячої письменниці;
- можливості зробити людей щасливими.

2) Сформувані вміння (навички):

- правильно висловлювати свою думку;
- з повагою і розумінням ставитися до

співрозмовника;

- спілкуватися в групі і вести діалог;
- визначати головне і другорядне.

3) Розвинути установки до:

- використання ідей уроку для повсякденного життя, самовдосконалення;
- виховання бажання створювати атмосферу щастя навколо себе.

ХІД УРОКУ

І. ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА

Доброго ранку, сонечко ясне!
Доброго ранку, земле прекрасна!
Доброго ранку, чудові всі люди!
Доброго ранку нехай УСІМ буде!

ІІ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Сьогодні урок ми присвяtimo знайомому і бажаному, побажання і прагненню усіх людей доА допоможе відгадати це слово кросворд.

1	Б	О	Р	Щ
2	М	А	М	А
3	М	А	Р	С
4	Т	О	Р	Т
5	С	І	М'	Я

1. Традиційна українська народна перша страва (борщ).

2. Найдорожча у світі людина (мама).

3. Четверта планета Сонячної системи (Марс).

4. Велике тістечко до днів народження(торт)

5. Прочитайте слово, яке утворилося праворуч по вертикалі. Дійсно, це слово ЩАСТЯ.

Учитель. А що ж таке «ЩАСТЯ»?

Щоб краще зрозуміти, що воно означає доповніть речення :

Я буваю щаслив -им (-ою), коли ... (слайд 3)

Діти доповнюють речення своїми словами...

— А як ви розумієте такі слова: « Тато, мама — щаслива сім'я» (слайд 5).

«Кожен прийшов у цей світ, щоб СТАТИ і БУТИ щасливим»

Що робить людиною щасливою? (слайд 6).

ІІ. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

Учитель. Щоб стати і бути щасливими нам потрібно зрозуміти, що таке, насправді, ЩАСТЯ, звідки воно береться і для чого людині в житті...

ІІІ. РОБОТА НАД ТЕМОЮ УРОКУ.

Учитель. Сьогодні ви працюватимете в групах. На столах у вас лежать аркуші з різними оповіданнями Василя Сухомлинського. Уважно прочитайте ці оповідання і спробуйте визначити, про ЯКЕ ЩАСТЯ розповідається в них.

Обговорення в групах. Поміркуйте усі разом, а тоді представник від групи розкаже усім дітям класу, про що головне йшлося в оповіданні і розкриє зміст слова «щастя».

В. Сухомлинський «Як же все це було без мене?»

Яринці минуло сім років. Завтра їй іти до школи. Відкрила мама шафу, виклала всі платтячка Яринчині, приміряє, думає, яке одягти доньці на шкільне свято. Побачила Яринка серед викладеного одягу маленьку сорочечку — трішечки більшу від маминої руки й трошки меншу від таткової.

Це перша твоя сорочечка,— сказала мама.

Яринка сплеснула руками від подиву:

А чи довго ж я була така маленька?

Ні, не довго, з тиждень.

А перед цим?

Перед цим тебе не було.

Дівчинка дивилась на маму широко відкритими очима.

Як же це так — мене не було?... А все довкола — дерева, квіти, кіт, голуби — все це було?

Це все було.

Як же все це було без мене?

Мати мовчала. Яринка думала.

МАМА. ЖИТТЯ. СІМ'Я (слайд 7)

В. Сухомлинський «Які ж ви щасливі!»

Сьогодні до школи вперше прийшли малюки. Завтра їм починати навчання, а сьогодні їх привели матері, щоб познайомити з учителем. Матері пішли додому. Діти залишилися з учителем на зеленій галявині, під високою липою. Старий учитель Іван Пилипович сьогодні зустрічає десяте покоління своїх вихованців. Доведе оцих малюків до четвертого класу, і сповниться сорок років його роботи в школі. Ласкаві, привітні очі дивляться в чорні, сірі, сині, блакитні очі своїх вихованців. Діти усміхаються.

— Діти, ви бачили, як задовго до світанку сходить ранкова зоря? — запитав Іван Пилипович, і його лагідна усмішка викликала в малюків таку ж теплу усмішку.

Ні, не бачили, — відповіли діти.

А не бачили ви, як соловейко п'є росу?

Ні, не бачили...

А як джміль чистить крильця — перед тим, як злетіти з квітки, в якій він спав уночі?

Не бачили.

А чи бачили ви, як весела комашка — сонечко — в теплий зимовий день спросоння виглядає з-під кори, чи не настала весна?

Не бачили

Які ви щасливі, діти... - сказав Іван Пилипович. Щасливі, бо вам є що бачити. Щасливі, бо ви побачите багато прекрасного. Я поведу вас на берег ставка, і ви побачите, як сходить ранкова зоря. Ми сядемо в кущах, затамуємо подих і побачимо, як соловейко, прокинувшись, п'є краплину роси. Прийдемо до схід сонця до великої гарбузової квітки й застукаємо там ледачого джмеля, що, переночувавши в квітці, прокинувся й чистить крильця. Підемо напровесні до нагрітого сонцем стовбура й побачимо, як сонечко з-під кори виглядає й здивовано дивиться на сніг: що ж це воно таке - жарко вже спати в ліжку, а надворі сніги лежать... Ви щасливі, діти, бо все це побачите...

ЩАСТЯ ЖИТИ В УКРАЇНІ(слайд 8 і 9)

Учитель. А ще до цього я вам хочу зачитати лист однієї людини про щастя:

«Всі люди на світі хочуть бути здоровими і щасливими. А що таке щастя?»

На мою думку, щаслива людина та, яка сама завжди радісна і приносить радість іншим. Але щастя можна розуміти по-різному. Для одного щастя приносять гроші, різні коштовні речі, автомобілі. Для хворого щастя - це бути здоровим. Для голодного - кусочок хліба, а для безхатченка - дах над головою. Я часто задумуюся над тим, що означає бути щасливим для тих солдатів, які сьогодні воюють за нашу країну?

Мабуть, в першу чергу, це залишитися живим, не покаліченим. Це раз почути по телефону голоси рідних людей, а потім повернутися додому неушкодженим. А яким щастям буде для дітей обійняти своїх батьків-героїв, які і в спеку, і в лютий мороз сьогодні на варті українських кордонів.

Для мене щастя - це мир. Я не хочу війни, не хочу бачити по телевізору, як вбивають мирних жителів, дітей, воїнів.

Я прошу Бога, щоб Він зробив мене щасливим - послав мир на нашу землю...»

В. Сухомлинський «Дуб під вікном»

Молодий лісник побудував у лісі велику кам'яну хату і посадив дуба під вікном.

Минали роки, виростали у лісника діти, розростався дубок, старів лісник. І ось через багато літ, коли лісник став дідусем, дуб розрісся так, що заступив вікно. Стало темно в кімнаті, а в ній жила красуня - лісникова внучка.

Зрубай дуба, дідусю, - просить онучка, - темно в кімнаті.

Завтра вранці почнемо... - відповів дідусь.

Настав ранок. Покликав дідусь трьох синів і дев'ятьох онуків, покликав онучку-красуню й сказав:

Будемо хату переносити в інше місце. І пішов з лопатою копати рівчак під фундамент. За ним пішли три сини, дев'ять онуків і красуня-внучка.

ЩАСТЯ – ЦЕ КРАСА, СВІТЛО, ДОБРО

(слайд 10)

В. Сухомлинський «Горбатенька»

Другий клас розв'язував задачу. Тридцять п'ять учнів схилились над зошитами. Коли це у двері хтось тихо постукав.

— Будь ласка, відчини двері й подивись, хто там стукає,— мовить учитель.

Чорноокий хлопчик, що сидів за першою партою, живенько відчинив двері. До класу зайшов директор школи з маленькою дівчинкою. Тридцять п'ять пар очей впилися в незнайому дівчинку. Вона була горбатенька.

Учитель затамував подих і повернувся обличчям до класу. Він дивився у вічі пустотливих школярів і мовчки благав: хай не побачить дівчинка у ваших очах ні подиву, ні насмішки.

У їхніх очах була тільки цікавість. Вони дивилися на незнайому дівчинку й лагідно всміхалися.

Учитель полегшено перевів дух.

— Цю дівчинку кличуть Олею,— каже директор. Вона здалеку приїхала до нас. Хто поступиться їй місцем на першій парті? Бачте, яка вона маленька?

Усі шість хлопчиків і дівчаток, що сиділи за передніми партами, піднесли руки.

— Я...

Тепер учитель був спокійний: клас витримає іспит.

Через потік

Андрійко й Ніна поверталися зі школи. Дорогу їм перепинив яр. Пригріло сонце, розтанув сніг, і яром потекла вода. Бурхливо шумить потік. Стоять перед ним Андрійко і Ніна.

Ось хлопчик швидко перебіг через потік і став на тому березі. Озираючись - і соромно йому стало. Він у чобітках, Ніна в черевичках. Як вона перебрела?

Ой, недобре я зробив, - подумав Андрійко. - Як я не побачив, що Ніна - в черевичках?

Він перебрів назад і каже Ніні:

Це я хотів узнати, чи глибоко. Бо переправлятися будемо разом.

Як? - здивувалася Ніна. Я ж у черевичках.

Чіпляйся мені за шию, - сказав Андрійко.

Ніна так і зробила, і хлопчик її переніс.

ЩАСТЯ – ЦЕ ЛЮБЛЯЧІ І ВІРНІ ДРУЗІ(слайд 11)

В. Сухомлинський «Як Юрко сам себе виховував»

Навчається в третьому класі однієї школи хлопець Юрко. Він жвавий, непосидючий, кмітливий, але трохи ледаченький. Не хочеться інколи йому виконувати домашні завдання.

Зате дуже любить грати в м'яча. Раз якось так гаяв, що впав і зламав ногу. Прийшов лікар, наклав на ногу гіпс й сказав, що доведеться лежати цілий місяць.

Лежить Юрко, сумно йому. Вставати не можна, про м'яч думати не доводиться.

Тяжко лежати Юркові. «Буду думати про щось цікаве, щоб швидше час минав».

І пригадав, як розповідала вчителька про Миколу Острозького. Про письменника, сліпого, прикутого до ліжка, що не впав духом і написав таку чудову книжку.

«Буду і я працювати», - поклявся Юрко. У мене ж тільки нога хвора. Буду читати книжки, вчитиму уроки.

Так і зробив. Мати поклала на стіл біля нього підручники, зошити і олівець.

Прокинувшись Юрко і мерщій до уроків. Задачі розв'язує, вправи виконує, оповідання читає.

У школі в моїх товаришів по чотири уроки щодня, а я працюватиму по п'ять. Інколи, буває, не хочеться йому братися до книжки. Та подумав: «Хіба так може чинити справжня людина? У мене ж тільки нога хвора. Працювати ж треба головою».

Так подумав і простягає руку по книжку. І читає.

ЩАСТЯ – ЦЕ ЗНАННЯ, ЯКІ ДЛЯ НАС Є СКАРБОМ. (слайд 12)

В. Сухомлинський «Зламана яблунька»

Бігаючи подвір'ям школи, Мишко посковзнувся й упав на маленьку яблуньку, яку цієї весни посадили.

Мишко яблуньку зламав! Мишко яблуньку зламав! – закричали діти, побігли до вчительки і зараз же розповіли їй усе так, як було.

Хіба ти не бачиш, куди біжиш? – докоряла вчителька. Що ж тепер робити? Яблунька померла. Стирчатиме зламаний стовбурець.

Мишко зробився мовчазний та задумливий. Він приходив до школи задовго до уроків, дивився на зелений рядочок яблуньок. Тільки одна була суха, скалічена. Мишкові тяжко було на неї дивитись.

Якось вчителька повела їхній клас у садок.

Діти, – сказала вона, – давайте порахуємо, скільки тут яблуньок, груш, вишень.

Мишко пішов уздовж яблуневого рядка. Він добре знав, що тридцять живих яблуньок і одна мертва. Та ось тільки-но підійшов до мертвої яблуньки, як побачив, що від сухого стовбурця відійшла зелена гілочка.

Яблунька оживає! – сказав він схвилювано.

Підійшла вчителька.

Так, оживає, – сказала вона. – Це буде твоя яблунька. Добре, Мишко?

Добре, – зрадів Мишко і побіг до колодязя.

Куди це ти? – запитала вчителька.

Поллю свою яблуньку.

ЩАСТЯ – ЦЕ ПРИРОДА, ЇЇ КРАСА І ВЕЛИЧ. (слайд 13)

Діти біля дошки презентують відповіді своєї групи.

Учитель. Звичайно, все що ми сказали правильно. Та щастя людини неповне, коли вона живе без мрій. (слайд 14). Саме мрії ведуть людину до перемог і здійснень, до нових знань і вершин. І коли здійснюються наші мрії ми теж буваємо дуже щасливі!

То як же повинна людина жити на Землі, щоб почуватися щасливою?

- Послухайте ще одне оповідання В.Сухомлинського

Який слід повинна залишити людина на землі?

Старий Майстер звів кам'яний будинок. Став осторонь і милується. «Завтра в ньому оселяться люди», – думає з гордістю. А в цей час біля будинку грався Хлопчик. Він стрибнув на сходинку й залишив слід своєї маленької ніжки на цементі, який ще не затвердів.

Для чого ти псуєш мою роботу? – сказав з докором Майстер.

Хлопчик подивився на відбиток ноги, засміявся й побіг собі.

Минуло багато років, Хлопчик став дорослим Чоловіком. Життя його склалось так, що він часто переїздив з міста до міста, ніде довго не затримувався, ні до чого не прихилився – ні руками, ні душею.

Прийшла старість. Згадав старий Чоловік своє рідне село на березі Дніпра.

Захотілось йому побувати там. Приїхав на батьківщину, зустрічається з людьми, називає своє прізвище, але всі здвигують плечима – ніхто не пам'ятає такого Чоловіка.

Що ж ти залишив після себе? – питає у старого Чоловіка один дід, – Є в тебе син чи дочка?

Немає у мене ні сина, ні дочки.

Може, ти дуба посадив?

Ні, не посадив я дуба...

Може, ти поле випестував?

Ні, не випестував я поля...

Так, мабуть, ти пісню склав?

Ні, ї пісні я не склав.

«Так хто ж ти такий?»

Що ж ти робив усе своє життя?! – здивувався дід. Нічого не міг відповісти старий Чоловік. Згадалась йому та мить, коли він залишив слід на сходинці. Пішов до будинку. Стоїть той наче вчора збудований, а на найнижчій сходинці – закам'янілий відбиток Хлопчикової ніжки.

Ось і все, що залишилось після мене на землі, – з болем подумав старий Чоловік. – Але цього ж мало, дуже мало... Не так треба було жити...

ВЕЛИКЕ ЩАСТЯ – ДАРУВАТИ РАДІСТЬ ІНШИМ. (слайд 15)

Фізкультхвилинка

Встало вранці ясне Сонце,

Зазирнуло у віконце.

Ми до нього потяглися,

За промінчики взялися.

Нумо разом присідати,

Сонечко розвеселяти.

Сіли – встали, встали – сіли –

Бачте, як розвеселили.

Стало й Сонце танцювати,

Нас до кола закликає:

Нумо, разом! Нумо, всі!

Потанцюймо по росі.

... Хмарка сонечко закрила...

Учитель. Сьогодні до нас на урок завітала незвичайну жінку – дитяча письменниця – Анна Володимирівна Григорович.

Можливо, розповідь Анни Володимирівни «Відкриє» для усіх ще одну сторону ЩАСТЯ...

Надаю слово!

(А.В. Григорович розповідає про героїв своїх книг – дітей, хворих на тяжкі хвороби)

Висновок. **ЗДОРОВ'Я – НАЙЦІННІШИЙ СКАРБ І ЩАСТЯ!** (слайд 16)

IV. Узагальнення матеріалу

Учитель. Сподобалася вам розповідь? То що ж таке ЩАСТЯ? У кожного з вас є можливість висловити свою думку нашою колективною роботою.

Пропоную «посадити» «чарівне» дерево – ДЕРЕВО ЩАСТЯ в нашому класі. Давайте допоможемо нашому дереву «одягтися» у незвичайні листочки, які розкривають поняття «ЩАСТЯ». Візьміть фломастери і напишіть на листочках, що на вашу думку, є ЩАСТЯ (1 – 2 слова).

(Створюємо колективне дерево ЩАСТЯ).

Гарне дерево? Уявіть, а якби всі люди Землі «посадили» такі дерева! Якую стала б наша планета?

V. Підсумок уроку

Кому сподобався наш урок? А хто з вас зараз відчуває ЩАСЛИВИМ?

Життя, діти, неповторне, тому необхідно цінувати кожен день і мить його, спілкуватися з рідними і друзями, дізнаватися нового, бути щасливими ЩОДНЯ!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амонашвили Ш. Вера и Любовь [Текст]: [сб. притч, рассказов, сказок, пед. эссе, молитв]. Донецк: Ноулидж, 2009. 213с.

2. Амонашвили Ш. Спешите, дети, будем учиться летать. Москва: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2005.

3. Сухомлинський В.О. Квітка сонця: притчі, казки. Оповідання /пер. Д.С.Чередниченка. Київ: ВД «Школа», 2013.240с.

4. Уроки етики в 1-4 класах [Текст]: [навч.-метод. посібник] /упоряд.: О. О. Кулик, Г. М. Фінько, Г. І. Кенц. Харків: Основа, 2007. 336с.

І.М. Герасименко,

вихователь КЗ «Смілянська спеціальна школа Черкаської обласної ради»

5 КРОКІВ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

СЕРІЯ ВИХОВНИХ ЗАХОДІВ ДЛЯ УЧНІВ 5-6 КЛАСУ

«КОРОНАВІРУС: ЗНАЄМО, ЯК УБЕРЕГТИСЬ!»

Виховний захід-змагання

Мета: розвиток компетентності дітей з особливими потребами відносно самостійно (відповідно до віку та особливостей психофізичного розвитку) оберігати та турбуватись про власне життя та здоров'я. Оволодіння учнями здоров'язберігаючими технологіями, виховання в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, формування здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я, опанування навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки в умовах пандемії коронавірусної хвороби. Формувати потребу в особистій гігієні, правильній щоденній поведінці в умовах пандемії; мотивувати учнів на пропагування здорового способу життя в своїй родині; виховувати бережливе відношення до самого себе.

Обладнання: презентація для супроводу гри, мультфільм про Ковід - 19, ігрове поле з цифрами від 1 до 5, як у настільній грі, пісня про миття рук, 2 м'ячики з шипами (схожі на коронавірус), відро з водою з написом дезінфектор, призи для учасників (це можуть бути медалі і орден з овочів або фруктів).

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово вихователя. Я дуже рада вас усіх бачити, бо сьогодні ми з вами зробимо ще 5 кроків до здорового життя. В минулому році людство зіштовхнулось з новою загрозою; на планеті почала розповсюджуватись нова хвороба, яку викликає коронавірус. Хвороба підступна, дуже заразна, швидко розповсюджується. А ще виявилось, що усі ліки, які має людство на сьогодні, цю хворобу не лікують. Тому поки що ми маємо дотримуватись певних правил, щоб уберегтись від цієї страшної хвороби.

Всі ці правила ви добре знаєте, про них розповідають по телевізору, і в інтернеті, в школі вам увесь час нагадують про них і вимагають їх дотримуватись. А зараз ми з вами ще раз їх пригадаємо. Для цього переглянемо мультфільм.

Перегляд мультфільму.

Проведення гри. Вихователь обирає двох учасників гри і пояснює правила. На екрані будуть питання, на які учні відповідають «так» або «ні». Хто відповів правильно, той робить крок вперед. Якщо відповідь була неправильна, вболівальник може дати правильну відповідь, але з роз'ясненням. За це він отримає нагороду. Хто перший дійде до кінця гравального поля, той і переміг.

ЗАПИТАННЯ

1. Соціальна дистанція, якої треба дотримуватись (особливо в громадських місцях), складає 1,5 - 2 метри. (Так)
2. Обов'язково треба носити маски в приміщенні. (Так)
3. В транспорті носити маски необов'язково. (Ні)
4. Після перебування в громадських місцях треба обов'язково помити руки або обробити їх антисептиком. (Так)
5. Руки треба мити так: намити і ретельно мити протягом 2 хвилин, а потім змити. (Так)
6. Провітрювати приміщення не потрібно. (Ні)

7. Коли кашляєте або чхаєте, треба прикривати обличчя рукою. (Так)

8. Робити регулярно вологе прибирання не потрібно. (Ні)

9. Треба уникати місць масового скупчення людей. (Так)

10. Якщо ви мали контакт з людиною, яка захворіла на ковід, треба вдатися до самоізоляції. (Так)

Вихователь нагороджує переможця орденом. Той, хто програв, отримує втішний подарунок.

Конкурс для вболівальників.

Вихователь дає двом вболівальникам м'ячики, які виглядають як коронавірус. І пропонує купити коронавірус в дезінфекторі. Уболівальники намагаються влучити м'ячиками в відро з водою. Хто зробить це влучно, той і переміг.

Вихователь нагороджує переможців серед вболівальників.

Підсумок заходу. Пісня про миття рук. А зараз ми ще раз пригадаємо тему нашого заходу: «Коронавірус: знаємо, як уберегтись!»

Інтернет ресурси:

Мультфільм: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cCs7ZCV2hfE&t=65s>

Пісня.: URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UAGY9i90W-U>

«НА ЗАРЯДКУ, СТАВАЙ!»

Виховний захід-змагання

Мета: розвиток компетентності дітей з особливими потребами відносно самостійно (відповідно до віку та особливостей психофізичного розвитку) оберігати та турбуватись про власне життя та здоров'я. Опанування учнями знаннями про здоров'я людини, виховання в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, формування здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я, опанування навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки.

Обладнання: презентація для супроводу гри, поле з цифрами від 1 до 5, як у настільній грі, відео ролик з руханкою, призи для учасників (це можуть бути медалі і орден з овочів або фруктів).

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово вихователя. Я дуже рада вас усіх бачити, бо сьогодні ми з вами зробимо 5 кроків до здорового життя. Тема нашого заходу: «На зарядку, ставай!». Всі ви в дитинстві любили слухати казки і я сьогодні розповім вам казку.

Казка про пана та селянина

В одному селі жили пан і селянин. Пан жив у центрі села у великому маєтку, навколо якого був красивий сад і парк. А селянин жив на околиці села біля дороги, яка вела в місто. Пан часто їздив повз обійстя селянина і спостерігав, як він швидко метушиться на подвір'ї, виконуючи роботу по господарству. Прошли роки і пан і селянин постаріли, але селянин так само швидко і вправно виконував роботу по господарству. Пан вирішив запросити його в маєток і розпитати селянина про секрет його

здоров'я. Селянин прийшовши до пана і почувши його питання, теж вирішив поставити йому питання: «Вельмишановний пане, ану розкажіть мені, будь ласка, як починається ваш день». І пан почав свою розповідь: «Я прокидаюсь зранку і не встаю з ліжка а дзвоню у дзвоник, щоб мені подали каву. П'ю каву, замовляю сніданок і ніжусь у ліжку. Потім встаю, прислуга допомагає мені одягнутись, я снідаю і йду до себе в кабінет працювати з паперами».

«Отакої, зітхнув селянин, а я встаю спозаранку, годую худобу. А щоб умитись і щоб моя дружина приготувала сніданок, мені треба принести води і дров нарубати. І така зарядка у мене кожний день».

З тих часів життя людей дуже змінилось, тепер не треба йти до криниці, щоб принести води, достатньо відкрити кран, не потрібно рубати дрова, щоб приготувати сніданок. Щоб зберегти рухливість своїх суглобів і м'язів до старості треба просто робити зарядку кожний день.

Вихователь. Цією казкою я хотіла переконати вас у тому, що хто зарядку не робить, той сам собі шкодить. Це і буде девізом нашої сьогоднішньої гри.

Вихователь обирає двох учасників гри і пояснює правила. На екрані будуть питання, на які учні відповідають «так» або «ні». Хто відповів правильно, той робить крок вперед. Якщо відповідь була неправильна, вболівальник може дати правильну відповідь, але з роз'ясненням. За це він отримає нагороду. Хто перший дійде до кінця грального поля, той і переміг.

ЗАПИТАННЯ

1. Зарядка – це важке фізичне навантаження. (Ні)
2. Зарядка - це легке фізичне навантаження. (Так)
3. Зарядка - це фізичні вправи, які виконують вранці після пробудження. (Так)
4. Зарядка - це фізичні вправи, які виконують впродовж дня. (Ні)
5. Зарядку роблять 10-15 хвилин. (Так)
6. Зарядку роблять впродовж 1 години. (Ні)
7. Зарядка – це фізичні вправи для тренування певної групи м'язів. (Ні)
8. Зарядка - це фізичні вправи для основних груп м'язів тіла людини. (Так)
9. В приміщенні зарядку роблять з відкритою кватиркою. (Так)
10. В теплу пору року зарядку краще робити на свіжому повітрі. (Так)

Вихователь нагороджує переможця орденом. Той, хто програв, отримує втішний подарунок.

Конкурс для вболівальників.

Учитель. На уроках з навчального предмета основи здоров'я ви вчили приказки про зарядку. Згадайте і озвучте приказку про зарядку. (Хто день починає з зарядки, у того здоров'я в порядку. Ходи більше, проживеш довше. Рух - це життя.)

Доповніть речення: Хто зарядку робить, той (...), здоровий, веселий, енергійний, рухливий, активний), (слабкий, сумний, пасивний, повільний).

Вихователь нагороджує переможців серед вболівальників.

Підсумок заходу. Всі разом учасники заходу виконують руханку.

А зараз ми ще раз пригадаємо девіз нашого заходу.

Інтернет ресурси:

Руханка. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZanHgPprl-0>

«БЕРЕЖИ ЗУБИ З МОЛОДУ!»

Виховний захід-змагання

Мета: розвиток компетентності дітей з особливими потребами відносно самостійно (відповідно до віку та особливостей психофізичного розвитку) оберігати та турбуватись про власне життя та здоров'я. Опанування учнями знаннями про здоров'я людини, виховання в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, формування здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я, опанування навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки.

Обладнання: Презентація для супроводу гри, мультфільм про чищення зубів, ігрове поле з цифрами від 1 до 5, як у настільній грі, пісня про здорові зуби, два малюнки зі смайликами, призи для учасників (це можуть бути медалі і орден з овочів або фруктів).

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово вихователя. Я дуже рада вас усіх бачити, бо сьогодні ми з вами зробимо ще 5 кроків до здорового життя. Народна мудрість каже: «Бережи одяг, доки новий, а здоров'я – доки молодий». Хочу нагадати, що зуби мають великий вплив на здоров'я людини в цілому. Людина отримує поживні речовини для життя із їжі, щоб поживні речовини всмоктувались, їжу треба подрібнити, людина робить це зубами. У кого здорові зуби, той здоровий. Зуби руйнуються, тому за ними треба доглядати і берегти з дитинства. Тема нашого заходу: «Бережи зуби з молоді!».

На уроках з навчального предмета основи здоров'я ви вчили, чому і як треба піклуватись про зуби. Сьогодні ми це пригадаємо. Для цього переглянемо мультфільм.

Мультфільм

Проведення гри. Вихователь обирає двох учасників гри і пояснює правила. На екрані будуть питання, на які учні відповідають «так» або «ні». Хто відповів правильно, той робить крок вперед. Якщо відповідь була неправильна, вболівальник може дати правильну відповідь, але з роз'ясненням. За це він отримає нагороду. Хто перший дійде до кінця грального поля, той і переміг.

ЗАПИТАННЯ

1. У людини 32 зуби. (Так)
2. У немовляти з'являються молочні зуби і зберігаються усе життя. (Ні)
3. Передні і кутні зуби людини виконують різні функції. (Так)
4. Зуби треба чистити двічі на день – вранці та ввечері перед сном. (Так)
5. Зуби треба чистити впродовж 1 хвилини. (Ні)
6. Зубну щітку треба міняти 1 раз на рік. (Ні)
7. Якщо не чистити зуби, то на них з'являється наліт в якому розмножуються шкідливі. Щоб уникнути руйнування зубів треба відвідувати стоматолога 1 раз на 2 роки. (Ні)

Вихователь нагороджує переможця орденом. Той, хто програв, отримує втішний подарунок.

Конкурс для вболівальників. Двоє вболівальників пензликами і білою фарбою відбілять зуби смайликам. Хто зробить це швидше, той і переміг. Вихователь нагороджує переможців серед вболівальників.

Підсумок заходу. Пісня про здорові зуби. А зараз ми ще раз пригадаємо девіз нашого заходу: «Бережи зуби з молоді!».

Інтернет ресурси:

Мультфільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=W3e70fCFgYM&t=3s>

Пісня. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=TzAaZjo0c>

«НАШ ЗІР В НЕБЕЗПЕЦІ, РЯТУЙМО ЙОГО!»

Виховний захід-змагання

Мета: розвиток компетентності дітей з особливими потребами відносно самостійно (відповідно до віку та особливостей психофізичного розвитку) оберігати та турбуватись про власне життя та здоров'я. Оволодіння учнями здоров'язберігаючими технологіями, виховання в учнів свідомого ставлення до власного здоров'я, формування здорового способу життя, збереження та зміцнення здоров'я, опанування навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки. Формувати потребу в особистій гігієні, правильному і регулярному догляді за своїми очима; пробуджувати інтерес до застосування профілактичних заходів для збереження гостроти зору; мотивувати учнів на пропагування здорового способу життя в своїй родині; виховувати бережливе відношення до самого себе.

Обладнання: презентація для супроводу гри, мультфільм про зір, ігрове поле з цифрами від 1 до 5, як у настільній грі, зарядка для очей, малюнки зі смайликами, фломастери, призи для учасників (це можуть бути медалі і орден з овочів або фруктів).

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово вихователя. Я дуже рада вас усіх бачити, бо сьогодні ми з вами зробимо ще 5 кроків до здорового життя. Відгадайте загадку:

На ніч два віконця

Самі закриваються,

А як сонце встане,

Самі відкриваються. (Очі)

Учитель. Очі – дивовижний дар природи. З допомогою очей ми бачимо предмети, сприймаємо їхню форму, величину, колір. Очі допомагають нам встановлювати, рухається предмет чи він нерухомий. Вчені вважають, що 90% усієї інформації про навколишній світ людина отримує за допомогою очей. Не один з органів чуття не може дати людині стільки вражень, скільки дають очі. Ще про очі кажуть, що це дзеркало душі. Очі у людей бувають різного кольору: КАРІ, СИНІ, БЛАКИТНІ, ЗЕЛЕНІ, СІРІ.

Погляньте один одному в очі. Які вони в нас красиві! - Який колір очей у вашого однокласника чи однокласниці? Учні складають речення: У Оксани сині очі. Зараз, коли людина використовує сучасні гаджети, наші очі піддаються великим навантаженням. Зір сучасних людей в реальній небезпеці.

Тема нашого заходу: « Наш зір в небезпеці, рятуймо його!» На уроках з навчального предмета основи здоров'я ви вчили, чому і як треба піклуватись про очі. Сьогодні ми це пригадаємо. Для цього переглянемо мультфільм.

Перегляд мультфільму.

Проведення гри. Вихователь обирає двох учасників гри і пояснює правила. На екрані будуть питання, на які учні відповідають «так» або «ні». Хто відповів правильно, той робить крок вперед. Якщо відповідь була неправильна, вболівальник може дати правильну відповідь, але з роз'ясненням. За це він отримає нагороду. Хто перший дійде до кінця грального поля, той і переміг.

ЗАПИТАННЯ

1. Коли ти читаєш, пишеш, вишиваєш або виконуєш іншу зорову роботу, слід правильно сидіти за партою або столом. (Так)

2. Сторінка або предмет, з яким ти працюєш, мають бути якісно освітлені. (Так)

3. Від очей до сторінки, тканини для вишивання тощо відстань має становити 10-15 сантиметрів. (Ні)

4. Настільна лампа має бути розташована ліворуч для «правшів» і, відповідно, праворуч - для «шульгів», інакше на сторінку падатиме тінь від руки. (Так)

5. Читати в ліжку можна при доброму освітленні. (Ні)

6. Читати в транспорті можна. (Ні)

7. Не сиди перед екраном телевізора чи монітором більше ніж 30-45 хвилин. (Так)

8. Не забувай робити перерви кожні 15 хвилин, коли спілкуєшся в соціальних мережах, граєш в комп'ютерні ігри чи працюєш за комп'ютером. (Так)

9. Вживай більше свіжих овочів і фруктів. А от надмірне споживання солодощів шкодить зору. (Так)

10. Виконуй профілактичну або лікувальну гімнастику для очей. (Так)

Вихователь нагороджує переможця орден. Той, хто програв, отримує втішний подарунок.

Підсумок заходу. Зарядка для очей. А зараз ми ще раз пригадаємо тему нашого заходу: « Наш зір в небезпеці, рятуймо його! »

Інтернет ресурси:

Мультфільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OrNYFm3GYoQ&t=91s>

Зарядка для очей. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IQBfNW6INmc>

«ПОЗИТИВНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ЖИТТЯ ВІД ХВОРОБ ОБЕРІГАЄ!»

Виховний захід-змагання

Мета: розвиток компетентності дітей з особливими потребами відносно самостійно (відповідно до віку та особливостей психофізичного розвитку) оберігати та турбуватись про власне життя та здоров'я. Ознайомити учнів із світом позитивних і негативних емоцій; вчити дітей керувати своїми емоціями з метою зміцнення свого здоров'я; вказати на значення позитивного настрою, усмішки для збереження здоров'я; виховувати бажання мати і примножувати позитивні емоції; розпізнавати свої почуття під час спілкування з іншими людьми; опанувати навичками безпечної для особистого здоров'я та здоров'я оточуючих поведінки.

Обладнання: Презентація для супроводу гри, мультфільм про позитивний настрій, ігрове поле з цифрами від 1 до 5, як у настільній грі, пісня про посмішку, 2 повітряні кульки, зображення смайликів без обличчя, маркери, призи для учасників (це можуть бути медалі і орден з зображенням позитивних емоцій).

ХІД ЗАХОДУ

Вступне слово вихователя. Сьогодні ви щасливі, усміхнені, в очікуванні що буде відбуватися. Я дуже рада вас усіх бачити, бо сьогодні ми з вами зробимо ще 5 кроків до здорового життя.

Вчені помітили таку закономірність, що гарний настрій запобігає хворобам і продовжує тривалість життя. Слово «настрій» ми вживаємо, часто, не задумуючись над тим, а що воно означає. Настрій – це певні емоції, які проявляє людина в різних ситуаціях. А емоції бувають як позитивні, так і негативні. Давайте зараз із запропонованого списку ви виберете позитивні і негативні емоції:

Образа, провина, співчуття, захоплення, гнів, сором, сум, заздрість, пихатість, любов, радість, повага, захоплення, страх, щирість, доброзичливість

Негативні емоції	Позитивні емоції
образа	радість
провина	співчуття
гнів	любов
сором	повага
сум	вдячність
заздрість	захоплення
пихатість	щирість
страх	доброзичливість

У житті трапляється різне, але якщо людина проявляє більше позитивних емоцій, більше

посміхається, вона матиме краще здоров'я. А зараз переглянемо мультфільм.

Перегляд мультфільму

Проведення гри. Вихователь обирає двох учасників гри і пояснює правила. На екрані будуть питання, на які учні відповідають «так» або «ні». Хто відповів правильно, той робить крок вперед. Якщо відповідь була неправильна, вболівальник може дати правильну відповідь, але з роз'ясненням. За це він отримає нагороду. Хто перший дійде до кінця гравального поля, той і переміг.

ЗАПИТАННЯ

1. Пихатість – це позитивна емоція. (Ні)
2. Доброзичливість – це позитивна емоція. (Так)
3. Провина це – негативна емоція. (Так)
4. Вдячність – це негативна емоція. (Ні)
5. Пихатість – це зверхне відношення до людей. (Так)
6. Співчуття – це здатність співпереживати і підтримувати. (Так)
7. Імунітет людини залежить від настрою. (Так)
8. Негативні емоції не впливають на життя людини. (Ні)
9. Немає вправ, які допомагають покращити настрої. (Ні)

10. Посмішка допомагає виходити із конфліктів. (Так)

Вихователь нагороджує переможця орденом. Той, хто програв, отримує втішний подарунок.

Конкурс для вболівальників. Вихователь пропонує вболівальникам виконати вправи, які допомагають подолати гнів. Для цього їм треба пригадати ситуацію коли вони гнівались і спрямувати свій гнів на надування повітряної кульки, щоб вона лопнула.

Двоє вболівальників малюють посмішки двом смайликам за 1 хвилину. Чий смайлик буде симпатичніший, той і переміг. Вихователь нагороджує переможців серед вболівальників.

Підсумок заходу. Пісня «Усмішка неначе сонце».

А зараз ми ще раз пригадаємо тему нашого заходу.

Інтернет ресурси:

Мультфільм. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=kUY-QzskELk>

Пісня. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=33uT8GsmINk>

Н. С. Негодуйко,

учитель історії та географії Паланської ЗОШ І-ІІІ ступенів Уманської районної ради Черкаської області

ЧЕРКАЩИНА – НАШ РІДНИЙ КРАЙ

РОЗРОБКА ЗАГАЛЬНОШКІЛЬНОГО ЗАХОДУ ДЛЯ УЧНІВ 8-11 КЛАСІВ

Мета: ознайомити із історією, культурою, туристичними центрами та відомими діячами Черкащини; розвивати вміння виступати на публіці, акторські вміння; виховувати любов до рідного краю.

Обладнання: належне оформлення сцени, вислови про рідний край, комп'ютер, проектор, презентація, відео про дендрологічний парк «Софіївка», відео «Живий голос Симоненка».

ПЕРЕБІГ ЗАХОДУ

Ведучий. У кожної людини є свій рідний куточок на Землі. Це край, місце, де вона народилася. Це її маленька батьківщина. З таких маленьких куточків складається наша Україна. Для нас – це наше мальовниче село Паланка.

Ведуча. Велична і прекрасна наша Черкащина – земля козацької слави. Тут корінь українського народу, що сягає сивої давнини. Тут народилися і жили наші прадіди і діди, тут народилися і живемо ми.

Ведучий. У самому серці України пульсує життям наша батьківщина – славна Черкащина! Черкаська земля прекрасна сьогоднішнім і славна минулим, де переплелися радість і журба, велич перемог і гіркота поразок.

Ведуча. Черкаська область – наймолодша область нашої держави, утворена 7 січня 1954 року. Черкащина – багатий край з багатою історією і самобутньою духовною культурою. Неповторним поєднанням сучасного і минулого, реальності і легенди є унікальні історичні пам'ятки на тлі чарівної природи.

Ведучий. Сьогодні ми здійснимо віртуальну подорож нашим рідним краєм – Золотою підковою Черкащини.

Ведуча. Золота підкова Черкащини – це туристичний маршрут, створений на основі унікальних історичних пам'яток.

Ведучий. Черкаський край радо зустрічає гостей, усіх, кого ваблять шевченківські місця, давні Черкаси, мальовничі береги Дніпра і Гірського Тікича, чарівна «Софіївка» і гетьманська столиця Чигирин.

Ведуча. Наш районний центр – Умань. Умань відома своєю історією та дендрологічним парком «Софіївка». Парк заснований у 1796 році польським магнатом Станіславом Щенським Потоцьким на честь дружини красуні-грекині Софії, і подарований їй до дня іменин в травні 1802 року. Ідея спорудження парку в романтичному стилі з використанням римської та грецької міфології належала самій Софії. Місце, на якому було створено парк «Софіївка», аж до 1796 року являло собою пагорби майже без рослин, де протікав струмок, що починався поблизу села Війтівка (тепер Родниківка).

СЦЕНКА 1. ПОТОЦЬКИЙ І СОФІЯ.

(Софія сидить біля вікна сумує)

Потоцький. Кохана моя, Софіє, чому ти зажурилась?

Софія. Дуже сумую за Батьківщиною.

Потоцький. Що ж я можу для тебе зробити?

Софія. Одного разу, коли я гостювала у своєї приятельки, графині Гелени Радзивілл. До глибини душі мене зачарував парк "Аркадія", створений у

маєтку Радзивіллів. От якби ж і ми купили маєток в Криму. Там природа мені дуже нагадує Грецію.

Потоцький. Я неодмінно щось вигадую, ти тільки не сумуй. (виходить зі сцени)

Ведуча. Шалено закоханий граф наказав на окраїні Умані створити сад на зразок грецьких. Автором топографічного й архітектурного проекту і керівником будівництва було призначено польського військового інженера Людвіга Метцеля. Місцевість, незважаючи на свою "дикість", була дуже придатною для створення романтичного місця відпочинку.

Потоцький. Кохана ходімо я тобі щось покажу. (закриває їй очі)

Софія. Боже, який чудовий сад.

Потоцький. Це все для тебе! Прогуляємось? (вона бере його під руку, виходять)

Показ відео про Софіївку

Ведучий. Черкащина відома знаменитими людьми. Тут народився геній української писемності Т.Г. Шевченко.

Ведуча. Тарас Григорович народився в кріпацькій сім'ї. Мати померла коли йому було лише 9 років, згодом помер і батько.

Ведучий. Наймит-попихач, от що судилось йому після батьківської смерті.

Ведуча. Сирітське горе, сльози і образи Тарас ховав у бур'янах.

Ведучий. Давно те діялось! (на сцену виходить Тарас)

СЦЕНКА 2. ТАРАС

Тарас.

Зроблю маленьку книжечку

Хрестами і візерунками з квітками

Кругом листочки обведу

Тай списую Сковороду,

Або три царі садари.

Та сам собі у бур'яні,

Щоб не почув хто, не побачив

Виспіваю та плачу.

Ведуча. Читати вірші, переписувати їх, малювати єдина Тарасова втіха.

Ведучий. Його пристрасть до малювання була незвичайною. Він вирішив піти в село Тарасівку до дячка-малюка, який славився в околиці зображеннями великомученика Микити та Івана воїна.

Тарас. Хоч би трішечки навчитися його мистецтву. (стукає) Дозвольте увійти.

Дяк. Чого прийшов? Чого хочеш?

Тарас. Дозвольте мені навчитися у вас мистецтву.

Дяк. (насмішкуватو). Ану дай я на тебе гляну. Підійди ближче. (дивиться уважно на ліву долоню) У тебе нема здібностей ні до чого. Іди звідси і більше не приходь. (Тарас іде)

Ведуча. Та не сталося так як пророкував йому дяк. Малий хлопчина виріс і став знаменитим художником та поетом.

Ведучий. Сьогодні його називають пророком української нації. Його картинами захоплюються, а вірші не лише вивчають, а й співають. (Звучить пісня «Бандуристе орле сизий»)

Ведуча. Черкаси – серце України. Тут жив, працював і кохав відомий український поет В.А.Симоненко. (на сцені пише листа, голос озвучує)

СЦЕНКА 3. ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО

Симоненко. «Моя маленька дівчинко! Якби ти знала, як я чекаю від тебе хоч якої-небудь вісточки. Чесне слово, ходив як помішаний. Було обідно і боляче, що ти відносишся до всього з таким олімпійським спокоєм. Мовчиш, мов води в рот набрала. Через тебе ледве не завалив екзаменів. Вірю і знаю, що все це не випадково і не тимчасово. Бо такі дівчата, як ти, вдруге не зустрічаються. Аби тільки ти була розумною і не викидала ніяких

коників — буде в нас все дуже гарно. Бо я люблю тебе. Може, тобі обридло це слухати, але це правда.

Малюсю! Я одержав твого скупого листа і, признатися, не все в ньому зрозумів. Загадкою лишилася, наприклад, така фраза: «Може, ти й справді знайшов, що шукав, але знай: ніколи не буде того, що ти думаєш». Не можу зрозуміти, що ти маєш на увазі. Багато в листі натяків і двозначних фраз. Але це, як кажуть, «дрібні причіпки», а я не хочу бути схоластом. Через шість днів після того, як опушу цей лист в ящик, в Черкаси власною персоною з'явлюся і я. І хоч на вокзалі мене не стрічатимуть з квітами і музикою, буду щасливий, бо побачу тебе. Це трапиться 20, а до того я рахуватиму дні і думатиму про тебе, мою єдину, мою крихітку Малюсю. Шукав хороших відкриток з гарними квітами, щоб написати на них вірші, але нічого путнього не знайшов. А поганих відкриток полати тобі не можу. Краще вже написати їх на звичайному папері. Тільки ти не ображайся, якщо вірш не сподобається, я ж не Шевченко. Пишу, як умію.

(Складає листа і вставляє його у конверт).

Симоненко.

Нехай слова ці скучні і бездарні,

Та як мені не написати їх —

Я в них прийду до скромної друкарні

І буду знову втоптувати сніг.

І буду знов у вікна заглядати,

Брехати, що не холодно мені,

Твої нечутні кроки впізнавати

В морозній монотонній тишині,

І цілуватися в провулку до безтями...

Чого б тепер я тільки не віддав,

Щоб тільки знову все було так само,

Як я у вірші цьому пригадав.

Щоб знов були ті суперечки марні,

Щоб від кохання знову я дурів...

Нехай слова ці скучні і бездарні,

Та я їх кров'ю власною зігрів!

(Кидає конверт до поштової скриньки).

Симоненко. Мила моя дівчинко! Не будь дуже суворим критиком і не лай нещасного поета за незграбність. Я ж так старався. Я так люблю тебе, що навряд чи можна знайти повноцінні слова, щоб передати це. (Виходить зі сцени).

Ведуча. Сьогодні Василя Симоненка ми згадуємо як українського поета, журналіста і шістдесятника. А як же сам себе охарактеризовував геніальний поет?

Відео про Симоненка

Ведучий. Багато сучасних відомих людей також наші земляки. Наприклад Андрій Хливнюк народився 31 грудня 1979 р. в м. Черкасах.

Ведуча: Андрій – соліст гурту Бумбокс, пісні якого пересвічує сучасна молодь.

Звучить пісня «Вона носила квіти у волоссі»

Ведуча. Черкаська область – центр краєзнавчого туризму. Моринці, Холодний Яр, Суботів, Чигирин.

Ведучий. Місто Чигирин – засноване у XVI ст. на кордоні з Диким полем. Свого найбільшого розквіту місто досягло в 1648-1657 рр. коли було гетьманською резиденцією Б.Хмельницького.

Ведуча. А з 1657 по 1676 рр. Чигирин обирали своєю резиденцією гетьмани Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Павло Тетеря і Петро Дорошенко.

СЦЕНКА 4. ГЕТЬМАНИ. (Виходять по черзі)

Б. Хмельницький. Я, Богдан Хмельницький, український військовий, політичний та державний діяч. Гетьман Війська Запорозького. Очолив національно-визвольну війну українського народу проти Речі Посполитої. Намагався розбудувати незалежну українську державу, укладаючи протягом свого правління союзи з Кримським ханатом та Московським царством.

І.Виговський: Я, Іван Виговський, український військовий, політичний і державний діяч. Гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави у Надніпрянській Україні. В умовах загрози війни з Московією, 1658 року уклав Гадяцький договір із Річчю Посполитою, за яким козацька Україна перетворювалася на Велике князівство Руське — третю складову Речі Посполитої.

Ю.Хмельницький. Я, Юрій Хмельницький, військовий, політичний і державний діяч. Гетьман Війська Запорозького, очільник Гетьманщини (1659-1663). Князь України у васалітеті Османської імперії. Син Богдана Хмельницького.

П.Тетеря. Я, Павло Тетеря, військовий, політичний і державний діяч. Гетьман Війська Запорозького, голова козацької держави Правобережної України. Був у складі українського посольства в Москвію у березні 1654 року для оформлення Переяславської угоди. Ставши гетьманом, проводив політику на відрив України від Московії.

П.Дорошенко. Я, Петро Дорошенко, український військовий, політичний і державний

діяч. Гетьман Війська Запорозького Правобережної України, очільник Гетьманщини (1668—1670). Козацький полковник, учасник Хмельниччини та козацько-московської війни. Гетьманування, котре припало на добу Руїни, я провів в постійних війнах.

Б.Хмельницький. Я дуже радий вас бачити браття мої. Ми з вами добре знаємо як важко далась Україні незалежність. То що ж ви можете побажати всім присутнім в цьому залі?

І.Виговський. Любіть свій рідний край!

П.Дорошенко: Любіть свою Вітчизну!

Пісня «Край, мій рідний край» у виконанні Софії Ротару

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василь Симоненко. URL: <http://vasylsymonenko.in.ua/lysty/do-lyudmyly>
2. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. URL: <http://www.uk.wikipedia.org/wiki/>
3. Краєзнавча Черкащина. URL: <http://nsku.ck.ua/index.php?option=com>
4. Софіївка. URL: <http://sofiyvka.org.ua/>

В.Ю. Носова,

вихователь групи подовженого дня, учитель української мови та літератури;

Н.Г. Бережна,

учитель початкових класів Червонослобідський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №2 Червонослобідської сільської ради Черкаської області

«ЗИМОВІ СВЯТА В УКРАЇНІ» РОЗРОБКА ГОДИНИ СПІЛКУВАННЯ ДЛЯ УЧНІВ 2 КЛАСУ

Мета:

ознайомити учнів з традиційними зимовими християнськими та державними святами Святого Миколая, Новий рік, Різдво Христове, Святого Василя, Водохреща; з народними звичаями та обрядами, пов'язаними з ними;

- формувати ціннісне ставлення до суспільства та держави;
- удосконалювати навички пошукової роботи, пов'язаної з традиціями рідного краю;
- розвивати усне мовлення та артистичні здібності учнів, збагачувати словниковий запас дітей історичною лексикою;
- виховувати любов і повагу до невичерпної скарбниці мудрості українського народу.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організація дітей до заняття.

Вихователь. У народі кажуть: «Добрий гість — дому радість». Гадаю, що ви, як і я, теж раді нашим гостям, тож привітаймось з ними: «Добрий день!»

Вихователь.

Діти, сядьте всі зручненько,
Не шуміть, сидіть тихенько.
Заняття буде незвичайне,
І для всіх — усіх повчальне.

II. Основна частина.

1. Повідомлення теми і мети заняття.

Вихователь 1. Діти, а яка зараз пора року? Так, зима! Пригадаймо назви зимових місяців (*грудень, січень, лютий*). А чим багата зима? (*снігом, подарунками, святами тощо*)

Вихователь 2. Свято в українській народній традиції завжди займало провідну роль. Кожне з них має свої особливості та обряди, тому ми сьогодні поговоримо про зимовий цикл свят, дізнаємось про те, як їх відзначають у нас в Україні.

Вихователь 1. Щоб дізнатись, про які саме свята ми будемо говорити, пропонуємо вам виконати завдання у групах. Необхідно скласти пазл, визначити за ілюстрацією, яке це свято та дату його святкування.

Діти складають пазли та прикріплюють їх до відповідної дати на дошці:

Святого Миколая (19 грудня);

Святвечір (6 січня) Різдво Христове (7 січня);

Новий рік святого Василя (14 січня);

Водохреща (19 січня);

Новий рік (1 січня)

Вихователь 2. Усі ці свята — Святого Миколая, Новий рік, Різдво Христове, Святого Василя або старий Новий рік та свято Водохреща — становлять зимовий цикл свят. Розглянемо перше з них.

Вихователь 1. У зимову ніч з 18 на 19 грудня Святий Миколай заходив до кожної хати та розкладав подарунки. Він знає, що в цю ніч усі мають бути

щасливі! А про деякі цікаві факти з життя Миколая розкаже нам Злата. *(Розповідь учениці.)*

Вихователь 2. До цього свята ми з вами вчили пісню, пригадаймо її.

(Діти співають пісню «Святий Миколай...»).

Вихователь 1. Наступне свято зимового циклу – Новий рік. Які слова у вас асоціюються із цим святом?

Що для вас новий рік? Розпочніть свою відповідь словами: «Новий рік – це...» (Діти дають відповіді та прикріплюють заготовлені сніжинки на дошку.)

Отже, для вас Новий рік – це цукерки, ялинка, іграшки, подарунки, сніжок, канікули, відпочинок, свято.

Вихователь 2. Ми згадали про сніжок, та, на жаль, його немає. Тому будемо його закликати гарною піснею. Але і сидіти теж не будемо. Виконаємо фізкультхвилинку. *(Фізкультхвилинка «Падає сніжок»)*

Вихователь 1. Рухаємось далі. Наступне свято – Різдво. Аби дізнатись, чи добре ви знаєте традиції, пов'язані з ним, пропоную пограти в загадкову вікторину «Різдвяна зірка».

Вихователь 2. Кожна група отримує по одній смужці. Вам необхідно буде відповісти на запитання. Якщо ви правильно виконаєте завдання, отримаєте зірочки.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ РОБОТИ У ГРУПАХ:

Страва, що подається на Святвечір, її називають Щедрою. *(Кутя)*

Напій, що готується із сушених яблук та груш. *(Узвар)*

Обрядова величальна пісня, яку виконують хлопці та дівчата на Різдво. *(Колядка)*

Саме вона з'явилася на небі, коли народився Христос. *(Зірка)*

Різдвяна прикраса оселі, яка виготовляється з колосків пшениці, є символом урожаю, добробуту, багатства. *(Дідух)*

(Вихователь демонструє на слайдах ілюстрації до відповідей.)

Слова – відгадки: КУТЯ, УЗВАР, ДІДУХ, КОЛЯДКА, ЗІРКА.

Вихователь 1. Ви гарно справились із запропонованим завданням, тому отримуєте зірочки.

Вихователь 2. Різдво Христове святкують 7 січня. Саме у цей час народився Ісус Христос.

Вихователь 1. Різдво є одним із найдавніших свят, воно починається Свят-вечором. Це вечір останнього дня перед Різдвом. Напередодні тривав піст, а тому у Свят-вечір в Україні всі постяться, тобто не вживають м'яса, молока та яєць.

Вихователь 2. Вся родина сідає за стіл, бо на ньому має бути дванадцять різноманітних пісних страв, аби в усі дванадцять місяців року жилося в достатку. Страви готуються переважно з картоплі, грибів, капусти, крупи, борошна, риби, фруктів. Обов'язково повинна бути кутя та узвар.

Вихователь 1. А наступного дня колядували. Щойно на небосхилі з'являється перша зірка, збиралася ватага хлопців та дівчат. Вони ходили від хати до хати і співали колядки.

Вихователь 2. Колядування – звичай дуже давній, відомий в усіх слов'янських народів. Проїшли тисячі років. Але звичай колядування не зникає. Збережімо й ми ці народні твори, як скарб духовний, як невичерпний скарб народної мудрості.

Вихователь 1. А чи колядували ви вдома?

Послухаємо ваші колядки...

(Кілька діток співають колядки, які вивчили вдома з батьками.)

А ПРЕЧИСТА ДІВА ПО СВІТУ ХОДИЛА

колядка

Темненькая нічка тьмою світ закрила,

А Пречиста Діва по світу ходила.

Прийшла до багача, на ніч ся просила:

"Пане господарю, переночуй мене,

Бо темная нічка находит на мене".

А той пан господар не хотів ночувати,

Сказав своїм слугам собаками гнати.

А тії собаки Марію впізнали,

Перед Матір Божов на коліна впали.

А Пречиста Діва по світу ходила.

Прийшла до бідного, на ніч ся просила:

"Пане господарю, переночуй мене,

Бо темная нічка находит на мене".

"Ой рад би я тебе переночувати,

Тільки я не маю вечероньки дати".

"Не треба, не треба вечероньки твої,

Тільки пусти мене до стаєнки свої".

Чи то сонце сходить, чи місяць заходить?

То Пречиста Діва свого Сина родить.

"Вставай, жінко, вставай. Доки будеш спала?

Вже наша стаєнка світлом засіяла".

"Якби-м була знала, що то Мати Божа,

Була б постелила до свого ложа.

Якби-м була знала, що Мати з Ісусом,

Була б пристелила біленьким обрусом".

Старий Рік минає, Новий наступає

Христос ся рождає.

КОЛЯД, КОЛЯД, КОЛЯДНИЦЯ,

Коляд, коляд, колядниця,

Добра з медом паляниця,

А без меду не така, —

Дай, дядьку, п'ятака.

Як не даси п'ятака, —

Візьму вола за рога.

Та виведу на моріг,

Та викручу правий ріг.

Буду рогом трубити,

А волчком робити.

Вихователь 2. Після Різдва наступає Щедрий вечір та старий Новий рік, який ще зветься святом Святого Василя. Василь приходив не сам, а з дівчиною Маланкою. Всі передодягалися в чудернацький одяг.

Вихователь 1: Було дуже весело, інколи, навіть тришечки страшно, бо раптом, мов з-під землі, з'являлися кози, волохаті ведмеді. Але не треба боятися, бо це наші хлопці та дівчата, перевдягнені в казкових героїв.

І починалося веселе дійство...

Сценка «Водіння кози»

(Хтось стукає у двері).

Хлопчик. Пане господарю, дозвольте козу до хати завести?

Господар. Нема де тій козі розгулятися, тісно в хаті!

Хлопчик. Та пустіть, бо замерзла!

Господар. Ми б пустили, та що гості скажуть?

Хлопчик. Будьте ласкаві, пустіть, бо й козенята замерзнуть.

Господар. Ну йдіть уже, йдіть, тільки добре співайте!

Хлопчик. Добрий вечір вам та господарям,

Ми не самі йдемо, ми козу ведемо.

Від хати до хати, сіру волохату,

З довгими ногами, крутими рогами.

Хлопчик. Станьте у ряду, я козу веду!

Де коза ходить – там жито родить!

Підійди ближче, поклонися нижче.

Коза. –Го-го-го! Я коза періста,

Маю років триста,
Всім у ріднім краю бажаю врожаю!
Зі святом всіх вітаю!

(*Коза стомилась і падає*).

Діти. Тиць - бриць! Коза впала! Нежива стала!
Лежить не дише і хвостиком не колише.

Дівчинка. Ой людоньки добрі, щось наша
Кізонька захворіла!

Да така ж добра тварина була – розумна,
гарна і до харчів невибаглива.

Що робити?

Всі. Ой, кізонька наша любя, кізонька наша мила!

Дівчинка. Що ж нам тепер робити?

Як же нам кізоньку оживити?

Хто їй допоможе?

Хлопчик. Треба лікаря шукати.

Хлопчик. Друзі, може серед вас є лікар? Є? То
давайте його сюди!

Дівчинка. А ось і лікар.

(*Входить лікар із кондитерським шприцем*).

Лікар. А я лікар знаменитий! Бо лікую всіх підряд.

І для цього лікування є у мене апарат!

Вилікову в момент!

Де тут? Хто тут пацієнт?

Всі. Коза наша захворіла!

Лікар. Так, зараз перевіримо! (*оглядає*). Зуби
цілі. Роги не поламані. Копита не проколоті. Надії на
одужання ніякої – мусите кізоньку дорізати.

Всі. Допоможіть! Вилікуйте! Зробіть що небусть!

Лікар. Гаразд. Спробую. Треба укол робити.

(*Підходить до кози, щоб зробити укол, коза тікає*).

Всі. Ожила, наша кізонька, ожила!

Хлопчик. Дайте мірку жита, аби коза була
сита,

А ще мірку вівса – і щоб зверху ковбаса,

А як дасте пиріг – підемо за поріг.

Коза. – А мені того мало – дайте ще й сала,

Щоб я, коза, веселіша стала і знов поскакала.

(Діти виконують щедрівку «Щедрик, щедрик,
щедрівочка. Прилетіла ластівочка»)

Вихователь 1. Уранці наступного дня лише
хлопчики бігли від хати до хати. Кожен з них ніс
мішечок, в якому були пшеничні зерна.

Вихователь 2. Вони засівали оселі зерном та
виконували при цьому обрядові пісні, в яких бажали
здоров'я, багатого урожаю, достатку та щастя
родинам.

(*Хлопчики-засівальники виконують пісню «А в
поле, в поле сам плужок оре...»*)

Вихователь 1. Різдвяно-новорічні урочистості
завершувались святом Водохреща. У цей день
обов'язково ходили до церкви святити воду.

Вихователь 2. А також за давньою традицією,
освячення води відбувалось і під відкритим небом,
на берегах річок. Люди окуналися в ополонці, аби
змити з себе всі гріхи, очистити свою душу та
тіло.

Вихователь 1. Люди набирали собі у глечики
тієї водиці та берегли її цілий рік, ласкаво називаючи
водичкою-йорданичкою. Вважали, що ця вода «жива»,
тому приносить здоров'я і красу.

Вихователь 2. До Водохреща жінки
намагалися не полоскати у воді білизни, бо «там
чорти сидять і можуть вчепитися». А дівчата у
посвячену воду клали калину і вмивалися, аби
щоби були рум'яними.

III. Підсумки

Вихователь: З'ясуємо, чи були ви уважними на
занятті.

Бліц-опитування

Як називається вечір, що відзначається 6 січня?
(*Святий вечір*)

Яке одне із найвідоміших і найвеличніших свят
розпочинається після того, як у небі засіяє перша
зірка? (*Різдво*)

Обрядова величальна пісня, яку виконують
хлопці та дівчата на Різдво. (*Колядка*)

Найчастіше діти взимку грають в...? (*Сніжки*)

Від кого діти у грудні чекають подарунків?
(*Миколая*)

Скільки страв має бути на святковий вечір? (*На
святковий вечір має бути 12 страв*).

А яка головна страва? (*Головна страва – кутя*).

З чого готують кутю? (*Її варять з пшениці*).

Напій, що готується із сушених яблук та груш.
(*Узвар*)

Саме вона з'явилася на небі, коли народився
Христос. (*Зірка*)

Вправа «Зірочки»

Вихователь 1. Тепер у нагоді нам стануть
зірочки, які у вас є. Необхідно прикріпити свою зірочку
до ілюстрації з вашим улюбленим святом.

Вихователь 2. Отже, всі свята чудові. Кожне з
них неповторне по своєму.

Вихователь 1. Саме Вам, дорогі діти, зберігати,
любити і продовжувати народні звичаї і обряди
українського народу. Тож вивчаймо та шануймо їх.

Вихователь 2. На завершення хочеться
побажати всім людям здоров'я та щастя, добробуту
та миру.

(*Учні декламують «Молитву» Катерини
Перелісної*.)

Учень 1.

Пошли нам, Боже,
Маленьким дітям,
Щастя, здоров'я
На довгі літа.

Учень 2.

Щоб виростили
Розумні і сильні,
Душею чисті
І серцем вільні.

Учень 3.

Щоб нам світила
Зірочка долі,
Щоб ми не знали
Лиха ніколи!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воропай О. Звичаї нашого народу:
етнографічний нарис. Київ: Оберіг, 1993 590 с.

2. Виховна година «Зимові свята в Україні:
традиції, звичаї, обряди» URL: <https://naurok.com.ua/vihovna-godina-zimovi-svyata-v-ukra-ni-tradici-zvicha-obryadi-129532.html>

3. Виховна година «Традиційні зимові свята на
Україні» URL: <https://naurok.com.ua/vihovna-godina-tradiciyni-zimovi-svyata-na-ukra-ni-8775.html>

4. Година спілкування у початкових класах
«Зимові свята українців» URL: <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/godina-spilkuvannya-zimovi-svyata-ukrayintsv-u-po-3.html>

5. Виховна година на тему «Зимові українські
народні свята та звичаї» URL: <https://vseosvita.ua/library/vihovna-godina-na-temu-zimovi-ukrainski-narodni-svata-ta-zvichi-130729.html>

6. Позакласний захід для початкової школи
«Зимові свята в Україні. Традиції, звичаї, обряди» URL:
https://osvita.ua/school/lessons_summary/outschool/25535/

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ, ЗДАТНОЇ ВТІЛЮВАТИ СВОЇ ЗНАННЯ І ВМІННЯ У ЖИТТІ

Входження України до єдиного європейського освітнього співтовариства актуалізувало необхідність запровадження нових форм освітнього процесу, системи обліку й оцінки знань. Важливим завданням стало покращення якості освітніх процесів, змісту освітніх програм, професійної підготовки і кваліфікації науково-педагогічних кадрів, якості навчально-методичного, інформаційного, матеріального, технічного забезпечення.

ДОВІДКА

Болонський процес започаткований 19 червня 1999 року представниками 29 країн. Він втілює стратегічний напрямок розвитку Європи з метою створення загальноєвропейського простору вищої освіти. Приєднавшись до участі в Болонському процесі 19 травня 2005 року в Норвегії, Україна зобов'язалася внести відповідні зміни в національну систему освіти та приєднатися до роботи над визначенням пріоритетів у процесі створення єдиного європейського простору вищої освіти. Нині до Болонського процесу приєдналися 47 країн Європи.

ЗМІНИ, ФАКТИ, ЦИФРИ

Тому був розроблений проєкт Нової української школи. Діалог щодо стратегії змін тривав понад три роки. До

діалогу долучилися всі зацікавлені групи – освітяни, батьки, роботодавці, політичні сили та владні інституції, незалежні експерти та міжнародні організації. При розробці Концепції за основу взяли методику професора Кйонсанського національного університету (Південна Корея) **Д. Парка під назвою «Філософія для дітей»**, яка успішно реалізовується вже у 80 країнах світу. Суть методики полягає в тому, щоб навчити дітей вести дискусію, міркувати, знаходити власні аргументи та сприймати аргументи співбесідника. В основу концепції покладені:

- «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років», підготовлена Стратегічною дорадчою групою «Освіта» в рамках спільного проєкту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти»;
- «Концепція середньої загальноосвітньої школи України» Національної академії педагогічних наук України;
- «Візія нової української школи», підготовлена спільнотою відповідального вчителства EDCampUkraine.

ГОЛОВНА СУТЬ ПРОЄКТУ – повне оновлення змісту освіти та введення компетентнісного підходу в освітній простір.

Спочатку запрацювали по – новому учителі початкових класів. Були визначені основні Базові компетентності:

професійно-педагогічна	• обізнаність із новітніми науково обґрунтованими відомостями з педагогіки, психології, методик, інноватики для створення освітньо-розвивального середовища, що сприяє цілісному індивідуально-особистісному становленню дітей молодшого шкільного віку; • здатність до продуктивної професійної діяльності на основі розвиненої педагогічної рефлексії відповідно до провідних ціннісно-світоглядних орієнтацій, вимог педагогічної етики та викликів початкової школи
соціально-громадянська компетентність	• розуміння сутності громадянського суспільства; • володіння знаннями про права і свободи людини; • усвідомлення глобальних (зокрема й екологічних) проблем людства і можливостей власної участі у їх розв'язанні; • усвідомлення громадянського обов'язку та почуття власної гідності; • вміння визначати проблемні питання у соціокультурній, професійній сферах життєдіяльності людини та віднаходити шляхи їх розв'язання; • навички ефективної та конструктивної участі в цивілізаційному суспільному розвитку; • здатність до ефективної командної роботи; • вміння попереджувати та розв'язувати конфлікти, досягаючи компромісів
загальнокультурна компетентність	• здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва; • усвідомлення власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших
мовно-комунікативна компетентність	• володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності; • вміння вислуховувати, обстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми розмірковувань та аргументації; • розвиненість культури професійного спілкування; • здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії
психологічно-фасилітативна компетентність	• усвідомлення ціннісної значущості фізичного, психічного і морального здоров'я дитини; • здатність сприяти творчому становленню молодших школярів та їхній індивідуалізації
підприємницька компетентність	• вміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя задля підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави
інформаційно-цифрова компетентність	• здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства

2021-2022 навчальний рік – завершальний рік I етапу реформування освіти в Україні, рік підбиття перших підсумків, аналізу результатів, роздумів про покращення освітнього процесу у початковій школі.

До підготовки учителів початкових класів немало зусиль доклали працівники комунального навчального закладу « Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Кожного року на базі інституту підвищують фаховий рівень близько 4 тисяч педагогічних працівників під час теоретичних і практичних занять, тренінгів, творчих майстерень, майстер-класів, вебінарів, круглих столів, воркшопів, конференцій із застосуванням сучасних методик.

У рамках програми підготовки освітан області до роботи в умовах Нової української школи з 2019 до 2021 року через семінари-тренінги та тренінгові заняття підготовлено майже **20,5 тисяч** педагогічних працівників області з актуальних проблем освітньої діяльності.

Наразі відбувається перебудова **змісту середньої ланки**. На 2023–2029 роки плануються зміни профільної школи, а у 2029 році в Україні повинен з'явитися 12-й клас. Реформування освітнього процесу орієнтовано на те, щоб випустити зі школи не просто всебічно розвинену особистість, а інноватора, здатного втілювати свої знання і вміння у житті, змінювати на краще навколишній світ. Відпрацьовуються всі складові створення рамкової програми підготовки педагогічних працівників до впровадження у повному обсязі концепції, змісту і методів НУШ у 5-9 класах. Проект розраховано провести протягом 2021-2027 років у три етапи. Під час **першого – організаційно-підготовчого** (квітень-жовтень 2021 року) – створено робочу групу, яка здійснюватиме науково-методичний супровід експерименту, розробляла необхідні навчальні та методичні матеріали, провела тренінги для регіональних тренерів і адміністрацій шкіл у регіонах та підготовку для вчителів-учасників проекту. Під час наступного етапу, формувального (листопад 2021 – червень 2026), відбуватиметься, зокрема, розробка, апробація та коригування навчально-методичного забезпечення, наставницька підтримка вчителів, розроблення відповідних інструктивно-методичних матеріалів щодо системи оцінювання і нових вимог до проведення ДПА, а також моніторинг досягнення очікуваних результатів навчання учнів. Узагальнюючий етап триватиме з липня 2026 року до грудня 2027-го. Під час нього планується провести узагальнення результатів проекту та формування висновків, коригування навчальних матеріалів, моніторингове дослідження досягнення очікуваних результатів навчання учнів 9-х класів, а також підготовку та видання навчальних і методичних матеріалів за результатами проекту.

Постало питання глибокого занурення стемівських елементів у навчальний процес. І це стосується усього комплексу природничих наук, додаючи до нього ще й математику. На сьогодні існує два шляхи впровадження новітніх стемівських технологій – **всебічна інтеграція природничої науки**, враховуючи й математику, та набагато ширше застосування діяльнісного підходу до навчання.

Згідно з Указом Президента України «**Про вдосконалення вищої освіти в Україні**» від 3 червня 2020 року, № 210/2020 Кабінету Міністрів України доручено розробити Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2021- 2031 роки, в якій мають бути визначені основні цілі та пріоритети з урахуванням глобальних тенденцій світової економіки.

А поки учителі освітніх закладів намагаються працювати по-новому, а вища освіта в Україні удосконалюється, українські дипломи так і не визнаються у розвинутих країнах Європи, США, Канаді, Японії. Ці країни вже давно пройшли шлях реформування, а **освіта за кордоном** має вищий рівень і перспектива працевлаштування, хороша якість життя цілком реальні.

Здобуття освіти за кордоном – життєва необхідність чи дань моді?

Згідно із даними ЮНЕСКО, за кордоном навчаються більше 40 тисяч українців. Великою популярністю в українців користуються такі країни як Польща, Чехія, Італія, Канада, США. У цих країнах можна підібрати хороший бюджетний варіант навчання. Умови еміграції там м'які, а освітні програми надзвичайно сильні з боку теоретичної і практичної спрямованості. Лідером в освітньому рейтингу є Польща. Шкільна і вища освіта вважається одними із найякісніших у Європі. Освіта у Польщі вже давно класифікується за міжнародними нормами і адаптована до європейських стандартів. Останні зрізи PISA показали, що 15-річні польські школярі за рівнем наукової грамотності випереджають

англійських та американських учнів. Тому саме сюди з'їжджаються щороку багато випускників українських 9-11 класів.

Популярною на освітньому ринку є вища університетська освіта Німеччини. Чисельність іноземних студентів сягає 250 тисяч. Левову частку серед них займають українці. ВНЗ Німеччини гармонійно поєднують старі університетські традиції з новітніми досягненнями науки і техніки. З німецьким дипломом можна знайти роботу як в самій Німеччині, так і в Великобританії і США.

Маючи високі бали в атестаті, сильну мотивацію і добре вивчивши мову, абітурієнти мають всі шанси, щоб:

- здобувати освіту і одночасно працювати, подорожувати;
- ознайомитись із унікальним культурним досвідом;
- отримати диплом європейського зразку, який визнається в усьому світі.
- Вища освіта у Польщі

З кожним роком навчання у Європі стає все більш популярнішим, і найголовніше, – доступніше для багатьох абітурієнтів із різних країн світу. Отримання вищої освіти у кращих навчальних закладах України на платній основі коштує доволі дорого. У той час як її здобуття в університетах багатьох європейських країн вже давно стало безкоштовним. Існує безліч програм і напрямків, цілком доступних для абітурієнтів із середнім достатком. Майбутнім студентам необхідно сплатити лише внесок від 20 до 1000 євро.

Більш того, наприклад магістратура у Польщі не вимагає прив'язки спеціальності до диплому бакалавра. Вища європейська освіта для українського студента – це своєрідний фундамент, на основі якого можна побудувати свою кар'єру і стати успішним. Багато країн Європейського союзу навіть зацікавлені у залученні майбутніх фахівців з-за кордону, тому готові фінансувати навчання студентів.

Переваги європейської освіти

З кожним роком зростає рейтинг університетів Європи. Європейські університети – це поєднання високих академічних стандартів, вікових традицій і незмінної якості. Саме в європейських університетах були закладені основи вищої освіти, які згодом перейняли ВНЗ всього світу. Переваги європейської освіти очевидні:

Широкий вибір навчальних програм. Величезна кількість університетів пропонує вивчати і здобувати спеціальність з таких напрямків як архітектура, технологічні і гуманітарні науки, біомедицина, мистецтвознавство, електроніка, економіка і менеджмент організацій, маркетинг, політика, міжнародний бізнес, фінансовий облік і аудит і таке інше. Кожна молода людина зможе вибрати саме той курс і навчальну програму, яка йому найбільше підходить і освоїти цікаву професію. Крім того, програми бакалаврату розраховані на 3 роки, а магістратури - на 1,5 або 2. Це дає можливість зекономити час на навчання.

Поєднання освіти і роботи. Звичайно, повноцінне навчання в університеті і повний робочий день – це несумісні речі. Але, наприклад, в Австрії, Німеччині студенти, навчаючись, можуть працювати до 10 годин на тиждень. У Франції, Чехії, Італії, Іспанії, Великобританії іноземні студенти можуть працювати до 20 годин на тиждень. Звичайно, при невеликій зайнятості можна заробити невеликі суми: близько 250-400 євро, але ці кошти цілком можуть покрити особисті витрати і витрати на харчування. Іноді іноземним студентам надається можливість заробити за фахом: учні проходять стажування або практику, що входить в курс навчання.

Досвід навчання у міжнародному середовищі і вивчення декількох мов. Кожний університет Європи – це інтернаціональне розмаїття викладачів і студентів, змішування традицій і культур. Зазвичай студентам пропонується на вибір два види навчальних програм – державною мовою країни (програми, розраховані на місцевих жителів) і англійською мовою (програми, розраховані на іноземців). Навчання англійською мовою завжди платне, але державною мовою в ряді країн воно безкоштовне, тобто держава дає іноземцям шанс вивчити мову і вступити до університету нарівні з громадянами країни. Крім вивчення двох мов студенти можуть пройти MBA-навчання, яке, наприклад пропонує Академія Моджевського у Польщі.

Професійна кваліфікаційна ступінь в сфері менеджменту, знання декількох мов – це велике перспектива вигідно працевлаштуватись за кордоном.

Диплом європейського зразка. Наявність диплома ЄС високо котирується не тільки в країнах Європи, але також в Австралії, США, Канаді та інших розвинених країнах світу. Додаток містить точний опис індивідуальної «траєкторії навчання» студента і отриманих за час навчання компетенцій, а також об'єктивний опис індивідуальних досягнень учня. Так що проти європейського диплома немає прийому!

Сучасна освіта у Європі – це не тільки вище перераховані плюси, вона формує **ОСОБИСТІСТЬ, ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ,**

ЦИВІЛІЗОВАНОГО ЖИТЕЛЯ ЄВРОПИ. Будь-який європейський викладач оцінить ініціативу, творчий підхід і бажання вийти за рамки навчального курсу - використовувати мультимедійні можливості, робити унікальні презентації, креативно розвивати свої знання. Майже всі ВНЗ Європи включають в свої освітні програми для іноземців культурні поїздки в різні європейські країни - як екскурсійні, так і освітні з відвідуванням ВНЗ-партнерів в інших країнах для обміну досвідом, проведення спільних спортивних, інтелектуальних, дослідницьких заходів, флешмобів.

Інформацію підготувала **Криворот К.М.**

Інформація

Т. Я. Устімова,

викладач кафедри фундаментальних дисциплін Черкаської медичної академії

ПЕРША ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Безпека для дитини – один із головних та важливих принципів української школи. Для того, щоб організувати безпечне шкільне середовище, педагог має володіти певними навичками. Одна з них – навичка домедичної допомоги.

На жаль, в Україні на сьогодні недостатньо організоване навчання з домедичної допомоги вчителів на рівні закладів освіти. Не всі педагогічні заклади вищої освіти проводять якісну підготовку майбутніх учителів з питань домедичної допомоги учасникам освітнього процесу.

Відсутність систематизованих знань та навичок у педагогічних працівників закладів освіти щодо надання учням та іншим учасникам освітнього процесу першої домедичної допомоги може призвести до негативних наслідків та виникнення непередбачуваної ситуації. Велика кількість загроз життю не виникла би, якби здобувачам освіти вчасно була надана перша домедична допомога.

Наразі є безліч платних та безкоштовних курсів навчання, на яких можна навчитися надавати першу домедичну допомогу й оновити свої знання, здобути раніше. Хоча протоколи надання першої допомоги постійно оновлюються, але, на жаль, без постійної практики й актуалізації знань чимало важливої інформації частково забувається. Та завжди необхідно пам'ятати, що для вчителів і батьків є обов'язковими знання способів збереження життя дитини до приїзду медичної служби.

Ця вимога базується на положенні про те, що всі учасники освітнього процесу мають гарантоване право на життя та здоров'я. І, якщо в закладі освіти виникає нещасний випадок або раптово у когось із учнів чи вчителів погіршується стан здоров'я, то величезне значення має своєчасно надана домедична допомога.

Надання допомоги залежить не тільки від професіоналізму медичного працівника закладу загальної середньої освіти, але і від належного оснащення медичного пункту, зокрема – повноцінного наповнення обов'язкових аптечок необхідними ліками.

Згідно з наказом МОЗ № 637 «Про затвердження Примірного переліку медичних виробів, лікарських засобів та інших матеріалів, які повинні бути у складі медичної укладки для надання медичної допомоги у медичному пункті закладу освіти», у шкільному медпункті мають бути:

- рукавички оглядові нітрилові нестерильні (різних розмірів) — 10 пар;
- шприци 2, 5 та 20 мл — по 5 штук кожного об'єму;
- катетер внутрішньовенний різних розмірів (16G-22G) — по 2 штуки кожного розміру та пластир для його фіксації (3 штуки);
- 20 спиртових серветок; 10 стерильних марлевих серветок розміром не менше 10х15 см;

- лейкопластир: 1 на нетканій основі завдовжки 3-5 м, завширшки 2-3 см; 1 гіпоалергенний, завширшки не менше 2,5 см, завдовжки від 5 м; 20 бактерицидних лейкопластирів розміром не менше 1,9х7,0 см;
- бинти: 2 еластичних нестерильних, завширшки 8-15 см, завдовжки 2-3 метри; 5 марлевих нестерильних завширшки не менше 10 см, завдовжки від 5 м;
- 5 ампул розчину для ін'єкцій Glucose (глюкози), 0,4 г/мл по 10 мл або по 20 мл в ампулах; по 10 ампул Diphenhydramine (дифенгідраміну): 10 мг/мл по 1 мл в ампулах та Epinephrine (епінефрину): 1,8 мг/мл або 1,82 мг/мл, або 1,0 мг/мл по 1 мл в ампулах.

Крім наведеного вище, у медпункті закладу загальної середньої освіти також мають бути:

1. Маски-клапани для штучної вентиляції легень (2шт.).
 2. Системи для переливання інфузійних розчинів (2шт.).
 3. Шини на кінцівку для надання першої допомоги (2шт.).
 4. Механічні вироби для зупинки кровотечі (турнікет типу CAT або типу SWAT) (2шт.).
 5. Два розчини Sodium chloride (натрію хлорид) для інфузій 9 мг/мл, 400 мл або 500 мл в полімерних контейнерах (пакетах) або полімерних флаконах (пляшках).
 6. Термометри (для вимірювання температури тіла), у тому числі цифровий або інфрачервоний (2шт.).
- Для надання домедичної допомоги, перевірки стану здоров'я дитини у критичній ситуації медичний пункт повинен бути оснащений такими матеріалами та приладдям (по 1 шт.):
1. Венозний джгут.
 2. Salbutamol (сальбутамол) для інгаляції під тиском, або Аерозоль для інгаляцій, дозований (100 мкг/доза по 200 доз у контейнерах або у балонах).
 3. Флакон, контейнер Chlorhexidine (хлоргексидину біглюконату), розчин для зовнішнього застосування 0,05% по 50 мл або 100 мл або по 200 мл у флаконах, контейнерах.
 4. Нашкірний розчин Povidone-iodine (повідон-йоду), 100 мг/мл (10 %), по 30 мл або по 50 мл або по 100 мл у флаконах.
 5. Дезінфекційний засіб для обробки рук і шкіри 100 мл.
 6. Футляр або сумка-укладка (саквояж) для зберігання, транспортування медичних виробів.
 7. Тонometr з малими, середніми і великими манжетами.

Педагогічний вісник, №4, 2021

8. Портативний пульсоксиметр.
9. Пінцет анатомічний.
10. Стетофонендоскоп.
11. Медичні тактичні ножиці.

Але варто завжди пам'ятати, що перед тим, як давати учневі якісь ліки, потрібно обов'язково зв'язатися з батьками дитини і запитати дозвіл на це.

Серед усіх критичних ситуацій у закладах освіти найчастіше у дітей може спостерігатися запаморочення, непритомність, кровотеча з носа, біль у животі, забої та рани. У таких ситуаціях важливо, щоб вчитель міг правильно надати першу домедичну допомогу.

Учень може знепритомніти при перевтомі, голодуванні, після тривалого перебування у задущливому приміщенні, через втрату крові, у випадку сильного хвилювання, переляку, гострого болю, при недостатній кількості глюкози в крові. Такий стан може тривати від декількох секунд до 10 хвилин. Непритомному стану передують шум у вухах, нудота, порушення координації, головокружіння, запаморочення.

Якщо вчитель помічає порушення координації у дитини, яка ось-ось може знепритомніти, то її необхідно взяти за руку та посадити на стілець. Якщо все ж дитина знепритомніла, її необхідно покласти на тверду поверхню, звільнити тіло від одягу, що тисне, підкласти щось під голову та підняти нижні кінцівки доверху під кутом 30-45 градусів. Терміново потрібно викликати шкільного лікаря та швидко медичну допомогу, у класному приміщенні відкрити всі вікна для доступу свіжого повітря.

Дитина поступово почне приходити до свідомості. Якщо свідомість відсутня, слід перевірити дихання, а для цього необхідно уважно подивитися на рухливості грудної клітки, схилитися до носа та рота своїм вухом. Якщо дихання відсутнє, і шкіра починає синіти, – це можуть бути ознаки клінічної смерті. Необхідно негайно приступати до реанімаційних заходів.

Методика непрямого масажу серця дітям:

1. Знайдіть точку масажу внизу грудної клітки.

2. Якщо дитині до 5 – 7 років, – робіть натискання основою однієї долоні, якщо ж учню понад 7 років, – то силою обох долонь. Натискання робіть на глибину близько 5 сантиметрів так, щоб пальці не тиснули на ребра.

Зробіть 30 натисків, не згинаючи при цьому руку, якою проводиться непрямий масаж серця. Якщо втомилися, то натискання можна проводити двома руками.

Після цього переходьте до двох штучних вдихів.

Максимально закиньте назад голову дитини та впевніться, що прохідність дихальних шляхів забезпечена, і немає сторонніх предметів.

Обхопіть губами навколо рота дитини, її ніс затисніть, щоб не виходило повітря.

Двічі вдихніть і повертайтеся до натискань грудної клітки.

Під час проведення штучного дихання необхідно уважно спостерігати за обличчям потерпілого. Якщо він поворухнеться або зробить ковтальний рух, потрібно перевірити, чи не зробить він самостійного подиху. Як тільки він почне дихати самостійно і рівномірно, слід припинити штучне дихання, інакше воно може перешкодити його власному диханню і завдати йому шкоди.

У даний час застосовуються два різновиди штучного дихання: «з рота в рот» і «з рота в ніс».

У ситуації, коли в учня спостерігається кровотеча з носа, дитину необхідно посадити, щоб вона нахилила голову вперед. Далі потрібно затиснути крила носу протягом 5 хвилин, водночас на чоло можна покласти холодний компрес.

Якщо дитина забила і це спричинило появу рани на шкірі, то пошкоджене місце слід звільнити від одягу,

промити рану мильною водою нанакласти бинтову пов'язку.

При ударах перша домедична допомога полягає у наданні повного спокою. Для зменшення болю і запобігання підшкірного крововиливу на місце забиття накладають пов'язку, а поверх неї можна накласти лід у поліетиленовому мішечку або грілку з холодною водою.

Особливо небезпечними є травми голови, наслідком яких може бути струс мозку. Для цього випадку характерні втрата свідомості, блювання, зникнення з пам'яті обставин отримання травми. Після надання потерпілому першої допомоги його подальше лікування повинно обов'язково проходити під контролем лікаря.

Рани і порізи. При роботі з ріжучими та колючими інструментами учні можуть отримати різані, рвані, колоті й забиті рани. Найбільш небезпечні колоті рани, оскільки вони можуть проникати у внутрішні органи. Небезпека подертих і забитих ран у тому, що вони, зазвичай, сильно забруднюються.

При всіх видах ран спочатку необхідно чистими руками зупинити або сповільнити кровотечу: очистити навколо рани поверхню шкіри від бруду в напрямку від країв – назовні; обробити краї рани йодною настоячкою або «зеленкою», не допускаючи їх потрапляння всередину рани і на пошкоджені тканини; намагатися зупинити кровотечу з допомогою «перекису водню». Потім слід накласти на рану тампон і забинтувати її. Якщо пов'язка намокає від крові, то поверх неї накладають ще один шар матеріалу. Після цього учня слід доправити до лікаря.

Якщо поранення супроводжується сильною кровотечею, то, викликавши швидку допомогу, слід вище рани накласти гумовий джгут. Варто зважати на те, що для уникнення омертвіння тканин не можна затримувати кровообіг більш ніж на 2 години, тому перед відправкою до лікаря пораненому дають або вкладають у пов'язку записку із вказівкою часу накладення джгута.

Учні, які перебувають в жаркому приміщенні, можуть отримати тепловий удар. При цьому відчувається раптова слабкість, головний біль, запаморочення. Таку дитину потрібно негайно вивести на свіже повітря в прохолодне місце. Якщо з'явилися ознаки нездужання, треба без зволікання викликати швидку допомогу, покласти потерпілого у прохолодне місце, роздягнути його і охолоджувати тіло, обличчя, груди, оббризкуючи холодною водою. У випадку зупинки дихання або різкого його розладу необхідно робити штучне дихання.

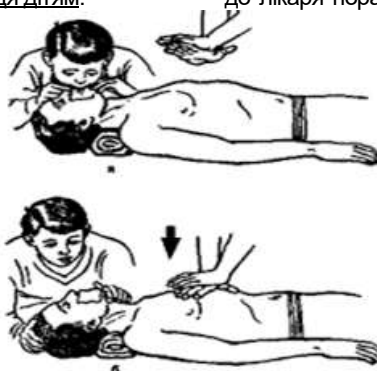
Такі нескладні дії з домедичної допомоги, вчасно здійснені педагогічними працівниками, збережуть життя і здоров'я дитини, яка опинилась у загрозливій ситуації.

На завершення наголосимо: одним із головних завдань сучасної школи є виховання здорової дитини, охорона її життя і здоров'я. Тому необхідно завжди наголошувати учням та їх батькам на важливості дотримання здорового способу життя. Це, дійсно, може попередити велику кількість хвороб і ускладнень, а в окремих випадках – зберегти життя.

Бажаємо здоров'я!

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. EdEra-SmartOsvita: Med Домедична допомога. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-SmartOsvita+Med+1/about>
2. Смарт Освіта. URL: <https://rus.org.ua/articles/shho-maye-buty-v-shkoli-dlya-pershoyi-domedichnoyi-dopomogy-i-de-navchytysya-yiyi-khttps://ru.osvita.ua/school/82225/>
3. Надання першої медичної допомоги в школах: інструктаж для вчителя. URL: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/nadannya-pershoyi-medichnoyi-dopomogi-v-shkolah-instruktazh-dlya-vchitelya>

УКРАЇНА ПАМ`ЯТАЄ – СВІТ ВИЗНАЄ

28 листопада 2006 року [Верховна Рада України](#) ухвалила закон — [«Про Голодомор 1932-1933 років в Україні»](#), яким Голодомор визнаний геноцидом українського народу. Голодомор офіційно визнаний геноцидом українського народу в 18 країнах світу.

Тому вже традиційно, у кінці листопада, у бібліотеці комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» до Дня пам'яті жертв голодоморів та політичних репресій розпочинає свою роботу книжкова виставка з теми **«Україна пам'ятає – світ визнає»**.

Цього року виставка працювала у двох напрямках : **«Голодомори – біль душі і пам'ять серця усього мого народу»** та **«Черкащину не минули ці страшні і чорні сторінки»**. Кожен бажаючий мав змогу ознайомитися з літературою про Голодомор – геноцид нашого народу, переглядаючи ці експозиції.

На виставці представлена підбірка наукових праць, книг, документів, свідчень очевидців тих подій, художніх творів. Найбільший інтерес відвідувачів викликало найповніше видання, присвячене цій темі в Україні, – «Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932 – 1933 років в Україні» Його підготовка здійснювалася до 75-х роковин Голодомору у 2008 році. Це не одна книга, а 19 (загальнонаціональна та 18 регіональних томів). Загальний обсяг усього видання складає 22000 сторінок. Черкаська область представлена у двох частинах.

Багато книг, які демонструвалися на виставці у бібліотеці Обласного інституту, подарували представники Музею Голодомору. Працівники бібліотеки та користувачі щиро вдячні їм за ці безцінні дари.

Привернула увагу відвідувачів книга [Роберта Конкверса](#) **«Жнива скорботи: радянська колективізація і голодомор»** (1986). У бібліотеці знаходиться перше видання найґрунтовнішого дослідження з теми, перекладене українською мовою і надруковане видавництвом «Либідь» у 1993 році. Книга принесла Роберту Конквесту низку престижних нагород, зокрема, – Національну премію України імені Тараса Шевченка (у 1994 році), а у 2005 році його відзначили найвищою цивільною нагородою у США – "Президентською медаллю Свободи". Того ж року президент України Віктор Ющенко нагородив автора орденом князя Ярослава Мудрого V ступеня.

Заслужувало на увагу представлене на виставці чотирихтомне видання матеріалів Конгресово-президентської Комісії США "Великий голод в Україні 1932-1933 років" під редакцією Джеймса Мейса, який очолював її. Видала його у 2008 році Києво-Могилянська академія.

Художні твори про події Голодомору «Марія» Уласа Самчука та «Жовтий князь» Василя Барки традиційно вважаються найкращими та найсильнішими творами з цієї теми. Їх неможливо переказати. Такі твори потрібно прочитати та пропустити через серце і душу, долучившись до енергетики страшного суму та болю, яка стає джерелом зцілення від байдужості, безсердечності, апатичності та забуття. Це саме та терапія душ, яка зцілює з допомогою чарівних ліків українського слова.

Відвідувачі виставки долучились до відзначення пам'ятної дати запаленням Свічі пам'яті та хвилиною мовчання.

Провідний бібліотекар інституту Тетяна Рябіщук

